

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Studijní program: Historické vědy

Studijní obor: Historie/obecné dějiny

PhDr. Filip Nerad

Německo a irské separatistické hnutí.

Německo-irská spolupráce do vzniku Irského svobodného státu

Germany and Irish separatist movement.

**German-Irish cooperation until establishment of the Irish Free
State**

Dizertační práce

Praha 2012

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc.

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu této dizertační práce prof. PhDr. Aleši Skřivanovi, CSc. za poskytování neocenitelných rad a pomoci během jejího zpracovávání a řediteli Ústavu světových dějin FF UK doc. PhDr. Martinu Kovářovi, Ph.D. za součinnost při usilování o granty a stipendia na zahraniční badatelské pobyty, bez nichž by zpracování tohoto tématu nebylo možné. V neposlední řadě bych pak rád poděkoval manželce Lence za trpělivost a podporu.

Prohlašuji, že jsem dizertační práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Berlíně, 21. února 2012.

V rámci svých snah o ochromení bojové akceschopnosti Velké Británie během první světové války podporovalo Německé císařství řadu separatistických hnutí v Britském impériu, mezi nimi i irské secesionisty, kteří se rozhodli využít vojenského konfliktu k ozbrojenému vystoupení proti britské nadvládě nad Irskem. Spolupráce s Němci při obstarávání výzbroje nebyla pro Iry ničím novým. Už před válkou dovezly z Německa zbraně a munici polovojenské organizace irských unionistů i nacionalistů, pomocí nichž chtěly bojovat za své zájmy ve vyhroceném sporu o autonomii ostrova. Po vypuknutí války v roce 1914 navázala s organizátory irského povstání prostřednictvím německé ambasády v USA a tamní revoluční organizace exilových Irů Clan na Gael kontakt oficiální říšská vládní a armádní místa, která kromě dodávky vojenského materiálu souhlasila i se vznikem dobrovolnické jednotky složené z irských válečných zajatců. Irští rebelové, které v Německu reprezentoval bývalý diplomat sir Roger Casement, však požadovali regulérní vojenský výsadek, který Berlín nebyl ochoten vyslat. Na podporu Velikonočního povstání v dubnu 1916 vypravil 20 000 pušek, deset kulometů a pět milionů kusů munice, které se ale k povstalcům nedostaly. Jednání o pomoci pokračovala i po potlačení vzpoury v Dublinu, kvůli rozdílným pohledům na její podobu se už nerealizovala stejně jako následné pokusy německého armádního a admirálního štábu navázat spojení s politickým reprezentantem irského republikanismu, stranou Sinn Féin. Už před koncem války ztratila berlínská vláda o podporu irských separatistů zájem a tento přístup převzala i Výmarská republika. Z Německa nicméně znovu proudily do Irska zbraně, které tentokrát promluvily do rozhodujícího ozbrojeného střetu mezi irskými republikány a britskými jednotkami v letech 1919-1921 a jeho výsledkem byl vznik Irského svobodného státu.

Klíčová slova: Německo; Irsko; dějiny; vojenství; první světová válka; Velikonoční povstání 1916; Roger Casement

Attempting to paralyze combat readiness of the Great Britain during the World War I Imperial Germany supported many separatist movements in the British Empire, also Irish secessionists, who decided to utilize the conflict for an uprising against British supremacy over Ireland. Already before World War I the Irish Unionists as well as Nationalists brought guns and ammunition from Germany that should be used in their fight for their interests in the Home Rule controversy. After the war broke out in 1914, organizers of the rising made through German embassy in the United States and revolutionary Irish-American organization Glan na Gael a contact with German government and military authorities that agreed with weapons supply and with forming of an Irish Brigade from the Irish POWs. But Irish rebels, represented in Germany by former diplomat Sir Roger Casement, demanded landing of German troops in Ireland, something that Berlin wasn't ready to fulfill. For the support of the Easter Rising in April 1916 Germans sent 20 000 rifles, ten machine guns and five millions rounds of ammunition that however never reached Irish insurgents. After the suppression of the Dublin unrest negotiations over a new shipment started once again, but because of different opinions of its form it was never realized so as following attempts of the German army and naval staff to get in touch with a political representative of the Irish republicanism, the Sinn Féin party. Berlin government lost interest in supporting Irish separatists already before the end of the World War I and this attitude continued in post-war Germany. However, Irish republicans smuggled again from the Weimar Republic guns and ammunition, this time for their final conflict with British units in 1919-1921, that resulted into an establishment of the Irish Free State.

Keywords: Germany; Ireland; history; military; World War I; Easter Rising 1916; Roger Casement

Obsah

Úvod.....	10
1. Emancipace Irska.....	21
1.1 Unie.....	21
1.2 Home Rule.....	27
1.3 Irské obrození.....	34
1.4 Politické strany a hnutí v Irsku.....	39
1.4.1 Unionistická strana.....	39
1.4.2 Irská parlamentní strana.....	43
1.4.3 Irské republikánské bratrstvo.....	45
1.4.4 Irští socialisté.....	49
1.4.5 Sinn Féin.....	53
2. Kontakty mezi Iry a Němci v dějinách.....	57
2.1 Historické kořeny.....	57
2.2 Vilémovské Německo a jeho vnímání Irska.....	66
2.3 Irsko v pohledu německého tisku.....	72
2.4 Postoj nacionálních Irů k Německu a spolupráci s ním.....	78
2.4.1 Casement.....	83
2.4.2 Linka Hamburk-Queenstown a německé hospodářské inspirace.....	87
2.4.3 První politické a vojenské kontakty irských nacionalistů.....	91
3. Dějiště první – Spojené státy.....	97
3.1 Irská a německá emigrace v USA.....	97
3.2 Spolupráce amerických Němců a Irů.....	103

3.3 Diplomatičtí zástupci císařství v USA a irská propaganda ve službách Němců.....	109
4. Německé zbraně pro Iry před první světovou válkou.....	118
4.1 Třetí návrh Home Rule a reakce na něj v Irsku a Německu.....	118
4.2 Bernhardiho aféra a německé úvahy o využití Irska.....	126
4.3 Odpor Ulsteru proti Home Rule a německá role v něm.....	132
4.4 Dovoz zbraní pro UVF.....	143
4.5 Irští dobrovolníci a jejich vyzbrojování v Německu.....	149
4.6 Vliv irské krize na Centrální mocnosti v předvečer první světové války.....	158
5. Německá pomoc Velikonočnímu povstání 1914-1916.....	168
5.1 Irové na bitevním poli a ve válečných programech Němců.....	168
5.2 Irská percepce Němců na počátku první světové války.....	175
5.3 Casementova německá mise a Irská brigáda.....	180
5.4 Německé zbraně pro irské povstání.....	188
5.5 Dublinská krvavá oběť.....	198
6. Německo-irské kontakty 1916-1918: Nevstoupíš dvakrát do téže řeky.....	209
6.1 Irská otázka po potlačení Velikonočního povstání.....	209
6.2 Nová jednání o dodávce zbraní do Irska.....	215
6.3 Agenti pro Irsko a takzvané německé spiknutí.....	220
6.4 Německo-irská společnost a irská propaganda v Německu.....	226
7. Epilog: Poválečné irsko-německé vazby do vzniku Irského svobodného státu...	232
Závěr.....	239
Seznam pramenů a literatury.....	246

Seznam použitých zkratk

ADAP – Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik

AHR – American Historical Review

AOH – Ancient Order of Hibernians (Starobylý hybernský řád)

BA-MA – Bundesarchiv-Militärarchiv

BHP – Bulmer Hobson Papers

DD – Die Deutschen Dokumente zum Kriegsausbruch

DIG – Deutsch-Irische Gesellschaft (Německo-irská společnost)

DIFP – Documents on Irish Foreign Policy

EHR – English Historical Review

GAA – Gaelic Athletic Association (Gaelská atletická asociace)

GP – Die Große Politik der Europäischen Kabinette

GStA PK – Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz

HJ – Historical Journal

HO – Historický obzor

HZ – Historische Zeitschrift

ICA – Irish Citizen Army (Irská občanská armáda)

IHS – Irish Historical Studies

INV – Irish National Volunteers (Irští národní dobrovolníci)

IPP – Irish Parliament Party (Irská parlamentní strana)

IR – Irish Review

IRA – Irish Republican Army (Irská republikánská armáda)

IRB – Irish Republican Brotherhood (Irské republikánské bratrstvo)

ITGWU – Irish Transport and General Workers Union (Irský svaz dopravních a pomocných dělníků)

JAH – Journal of American History

JCH – Journal of Contemporary History

JMH – Journal of Modern History

JRP – John Redmond Papers

NA – National Archives

NAI – National Archives of Ireland

NGAA – National German-American Alliance (Národní německo-americká aliance)

NLI – National Library of Ireland

OHL – Oberste Heeresleitung (Vrchní velení armády)

PA AA – Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes

RCAP – Roger Casement Additional Papers

RCP – Roger Casement Papers

RIC – Royal Irish Constabulary (Královská irská policie)

UIL – United Irish League (Sjednocená irská liga)

UUC – Ulster Unionist Council (Rada ulsterských unionistů)

UUP – Ulster Unionist Party (Ulsterská unionistická strana)

UVF – Ulster Volunteer Force (Sbor ulsterských dobrovolníků)

Úvod

V důsledku specifických vztahů s Anglií a později Velkou Británií patřilo Irsko v dějinách do orbitu zájmu protianglicky, respektive protibritsky orientovaných mocností, které v něm viděly potenciální Achillovu patu ostrovního království. Už v letech 1579 a 1580 podpořily papežské jednotky povstání původní gaelské šlechty proti kolonizačním snahám „kacířské“ anglické královny Alžběty a na počátku následujícího století se pokusilo irský odboj proti tudorovskému ovládnutí ostrova využít katolické Španělsko. Irská karta figurovala i v plánech francouzského krále Ludvíka XIV., který v letech 1690-1691 svými vojáky na ostrově asistoval sesazenému Jakubovi II. v jeho neúspěšném boji o návrat na anglický trůn, nebo pařížské revoluční vlády o století později, kdy Francouzi na podporu irské republikánské rebelie vypravili v letech 1796 a 1798 celkem čtyři expedice.

Obdobné úvahy o využití Irska v boji proti Velké Británii se objevily také v Německu během první i druhé světové války. Z nich zejména problematika německé spolupráce a kontaktů s irským separatistickým hnutím v letech 1914-1918 patří mezi méně zpracovávaná témata dějin mezinárodních vztahů, ačkoliv úspěch Německem podpořeného protibritského povstání Irů mohl za určitých okolností ovlivnit další průběh konfliktu a zapojení Londýna do něj, jako se to Německu podařilo intervencí do vnitřních procesů jiného dohodového státu, Ruska. V případě Irska se to nezdařilo.¹ Důvody, proč tomu tak bylo, patří mezi stěžejní otázky zkoumané v této dizertační práci.

¹ Ve snaze ochromit vojenskou akceschopnost Velké Británie a její impérium podporovalo Německo za první světové války kromě irských secesionistů rovněž hnutí odporu v Indii a v arabských oblastech pod britskou nadvládou. Proti carskému Rusku bylo namířeno podněcování národně osvobozeneckých hnutí ve Finsku, na Ukrajině, v Pobaltí či na Kavkaze. Po pádu carského režimu dopravili Němci do vlasti ze švýcarského exilu vůdce bolševiků Vladimíra Iljiče Lenina. Po jím vedeném úspěšném převratu na podzim 1917 sovětské Rusko opustilo dohodový tábor a uzavřelo v březnu 1918 s Centrálními mocnostmi separátní mír.

Ta se však nechce omezit jen na analýzu válečné kooperace Němců s irskými separatisty a jejich projevů, i když právě v tomto relativně krátkém období byly vzájemné styky nejaktivnější, a tvoří tak přirozeně jádro celé studie. Předpoklady pro tuto spolupráci vznikaly už před vypuknutím konfliktu na pozadí sporů o autonomii pro irský ostrov (*Home Rule*), které znovu vyostřily animozitu mezi převážně katolickou nacionálně smýšlející majoritou a protestantskou menšinou trvající na zachování příslušnosti Irska k úzkému svazku s Velkou Británií. Jedna i druhá skupina měla z vlastních specifických motivů důvod usilovat o získání podpory a pomoci od kontinentální velmoci, která se stala hlavním rivalem Británie na mezinárodní scéně. Příslušníci obou zneprátelených táborů v Irsku se o to také už tehdy pokusili, a proto ani rozbor předválečných kontaktů s Němci, jejich vývoje a forem nemůže chybět mezi zkoumanými tématy této dizertace.

Její časové vymezení záměrně nekončí rokem 1918, neboť ten nepředstavoval pro vazby mezi Německem a separatistickými Iry žádný zásadní mezník. Za ten lze označit až ukončení irsko-britského konfliktu v roce 1921 a vznik Irského svobodného státu v následujícím roce, které udělaly tečku za dosavadní podobou protibritského separatismu na ostrově a nahradil ho bratrovražedný střet stoupenců a odpůrců mírového kompromisu s Londýnem. Ve stejném období také uzavřela svou činnost Německo-irská společnost, nejvýraznější organizace v císařství a následně v začátcích Výmarské republiky propagující vzájemnou spolupráci.

Svou vnitřní strukturou se předkládaná dizertace dělí na dvě části. V první (kapitoly 1-3) se pokouší postihnout všechny děje i klíčové osobnosti a formace, které determinovaly budoucí irskou spolupráci s Němci a podílely se na ní. Druhá část (kapitoly 4-7) poté lineárně-chronologicky analyzuje jednotlivé projevy a vývoj vzájemné kooperace a postoje Britů k nim od předválečných nákupů zbraní pro

polovojenské sbory ulsterských unionistů a irských nacionalistů, přes německou podporu příprav takzvaného Velikonočního povstání v Dublinu 1916 a pokusy o její znovuoživení po potlačení puče, až po dodávky vojenského materiálu z Německa pro rozhodující boj irských separatistů proti britským jednotkám během takzvaných nepokojů 1919-1921.

Na úvod autor považoval za nezbytné přiblížit v evropském kontextu do jisté míry specifický politický, kulturní a sociálně-ekonomický vývoj Irska od vytvoření parlamentní unie s Velkou Británií v roce 1801, od níž se odvíjely peripetie irských dějin až do 20. let 20. století a jejich důsledky v podobě rozdělení ostrova jsou v Irsku patrné dodnes. První kapitola tak shrnuje fungování britské správy Irska, pokusy tamních předáků o úpravu politických vazeb s Británií (hnutí repealistů a později za samosprávu) i o úplné vymanění se z jejího vlivu (povstání v letech 1848 a 1867) a důsledky takzvaného Velkého hladomoru 1845-1850. Významnou úlohu v tomto období sehrálo také kulturní a jazykové obrození Irů – někdy se mluví dokonce o irské či gaelské renesanci –, které se stalo ideologickým podhoubím moderního irského nacionalismu a separatismu a formovalo (či minimálně ovlivnilo) drtivou většinu nacionálních lídrů. I na něj se proto tato kapitola zaměřuje stejně jako na detailnější představení klíčových hráčů na irské politické a revoluční scéně.

Druhá kapitola se věnuje už samotným německo-irským kontaktům. Jejich počátky sahají až do středověku, a proto tento oddíl mapuje celkový vývoj střetávání německého a irského živlu v historii, vzájemné ovlivňování a vytváření předpokladů pro pozdější navázání aktivní spolupráce. Na základě dostupných pramenů se snaží podrobně analyzovat pohled vrcholných vládních a diplomatických reprezentantů vilémovského Německa a jeho tisku na Irsko i vnímání kontinentálního císařství a možné spolupráce s ním hlavními představiteli irského (radikálně) nacionálního

tábora. Zvláštní pozornost je věnována osobě, názorům a činnosti sira Rogera Casementa, který platil za největšího zastávce spolčení s Němci v tehdejšímu Irsku.

K jeho realizaci před první světovou válkou došlo nejprve ve Spojených státech, kde antibritské postoje sblížily skupiny německých a irských přistěhovalců. Jejich společné kampaně proti britsko-býrské válce nebo americko-britské arbitrážní smlouvě přerostly v dohodu o vzájemné podpoře v případě rozpoutání vojenského konfliktu mezi Berlínem a Londýnem. Analýze formování tohoto prvního spojení mezi německým a irským etnikem je věnována třetí kapitola, která rovněž prezentuje aktivity německých diplomatických a vojenských zástupců v USA s důrazem na zapojení a podporu amerických Irů, jež se staly základním stavebním kamenem pro válečnou spolupráci v Evropě.

Čtvrtá kapitola se už zaměřuje na vývoj v letech bezprostředně před první světovou válkou. Ten v britsko-irském prostoru citelně ovlivnilo předložení třetího návrhu zákona o irské autonomii v roce 1912, který vedl k nové polarizaci irského politického národa a s tím, jak spěl ke schválení, ostrov přibližoval hrozbě občanské války. Tento oddíl analyzuje postoj Irů a německých míst k této klíčové normě a zkoumá otázku, zda už v této době Berlín kalkuloval s možným využitím napětí v Irsku ke svým velmocenským zájmům. Věnuje se také předválečným nákupům zbraní a munice v Německu pro oba irské tábory a pokouší se objasnit, jakou úlohu v nich hrály oficiální říšské úřady. Ve svém závěru tato kapitola analyzuje možný vliv vrcholící irské krize na politiku Centrálních mocností v červencové krizi 1914.

Následující oddíl se zaměřuje na rozbor irsko-německé problematiky v letech 1914-1916. Zkoumá, jaké místo zaujímal Irsko ve vojenské strategii a válečných programech Němců a jak Irové po vypuknutí války nahlíželi na císařství. Detailně analyzuje zrod a uskutečňování plánů na německou podporu připravovanému

republikánskému povstání v Irsku, postoje jednotlivých zainteresovaných stran a protagonistů k této pomoci a její výslednou realizaci, včetně dopadů na samotné Velikonoční povstání.

Po jeho likvidaci se obě strany „pokusily vstoupit podruhé do téže řeky“ a dojednat novou dodávku vojenského materiálu pro irské separatisty. Analýze těchto kontaktů se věnuje šestá kapitola, která v obecnější dimenzi zkoumá vývoj irské otázky po dublinské vzpouře a důsledky snah německých armádních a námořních míst vyslat do Irska své agenty. Současně analyzuje propagandistickou činnost Německo-irské společnosti a její napojení na oficiální struktury říše.

Závěrečná kapitola osvětluje vývoj německo-irských vztahů po skončení první světové války, postoje Výmarské republiky ke státoprávním snahám irských secesionistů a jejich úsilí o diplomatické sblížení s tradičním partnerem. K nim docházelo na pozadí krvavého irsko-britského konfliktu, pro který si ostrovní separatisté zajišťovali arzenál znovu také v Německu. Epilog tudíž analyzuje i tyto aktivity a pokouší se přinést odpověď na otázku, do jaké míry do nich byly zapojeny úřady nástupce poraženého Německého císařství.

Téma spolupráce Německa s irským separatistickým hnutím nebylo v této podobě a rozsahu ještě nikdy zpracováno. Irská, potažmo britská historiografie se tradičně koncentruje na „národní rozměr“ ulsterské krize 1914, revolučních událostí roku 1916 a následného vývoje a jejich mezinárodní dimenze v podobě angažmá Německa stojí většinou v pozadí zájmu ostrovních historiků. Výjimku tvoří četné biografie o Rogeru Casementovi, v nichž je jeho působení v Německu, snahám o vybudování dobrovolnické brigády z irských válečných zajatců a úsilí o zajištění vojenské pomoci irskému povstání věnován patřičný prostor. Logicky se však zaměřují hlavně na průběh a výsledky jeho německé mise, případně na jeho

proněmecké názory; hlubší rozbor irsko-německých kontaktů mimo působení Casementa většinou nepřinášejí. Jejich slabinou je rovněž skutečnost, že tyto studie jsou často založeny jen na dokumentech z irských a britských archivů, zatímco nesmírně podnětné německé prameny snad kvůli jazykové bariéře u části ostrovních badatelů zůstávají nezohledněny. Tento deficit napravují němečtí historici, kteří v nemnoha dílech zaměřených na tuto tematiku obsáhle zpracovali příslušné archivní materiály německé provenience. Jejich zájem se však většinou soustředil na dílčí problémy nebo časové úseky, popřípadě pojednávali tuto látku v rozsáhlejších badatelském záměru, který nedovoluje podrobnější rozbor. Předkládaná dizertační práce si tak klade ambice tyto mezery zacelit.

Její text je primárně založen na analýze dostupných nevydaných pramenů z německých, britských a irských archivů. Jako nepostradatelné se ukázaly být zejména sbírky Politického archivu ministerstva zahraničí (*Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes*) v Berlíně, z nichž autor využil kolekce diplomatické korespondence k dojednávání německé pomoci irským separatistům,² hlášení německých diplomatů a vojenských pověřenců v Londýně o situaci v Irsku a irské politice britské vlády³ a vzhledem k podstatné roli irského exilu v USA a tamní německé ambasády v konspiračních procesech i depeše zástupců císařství ve Spojených státech.⁴ Archiv německého ministerstva zahraničí uchovává rovněž některé dokumenty k poválečným stykům obou zemí ve sledovaném období.⁵

Jelikož se vzájemné kontakty a spolupráce odehrávaly převážně na vojenské a námořní bázi, byly neméně přínosné informace získané z dokumentů *Reichsmarine*

² Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (dále jen PA AA), Der Weltkrieg 11k secr., Unternehmungen und Aufwiegelungen gegen unsere Feinden unter den Iren; tamtéž, Akten des Auswärtigen Amtes im Großen Hauptquartier, 1914-1916.

³ Hlavně PA AA, England 80, Die Verhältnisse in Irland; tamtéž, England 88, Parlamentarische Angelegenheiten Englands, tamtéž, England 69, Allgemeine Angelegenheiten.

⁴ Především PA AA, Vereinigte Staaten von Nordamerika 10, Die Irländer in den Vereinigten Staaten; tamtéž, Vereinigte Staaten von Nordamerika 16, Beziehungen der Vereinigten Staaten zu Deutschland.

⁵ PA AA, Abteilung III, Politische Beziehungen zwischen Irland und Deutschland.

uložených ve Spolkovém vojenském archivu (*Bundesarchiv-Militärarchiv*) ve Freiburgu. Práci obohatily zejména složky k diverzním akcím v Irsku a jeho okolních vodách,⁶ lodní knihy a deníky ponorek, které se na nich podílely,⁷ a soubory operačních plánů německé admirality namířených proti Británii.⁸

K pašování zbraní a munice z Německa do Irska poskytla důležité poznatky policejní hlášení uchovávaná ve Státním archivu v Hamburku (*Staatsarchiv Hamburg*), odkud byly kontrabandy většinou vypravovány.⁹ V přístavním městě fungovala také jedna z odboček Německo-irské společnosti, o jejíž činnosti existují doklady téměř výhradně jen z archiválií hamburského archivu.¹⁰ Spíše doplňující charakter měly informace z pozůstalosti jedné z významných osobností německo-irských kontaktů Theodora Schiemanna uložené v berlínském Tajném státním archivu pruského kulturního vlastnictví (*Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz*).¹¹

Naopak zásadním způsobem doplnily tuto dizertační práci poznatky získané studiem rukopisných sbírek Irské národní knihovny (*National Library of Ireland*) v Dublinu, v nichž jsou uloženy písemnosti především Rogera Casementa¹² a dalších předních představitelů irského národního a podzemního hnutí.¹³ Nepublikované prameny ke Casementovy jsou uloženy rovněž v londýnském Národním archivu (*National Archives*),¹⁴ kam byl směřován výzkum hlavně britských stanovisek

⁶ Bundesarchiv-Militärarchiv (dále jen BA-MA), RM 5/4751, Operationen unserer Flotte: „Libau“ Unternehmen, April 1916; tamtéž, RM 5/4757.

⁷ BA-MA, RM 97/551, Log-Buch, U-Boot U-19; tamtéž, RM 97/555, Kriegstagebuch U-19; tamtéž, RM 97/579, Kriegstagebuch U-20.

⁸ BA-MA, RM 5/1610, Operationspläne gegen England.

⁹ Staatsarchiv Hamburg (dále jen StH), Politische Polizei 331-3, Sk 158-19 Waffen- und Munitionsschmuggel nach Irland für die Ulsterfreiwilligen 1911, 1913-15, 1918.

¹⁰ StH, SA 2607, Deutsch-Irische Gesellschaft 1917-1918.

¹¹ Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz (dále jen GStA PK), VI. HA, Familienarchive und Nachlässe, Nachlass Theodor Schiemann.

¹² National Library of Ireland (dále jen NLI), Roger Casement Papers (dále jen RCP); tamtéž, Roger Casement Additional Papers (dále jen RCP).

¹³ Mimo jiných NLI, John Redmond Papers (dále jen JRP); tamtéž, Alice Stopford Green Papers; tamtéž, Patrick Pearse Papers; tamtéž, Bulmer Hobson Papers (dále jen BHP); tamtéž, Joseph Mary Plunkett Papers; tamtéž, MacNeill Papers; tamtéž, George Gavan Duffy Papers.

¹⁴ National Archives (dále jen NA), KV 2/6-8, Roger Casement.

k německo-irským stykům a jejich monitorování. K tomu posloužila zejména policejní hlášení z Irska,¹⁵ dokumenty britského ministerstva zahraničí a londýnského kabinetu.¹⁶ Archiválie ministerstva války zase doplnily práci o poznatky k vojenským opatřením proti potenciálním ofenzivním plánům Berlína zaměřeným na Irsko.¹⁷ Část britských záznamů relevantních k tématu se nachází i v Irském národním archivu (*National Archives of Ireland*) v Dublinu, z nichž cílům dizertace posloužily spisy úřadu vrchního sekretáře.¹⁸

Z vydaných pramenů autor kromě klasických edic německé a irské diplomatické korespondence z období před první světovou válkou a po ní¹⁹ nejvíce využil kolekce hlášení policejních orgánů z let 1913-1916 o situaci v Irsku,²⁰ která doplnila a rozšířila výzkum v příslušných archivech. Pro objasnění činnosti Německo-irské společnosti poskytla cenné informace edice jejího magazínu *Irische Blätter*.²¹ V práci byl použit i další německý a irský dobový tisk, a to k analýze názorů skupin, jejichž zájmy reprezentoval, na danou problematiku. Nezanedbatelný přínos pro text měla také dobová pamfletová a memoárová literatura přímých účastníků tehdejších událostí.

Z odborné literatury zaslouží vyzdvihnout některá díla německých historiků, především Wolfganga Hünslera,²² Hanse-Dietera Klugeho,²³ Joachima Fischera²⁴ a

¹⁵ NA, CO 903-904, Ireland.

¹⁶ NA, FO 371, General Correspondence: Political; tamtéž, CAB 37, Cabinet Papers.

¹⁷ NA, WO 106, Directorate of Military Operations and Intelligence Papers ; WO 35, Ireland.

¹⁸ National Archives of Ireland (dále jen NAI), Records of the Chief Secretary's Office.

¹⁹ Die Große Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914. Sammlung der diplomatischen Akten des Auswärtigen Amtes (dále jen GP). Hrsg. J. Lepsius, A. Mendelssohn-Bartholdy, F. Thimme, 40 Bde., Berlin 1922-1927; Die Deutschen Dokumente zum Kriegsausbruch 1914 (dále jen DD). Hrsg. K. Kautsky, M. Graf von Montgelas, W. Schücking, 4 Bde., Berlin 1927; Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik 1918-1945 (dále jen ADAP). Serie A: 1918-1925, 14 Bde., Göttingen 1986; Documents on Irish Foreign Policy (dále jen DIFP), Vol. 1: 1919-1922. Ed. Ronan Fanning et al, Dublin 1998.

²⁰ Intelligence Notes 1913-1916 preserved in the State Paper Office. Ed. Breandán MacGiolla Choille, Dublin 1966.

²¹ *Irische Blätter*. 1./ 2. Jahrgang 1917-18. Hrsg. Georges Chatterton-Hill, Berlin 1918.

²² Hünslers, Wolfgang, Das Deutsche Kaiserreich und die irische Frage 1900-1914. Frankfurt a. M. 1978.

Thomase Gundelacha.²⁵ Dlouhodobě se otázce německo-irských kontaktů věnoval Reinhard R. Doerries,²⁶ který se ve své publikaci o Casementově misi v císařském Německu pokusil i o výběrovou edici nejdůležitějších německých pramenů k této otázce a o jejich překlad do angličtiny.²⁷ Práce dalších německých badatelů, vážící se k tomuto tématu, jako Karin Wolfové,²⁸ Martina Elsassera²⁹ nebo Gerharda Loha³⁰ zůstaly spíše na povrchu problematiky a posloužily jako doplňkové materiály. Z dílčích studií lze za nejpodnětnější označit články Andrease Rotha³¹ či Andrease Kratze.³²

V anglicky píšícím prostředí se tematika spolupráce Německa s irským separatistickým hnutím nejvíce promítla do biografii sira Rogera Casementa, z nichž se mezi nejkvalitnější řadí jeden z novějších příspěvků do této rozsáhlé řady od Jeffreyho Dudgeona.³³ Ceněné jsou dodnes ale i některé starší práce,³⁴ z nichž autor rovněž čerpal. V širších souvislostech s vývojem irského národního hnutí tuto

²³ Kluge, Hans-Dieter, *Irland in der deutschen Geschichtswissenschaft, Politik und Propaganda vor 1914 und im Ersten Weltkrieg*. Frankfurt a. M. 1985.

²⁴ Fischer, Joachim, *Das Deutschlandbild der Iren 1890-1939. Geschichte, Form, Funktion*. Heidelberg 2000.

²⁵ Gundelach, Thomas, *Die irische Unabhängigkeitsbewegung 1916-1922*. 2 Bde., Frankfurt am Main, Bern, Las Vegas 1977.

²⁶ Doerries, Reinhard R., *Die Mission Sir Roger Casements im Deutschen Reich 1914-1916*. Historische Zeitschrift (dále jen HZ) 222, 1976, s. 578-625; týž, *Washington-Berlin 1908/1917. Die Tätigkeit des Botschafters Johann Heinrich Graf von Bernstorff in Washington vor dem Eintritt der Vereinigten Staaten von Amerika in den Ersten Weltkrieg*. Düsseldorf 1975; týž, *Iren und Deutsche in der neuen Welt. Akkulturationsprozesse in der amerikanischen Gesellschaft im späten 19. Jahrhundert*. Stuttgart 1986.

²⁷ Týž, *Prelude to the Easter Rising. Sir Roger Casement in Imperial Germany*. London 2000.

²⁸ Wolf, Karin, *Sir Roger Casement und die deutsch-irische Beziehungen*. Berlin 1972.

²⁹ Elsassner, Martin, *Germany and Ireland. 1000 Years of Shared History/ Deutschland und Ireland. 1000 Jahre gemeinsamer Geschichte*. Dublin 1997.

³⁰ Loh, Gerhard, *Irland in der Berichterstattung deutscher Tageszeitungen (1914-1918)*, 2 Bde., Frankfurt a. M. 1987.

³¹ Roth, Andreas, *The German Soldier Is Not Tactful: Sir Roger Casement and the Irish Brigade in Germany during the First World War*. *The Irish Sword* 19, 1993-5, s. 313-332.

³² Kratz, Andreas, *Die Mission Joseph Mary Plunketts im Deutschen Reich und ihre Bedeutung für die Osteraufstand 1916*. *Historische Mitteilungen der Ranke-Gesellschaft* 8, 1995, s. 202-220.

³³ Dudgeon, Jeffrey, *Roger Casement. The Black Diaries, with a Study of his Background, Sexuality and Irish Political Life*. Belfast 2002.

³⁴ Inglis, Brian, *Roger Casement*. London 1973, 2002; Reid, Benjamin Lawrence, *The Lives of Roger Casement*. London 1976; Sawyer, Roger, *Casement. The Flawed Hero*. London 1984; Singelton-Gates, Peter, Giordias, Maurice, *The Black Diaries. An Account of Roger Casement's Life and Times with Collection of his Diaries and Public Writings*. Paris 1959.

problematiku asi nejzdařileji pojednává Robert Kee,³⁵ za pozornost stojí i místy sice nacionálně tendenční, ale informačně nesmírně bohatá monografie Dorothy Macardleové.³⁶ Roli amerického prostoru v irském revolučním hnutí a v jeho kontaktech s Německem vedle Doerriese nejobsáhleji zmapoval Alan J. Ward.³⁷

Irská historiografie se tradičně zaměřuje hlavně na téma Velikonočního povstání v Dublinu, jeho genezi a důsledky. Z nepřeberné řady prací, které se této problematice věnují, podle autora vyniká příspěvek historiků Michaela Foye a Briana Bartona,³⁸ důležité postřehy tato dizertace čerpala i z dalších studií k této tematice.³⁹ Přínosný pohled na události roku 1916 z jiné perspektivy poskytla díla Leona Ó Broina⁴⁰ a Williama Irwina Thomase.⁴¹ Irská otázka v nejobecnější rovině zůstává dodnes asi nejlépe zpracována ve fundamentálních monografiích Josepha J. Leehe⁴² a Roye Fostera.⁴³ Britský přístup k ní díky svému odstupu precizně zhodnotila německá historička Sabine Westermannová ve svém rozsáhlém pojednání o irské politice Davida Lloyd George.⁴⁴

V české ani československé historiografii téma německo-irské spolupráce vyjma autorových dílčích příspěvků⁴⁵ dosud zpracováno nebylo. V důsledku svého omezeného významu nenašlo výraznější místo ani v odborné literatuře týkající se

³⁵ Kee, Robert, *The Green Flag. A History of Irish Nationalism*. London 2000.

³⁶ Macardle, Dorothy, *The Irish Republic. A Documented Chronicle of the Anglo-Irish Conflict and Partitioning of Ireland, with a detailed Account of the Period 1916-1923*. New York, Toronto 1965.

³⁷ Ward, Alan J., *Ireland and Anglo-American Relations, 1899-1921*. London 1969.

³⁸ Foy, Michael, Barton, Brian, *The Easter Rising*. Stroud 2004.

³⁹ Zejména McGarry, Fearghal, *The Rising. Ireland: Easter 1916*. Oxford 2010; Townshend, Charles, *Easter 1916: The Irish Rebellion*. London 2005; Coogan, Tim Pat, *1916: The Easter Rising*. London 2001; Caulfield, Max, *The Easter Rebellion*. London 1995; Nowlan, Kevin Barry (ed.), *The Making of 1916. Studies in History of the Rising*. Dublin 1969; McHugh, Roger, *Dublin 1916*. London 1966.

⁴⁰ Ó Broin, Leon, *Dublin Castle and the 1916 Rising. The Story of Sir Matthew Nathan*. Dublin 1966.

⁴¹ Thompson, William Irwin, *The Imagination of an Insurrection: Dublin, Easter 1916*. New York 1967.

⁴² Lee, Joseph J., *Ireland 1912-1985. Politics and Society*. Cambridge 1989.

⁴³ Foster, Roy F., *Modern Ireland 1600-1972*. London 1988.

⁴⁴ Westermann, Sabine, *Lloyd George und die irische Frage, 1880-1922. Liberaler Politiker im Übergang von 19. bis zum 20. Jahrhundert*. Hamburg 2000.

⁴⁵ Nerad, Filip, *Sir Roger Casement – muž mnoha tváří*. Historický obzor (dále jen HO) 18, 2007, s. 2-19; týž, *The Irish Brigade in Germany, 1914-1918*. Prague Papers on the History of International Relations, 2006, s. 181-200; týž, *The Gallant Allies? German-Irish Military Cooperation Before and During the World War I*. Prague Papers on the History of International Relations, 2008, s. 209-237.

německých dějin v časovém rámci této dizertační práce, ani v publikacích k první světové válce. Totéž platí o studiích k moderní irské historii. Ta vzbudila větší zájem českých badatelů až relativně nedávno v souvislosti s nárůstem popularity zkoumání dějin takzvaných malých národů.⁴⁶ Autorem sledovaného období se dotýkají především erudované analýzy závěrečného boje Irů za nezávislost z pera Martina Kováře⁴⁷ a nepříliš rozsáhlá, nicméně ve svých závěrech přesná monografie o vývoji severoirského konfliktu od Jana Franka.⁴⁸ Autorovo zpracování této historické kapitoly je tudíž v české historiografii původní a rozšiřuje její záběr při zkoumání novodobých mezinárodních dějin.

⁴⁶ Vyčerpávající seznam všech českých příspěvků k irským dějinám do počátku 21. století viz Moody, Theodor W., Martin, Francis X. a kol., Dějiny Irska. Praha 2003, s. 329-332.

⁴⁷ Kovář, Martin, The „Small Nation’s“ Way to Freedom and Independance: the Case of Ireland (1919-1922). Prague Papers on the History of International Relations, 2003, s. 111-122; též, „Nepokoje“. Příspěvek k analýze rozhodující fáze boje Irů za nezávislost na Velké Británii v letech 1916/19-22. Dvacáté století, 2004, s. 65-83.

⁴⁸ Frank, Jan, Konflikt v Severním Irsku. Praha 2006.

1. Emancipace Irska

1.1 Unie

Po potlačení irského republikánského povstání z roku 1798 se britský premiér William Pitt mladší rozhodl připoutat Irsko těsněji k Velké Británii parlamentní unií. Tato myšlenka nebyla nová. Podobný svazek existoval několik let již v dobách Cromwellovy republiky poté, co armáda budoucího lorda protektora v letech 1649-1652 krvavě rozdrtila irskou rebelii. Anglický král Karel II. však po restauraci monarchie parlament na ostrově obnovil. V roce 1709 žádali irští poslanci britskou královnu Annu, aby unii mezi Anglií a Skotskem rozšířila i na Irsko, avšak bez úspěchu.

Pitt si od spojení parlamentů sliboval nejen lepší kontrolu nad odbojným ostrovem, ale i možnost snadněji koordinovat spolupráci obou zemí v případě dalšího ohrožení ze strany revoluční Francie, a zároveň tak i jednou pro vždy vyřešit irskou otázku. Narazil však na odpor irské protestantské gentry, jejíž většina – ač se to ve světle pozdějších událostí zdá paradoxní – unii s Británií rozhodně odmítala. Důvodů bylo několik. Protestantská menšina v Irsku, tvořená převážně potomky skotských presbyteriánů, kteří se od 17. století usazovali především na severu ostrova, se v této době již identifikovala s Irskem jako svou vlastí, již považovala za svébytnou součást Britského impéria s právem na vlastní správu svých záležitostí. V irské společnosti, politice a obchodu si navíc protestanti udržovali dominantní postavení, jehož ztráty se v případě přenesení legislativy do Londýna obávali. Za vynaložení nemalého

politického úsilí a patronáže, za níž se často nepokrytě skrývaly finanční úplatky,¹ se však britské vládě nakonec podařilo odpor irských zákonodárců zlomit a v roce 1800 parlament v Dublinu souhlasil se sloučením s Westminsterem, který spojení zastupitelských sborů schválil ve stejném roce.

Zákon o unii (*Act of Union*) vstoupil v platnost 1. ledna 1801, a ukončil tak krátké období omezené autonomie, kterou si ostrov vydobyl v roce 1782. Na jeho základě vzniklo Spojené království Velké Británie a Irska a sloučily se státní episkopální církve v obou zemích. Z 300 irských poslanců zasedlo v Dolní sněmovně britského parlamentu 100, v Horní sněmovně obsadili irští lordi 32 křesel.² Celá správa Irska přešla pod kontrolu úředníků Dublinského hradu. V jejím čele nominálně stáli místokrál, označovaný rovněž jako *Lord Lieutenant*, který na ostrově reprezentoval Korunu, a vrchní sekretář pro Irsko, jenž byl členem britské vlády. Oba ale většinu času trávili v Londýně a v Dublinu je zastupoval podsekretář pro Irsko.³ Všechny zákony a nařízení týkající se ostrova tak byly přijímány výhradně v britské metropoli, čímž byl položen základ budoucích problémů v Irsku.

V prvních letech po vzniku unie tomu však ještě nic nenapovídalo. S výjimkou nezdařeného povstání v Dublinu v červenci 1803 vedeného Robertem Emmetem, které britské síly bez větších obtíží potlačily a jeho vůdce skončil na šibenici, se hlavní zájem v této době soustředil na zápas irské katolické většiny za zrovnoprávnění. Práva tamních katolíků byla od přelomu 17. a 18. století výrazně omezena takzvanými

¹ Odhaduje se, že na úplatky irským poslancům a peerům padly stovky tisíc liber. „*V dějinách lidstva nebyl černější a prohnilejší obchod*,“ prohlásil o způsobu prosazení unie v roce 1886 tehdejší britský premiér William Gladstone. (Macardle, c. d., s. 39.) Na druhou stranu bylo používání patronáže v britské a irské politice 18. století akceptovanou praxí k získávání hlasů. (McCaffrey, Lawrence J., *The Irish Question. Two Centuries of Conflict*. Kentucky 1995, s. 16.)

² Volební reformou z roku 1832 se počet míst pro irské poslance zvýšil na 105. Z míst ve Sněmovně lordů připadlo 28 na irské peery a čtyři na irské biskupy.

³ Bližší McDowell, Robert Brendan, *The Irish Administration 1801-1914*. London, Toronto 1964; Ó Broin, Dublin Castle, s. 22 an. Lord Morley o století později trefně glosoval úlohu Dublinského hradu: „*Byl to nejlepší nástroj, jaký kdy byl vynalezen, pro správu země proti vůli jejího lidu*.“ (Macardle, c. d., s. 53.)

trestními zákony (*Penal Laws*), které jim neumožňovaly zastávat svobodná povolání, volně nakládat s majetkem, mít vlastní školy či volit. Tyto zákazy byly postupně zrušeny, v platnosti přesto zůstávala nařízení, podle nichž katolíci nesměli zasedat v parlamentu a ve vládě, zastávat velitelské hodnosti v armádě a v námořnictvu, stát se soudci a ve státní správě jim byly zpřístupněny pouze nejnižší posty. Odstranění *Penal Laws* slíbil premiér Pitt při prosazování unie mezi Británií a Irskem, kvůli odporu krále byl však nucen se plánu na emancipaci katolíků vzdát a následně rezignoval.

V čele kampaně za jejich zrovnoprávnění stanul uznávaný dublinský právník Daniel O'Connell, kterému se pomocí jím vedeného Katolického svazu (*Catholic Association*), založeného v roce 1823, podařilo na podporu tohoto požadavku zmobilizovat široké masy irských katolíků a irské katolické duchovenstvo. Poté, co O'Connell navzdory vyloučení katolíků z parlamentu uspěl ve volbách v západoirském hrabství Clare v roce 1828, ustoupila britská vláda vévody z Wellingtonu tlaku katolíků a o rok později v parlamentu prosadila zákon o jejich zrovnoprávnění.⁴ Tím se radikálně změnil poměr sil na ostrově. Jak poznamenal americký historik Alan J. Ward, „před unií se za irský národ považovali irští protestanti, po unii se pro ně mnohem lépe hodí označení protestantští usedlíci, irský národ znamenal téměř výlučně irští katolíci“.⁵

Tento úspěch posílil O'Connellovo postavení jako celonárodního vůdce. Jeho dalším cílem bylo zrušení britsko-irské parlamentní unie. O'Connell nebyl žádný separatista. Irsko mělo podle jeho představ nadále zůstat ve svazku s Británií prostřednictvím osoby panovníka. O svých záležitostech si ale Irové měli rozhodovat sami skrze své volené zástupce v Dublinu v takzvané Radě tří set (*Council of Three*

⁴ Katolíci poté nesměli zastávat pouze úřad *Lorda Lieutenanta* a anglického a irského lorda kancléře.

⁵ Ward, Alan J., *The Easter Rising. Revolution and Irish Nationalism*. Wheeling 2003, s. 29.

Hundred).⁶ Poté, co s tímto požadavkem narazil v Dolní sněmovně, která ho v roce 1834 téměř jednomyslně zamítla, rozhodl se oprášit osvědčený prostředek masové nenásilné kampaně, kterou dosáhl emancipace katolíků. V roce 1840 založil Svaz za zrušení unie (*Repeal Association*), který po Irsku pořádal obří shromáždění (*Monster Meetings*) za účasti stovek tisíc stoupenců této myšlenky.⁷ Britská vláda však tentokrát irskému tlaku neustoupila a restrikcemi repealisty postupně umlčela.

Irský předák v kampani sice pokračoval až do své smrti v roce 1847, její nezdar ale znamenal na dlouhou dobu konec snahám o mírové prosazení irských požadavků. Z O'Connellova hnutí vzešlo Mladé Irsko, skupina intelektuálů sdružených okolo časopisu *Nation*, kteří byli silně ovlivněni formujícím se německým a italským národním hnutím, postupně se rozešli s O'Connellovou umírněnou ideou personální unie a byli rozhodnuti zpřetrhat svazky s Londýnem pomocí ozbrojeného vystoupení. Pod vlivem revolučních událostí na evropském kontinentě povstali Mladoirové vedeni Williamem Smithem O'Brienem v červenci 1848, jejich izolovaný odpor byl však záhy zlikvidován a jeho strůjci skončili ve vyhnanství v koloniích. Krach jejich podniku nepramenil pouze z chabé organizace, která byla Achillovou patou většiny novodobých irských rebelií, ale i z minimálního zájmu Irů.⁸ Ti v této době čelili mnohem zákeřnějšímu nepříteli, než jakého představovala britská nadvláda.

Velký hladomor (*Great Famine*), jaké se pro něj vžilo označení v irské historiografii, vyvolala v roce 1845 neúroda brambor způsobená plísní bramborovou.

⁶ Vzorem repealistům, jejichž kampaň nalezla odezvu i v českých zemích, byla švédsko-norská unie (1814-1905). Obě země byly spojeny osobou švédského panovníka a Stockholm rozhodoval o zahraničněpolitických otázkách. Norsko si však podrželo kontrolu nad vlastními záležitostmi, mělo dokonce svou vlajku a námořnictvo. (Kee, c. d., s. 201.)

⁷ V květnu 1843 se v Corku sešlo na půl milionu lidí, v Donnybrooku v hrabství Dublin se v témže roce shromáždilo mezi 150 000 a 200 000 lidmi a mítink v Tuamu jich podle dobových odhadů navštívilo 300 000. Vrchol tohoto hnutí představovala manifestace v Taře, starobylém sídle irských králů, 15. srpna 1843, na níž se sjelo až 700 000 O'Connellových stoupenců.

⁸ Blíže Davis, Richard, *The Young Ireland Movement*. Dublin 1987. Vedle inspirace pro další generace irský secesionistů za sebou Mladé Irsko zanechalo nový symbol země – zeleno-bílo-oranžovou trikolóru, která symbolizovala sjednocení všech Irů na ostrově. Inspirací jim byla francouzská trikolóra.

Irsko postihly hladomory již předtím, důsledky tohoto však byly znásobeny odkázáním velkého množství lidí výhradně na tuto plodinu. V Irsku během první poloviny 19. století razantně stoupl počet obyvatel (z pěti milionů v roce 1800 na 8,2 milionu v roce 1841), kteří nalézali obživu hlavně v zemědělství. Obilí však používali pouze k získávání prostředků k placení nájmu za půdu a jako potrava jim sloužily výlučně brambory. Jejich neúroda, která se opakovala po následující tři roky, měla proto devastující následky pro většinu populace ostrova. Podle odhadů zemřel v důsledku hladu a šířících se nemocí milion Irů a další milion opustil zbídačelou zemi a usadil se převážně v Británii a ve Spojených státech. Toryovská vláda Roberta Peela se sice přímými zásahy snažila postiženým pomoci, zrušení obilných zákonů v roce 1845, jež odstranilo bariéry pro dovoz obilí, však vedlo k jejímu pádu. Následný whigovský kabinet zaujal k problému klasický liberální přístup laissez faire, což situaci na ostrově dále zhoršilo, a k intervencím přistoupil, až když katastrofa nabyla kritických rozměrů.

Hladomor ovlivnil vývoj na ostrově na celá desetiletí a jeho následky zde byly patrné ještě ve 20. století.⁹ Tím nejviditelnějším byl pokles počtu obyvatel, z něhož se Irsko nevzpamatovalo dodnes. Jestliže těsně po jeho odeznění v zemi zůstalo přes šest milionů lidí, v následujícím období se jejich počet vinou vysoké úmrtnosti a emigrace snížil o další dva miliony. Na počátku 20. století tak zde žily už jen přes čtyři miliony lidí.¹⁰ Ačkoli britský kabinet nenesl za neúrodu brambor žádnou odpovědnost, tehdejší nastavení sociálních a hospodářských poměrů v Irsku, které způsobily závislost široké skupiny obyvatel na jediné plodině, a pasivní přístup londýnské vlády k boji s hladomorem ji v očích většiny Irů postavily do role hlavního viníka této katastrofy a

⁹ K sociálním a hospodářským dopadům hladomoru na Irsko blíže Lee, Joseph J., *The Modernisation of Irish Society 1848-1921*. Dublin 1973.

¹⁰ V roce 1911 žilo v Irsku 4,4 milionu obyvatel. Pro srovnání, před hladomorem obývalo Británii 16 milionů osob, tedy jen dvojnásobek počtu Irů, zato v roce 1911 už 45 milionů, tzn. desetkrát více. (Macardle, c. d., s. 47.)

mýtus britské genocidy irského národa se stal na dlouhá desetiletí součástí irského vnímání Britů. Ti, kdo před ní utekli hlavně na druhou stranu Atlantiku, si v sobě odnesli hlubokou zášť vůči Británii. Tato křivda posilovaná žalostnými podmínkami, v nichž většina z nich musela v nové domovině existovat, v nich živila specifický druh radikálního nacionalismu, spočívající v přesvědčení o nutnosti násilně vypudit Brity z Irska. Severoamerický kontinent se tak stal lůnem irského radikalismu a republikanismu, která neváhala podpořit jakýkoli pokus o svržení britské nadvlády nad „zeleným ostrovem“.¹¹

Jejím nástrojem bylo Feniánské bratrstvo (*Fenian Brotherhood*), tajný spolek založený v New Yorku v roce 1858 někdejší Mladoirem Johnem O'Mahoneym.¹² Po skončení americké občanské války shromáždili feniáni několik tisícovek amerických Irů s vojenskými zkušenostmi z konfliktu Severu proti Jihu a postupně je přepravili do Irska pro chystané protibritské povstání. To mělo vypuknout na podzim 1865. Britové však jeho přípravy odhalili a pozatýkali hlavní organizátory v Irsku, proto bylo rozhodnuto o jeho odkladu. Uskutečnilo se až o necelé dva roky později, kdy feniáni pod vedením plukovníka Thomase J. Kellyho povstali v Dublinu, Corku, Tipperary a dalších hrabstvích. Britská armáda jejich pokus, který našel jen malou odezvu u irských obyvatel, záhy potlačila a vůdci skončili ve vězení. Jednotky feniánů zároveň od roku 1866 podnikly několik vpádů z USA do Kanady s cílem narušit britské panství v Severní Americe. Ani tyto akce ale nepřinesly žádný efekt. Neúspěch povstání z roku 1867 tak znamenal na téměř půlstoletí přerušení snah Irů o ozbrojenou rebelii vůči britské nadvládě a otevřel dveře politickému řešení irské otázky.

¹¹ Historici se shodují v tom, že tento zatvřelý přístup zámořských Irů negativně ovlivnil budoucí vývoj irsko-britských vztahů, neboť na Londýn neustále pohlíželi z perspektivy minulých křivd a nebrali příliš v potaz aktuální situaci na ostrově či přání krajanů ve vlasti. Srv. např. O'Farrell, Patrick, *Ireland's English Question. Anglo-Irish Relations 1534-1970*. London 1971.

¹² Název bratrstva se odvozuje od jména legendárního irského válečníka Fionna mac Cumhailla a jeho družiny bojovníků označovaných jako Fianna. Termín „feniáni“ se poté používal k pojmenování nejen členů Feniánského bratrstva a jeho sesterského Irského republikánského bratrstva, ale vžil se jako označení všech odpůrců britské nadvlády nad Irskem.

1.2 Home Rule

Umožnil to také nástup prvního britského státníka, pro nějž bylo vyřešení irské otázky prioritou. Vůdce liberálů William Gladstone se v roce 1868 poprvé ujal úřadu premiéra s plánem *Justice to Ireland*. Gladstone, který vnímal pomoc Irsku především jako morální povinnost Británie, v této době věřil, že ke splnění tohoto programu postačí dva kroky: zrušení privilegovaného postavení státní episkopální církve v Irsku a zlepšení právní ochrany irských nájemců půdy.

V roce 1869 prosadil v parlamentu zákon o odluce irské anglikánské církve od státu (*Irish Church Disestablishment Act*), čímž denominaci, k níž se hlásilo asi půl milionu obyvatel ostrova, postavil na roveň ostatních vyznání. O rok později předložil svůj první návrh zákona o irské půdě (*Irish Land Bill*). Postavení nájemců a možnosti nakládání s pronajatými pozemky se po Velkém hladomoru staly klíčovými otázkami tehdejší irské společnosti, neboť na zemědělství byla i nadále odkázána obživa drtivé většiny obyvatel pauperizovaného ostrova. Majitelé půdy, pocházející převážně z řad anglo-irské aristokracie, však kvůli klesajícím výnosům stále častěji přistupovali ke zvyšování nájmů a následnému vypovídání farmářů z pozemků pro neschopnost platit rentu, což vedlo k růstu sociálního napětí v Irsku.

Už na počátku 50. let 18. století inicioval další Mlodoir Charles Gavan Duffy založení Irské ligy nájemců půdy (*Irish Tenant League*) s cílem prosadit zásadu takzvaných tří S – spravedlivého nájmu, stálého užívacího práva a svobody toto užívací právo odprodat. Ačkoli po prvotních úspěších se liga rozpadla, její požadavky vstoupily natrvalo do snah irských reprezentantů. Gladstone však v roce 1870 nechal uzákonit jen povinnost pro majitele vyplatit vypovězeným nájemcům finanční

kompenzaci.¹³ Tento první, leč pouze polovičatý nástroj, jak ochránit farmáře, Iry příliš neuspokojil stejně jako odstátnění *Irish Church*, neboť ti žádali stanovení přiměřených nájmu a zákaz vyhánění z pozemků. Vlastníci navíc dokázali povinnost zakotvenou v novém zákoně obcházet a i nadále vypovídali nájemce bez náhrady.

Neúspěch Gladstoneových reforem v Irsku oživil O'Connellovy ideje vlastní správy irských záležitostí. Chopila se jich skupina politiků vedená uznávaným právníkem a poslancem Isaacem Buttem, kteří v roce 1870 založili Svaz za autonomii (*Home Government Association*).¹⁴ Stoupenci samosprávy, neboli *Home Rule*, získali o čtyři roky později ve volbách většinu irských křesel v Dolní sněmovně a začali prosazovat ustavení irského parlamentu podřízeného Koruně, který by řídil vnitřní dění na ostrově. Butt, protestant a bývalý unionista, kterého tragický vývoj ve vlasti přivedl až do řad obhájců irských práv, byl politikem klasické školy, kterému byly cizí jakékoli jiné metody než trpělivé přesvědčování kolegů ve Westminsteru. Neúčinnost tohoto postupu záhy vyvolala mezi irskými poslanci rozkol a v čele protibuttovské frakce stanul mladý protestantský statkář z irského hrabství Wicklow Charles Stewart Parnell. Patrně nejschopnější irský politik 19. století postupně ovládl Irskou parlamentní stranu (*Irish Parliament Party*, IPP), která pod jeho vedením začala v zápase ze zájmy Irů používat odsuzovanou, ale účinnou politiku obstrukcí při jednání sněmovny, pomocí níž upozornili na irskou problematiku širší veřejnost.¹⁵

Hlavní dějiště bojů se v této době však přesunulo zpět na irský venkov. Deštivý rok 1877 se výrazně podepsal na poklesu sklizně, vedle toho začalo do Evropy proudit

¹³ Zákon sice umožňoval nájemcům odkup obdělávané půdy, majiteli ale museli zaplatit třetinu její hodnoty a zbytek doplatil stát, jemuž měli farmáři poté dlužnou částku během 35 let při ročním úroku ve výši pěti procent splácet. Uhrazení třetiny ceny bylo však pro naprostou většinu irských zemědělců nereálné, a proto se tato možnost v praxi neuplatnila. (Kee, c. d., s. 373.)

¹⁴ Svaz prosazoval poskytnutí samosprávy nejen Irsku, ale i Anglii, Skotsku a Walesu.

¹⁵ Irští poslanci se tak například 31. července 1877 „zasloužili“ o nejdelší nepřerušovanou debatu v Dolní sněmovně, která trvala 26 hodin. Diskuzi o návrhu zákona o Jižní Africe narušovali příspěvky o úpadku irského zemědělství a potřebě pomoci irským farmářům. Blíže Jackson, Thomas Alfred, *Ireland Her Own. An Outline History of the Irish Struggle for National Freedom and Independence*. Berlin 1973, s. 314-315; Norman, Edward, *A History of Modern Ireland*. Miami 1971, s. 193.

levné obilí ze zámoří, což v Británii výrazně sráželo cenu zemědělských produktů. Irští farmáři se tak znovu ve velkém dostávali do platební neschopnosti. V roce 1878 se zdvojnásobilo množství vypovězených nájemců oproti předchozímu roku na 980, což byl nejvyšší počet od roku 1864. V roce 1879 toto číslo dále stoupl na 1238 případů a o dva roky později už bylo z půdy vykázáno 3465 rodin.¹⁶ Téměř polovina populace Irska byla v té době odkázána na pomoc dobročinných spolků, na nejhůře postiženém jihozápadě ostrova zůstalo bez obživy a prostředků devět z deseti obyvatel.¹⁷ Do země se vracel přízrak Velkého hladomoru.

Pasivita britských úřadů vůči rostoucímu vyhánění nájemců z půdy vyprovokovala v Irsku dosud nejtvrdší a nejorganizovanější odpor označovaný jako pozemková válka (*Land War*). V jejím čele stanula Irská národní pozemková liga (*National Land League of Ireland*), založená v roce 1879 jednorukým radikálem Michaellem Davitem a vedená Parnellem s cílem dosáhnout snížení nájemného za půdu, zajištění ochrany farmářů před výpověďmi a stanovení takových podmínek odkupu, které by jim umožnily postupným splácením získat obdělávaný pozemek do trvalé držby. Za finanční pomoci amerických feniánů a podpory většiny irského katolického kléru liga obstarávala materiální i právní pomoc vystěhovaným rodinám, pořádala masové demonstrace proti výpovědím farmářů a její členové, převážně bývalí feniáni, nemilosrdně napadali a společensky ostrakizovali statkáře, kteří pro neplacení vysoké renty vyhnali nájemce ze svého pozemku.¹⁸ Jméno tomuto sociálnímu odsouzení dal kapitán Charles Boycott ze západoirského hrabství Mayo, kterého ligisté dostali do takové izolace, že mu v roce 1880 muselo na pomoc se sklizní přijít

¹⁶ Lee, *Modernisation*, s. 85, 93.

¹⁷ Kee, c. d., s. 366. Biskup z Meathu byl prý svědkem až 700 vystěhování v jednom dni. (Kee, c. d., s. 374.) Odhaduje se, že v letech 1874-1881 bylo vystěhováno asi 10 000 rodin (Thompson, c. d., s. 37.)

¹⁸ Jen v roce 1880 bylo zaznamenáno 2590 „agrárních násilností“ (Thompson, c. d., s. 37.), o rok později 4439. (Lee, *Modernisation*, s. 93.)

50 dobrovolníků až z Ulsteru a ochranu jim přitom zajišťovalo na 7000 britských vojáků.¹⁹

Britská vláda, v jejímž čele v roce 1880 znovu stanul Gladstone, na dění na ostrově reagovala ztížením represí proti Pozemkové lize a nechala uvěznit celé její vedení včetně Davitta a Parnella. Nepřítomnost vůdců hnutí však rozpoutala v Irsku nekontrolované násilnosti, které premiéra donutily přistoupit na kompromis s Iry. Takzvanou Kilmainhamskou smlouvou s Parnellem z dubna 1882 vláda souhlasila s propuštěním představitelů ligy, se zajištěním ochrany nájemcům před vyháněním z půdy a s odvoláním donucovacího zákona (*Coercion Act*), na jehož základě zakročila proti ligistům. Výměnou za to získala slib ukončení pozemkové války a spolupráce na novém pozemkovém zákoně.²⁰ Její naplnění sice nakrátko narušil atentát na nastupujícího vrchního sekretáře pro Irsko lorda Fredericka Cavendishe, mladšího bratra vlivného liberálního politika lorda Hartingtona, a jeho tajemníka Thomase Burkea v dublinském parku Phoenix 6. května 1882,²¹ situaci na ostrově se ale podařilo postupně uklidnit.

Přispěl k tomu i druhý Gladstoneův zákon o půdě vydaný v srpnu 1881, který irským farmářům garantoval stálou držbu pozemku, pokud za něj platili, možnost svobodného prodeje půdy a spravedlivý nájem, jehož výši už neurčoval majitel, ale vládou zřízený pozemkový soud. Ten snížil v průměru nájemy o pětinu. Pro vlastníky

¹⁹ Sklizeň kapitána Boycotta se sice podařilo zachránit, ale za desetkrát vyšší náklady, než za ni utržil. Když následně odjel do Dublinu, aby si odpočinul, hoteliér ho odmítl ubytovat. Kapitán se poté načas z Irska úplně stáhl. (Kee, c. d., s. 377.) Blíže k tomuto případu Jackson, T. A., c. d., s. 326-327.

²⁰ Smlouva, která nikdy nebyla vypracována písemně a její podmínky oba politici dohodli prostřednictvím několika zprostředkovatelů, nese název podle Kilmainhamské věznice v Dublinu, kde byli vůdci ligy internováni. Tato věznice platila ve své době za jedno z nejtvrdějších zařízení svého druhu v Irsku, Parnell jako poslanec tam ale měl speciální „fešáckou“ celu, kde nechyběl ani krb. Po složení kauce mu bylo dokonce umožněno, aby jel navštívit synovce do Paříže.

²¹ Atentát spáchala skupina radikálů, kteří si říkali Nepřemožitelní (*Invincibles*). Původně chtěli odstranit Cavendishova předchůdce Williama Edwarda Fostera, který zosobňoval represe proti Irům na přelomu 70. a 80. let. Foster ale kvůli propuštění Parnella z vězení rezignoval a nahradil ho nevýrazný a umírněný Cavendish, který byl spolu s Burkem ubodán v den příjezdu do Dublinu při odchodu z inaugurace v rezidenci irského místokrále. Cavendish byl spřízněn i s Gladstonem - měl za manželku jeho neteř.

se proto ukázalo jako výhodnější půdu nájemcům ve splátkách prodat. To umožnil takzvaný Ashbourneův zákon (*Land Purchase (Ireland) Act* označovaný podle tehdejšího irského lorda kancléře jako *Ashbourne Act*) z roku 1885, kterým konzervativní kabinet lorda Salisburyho zavedl systém státem dotovaného odkupu půdy.²² Pozemkovou revoluci v Irsku dokonala další vládní opatření v prvním desetiletí 20. století, která definitivně zrušila starý systém držby půdy v Irsku a práva na ni převedla na ty, kdo na ní hospodařili. V roce 1921 tak ze 470 000 pozemků v Irsku 400 000 vlastnili lidé, kteří na nich byli usazeni, a v průměru ročně spláceli méně, než kolik by vyplatili za pronájem.²³

Pozemková kampaň připravila Parnellovi půdu pro zápas za samosprávu Irska, který vedl pomocí nově konstituované Irské národní ligy (*Irish National League*, 1882). Její členové přesvědčivě ovládli všeobecné volby na ostrově na konci roku 1885.²⁴ Když Gladstone v následujícím roce sestavil svůj třetí kabinet, rozhodl se i přes odpor ve vlastní straně „vyslyšet národní touhy Irů“ a 8. dubna 1886 předložil Dolní sněmovně návrh zákona o samosprávě Irska (*Irish Government Bill*). Ten Irům přenechával kontrolu výlučně nad domácími záležitostmi jejich země. Rozhodování o míru, válce, zahraniční politice či daních v Irsku zůstávalo v kompetenci imperiálního parlamentu, jemuž byla podřízena i legislativní činnost jednokomorového zastupitelského sboru v Dublinu²⁵ a v případě potřeby mohl zrušit zákony schválené irskými poslanci. Irsko nesmělo mít svou armádu ani námořnictvo a dohled nad tamní

²² Vláda vytvořila fond s pěti miliony liber, z něhož si mohli farmáři půjčit na nákup půdy. Splácení bylo rozloženo na 49 let s pevným ročním úrokem čtyř procent. O čtyři roky později kabinet platnost tohoto zákona prodloužil a v roce 1891 do fondu přidal dalších pět milionů liber.

²³ Kee, c. d., s. 373.

²⁴ Z 86 křesel získaných irskými autonomisty bylo jedno dokonce z Anglie. Přívrženec *Home Rule* T. P. O'Connor zvítězil v Liverpoolu, kde od dob hladomoru žila velká přistěhovalecká komunita Irů.

²⁵ Irský zastupitelský sbor (kvůli obavám z nežádoucích historických reminiscencí se nenazýval parlament) se měl skládat ze dvou řádů (*orders*), které buď mohly jednat společně, nebo odděleně. První byl tvořen 28 irskými peery spolu se 75 členy volenými úzkou skupinou voličů s větším majetkem. Druhý řád se měl skládat z 204 až 206 volených poslanců. Obě složky zastupitelského sboru měly časově omezené právo veta nad rozhodnutím té druhé, které mohlo legislativní proces pozdržet až o tři roky. (Kee, c. d., s. 403.)

policií by po určitou dobu spadal rovněž pod londýnský parlament, v němž by Irové neměli napříště žádné zastoupení. Jediným představitelem výkonné moci na ostrově by byl irský místokrál odpovědný za výkon své funkce opět jen Londýnu.

Návrh přesto narazil na nesouhlas britské konzervativní opozice, podle níž v sobě skrýval zárodek rozštěpení Spojeného království, a navíc ho považovala za zradu na irských loajalistech. K těm patřila tamní protestantská menšina, která reprezentovala velkou část irské střední třídy a většinu horní společenské vrstvy a rovněž trvala na zachování unie.²⁶ Vedle propagandisticky šířeného strachu z nadvlády „papeženců“ a Říma v tom hrály hlavní roli ekonomické zájmy.²⁷ Severovýchod ostrova, který většina irských protestantů obývala, byl na rozdíl od zbytku Irska výrazně industrializován (proslulé bylo zejména belfastské plátenictví a tamní loděnice), a tudíž životně závislý na spojení s průmyslovou Británií. I podmínky hospodaření ulsterských farmářů byly díky takzvanému ulsterskému zvyku (*Ulster Custom*) výhodnější než jejich kolegů z ostatních částí země, a nestáli proto o změnu vlády v Irsku.²⁸ Otevřeně se také začaly projevovat kulturně náboženské rozpory mezi oběma hlavními denominacemi.²⁹ Na severu ostrova se množily protestní pochody a

²⁶ Nejpočetněji zastoupenou skupinou mezi irskými protestanty byli presbyteriáni. Většina z nich žila v severním Irsku, ovládali tamní obchod a průmysl, ale byli zároveň i úspěšnými farmáři a tvořili většinu mezi průmyslovými dělníky. Anglikáni, kteří na konci 60. let 19. století ztratili své výsadní postavení, byli elitou mezi pozemkovými magnáty, měli početné zastoupení mezi profesemi střední třídy, jako například mezi právníky a obchodníky, a byli páteří irské státní správy. (Frank, c. d., s. 22.)

²⁷ Soudobý irský spisovatel William Bulfin charakterizoval Ulsteřany jednoznačně: „*Politickými unionisty nejsou kvůli svému náboženství, ale kvůli své kapse. Unionismus je převážně otázkou obchodu.*“ (O’Farrell, Patrick, *England and Ireland since 1800*. London, Oxford, New York 1975, s. 152.)

²⁸ Ulsterský zvyk severoirským farmářům zajišťoval držbu půdy, pokud platili nájem, a zároveň jim umožňoval prodat právo na obhospodařování pozemku jinému nájemci, který byl přijatelný pro majitele. Ten nemohl vypovědět nájemce z půdy bez vyplacení kompenzace.

²⁹ Podle historika Josepha J. Leehe vycházel protestantský odpor proti irské autonomii z pocitu rasové nadřazenosti nad katolíky a z obav ze ztráty výsadního postavení této ekonomicky a politicky významnější, ale početně zaostávající části irské společnosti. Lee bez obalu tvrdí, že irští protestanti o sobě smýšleli jako o *Herrenvolku*. (Lee, Ireland, s. 4, 21, 59, 79, 596.) K tomu srv. Hoppen, K. T., Ireland, Britain and Europe. *Historical Journal* (dále jen HJ) 14, 1991, s. 512-513; Walker, G., Old History: Protestant Ulster in Lee’s ‘Ireland’. *Irish Review* (dále jen IR) 12, 1992, s. 65.

nepokoje, které zosobňovalo varování lorda Randolpha Churchilla, otce Winstona Churchilla, že „*Ulster bude bojovat a Ulster bude v právu*“.³⁰

Tento odpor by patrně nic nezmohl, kdyby se proti Gladstoneovi nepostavila část jeho vlastní strany. Třidevadesát stoupenců unie mezi liberálními poslanci, vedenými lordem Hartingtonem a birminghamským radikálem Josephem Chamberlainem, hlasovalo proti návrhu zákona, který tak Dolní sněmovna v červnu 1886 zamítla 341 hlasy ku 311. Bez ohledu na to, že by zákon s naprostou jistotou neprošel konzervativci ovládanou Horní sněmovnou, způsobilo Gladstoneovo trvání na „spravedlnosti pro Irsko“ hluboký rozkol v Liberální straně, jejíž řady upustili přívrženci unie, kteří se postupně sloučili s konzervativci. Oslabení liberálové tak až na krátké intermezzo v 90. letech na příštích téměř 20 let skončili v opozici.

Navzdory fatálním důsledkům, které mělo pro britskou liberální politiku prosazování irské autonomie, na ni stárnoucí Gladstone nerezignoval a poté, co se v roce 1892 ujal počtvrté a naposledy úřadu britského premiéra, předložil 13. února 1893 svůj druhý *Home Rule Bill*. Také tento návrh převáděl na Iry dohled jen nad jejich vnitřními záležitostmi a oblasti zahraniční politiky a obchodu, správu daní i ozbrojené složky v Irsku ponechával pod kontrolou Londýna. V preambuli zdůrazňoval nadřazenou úlohu britského parlamentu nad irským, který se tentokrát měl skládat ze dvou komor.³¹ Oproti prvnímu návrhu zákona z roku 1886 ponechával tento ve Westminsteru 80 irských poslanců, kteří ale mohli hlasovat pouze o zákonech, jež se bezprostředně dotýkaly Irska. Hlavou výkonné moci na ostrově zůstával místokrál, který jmenoval irskou státní radu jako exekutivní orgán. Rada však nebyla odpovědná irskému parlamentu.

³⁰ Macardle, c. d., s. 56.

³¹ První komorou měla být legislativní rada (*Legislative Council*) tvořená 48 členy volenými úzkou skupinou voličů s vysokými příjmy na osm let. Ta měla podle představ Gladstonea zajišťovat práva protestantské menšiny, neboť by disponovala vetem nad rozhodnutími 103členného legislativního shromáždění (*Legislative Assembly*), které měli volit všichni Irové s volebním právem.

Díky pohodlné většině liberálních poslanců podporovaných IPP návrh bezpečně prošel Dolní sněmovnou, v horní ale narazil na odpor konzervativních lordů, kteří jej v září 1893 zamítli 419 hlasy ku 41. Tím skončily na bezmála dvě desetiletí snahy o samosprávu pro Irsko u ledu.

1.3 Irské obrození

Vedlejším produktem zápasu o irskou autonomii bylo rostoucí národní sebeuvědomění Irů. To se projevovalo především v kultuře a jazyku; irským specifikem byla renesance národních, takzvaných gaelských sportů. Toto obrození je považováno za reakci na bezvýslednost politických jednání o autonomii a inspirací mu současně byla obrodná hnutí v Itálii, Německu či českých zemích. Oproti nim ale mělo to irské značné časové zpoždění způsobené částečnou izolací Irska, jeho zaostalostí a hospodářskými obtížemi obyvatel ostrova, kteří spíše než o národní a kulturní svébytnost museli od poloviny 19. století bojovat o holé přežití. Současníci i historici se nicméně shodují, že pro irskou věc znamenalo mnohem větší přínos, než všechny debaty za předchozích šedesát let.³²

O šíření myšlenek irství i v těch nejnižších vrstvách irské společnosti se zasloužila Gaelská atletická asociace (*Gaelic Athletic Association*, GAA), kterou v roce 1884 založil Michael Cusack. Jejím cílem bylo nahradit importované (tedy britské) sporty jako tenis, kriket či pólo tradičními národními hrami, mezi něž patřily gaelský fotbal a hurling. Pomocí místních klubů pronikla GAA i do těch nejdlehlších koutů Irska a už pět let po svém vzniku sdružovala přes 50 000 členů.

³² McCartney, Donald, Hyde, D. P. Moran and Irish Ireland. In: Martin, Francis Xavier (ed.), *Leaders and Men of the Easter Rising*: Dublin 1916. London 1967, s. 45.

Souběžně sílilo irské literární hnutí, jehož vůdčí postavou se stal básník a dramatik William Butler Yeats. Společně se Standishem O'Gradym, Georgem Russellem (proslavil se pod pseudonymem AE), lady Gregoryovou či Johnem Milltonem Syngem oživovali staré irské báje a mýty, v nichž vystupovali legendární bojovníci Cú Chulainn a Finn jako symboly předkřesťanských ctností. Opěvovaným ideálem se pro ně stal prostý venkovský člověk. Jejich romantické pojetí nacionalismu spodobňovalo Irsko jako chudou stařenu (legenda o *Sean bhean bhocht*), která se jednou promění v mladou královnu, až se najdou nástupci bájných hrdinů. Soustředili se kolem dublinského *Abbey Theatre*, které v roce 1904 nahradilo první divadelní scénu této skupiny, Irské literární divadlo, a proslulo silně vlasteneckými hrami, jako bylo například Yeatsovo historické drama *Cathleen Ní Houlihan*.

Mezi tyto obrozenecké literáty patřil i vášnivý sběratel lidových pověstí a písní Douglas Hyde, který spolu s Yeatsem založil v roce 1892 Národní literární společnost (*National Literary Society*). Na jejím inauguračním setkání Hyde vystoupil s plamenným projevem, v němž se vyslovil pro nutnost „odangličtit“ irský národ.³³ O rok později stál spolu s dublinským soudním úředníkem původem z Ulsteru Johnem MacNeillem u zrodu Gaelské ligy (*Conradh na Gaeilge*), jejímž primárním cílem bylo zachovat pomalu vymírající irský jazyk a vrátit ho do běžného užívání. Ještě v polovině 19. století byla irština mateřskou řečí pro zhruba třetinu obyvatel ostrova, s razantním úbytkem populace se ale vytrácel i tento zvláštní gaelský jazyk, jehož místo zaujala angličtina. Na konci 19. století už byl – a dodnes je – hlavním dorozumívacím prostředkem pouze pro obyvatele několika enkláv na jihu, západě a severozápadě Irska, takzvaného gaeltachtu.

³³ Celý text viz *Irish Historical Documents 1172-1922*. Eds. Edmund Curtis, R. B. McDowell, London 1943, 1968, s. 310-313.

Hyde se stal prezidentem ligy, která pod jeho vedením získávala tisíce členů po celé zemi. Ačkoli se její aktivity soustředily především do měst – bývá považována za protipól GAA, jejíž základna se rekrutovala hlavně na venkově –, do roku 1906 vzniklo na 900 odboček ligy, které sdružovaly okolo 100 000 lidí. Prosadila vyučování irštiny do 3000 škol, v nichž se národní jazyk znovu učilo zhruba čtvrt milionu Irů. Vedle výuky vydávala v irštině vlastní periodika (*Gaelic Journal*, *An Claidheamh Soluis*), pořádala letní školy, tábory, poutě do gaeltachtu, lokální hudební a taneční slavnosti (takzvané *feiseanna*), každoroční celonárodní shromáždění (*oireachtas*) a lidové veselice (*ard-fheis*).³⁴ Její osvětová činnost jí ve své době vysloužila označení jediné národní univerzity, kterou Irsko tehdy mělo.³⁵

Vliv Gaelské ligy však šel daleko za rámec jazykového obrození. Odrážel se v každodenním životě Irů. Propagováním neanglického oblékání liga utvářela tehdejší módu v Irsku a zavedla také tradici poiršťování jmen. Patricka tak nahrazoval Pádraig, Charlese Cahal a Johna Éoin či Seán. Dosáhla uznání výročí úmrtí irského patrona svatého Patrika, které připadá na 17. března, národním svátkem, během nějž se neprodával alkohol. Kampaní *Buy Irish* a spolupořádáním hospodářských výstav rovněž napomáhala rozvoji dosud zaostalého průmyslu v katolických částech Irska. V neposlední řadě měla výrazný politický dopad. Ačkoli se sama prezentovala jako nepolitický a nekonfesní spolek, stala se nejaktivnějším veřejným propagátorem separatistických myšlenek. Byla líhní irského nacionalismu a nových národních

³⁴ Martin, Francis Xavier, *The Origins of the Irish Rising of 1916*. In: Williams, Thomas Desmond (ed.), *The Irish Struggle, 1916-1926*. London 1966, s. 5.

³⁵ Kee, c. d., s. 431. Národní irská univerzita (*National University of Ireland*) byla založena až v roce 1908. Na přelomu 19. a 20. století mohli Irové doma studovat pouze na anglických vysokých školách – Trojické koleji v Dublinu (*Trinity College Dublin*, založené roku 1592) a Královské irské univerzitě (*Royal University of Ireland*, 1880) sídlící v Belfastu, Corku, Galwayi a dalších městech. Ta byla po 28 letech rozpuštěna a místo ní vznikla nekonfesní, ale převážně katolíky obsazená *National University*. V roce 1854 byla v Dublinu založena také Katolická irská univerzita (*Catholic University of Ireland*). Tento soukromý ústav se však od počátku potýkal s malým zájmem studentů, v roce 1880 byl zreformován na Univerzitní kolej (*University College*), kterou o tři roky později převzali jezuité. V roce 1909 zanikla, když se sloučila s Národní univerzitou, na níž Gaelská liga prosadila vznik stolice irštiny a výuku tohoto jazyka.

vůdců, neboť jejími řadami prošli všichni budoucí hlavní aktéři revolučních událostí v Irsku v druhé a třetí dekádě 20. století. V roce 1900 vznikla na podobných nacionalistických základech ženská organizace Dcery Irska (*Inghinidhe na hÉireann*), založená literární múzou W. B. Yeatese Maud Gonneovou, a o devět let později mládežnické hnutí Irští bojovníci (*Fianna Éireann*), gaelská obdoba tehdy velmi populárních skautů.³⁶

Jeden z vůdčích představitelů hnutí za irské Irsko D. P. Moran shrnul jeho podstatu do výzvy: „*Přestaňte svalovat vinu za irské neduhy na Anglii a přestaňte čekat na anglické zákonodárství, až je vyléčí. Mějte sebeúctu a iniciativu, buďte sebekritičtí a samostatní.*“³⁷

Moran ji zveřejnil ve svém týdeníku *Leader*, který vydával od roku 1900 a jenž byl jedním z nejčtenějších periodik v Irsku před první světovou válkou. Tento přední ideolog irské emancipace v něm brojil proti *shoneenismu* (poangličťování) a *west britonismu* (kopírování britských vzorů a zvyků) a propagoval vše gaelské. Svými vyhraněnými názory se *Leader* stal jedním z nejvlivnějších tiskových orgánů na ostrově, který formoval uvažování umírněných i radikálních nacionalistických kruhů. Podobnou úlohu sehrál i měsíčník *Shan Van Vocht*,³⁸ který od roku 1896 v Belfastu vydávala skupina protestantských literátů v čele s básnířkami Alicí Milliganovou a Ethnou Carberyovou.³⁹

³⁶ *Fianna* (mn. č. od *fian*) byly v irské mytologii skupiny bojovníků, které mohl král v případě války povolát do svého vojska. Nejproslulejší byla ta vedená legendárním válečníkem Finnem (též Fionnem) mac Cumhaillem. Pověsti o ní tvoří v irské literatuře takzvaný feniánský cyklus. Odkaz bájí o bojovnících *fianna* je patrný i v dnešním Irsku, promítl se například do názvu jedné z hlavních politických stran na ostrově Fianna Fáil.

³⁷ McCartney, Hyde, s. 48.

³⁸ Tento název byl anglickou fonetickou transkripcí irského výrazu *sean bhean bhocht*.

³⁹ Pro irské hnutí bylo typické, že jeho čelní představitelé většinou pocházeli z Ulsteru nebo byli protestanti. Náboženská otázka pro ně nehrála v tomto období ještě žádnou roli, naopak, zdůrazňovali jednotu Irska a společnou historii všech částí ostrova. Spíše než náboženský tak byl irský nacionalismus rasový svým důrazem na rozdíly mezi původními Iry a přistěhovalci z Anglie, respektive z Británie. Blíže Norman, c. d., s. 237 an.

Do národního tábora se řadily také deníky *Freemen's Journal* (vycházel v letech 1763-1924) a *Irish Independent* (založen byl roku 1891 jako *Irish Daily Independent*, v roce 1905 změnil název do podoby, pod kterou vychází dodnes). Ty ale prezentovaly převážně názory blízké Irské parlamentní straně. Zaměřovaly se hlavně na střední a vyšší třídu, což platilo i o listech *Irish Times* (vychází od roku 1859) a *Cork Examiner* (od 1841), které se naopak profilovaly výrazně unionisticky.

Vedle domácích periodik utvářel veřejné mínění na ostrově samozřejmě také britský tisk. Primát držely londýnské noviny *Daily Mail*, které byly před první světovou válkou nejprodávanějším deníkem v Irsku. Britské listy si udržovaly významné postavení v irské společnosti až do 20. let 20. století. Ještě v této době pocházela více než polovina z půl milionu prodaných raníků v Irsku právě z Anglie.⁴⁰

Výrazný vliv v irském prostředí měla také konfesně orientovaná periodika, jejichž rozšíření přesně kopírovalo hranici mezi katolickou a protestantskou částí ostrova. Širší katolické veřejnosti byly určeny například časopisy *Irish Monthly*, vycházející od roku 1873, a *Irish Rosary* (1897), zatímco *Irish Ecclesiastical Record* (1864) hledal své čtenáře mezi samotnými duchovními. Vedle nich vycházely rovněž katolicky zaměřené magazíny *Catholic Bulletin*, intelektuálně náročnější *Studies*, který navázal na měsíčník *New Ireland Review*, vydávaný v letech 1894-1911 jezuiti, či populární rodinný časopis *Ireland's Own*. Celkem vycházelo v Irsku v polovině 19. století 109 periodik a do roku 1913 jejich počet stoupl na 230.⁴¹

Působit na veřejnost prostřednictvím tisku a získat ji tak na svou stranu se samozřejmě pokoušela i uskupení, která se v prvním a druhém desetiletí 20. století zapojila do zápasu o budoucí podobu Irska.

⁴⁰ Cullen, L. M., Establishing a Communications System: News, Post and Transport. In: Farrell, Brian (ed.), Communications and Community in Ireland. Dublin, Cork 1984, s. 28

⁴¹ Lee, Modernisation, s. 13.

1.4 Politické strany a hnutí v Irsku

Německý historik Wolfgang Hünseler rozdělil tyto organizace do čtyř hlavních proudů. Na jedné straně stálo unionistické pojetí, trvající na zachování dosavadního spojení mezi Irskem a Velkou Británií. Jeho baštou byl severovýchod ostrova a tamní protestantské obyvatelstvo. V opozici k němu se vyprofilovaly tři linie irského nacionalistického hnutí, které se typologicky odlišovaly podle míry požadovaného osamostatnění a způsobu jeho dosažení. Hünseler je dělí na konstitučně autonomní linii, kterou reprezentovala především IPP, revolučně secesní proud, představovaný Irským republikánským bratrstvem a irskými socialisty, a konečně na radikálně demokratickou segregační linii, jejíž vůdčí silou byla strana Sinn Féin a její zakladatel Arthur Griffith.⁴²

1.4.1 Unionistická strana

Organizovaný odpor irských protestantů měl své kořeny hluboko před spory o *Home Rule*. Už na konci 18. století zformovali loajalistický protikatolický Oranžský řád (*Orange Order*).⁴³ Jeho členové aktivně vystupovali například proti O'Connellovým snahám o zrušení unie, na konci 60. let 19. století se podíleli na založení Svazu na obranu protestantů (*Protestant Defence Association*) a Svazu na obranu Ulsteru (*Ulster Defence Association*), které brojily proti Gladstoneovu záměru odstátnit protestantskou církev v Irsku. Opravdu horkou se oranžistická karta stala až v polovině 80. let 19. století s otevřením diskuze o samosprávě pro Irsko. Protestantská menšina na ostrově považovala autonomii za bytostné ohrožení svých

⁴² Hünseler, c. d., s. 15.

⁴³ Též Oranžská lóže (*Orange Lodge*) nebo Oranžská společnost (*Orange Institution*).

nejvlastnějších zájmů a práv a navíc ji pokládala jen za „přestupní stanici“ k úplnému odtržení ostrova od Británie. Sdružovala se proto do bezpočtu obranných spolků s proklamovaným cílem v případě nutnosti i ozbrojeným odporem zabránit přenesení legislativy do Dublinu, které u nich budilo obavy ze ztráty dědičného postavení v irské administrativě, byznysu a dalších sférách.

Nesouhlas s *Home Rule* se stal jednotícím prvkem, který spojoval dosud roztržštěné zájmy jednotlivých frakcí irských protestantů. Nešlo tu jen o Ulster, kde si příslušníci různých nekatolických denominací udržovali mírnou početní převahu nad katolickým obyvatelstvem.⁴⁴ Jako nejohroženější se plány na irskou autonomii cítili protestanti z „jihoirských“ provincií, kde měla své rozsáhlé majetky bohatá anglo-irská pozemková aristokracie. Z jejich řad také pocházeli nejzarytější odpůrci *Home Rule*.

V reakci na tohoto „společného nepřítele“ se zrodily i první antiautonomistické strany na ostrově – Irská unionistická aliance (*Irish Unionist Alliance*) a Protestantská nacionalistická strana (*Protestant Nationalist Party*).⁴⁵ Mnohem větší vliv než tato uskupení měla Ulsterská unionistická strana (*Ulster Unionist Party*, UUP) založená v roce 1905. Prvním pokusem o zformování společného hlasu odpůrců *Home Rule* ze severovýchodu ostrova bylo Shromáždění ulsterských unionistů (*Ulster Unionist Convention*), na němž se v roce 1892 v Belfastu sešlo 12 000 delegátů zvolených ve všech devíti hrabstvích provincie.⁴⁶ Jeho účastníci přijali řadu rezolucí, jimiž mimo jiné prohlásili Ulster nedílnou součástí Spojeného království a odmítli se podílet na

⁴⁴ Z 1 581 969 obyvatel Ulsteru bylo při sčítání obyvatel roku 1911 protestantů 890 880. Ve zbývajících třech irských provinciích, tedy Munsteru, Leinsteru a Connachtu, žilo vedle 2 551 854 římských katolíků jen 256 699 protestantů. (Hennessey, Thomas, *Dividing Ireland. World War I and Partition*. London 1998, s. 4; Macardle, c. d., s. 76.)

⁴⁵ Ve volbách v roce 1892 se do britského parlamentu dostalo devět protestantských nacionalistů, kteří o rok později hlasovali proti druhému Gladstoneovu návrhu *Home Rule*. Své zástupce v Dolní sněmovně měla strana poté už jen po volbách v roce 1895, kdy ji reprezentovalo 12 poslanců. (Harbinson, John F., *The Ulster Unionist Party 1882-1973. Its Development and Organisation*. Belfast 1973, s. 241.)

⁴⁶ Historickou provincii Ulster tvoří hrabství Antrim, Armagh, Down, Derry, Tyrone, Fermanagh, Donegal, Cavan a Monaghan.

jakémkoli parlamentu, „*který by byl kontrolován muži odpovědnými za zločiny a násilnosti Pozemkové ligy, ...za ukrutnosti bojkotování, z nichž mnozí se ukázali být připravenými nástroji církevní (rozuměj katolické – pozn. F. N.) nadvlády*“.⁴⁷ Společnou stranu založili ale až o 13 let později spolu s Radou ulsterských unionistů (*Ulster Unionist Council*, UUC).⁴⁸ V roce 1910 v čele UUP stanula klíčová postava protestantské rezistence proti autonomii sir Edward Carson.

Tento dublinský rodák patřil ve své době k elitním právníkům v Británii. Zastával post vrchního prokurátora pro Irsko a později pro Anglii a Wales. Jako zástupce Dublinské univerzity (*Trinity College*) vstoupil poprvé do britského parlamentu v roce 1892 a jako obratný řečník si záhy v Dolní sněmovně získal vliv zejména mezi konzervativními poslanci ze zadních lavic.⁴⁹ Na přelomu první a druhé dekády 20. století patřil podle Winstona Churchilla spolu vůdčím liberálem Davidem Lloydem Georgem a lídrem konzervativců Andrewem Bonarem Lawem k „novému triumvirátu“, který ovládal dění ve sněmovně.⁵⁰

Carson byl původně liberál. V krizi vyvolané prvním návrhem zákona o irské samosprávě se ale přidal na stranu Hartingtona a Chamberlaina a už zůstal v konzervativně unionistickém táboře. Vždy prohlašoval, že záchrana unie je vůdčí hvězdou jeho politického života.⁵¹ Kvůli ní vstoupil i do veřejného dění. „*V politice jsme jen kvůli unii,*“ řekl při jedné příležitosti.⁵² Zachování pevného svazku mezi Británií a Irskem považoval za to jediné správné pro jeho rodným ostrov a neváhal

⁴⁷ Kee, c. d., s. 417.

⁴⁸ Blíže Harbinson, c. d., s. 21-24; Walker, Graham, *A History of the Ulster Unionist Party. Protest, Pragmatism and Pessimism*. Manchester, New York 2004, s. 22-53. Dvousečlennou radu tvořilo 100 zástupců místních unionistických organizací, 50 reprezentantů Oranžského řádu a stejný počet kooptovaných významných unionistů.

⁴⁹ Takzvaní *backbenchers* dostali jméno podle míst, která jsou jim ve sněmovně vyhrazena. Většinou se jedná o poslance, kteří nemají žádný vládní úřad nebo nejsou členy stínového kabinetu. Jejich vliv na vládní záležitosti či opoziční politiku je proto malý. Tvoří ale většinu členů sněmovny, a kolektivně tak mohou dostat kabinet, případně stranické vedení pod značný tlak.

⁵⁰ Beckett, J. C., Carson – Unionist and rebel. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 84.

⁵¹ Stewart, A. T. Q., Craig and the Ulster Volunteer Force. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 70.

⁵² Hyde, Harford Montgomery, Carson. London 1974, s. 209.

k tomu použít všech prostředků. „*Jsem odhodlaný zaujmout jakýkoli kurz, který je pro Irsko nejlepší,*“ pronesl už v roce 1896, když odmítl nabídku převzít post konzervativního *whipa* v Dolní sněmovně.⁵³

Zatímco Carson byl tvář a hlasem UUP, mozkiem ulsterského odporu proti *Home Rule* se stal druhý muž hnutí James Craig. „*On udělal všechnu práci a já získal všechny zásluhy,*“ přiznal později Carson.⁵⁴ Na rozdíl od vůdce strany pocházel Craig z Ulsteru – narodil se u Balfastu a vyrůstal v nedalekém Craigavonu –, za zachování unie proto primárně bojoval z důvodu, aby ochránil svou domovskou provincii.⁵⁵ Ostruhy si získal v búrské válce, kde to v britské armádě dotáhl až na kapitána. Po skončení bojů se vrátil domů, aby po otci, bohatém výrobcí whisky, převzal správu majetku a poslanecký mandát za východní Down.

Povahou trochu vznětlivý a oproti Carsonovi necharismatický, ale jinak vynikající organizátor Craig zinscenoval 23. září 1911 na svém panství v Craigavonu shromáždění 50 000 zástupců jednotlivých lóží Oranžského řádu, unionistických klubů a spolků, před něž poprvé předstoupil Carson v nové roli předsedy UUP a zároveň vůdce irských unionistických poslanců. Ten dav odpůrců samosprávy ujistil, že Ulsteru nebude nikdy vládnout nikdo jiný než protestanti: „*Musíme být připraveni na ráno, kdy Home Rule projde, a stát se sami zodpovědní za vládu protestantské provincie Ulster...Nikdy ani na žádné přechodné období nesmíme ztratit vládu nad Ulsterem, která bude buď vládou imperiálního parlamentu, nebo naší,*“ nenechal

⁵³ Beckett, Carson. In: Martin (ed.), Leaders, s. 84. *Whip* (z anglického výrazu pro bič) funguje v britské politické tradici jako „náhončí“ hlasů v Dolní sněmovně. Jeho úkolem je zajistit, aby straniční kolegové – hlavně ti ze zadních lavic – hlasovali v zájmu strany.

⁵⁴ Stewart, Craig. In: Martin (ed.), Leaders, s. 71.

⁵⁵ Tamtéž, s. 70.

Carson už tehdy nikoho na pochybách, že UUP je připravena v krajním případě odtrhnout provincii od autonomního Irska.⁵⁶

1.4.2 Irská parlamentní strana

Konstituční autonomisté byli v Irsku od dob Parnella nejvlivnější politickou skupinou s největší podporou z řad veřejnosti. Soustředili se v Parnellově Irské národní lize, jejíž zástupci v britské Dolní sněmovně tvořili Irskou parlamentní stranu. Jejich postavení v 90. letech 19. století oslabil rozkol v táboře *Home Rulers* na stoupence odkazu vůdčí osobnosti předchozí dekády a jeho kritiky. Na jeho počátku byla v roce 1889 tiskem mimořádně sledovaná rozvodová pře mezi kapitánem Williamem O'Sheaem jeho ženou Katharine, která udržovala s Parnellem dlouholetý vztah, a dokonce mu porodila tři děti.⁵⁷ Aféra s mimomanželským poměrem ve velmi konzervativní britské a irské společnosti silně otřásla pozicí „nekorunovaného krále Irska“. Zatvrzelý předák irských autonomistů ale navzdory silicím hlasům odmítal odejít z vedení strany. Nevyslyšel ani Gladstoneovu žádost, aby se načas stáhl do ústraní, a neohrožoval tak prosazení *Home Rule*. Parnell o svou pověst zoufale bojoval až do své smrti v říjnu 1891, čímž Irskou národní ligu a parlamentní stranu, které za svou existenci vděčily z velké části právě jemu, uvrhl do kolotoče frakčních půtek.⁵⁸

V čele antiparnelliánů stanul veterán Pozemkové ligy John Dillon, syn jednoho z předáků mladoirského hnutí Johna Blakea Dillona, spolu s dalšími organizátory

⁵⁶ Harbinson, c. d., s. 27; Hyde, Carson, s. 291; Lewis, Geoffrey, Carson. The Man Who Divided Ireland. London, New York 2005, s. 80; Hostettler, John, Sir Edward Carson. A Dream Too Far. Chichester 1997, s. 166; Stewart, A. T. Q., Ulster Crisis. London 1969, s. 48.

⁵⁷ Kapitán O'Shea byl bývalý irský liberální poslanec a spolu s manželkou jeden z prostředníků, kteří v roce 1882 pomáhali dojednat Kilmainhamskou smlouvu mezi Parnellem a Gladstonem. V politických kruzích bylo veřejným tajemstvím, že irský předák měl už tehdy románek s „Kitty“ O'Sheaovou, kterou si po rozvodu v roce 1890 vzal za manželku.

⁵⁸ Blíže Lyons, Francis S. L., The Fall of Parnell 1890-91. Dublin 1960; týž, Charles Stewart Parnell. Dublin 1977.

pozemkové války Timothym Healyem a Williamem O'Brienem. Ačkoli byli kritici Parnella zpočátku ve většině, jejich nejednotnost, projevující se zakládáním konkurenčních politických formací, postupně převážila kyvadlo na stranu parnelliánského křídla vedeného bratry Johnem a Williamem Redmondovými. V roce 1900 se Irská národní liga i parlamentní strana znovu sjednotily pod předsednictvím Parnellova nástupce Johna Redmonda. Svou roli v tom sehrála i skutečnost, že se k němu přiklonil také vůdce ulsterských stoupenců autonomie Joseph Devlin a jím vedená vlivná katolická organizace Starobylý hyberský řád (*Ancient Order of Hibernians*, AOH), jejíž kořeny sahaly až do 18. století. To ale zároveň posílilo katolický, protiprotestantský charakter IPP, která se tak konfesně více vyhranila než za časů Parnella. Rebel Dillon se stal zástupcem Redmonda.

Průvrženci irské samosprávy se pod vedením tohoto nedostudovaného právníka a vášnivého rybáře zaměřili výhradně na parlamentní prosazování svých požadavků. Ve Westminsteru praktikovali umírněně nacionální a kompromisní politiku a deklarovali, že jejich konečným cílem je získání autonomie pro Irsko při zachování britské kontroly nad ostrovem. V některých veřejných projevech představitelé IPP sice volili radikálnější rétoriku, jako když Parnell prohlásil, že „*nikdo z nás nebude spokojen, dokud nezpřetrháme poslední pojítka, které drží Anglii připoutanou k Irsku*“, nebo když John Redmond označil v roce 1905 zákon o unii za „*obrovský kriminální akt uzurpace vykonaný pomocí násilí a podvodu*“, který pro Iry „*nemá žádnou závaznou morální ani zákonnou sílu*“.⁵⁹ O tři roky později dokonce vůdce irských poslanců při projevu v Dublinu zdůraznil, že „*odpor proti zákonu o unii pro nás zůstane navždy, dokud bude tento zákon platit, posvátnou povinností*“, přičemž připustil i použití ozbrojené resistance, která „*bude absolutně oprávněná, pokud bude*

⁵⁹ Macardle, c. d., s. 71; Mansergh, Nicholas, *The Irish Question 1840-1921*. Toronto 1975, s. 245.

možná“.⁶⁰ Podobné výroky ale byly určeny specifickému publiku a v reálu strana vedla loajální politiku, k jejíž charakteristice se asi nejlépe hodí Redmondova slova z roku 1910: „*Náš požadavek na samosprávu neznámá, že se chceme odtrhnout od Britského impéria... Jakmile ji získáme, prokážeme bezpochyby naši imperiální loajalitu*“.⁶¹ Blízká budoucnost měla potvrdit, že mluvil nejen za svou stranu, ale i za většinu národně orientovaného irského obyvatelstva.

1.4.3 Irské republikánské bratrstvo

Podzemní revoluční organizace, která později přijala název Irské republikánské bratrstvo (*Irish Republican Brotherhood*, IRB), vznikla v roce 1858 z iniciativy Jamese Stephense, blízkého spolupracovníka vůdce mladoirské rebelie z roku 1848 Smithe O'Briena, jako irská odnož amerického Feniánského bratrstva. Odmítala parlamentní metody zápasu za irskou emancipaci jako neefektivní a preferovala ozbrojené vystoupení, které svrhne britskou nadvládu nad Irskem a ustanoví na ostrově nezávislou demokratickou republiku. IRB zdůrazňovalo, že nové státní zřízení nebude spojené s žádnou církví a „*každý občan bude moci svobodně vyznávat Boha, jak mu přikazuje jeho svědomí*“.⁶² Jeho členskou základnu tvořili hlavně dělníci, farmáři, drobní řemeslníci a obchodníci, kteří skládali tajnou přísahu a většinou neznali další členy bratrstva vyjma velitele a příslušníků své buňky. Tím mělo být zabráněno rozbití této vojensky hierarchizované organizace policejním aparátem státu, který se ji od počátku pokoušel infiltrovat a zlikvidovat.

⁶⁰ Macardle, c. d., s. 71.

⁶¹ Henry, Robert Mitchell, *The Evolution of Sinn Féin*. Dublin, New York 1920, s. 38.

⁶² Macardle, c. d., s. 63.

V prvních letech existence vstoupilo do řad IRB odhadem asi 80 000 Irů. Po nezdařeném povstání v roce 1867 však počet členů klesal a úměrně tomu, jak rostla celospolečenská podpora hnutí za autonomii, upadal i význam tohoto spolku. V 80. letech 19. století se IRB dokonce zapojilo do kampaně Irské národní pozemkové ligy a sympatizovalo s Parnellovým úsilím o získání samosprávy. Část radikálů přesto nerezignovala na původní cíle a snažila se – jako například Nepřemožitelní atentátem v parku Phoenix – udržovat slábnoucí plamen násilného vzdoru proti britské hegemonii. K těmto akcím patřily také dynamitové útoky feniánů vedených z USA veteránem separatistického hnutí O'Donovanem Rossou, které v 80. letech 19. století pět let děsily obyvatele Londýna a dalších britských měst. Na počátku následujícího století už z IRB ale zbyla jen marginální bojůvka se zhruba 1500 členy, která přežívala na okraji zájmu nacionálně orientovaných Irů.⁶³

O vzkříšení bratrstva se postarala nová generace radikálů, která vyrůstala v sektářsky nepokojném Ulsteru. Jedním z nich byl Denis McCullough, syn feniána z Belfastu, jehož už v 18 letech otec přivedl do organizace a mladý McCullough do jejích struktur postupně získával své vrstevníky. V roce 1908 již zasedal v jedenáctičlenné Vrchní radě (*Supreme Council*) IRB⁶⁴ a o rok později byl pověřen řízením všech operací bratrstva v Ulsteru.

Mezi mladíky, které zasvětil do činnosti organizace, patřili mimo jiné syn kvakerského obchodníka z Belfastu a dopisovatel listu *Shan Van Vocht* Bulmer Hobson a charismatický John MacDermott, který se v metropoli Ulsteru živil jako barman a řidič tramvaje. Všichni tři byli ročník 1883 a názorově je zformovalo členství v GAA a Gaelské lize. V roce 1905 McCallough s Hobsonem založili první Dunganonnský klub, jehož cílem bylo získávat irskou mládež pro separatistické

⁶³ Nowlan, Kevin B., Tom Clarke, MacDermott, and the I.R.B. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 109-110.

⁶⁴ V případě povstání se měla Vrchní rada IRB prohlásit prozatímní vládou Irské republiky a prezident rady hlavou irského státu.

myšlenky. Dunganonnské hnutí, jehož hlavním organizátorem se posléze stal MacDermott, se rozšířilo po celém Irsku a Británii. Další kluby vznikaly v Dublinu, Glasgowě, Londýně a jiných městech zejména na severu Irska. Tiskovým orgánem hnutí byl týdeník s všehíkajícím názvem *Republic*.

V roce 1908 odešel Hobson spolu s Johnem MacDermottem – nyní již vystupujícím pod částečně poirštěným jménem Seán MacDermott nebo jeho plně irským ekvivalentem Seán Mac Diarmada⁶⁵ – do ústředí IRB v Dublinu, kde první jmenovaný převzal řízení náborové kampaně a jeho kolega se ujal funkce tajemníka. Oba se zároveň stali členy Vrchní rady IRB. V roce 1909 Hobson navíc založil za pomoci hraběnky Markieviczové chlapeckou organizaci *Fianna Éireann*, v níž se mladí adepti vstupu do IRB cvičili v zacházení se zbraněmi a dalších vojenských dovednostech. Řada hochů, kteří prošli tímto cíleně republikánským skautským spolkem, se později aktivně zapojila do Velikonočního povstání a dva z nich – Con Colbert a Seán Heuston – skončili dokonce na popravišti s ostatními vůdci rebelie.

Na přelomu první a druhé dekády 20. století vrcholila generační výměna ve vedení IRB, kdy na místa starých předáků, kritizovaných za pasivitu a faktické ochromení činnosti organizace, pronikali mladí „jestřábi“ odhodlaní aktivně vystoupit proti nenáviděnému uchvatiteli Irska. MacDermott byl vedle postu tajemníka IRB také celonárodním organizátorem bratrstva a od roku 1910 rovněž manažerem jeho tiskového orgánu *Irish Freedom*. Tento měsíčník, který veřejně propagoval separatistické názory, vydával jeho starý kumpán Hobson, jenž byl i autorem většiny článků. Personální revoluce v čele irských republikánů vyvrcholila v prosinci 1915 volbou Denise McCullougha prezidentem Vrchní rady, a tedy nejvyšším představitelem IRB v Irsku a ve Velké Británii. Navzdory tomuto vzkříšení bratrstva

⁶⁵ U osobností, které si zvolily irskou podobu svého jména, je autor píše ve formě, kterou nejčastěji používaly.

počet jeho členů nijak závratně nestoupl a odhaduje se, že v roce 1911 v jeho strukturách působilo jen okolo 2000 lidí.⁶⁶

Revoluční impulz do organizace přinesl jiný Ulsteřan, Thomas Clarke. Vyrůstal v Dungannonu, městě v hrabství Tyrone, které dalo jméno McCulloughovým mládežnickým klubům, a byl o více než generaci starší než noví vůdci IRB. V roce 1898 opustil díky vládní amnestii po 15 letech anglické vězení, kde si odpykával doživotní trest za účast na dynamitových atentátech feniánů z počátku 80. let. Po propuštění odjel na devět let do Spojených států, kde obnovil styky s tamními předáky irské emigrace. V roce 1907 se do Irska vrátil jako spojka se zámořím, vstoupil do IRB a jeho Vrchní rady a jím vedený obchod s tabákem na *Parnell Street* v Dublinu se stal kontaktním místem pro podzemní aktivity irských republikánů. Dlouholeté věznění utvrdilo Clarkea v přesvědčení o nutnosti svrhnout britskou nadvládu nad jeho vlastí a v očích mladších následovníků jej změnilo v ikonu irského boje za nezávislost. Jeho názory měly velký vliv na rozhodování mladých radikálů, kteří postupně obsadili místa ve vedení IRB. Sám se stal pokladníkem organizace, a ačkoli nebyl nijak zdatným řečníkem, objevil v sobě schopnost dovedně manipulovat se svým okolím. Obzvláště si porozuměl s MacDermottem, s nímž vytvořil vůdčí tandem v řízení „nového“ IRB.⁶⁷

⁶⁶ Foy, Barton, c. d., s. 6; Ward, *The Easter Rising*, s. 68.

⁶⁷ Foy s Bartonem tuto dvojici charakterizovali následovně: „*V mnoha ohledech nemohli být dva muži tak rozdílní jako Clarke a MacDermott. Jeden byl fyzicky předčasně zestárlý, podezřívavý, introvertní a téměř nemluvný, zatímco druhý byl jiskřící, elegantní a plný sil. Přesto se oba perfektně doplňovali a vytvořili si mezi sebou pevné pouto, v němž Clarke s MacDermottem jednal až s otcovským citem a MacDermott sdílel cíle starého pána a jeho techniky manipulace.*“ (Foy, Barton, c. d., s. 6.)

1.4.4 Irští socialisté

Druhou hybnou silou irského republikanismu byli socialisté. Pauperizovaný ostrov byl živnou půdou pro působení formujícího se levicového hnutí. Dublin byl na počátku 20. století nechvalně proslulý otřesnými životními podmínkami, v nichž musely existovat nejnížší společenské vrstvy. K dělnické třídě přitom podle vládní zprávy z roku 1914 patřilo více než 60 procent obyvatel irské metropole (194 000 z tehdejší populace 304 000). Tito lidé žili převážně v zanedbaných nájemních domech, většinou jedna rodina v jedné místnosti. V průměru podle této zprávy obývalo jeden pokoj šest lidí a jeden takový dům 90 nájemníků. Přitom v naprosté většině neměli k dispozici více než jeden přívod vody na dvoře a maximálně dvě toalety na celý dům, které běžně používali i lidé z ulice. V dělnických čtvrtích Dublinu řádila tuberkulóza a úmrtnost v irské metropoli byla před první světovou válkou nejvyšší v celé Evropě.⁶⁸ Podobná situace panovala i ve Wexfordu, Galwayi a Corku. Dublinští dělníci pracovali minimálně deset až dvanáct hodin denně za týdenní gáži 18 až 20 šilinků, což bylo hluboko pod britským průměrem. To se odráželo v podvýživě manuálních pracovníků a jejich rodin, jejichž hlavní a často jedinou potravou byl černý čaj a suchý chléb.

Irská socialistická republikánská strana (*Irish Socialist Republican Party*), později přejmenovaná na Socialistickou stranu Irska (*Socialist Party of Ireland*), vznikla v roce 1896. Spjovala nacionalistické myšlenky národní obrody se socialistickým internacionalismem, v jehož pojetí znovunabytí samostatnosti znamenalo rovněž změnu společenského uspořádání v zemi. „*Boj za irskou svobodu má dva aspekty: národní a sociální,*“ deklaroval v prvním manifestu po konstituování

⁶⁸ V roce 1911 dosahovala podle tehdejších lékařských statistik 27,6 obyvatele na 1000 lidí. Druhá v úmrtnosti byla Moskva s 26,3 mrtvými na 1000 obyvatel. (Mansergh, c. d., s. 259.)

strany její zakladatel a předseda James Connolly. „*Národní ideál nemůže být nikdy realizován, dokud před světem nebude Irsko vystupovat jako stát, svobodný a nezávislý. Sociální a ekonomický proto, že bez ohledu na formu vlády, dokud jedna třída vlastní jak soukromý majetek, tak půdu a výrobní prostředky..., tato třída bude mít vždycky moc zneužívat a zotročovat ostatní bližní.*“ V programu strany proto sliboval, že „*Irská socialistická republika bude založena na veřejném vlastnictví půdy a výrobních prostředků irským lidem.*“⁶⁹ K dosažení tohoto cíle nevyklučoval ani použití ozbrojené síly.⁷⁰

Na Brity irští socialisté nepohlíželi jen jako na uchvatitele jejich domoviny, ale také na vykořisťovatele irského dělnictva. „*Pokud zítra odstraníte anglickou armádu a vztyčíte zelenou vlajku nad Dublinským hradem, vaše úsilí bude zbytečné, pokud nezačnete organizovat socialistickou republiku. Anglie vás bude stále ovládat... prostřednictvím svých kapitalistů, statkářů a finančníků... Anglie vás stále bude ovládat, aby vás zničila,*“ napsal do *Shan Van Vocht* Connolly.⁷¹ Stejně odsuzovali i irské politiky ve Westminsteru, kteří podle nich byli „*jen pokrytci obchodující pod pláštěm náboženství a schovávající se za kabát nacionalismu.*“⁷²

Ústřední postavou celého hnutí byl Connolly. Narodil se v chudé irské rodině původem z Ulsteru, která se usadila v Edinburgu. Právě ve Skotsku zahájil svou dráhu levicového aktivisty, kterou později přeměroval do Irska. Byl spíše organizátor a intelektuál – ač původně voják britské armády –, který neúnavně šířil marxistické ideje v jím vydávaných listech *Worker's Republic*, *Hapr* a *Irish Worker*. Posledně jmenovaný titul patřil k nejvlivnějším irským periodikům v protibritském táboře – jeho náklad až desetkrát převyšoval počet vydaných výtisků jiných nacionalistických

⁶⁹ Greaves, Charles Desmond, *The Life and Times of James Connolly*. London 1976, s. 75.

⁷⁰ Connolly, James, *Socialism and Nationalism*. Dublin 1948, s. 55.

⁷¹ Greaves, *The Life*, s. 85.

⁷² Larkin, Emmet, *James Larkin*. London 1968, s. 74.

novin.⁷³ V roce 1910 Connolly vstoupil do Irského svazu dopravních a pomocných dělníků (*Irish Transport and General Workers Union*, ITGWU) a převzal řízení jeho aktivit v Belfastu.

Irské odbory přivedl na svět o dva roky dříve James Larkin. Do té doby na ostrově působily pouze odbočky odborových centrál z Británie. „Velký Jim“, jak se mu přezdívalo, byl králem irské ulice. Zatímco aktivity Connollyho, záhy druhého muže ITGWU, se odbývaly převážně u psacího stroje nebo mezi dělníky, charismatický rodák z Liverpoolu byl mistr mluveného slova, který dokázal zfanatizovat davy na náměstích. Upoutal pozornost i samotného V. I. Lenina, jenž o něm v roce 1913 do listu *Severnaja pravda* napsal, že je „*znamenitý řečník a muž kypící energií, který mezi nekvalifikovanými dělníky dokázal zázraky*“.⁷⁴ Zkušenosti Larkin sbíral při organizování odborů přístavních dělníků nejprve v Anglii a později v Belfastu a Dublinu, kde také rozvinul taktiku solidární stávky. Irský odborový svaz se za jeho vedení rozrostl ve dvacetitisícovou organizaci.⁷⁵ Vrcholem jeho boje za práva irské pracující třídy byly nepokoje v Dublinu v roce 1913.

Tiskový magnát, ředitel dublinské tramvajové dopravy a šéf irského svazu zaměstnavatelů William Martin Murphy srpnu toho roku nedovolil nastoupit do práce asi čtyřem desítkám zaměstnanců, které podezříval z členství v ITGWU. Postupně následovaly výpovědi dalším údajným odborářům, na což Larkin reagoval zorganizováním stávky pracovníků dublinské hromadné dopravy. Tento protest však roztočil spirálu dalšího propouštění ze strany svazu zaměstnavatelů; v září se ocitlo na

⁷³ Srv. tamtéž, s. 71.

⁷⁴ O'Connor, Emmet, James Larkin in the United States, 1914-1923. *Journal of Contemporary History* (dále jen JCH) 37, 2002, s. 183.

⁷⁵ Britské úřady udávaly i 30 000 členů. Boyce, David George, A First World War Transition: State and Citizens in Ireland, 1914-1919. In: Boyce, David George, O'Day Alan (eds.), *Ireland in Transition, 1867-1921*. London 2004, s. 97.

dlažbě přes 25 000 lidí.⁷⁶ Odpovědí odborářů byla úřady zakázaná demonstrace v centru Dublinu 31. srpna 1913, na niž Larkin vystoupil jako hlavní řečník. Policie proti obří manifestaci zakročila do té doby nevídanou brutalitou, jejíž oběti se v řadě případů stali kolemjdoucí či přihlížející zvědavci. Výsledkem bylo asi 400 zraněných a jeden mrtvý. Larkin a další odboroví předáci skončili v cele. Odborářské nepokoje v Dublinu poté pokračovaly do ledna následujícího roku a skončily až poté, co Larkin a Connolly nepřesvědčili britské odboráře, aby podpořili irské kolegy generální stávkou.

Dublin Lockout, jak se tato epizoda zapsala do dějin Irska, nicméně výrazně ovlivnil další vývoj na ostrově. Do irské metropole jednak vnesl již rok před vypuknutím první světové války permanentní bojové napětí. Odbory ve snaze zabránit dalšímu napadání svých demonstrací vytvořily vlastní ozbrojené milice, Irskou občanskou armádu (*Irish Citizen Army*, ICA). Ta měla sice jen něco málo přes dvě stovky příslušníků, na irskou scénu ale vstoupila další složka připravená za svou věc sáhnout i ke zbraním. V neposlední řadě stávky a manifestace odborářů vyvolaly sympatie radikálních nacionalistů z řad IRB a dalších uskupení, kteří vystupovali na podporu Larkinových a Connollyho snah, nemilosrdně kriminalizovaných na stránkách Murphyho deníku *Irish Independent*, a postupně docházelo ke sbližování obou proudů republikánského tábora.

Jednou z osobností, která se zasloužila o toto propojení, byla i Constance Markievicsová. Pocházela sice z význačné anglo-irské rodiny Gore-Boothů a za manžela měla polského šlechtice, od mládí však tíhla k levicovým ideálům a spolu se sestrou Evou Goreovou-Boothovou patřila k čelným představitelkám hnutí sufražetek. V Irsku Markievicsová, přezdívaná „rudá hraběnka“, založila s Hobsonem *Fianna*

⁷⁶ O'Connor, Emmet, c. d., s. 183.

Éireann, aktivně působila v ženské nacionalistické organizaci *Inghinidhe na hÉireann* a po vzniku ICA se stala důstojnicí a pokladní odborářských milicí. To už Irskou občanskou armádu řídil Connolly, který po Larkinově odjezdu do USA v roce 1914 převzal vedení odborů, a získal tak pod svou kontrolu veškeré aktivity irské radikální levice.

1.4.5 Sinn Féin

Kompromis mezi požadavky konstitučních nacionalistů a separatistů představoval dualistický program Arthura Griffithe. Tento dublinský novinář se do širšího povědomí dostal v roce 1899 vydáváním týdeníku *United Irishman*⁷⁷ a organizováním kampaní proti odvodům do britské armády bojující proti jihoafrickým Búrům, v nichž se angažovali Connolly, hraběnka Markieviczová, Maud Gonneová a další osobnosti irských nacionalistických kruhů. Griffith se původně klonil k republikanismu a za mlada vstoupil i do IRB, později ale separatistické ideje opustil jako nereálné. Jeho cílem, který formuloval nejprve na stránkách *United Irishman* a později v proslulé knize *The Resurrection of Hungary* z roku 1904, bylo přeměnit Spojené království v duální monarchii dvou rovnocenných států, Velké Británie a Irska, jejichž spojujícím článkem bude osoba britského panovníka.

Tato myšlenka nebyla nijak novátorská, na podobném principu fungovalo soužití Londýna a Dublinu od roku 1782. O rok později navíc vstoupil v platnost zákon o odřeknutí (*Renunciation Act*), kterým Británie navždy přenechávala výlučnou

⁷⁷ Název listu převzal od stejnojmenného periodika vydávaného jedním z vůdců rebelie roku 1848 Johnem Mitchelem a odkazoval na Společnost sjednocených Irů, která stála za povstáním z roku 1798. Právě tyto letopočty spolu s rokem 1867 připomínal Griffith v prvním čísle svého týdeníku, hlásil se ale i k předákovi irského parlamentu z konce 18. století Henrymu Grattanovi, který byl odpůrcem násilného republikanismu. (McCartney, Donald, *The Political Use of History in the Works of Arthur Griffith*. JCH 8, 1973, s. 7.)

kontrolu nad irskou legislativou dublinskému (takzvanému Grattanovu) parlamentu. Tato zákonodárná nezávislost měla však jen jepičí život a zákon o unii ji zrušil. To Griffith považoval za protiprávní akt, protože podle něj „od roku 1783 neměl britský parlament žádnou moc vydávat zákony pro tuto zemi“.⁷⁸ Z toho vyvozoval, že britsko-irská unie byla neplatná a žádal návrat ke stavu, jaký panoval před jejím zavedením, tedy v letech 1782-1800.⁷⁹ Za vzor, jak toho docílit, zvolil pasivní rezistenci Maďarů, pomocí níž dosáhli v roce 1867 rakousko-uherského vyrovnání. Irský scénář podle Griffithe předpokládal odchod poslanců Irské parlamentní strany z Westminsteru a vytvoření vlastního zastupitelského sboru v Dublinu, Rady tří set, která měla být reprezentantem nejen politické, ale i ekonomické autarkie Irska.⁸⁰ Ani toto schéma nebylo originální, o více než půlstoletí před Griffithem s ním přišel Daniel O'Connell, k němuž se někdejší stoupenec Parnella ve své knize také hlásil.⁸¹

Griffithovým přínosem byla skutečnost, že této „uherské politice“, jak ji zpočátku nazývali její obhájci i kritici, dal jméno – politika *sinn féin*. Tento výraz, který v překladu do češtiny znamená „my sami“ nebo „sami“ a vyjadřuje irské odhodlání k soběstačnosti, se stal synonymem pro touhu Irů po vlastním státě.⁸²

V Griffithově pojetí znamenal zaujmout politiku pasivní rezistence vůči Londýnu.

⁷⁸ Griffith, Arthur, *The Resurrection of Hungary. Parallel to Ireland*. Dublin 1904, 2003, s. 86.

⁷⁹ Tamtéž, s. 87 an. Irský historik Patrick Murray v předmluvě k reprintu Griffithovy knihy z roku 2003 vyvrací tento autorův tvrdošíjně zastávaný názor. Britský parlament v roce 1800 měl podle Murrayho pravomoc odvolat své předchozí nařízení tak, jako to učinil v případě *Renunciation Act*. Srv. Griffith, c. d., s. AXII-AXIII.

⁸⁰ Griffith se od ostatních irských radikálů odlišoval i tím, že měl teoreticky rozpracovanou také hospodářskou politiku nového státního zřízení v Irsku, v níž vycházel z učení německého ekonoma Friedricha Lista. Blíže k tomu kapitola 2.4.2.

⁸¹ Griffith, c. d., s. 91. K fungování rady blíže tamtéž, s. 92.

⁸² Termín *sinn féin* není Griffithovým vynálezem, jeho ideologické kořeny sahají až k povstání z roku 1798 a k hnutí Mladé Irsko. Poprvé se tento výraz v tištěné podobě objevil v roce 1882 ve hře dramatika Thomase Stanislausa Clearyho *Shin Fain*. O deset let později se dostal prvně jako heslo do politické kampaně, když ho použil antiparnellita Tim Healy. Za své motto si ho vzala také Gaelská liga. (Feeney, Brian, *Sinn Féin. A Hundred Turbulent Years*. Dublin 2002, s. 19.) Griffith jej použil v pamfletu *The Sinn Féin Policy*, v němž rozvedl strategii pasivní rezistence v Irsku. (Srv. Griffith, c. d., s. 139-163.) Sám si ho pravděpodobně vypůjčil z názvu měsíčníku odbočky Gealské ligy z Oldcastelu v hrabství Meath *Sinn Féin: the Oldcastle Monthly Review*. Současná politická strana tohoto jména jej odvozuje od výročního vydání *An Claidheamh Soluis* z dubna 1901, jehož hlavní článek nesl název „Sinn Féin, Sinn Féin“. (MacDonncha, Micheál (ed.), *Sinn Féin. A Century of Struggle*. Dublin 2005.)

Ozbrojený odpor odmítal. „*Irsko není v současnosti schopné vést fyzickou válku s Anglií*,“ napsal v roce 1905 v *United Irishman*.⁸³ „Čtyři a půl milionu neozbrojených Irů se nemůže měřit na válečném poli s Britským impériem. Stejně tak nemá 80 Irů v britském parlamentu moc velké naděje na úspěch proti 600 britským poslancům,“ přesvědčoval o čtyři roky dříve o neefektivnosti násilného odporu i setrvávání ve Westminsteru.⁸⁴

Své myšlenky Griffith propagoval nejen na stránkách novin, ale také pomocí několika sdružení, u jejichž zrodu stál. V roce 1900 založil nacionalistickou formaci Společnost Irů (*Cumann na nGaedheal*) a o tři roky později Národní radu (*National Council*), nátlakovou skupinu ustavenou ad hoc proti návštěvě britského panovníka Eduarda VII. v Irsku, v níž se angažovali i význační literáti jako Yeats, Russell a Seamus MacManus. V roce 1905 obě tato uskupení spojil s Dungannonskými kluby do strany Sinn Féin, která se svým názvem jasně identifikovala s politickými záměry jejího duchovního otce. Rok na to stejně přejmenoval i svůj list *United Irishman*.

Griffith věřil, že se mu do Sinn Féin podaří integrovat všechny nacionálně orientované skupiny v Irsku, od stoupenců Redmondovy parlamentní strany, nespokojených s omezenou podobou samosprávy, kterou IPP požadovala, až po radikály tajně se sdružující v IRB. Proklamovaným ponecháním britského panovníka v čele státu současně sledoval uspokojení zájmů irských unionistů. Odezva však byla malá, neboť ti nacionalističtí Irové, kteří si přáli zůstat součástí Spojeného království, byli nadále věrni myšlence *Home Rule* a pro republikány byla idea duální monarchie zase příliš umírněná. Unionisté jakýkoli irský parlament odmítali ze zásady.⁸⁵ A tak

⁸³ McCartney, *The Political Use*, s. 8.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Podle historika Patricka Keatingea nebyl ani uherský model v irském prostředí realizovatelný. Irsko vzhledem ke své velikosti a významu v rámci Britského impéria podle něj nikdy nemohlo mít takový vliv na politiku Londýna, jaký si udržovalo Uhersko na politiku Vídně. (Keatinge, Patrick, *A Place among the Nations. Issues of Irish Foreign Policy*. Dublin 1978, s. 36-37.)

zatímco se slogan „my sami“ stal hojně užívaným propagandistickým nástrojem irského radikálně nacionalistického tábora, strana Sinn Féin byla před první světovou válkou „*prakticky na umření*“⁸⁶ a její potenciál měly odhalit až události válečných let.

⁸⁶ Henry, c. d., s. 88.

2. Kontakty mezi Iry a Němci v dějinách

2.1 Historické kořeny

První stopy Irů na německé půdě se objevují už v 7. století, kdy byl prostor na východ od Rýna častým cílem křesťanských misí irských mnichů působících v klášterech na území dnešní Francie. Irští duchovní mířili především do Bavorska. Tamní světcí svatý Erhard, svatý Jimram a svatý Korbian z Freisingu pocházeli ze „smaragdového ostrova“ stejně jako opat Virgilius (v irštině Fergil), který byl na žádost bavorského vévody Odila v polovině 8. století jmenován salcburským biskupem. V roce 689 byli podle líčení martyrologia Bedy Ctihodného ve Würzburgu zavražděni na příkaz vévody Gozberta tři irští duchovní Kilian, Kolman a Totnan, kteří byli později prohlášeni za svaté. Odhaduje se, že ve středověku působila v německy mluvících zemích více než stovka světců pocházejících z Irska.¹

Irští mniši v těchto oblastech zakládali takzvané skotské kostely a kláštery (*Schottenkirchen* a *Schottenklöster*),² které dodnes stojí v řadě německých a rakouských měst.³ Byli známí svou zbožností a vzdělaností. Zanechali po sobě množství iluminovaných rukopisů (takzvané *libri scotice scripti*), které se dochovaly například v Bamberku, Schaffhausenu, Würzburgu či ve švýcarském St. Gallenu, který své založení odvozuje od dalšího irského mnicha svatého Havla, žáka svatého Kolumbána z Luxeiu. V 9.-12. století působilo v německém prostoru hned několik

¹ Elsasser, c. d., s. 8-9; Coogan, Tim Pat, *Wherever Green Is Worn. The Story of the Irish Diaspora*. London 2002, s. 23.

² Irové byli již od římských dob latinsky označováni jako *Scoti*, neboť je Římané považovali za příslušníky stejného kmene, který obýval Skotsko. Irský ostrov byl ve středověku také nazýván *Scotia major*.

³ Mezi nejznámější církevní stavby tohoto druhu na území Německa a Rakouska patří kostel svatého Jakuba v Řezně, bazilika svatého Mikuláše a svatého Jakuba v Erfurtu nebo benediktýnský klášter Schottenstift ve Vídni.

význačných středověkých církevních učenců původem z Irska (Clemens Scotus, Sedulius Scotus, Marianus Scotus).

V opačném směru byly vzájemné kontakty v tomto období mnohem chudší. Irští letopisci zaznamenali pouze v první polovině 12. století příchod dvou řemeslníků z Řezna, které na stavbu románské kaple na hradě Cashel najal král Munsteru Cormac Mac Carthaig. Na Cormakově kapli, vysvěcené roku 1134, jsou díky tomu patrné shodné architektonické prvky s románskými kostely v bavorském městě. Spolu s nimi přišlo na příkaz řezenského opata Dirmicia také několik mnichů.⁴ Na přítomnost duchovních ze „skotských klášterů“ v Irsku ukazují i nálezy evangelií z 11. století psaných a vyzdobených v soudobém německém stylu.⁵

V porovnání s Francií nelze styky Irska s německými zeměmi ve středověku označit za tolik intenzivní ani za kontinuální. Jejich četnost navíc upadala s nástupem reformace, po níž katoličtí Irové na německý prostor hleděli jako na místo zrodu a šíření Lutherova „kacířského“ učení. Irové přesto z evropského kontinentu nezmizeli. Tisíce jich sem utíkaly od 16. století před násilnou anglickou (později britskou) kolonizací irského ostrova. Většinou nalézaly obživu jako žoldnéři v armádách katolických panovníků, včetně soldatesek říšských knížat. V české historiografii jsou nejznámější irští důstojníci Albrechta z Valdštejna z dob třicetileté války Walter Butler, Edmund De Burgh, Robert Geraldine a Walter Deveraux, kteří se podíleli na vraždě frýdlantského vévody.⁶ I Valdštejnův plukovní kaplan Patrick Taaffe byl Ir.⁷

⁴ Elsasser, c. d., s. 11.

⁵ Ó Cróinín, Dáibhí (ed.), *A New History of Ireland*, Vol. 1. Oxford 2005, s. 541-542.

⁶ Blíže Schmidt, Ludvík, *Irská emigrace do střední Evropy v 17. a 18. století* (1. část). *Sborník historický* 32, 1985, s. 190 an; též, *Vrah frýdlantského vévody*. *Acta Genealogica et Heraldica* 7, 1980, s. 14-15; Polišenský, Josef, Kollmann, Josef, *Valdštejn. Ani císař, ani král*. Praha 2001, s. 206-207; Janáček, Josef, *Valdštejn a jeho doba*. Praha 2003, s. 554-582; Pařez, Jan, Kuchařová Hedvika, *Hybernii v Praze. Dějiny františkánské koleje Neposkvrněného početí Panny Marie v Praze (1627-1786)*. Praha 2001, s. 16 an.

⁷ Irský rod Taaffeů se v rakouské monarchii dostal až na post ministerského předsedy. Eduard Taaffe stál v čele vlády Předlitavska v letech 1868-1870 a 1879-1893. Jejich rodovým panstvím byly Nalžovy v jihozápadních Čechách.

Vedle říšských vojsk nalézali irští žoldnéři nejčastěji uplatnění ve francouzské armádě. V roce 1688 se například účastnili vyplenění Heidelbergu oddíly francouzského generála Mélaca. Podle dobových záznamů si před řáděním irských vojáků nebyly jisté ani ženy a děti ukryté v místní katedrále.

Nejsilnější exodus Irů nastal po porážce irsko-francouzských sborů sesazeného anglického katolického krále Jakuba II. vojsky protestantského Viléma III. Oranžského a jejich kapitulaci v roce 1691. Do Francie odešlo na 20 000 irských jakobitů,⁸ takzvaných divokých hus (*Wild Geese*), kteří poté bojovali v armádě Ludvíka XIV. v devítileté válce a v následném konfliktu o španělské dědictví. Ve své osobní gardě je měl i pruský král Fridrich Vilém I.⁹

Jakobitská válka v Irsku na přelomu 80. a 90. let 17. století přivedla na ostrov poprvé větší množství Němců, kteří přišli s nizozemským místodržícím. V bitvě na řece Boyne v roce 1690, která se stala symbolem protestantského pokoření katolického Irska, bojovali na straně Viléma Oranžského žoldnéři z Hesenska a Hannoverska. Velel jim vévoda ze Schönbergu, který v bitvě padl a byl pohřben v dublinské katedrále svatého Patrika.¹⁰

Na počátku 18. století se v Irsku usadila první početná německá komuna. Byli to protestanti z Rýnské Falce, vypleněné opakovanými vpády francouzských vojsk, kteří odcházeli přes Rotterdam a Londýn do Ameriky. Britská královna Anna jim však v roce 1709 nabídla půdu v Limericku na jihozápadě Irska, aby posílili protestantskou přítomnost v katolických oblastech vzpurného ostrova. Do Irska odplulo 821 rodin, z nichž se v tvrdém kraji vydrželo žít farmářstvím 538. Navzdory odlišnému vyznání

⁸ Coogan, *Wherever*, s. XII, 29.

⁹ Elsasser, c. d., s. 13.

¹⁰ Jde o nejstarší dochovaný hrob Němce na irském území. Epitaf na jeho náhrobku je dílem tamního děkana a autora Gulliverových cest Jonathana Swifta. Schönbergovo působení na ostrově mělo odraz i v jeho domovině. Už rok po jeho smrti vyšla v Hamburku kniha *Hibernia Vindicata*, první publikace na německém území pojednávající čistě o historii a geografii Irska. (Henning, John, *Irish-German Literary Relations – a Survey*. *German Life and Letters. A Quarterly Review* 3, 1949-50, s. 108.)

se „falčtí Irové“ až na výjimky pokojně sžili s katolickým okolím, postupně si poangličtili jména a stali se integrální součástí zdejší komunity.¹¹

Stoupající počet protestantů v Irsku se promítl i do změny pohledu tamních obyvatel na německý prostor. Mezi Iry původem z Británie byl velmi populární pruský král Fridrich II., spojenec Londýna během sedmileté války. Po několik let se v Dublinu veřejně slavily narozeniny hohenzollernského panovníka a dodnes je zde poblíž parku Phoenix *Prussia Street* pojmenovaná na jeho počest. Fridrich Veliký si obdiv v protestantské části Irska vysloužil hlavně porážkami katolických velmocí Francie a Rakouska a byl zde považován – zcela mylně – za šířitele protestantské víry.¹²

V Irsku v 18. století rostla také obliba německé hudby. Do země přicházelo stále více hudebníků z německých zemí v čele s (v Británii dlouhodobě působícím) Georgem Friedrichem Händelem, jehož oratorium Mesiáš bylo poprvé uvedeno v roce 1742 v Dublinu.¹³ I nejvyhledávanější architekt v Irsku této doby sir Richard Castle, autor budovy dnešního irského parlamentu, pocházel z Kasselu. Z jeho dílny jsou také některé části *Trinity College*, v níž se v roce 1775 začal vyučovat německý jazyk a literatura a jejich studenti, zpočátku téměř výhradně adepti teologie, cestovali do německých zemí, aby putovali v Lutherových stopách.

Už před republikánským povstáním v roce 1798 sehrál důležitou roli pro revoluční dění na ostrově Hamburk, kde po vynuceném odchodu z Irska našla exil

¹¹ V hrabství Limerick se dnes vyskytují rodiny Switzerů (původně Schweitzerů), Sholdiceů či Shouldiceů (původně Schultheißů) nebo Myerů (původně Meyerů). Blíže k falcké komunitě v Limericku Renzig, Rüdiger, Pfälzer in Irland. Studien zur Geschichte deutscher Auswanderkolonien des frühen 18. Jahrhunderts. Kaiserslautern 1989; Rasche, Hermann, Pfälzer in Irland. Deutschstämmige Siedlung in der Grafschaft Limerick. In: Fischer, Joachim, Holfter, Gisela, Bourke Eoin (Hrsg.), Deutsch-irische Verbindungen. Geschichte – Literatur – Übersetzung. Trier 1998, s. 47-54.

¹² Blíže Sagarra, Eda, Frederick II and his Image in Eighteenth-Century Dublin. *Hermathena* 142, 1987, s. 50-58; Henning, John, Irland und das Friderizianische Preußen. *Archiv für Kulturgeschichte* 48, 1966, s. 278-286.

¹³ Fischer, J., c. d., s. 25; Moody, T. W., Vaughan, W. E. (ed.), *A New History of Ireland*, Vol. 4. Oxford 2005, s. 568-628.

řada irských radikálů. Opakovaně ho navštívil i vůdce hnutí Sjedenocných Irů Theobald Wolfe Tone, který od roku 1796 spolupracoval s pařížskou revoluční vládou na přípravě vylovení francouzských expedičních sil v Irsku. V hanzovním městě totiž žila jeho sestra.¹⁴ Svobodný a neutrální přístav využívali emisáři irských rebelů k cestám do Francie nebo jako místo, kde mohli s Francouzi mimo pozornost Britů dojednat další spolupráci. Poprvé Hamburk jako „přestupní stanici“ při misi k pařížské vládě použili v roce 1796 povstalečtí předáci lord Edward Fitzgerald a Arthur O'Connor a na počátku dalšího roku je následoval stálý vyslanec Sjedenocných Irů ve Francii Edward Lewins.¹⁵

Po potlačení povstání na ostrově, při němž na britské straně vražděním a znásilňováním irských žen nechvalně proslula jednotka složená z hesenských vojáků,¹⁶ se do Hamburku uchýlilo mnoho irských vzbouřenců. V druhé polovině roku 1798 jejich počet ve městě podle britského vyslanectví vzrostl na 80. Byl mezi nimi i veteránem protibritského hnutí Napper Tandy, který se účastnil jedné z francouzských expedic na podporu irské revolty a o jehož zadržení Londýn velmi stál. Vyvinul proto na hanzovní město velký tlak, aby mu Ira spolu s třemi jeho společníky vydalo. Proti tomu se však postavila Francie a celá kauza přerostla v diplomatický spor, do něhož se postupně zapojily další evropské velmoci. Hamburská radnice se proti své vůli ocitla v mlýnici mezinárodní politiky a nakonec tlaku Londýna raději ustoupila. Tandyho a jeho spolupracovníky nechala zatknout a 1. října 1799 je vydala do Británie.¹⁷

V té době však už severoněmecký přístav přestal být oním nervovým centrem pro irsko-francouzské kontakty z předchozích let. Svou úlohu v tom sehrála jak

¹⁴ Elsasser, c. d., s. 18. Wolfe Tone dokonce zvažoval možnost použít ve francouzské armádě určené k invazi do Irska i německé jednotky. (Kee, c. d., s. 123.)

¹⁵ Weber, Paul, Die United Irishmen in Hamburg. In: Fischer, Holfter, Bourke (Hrsg.), c. d., s. 57; Kee, c. d., s. 78, 94-95.

¹⁶ Kee, c. d., s. 123.

¹⁷ Tamtéž, s. 59-60; Elsasser, c. d., s. 18. Tandy skončil ve vězení, z něhož se dostal na přímělu lorda Cornwallise a v roce 1802 se vrátil do Francie, kde zanedlouho zemřel.

Tandyho aféra, po níž se Irové přestali v Hamburku cítit bezpečně, tak vývoj válečného konfliktu, který směřoval k mírové dohodě mezi Francouzi a Brity. Skomírající irské hnutí vzdoru rovněž omezilo cesty svých emisarů na kontinent a snažilo se je držet ještě ve větší tajnosti. Tečku za vším udělala mírová smlouva v Amiensu z roku 1802.

V první polovině 19. století se o propojení obou oblastí zasloužily hlavně literatura a filozofie. Mladoirové byli fascinováni Goethem, Schillerem, Herderem a Lessingem a v časopise *Nation* otiskovali překlady mladoněmeckých literátů Theodora Körnera, Friedricha Rückerta a Ferdinanda Freiligratha, které většinou pocházely z pera matky spisovatele Oscara Wildea Jane Francesky Elgeeové (publikovala pod pseudonymem Speranza). Hnutí také přejalo myšlenku národního ducha (*Volksgeist*), propagovanou německými romantickými nacionalisty ve 20. a 30. letech 19. století. O tento ideologický koncept založený na premise, že každý národ má svou duši, která je vlastní jen jeho příslušníkům, poté Mladé Irsko opřelo i své nároky na samostatný irský stát.¹⁸ Zkoumání irského *Volksgeistu* se pak hlavně věnovali irští obrozenci v poslední čtvrtině 19. století, kteří po prvních neúspěších hnutí za autonomii obrátili svůj zájem k mýtickému dávnověku stejně jako němečtí romantici, zklamání neuskutečněným sjednocením Německa na Vídeňském kongresu 1814-1815.¹⁹ Německou inspiraci měl i zakladatel GAA Michael Cusack v osobě otce tělovýchovného hnutí v Prusku Friedricha Ludwiga Jahna.

Výměna myšlenek v této době ale neprobíhala jen jedním směrem. Díky cestovatelům a kontaktům mezi univerzitami se do německých zemí dostávalo stále více informací o vzdáleném ostrově za Irským mořem. V katolických státech byl velmi populární irský předák Daniel O'Connell, který silně ovlivnil například

¹⁸ Feeney, c. d., s. 20-21.

¹⁹ Thompson, c. d., s. 30-32; srv. též Boyce, David George, *Nationalism in Ireland*. London, New York 1995, s. 155, 160.

zakladatele německé katolické žurnalistiky a německého politického katolicismu Josepha Görrese. O Irsku psal básník Heinrich Heine, „smaragdový ostrov“ učaroval Goethově snaše Otilii a sociálně politické poměry v Irsku po hladomoru zkoumali zakladatelé mezinárodního proletářského hnutí Karl Marx a Friedrich Engels, jehož obě životní družky, sestry Mary a Lizzy Burnsové, pocházely z irské rodiny.²⁰ Irka Eliza Gilbertová dokonce výrazně zasáhla do dění v předbřeznovém Bavorsku, když jako španělská tanečnice a kurtizána Lola Montezová okouzila bavorského krále Ludvíka I. a její rostoucí vliv na panovníka se stal jednou z příčin studentských bouří, které vedly k Ludvíkově pádu v roce 1848.

V druhé polovině 19. století se v německých zemích konstituoval nový vědní obor keltská studia, který vyvolal novou vlnu zájmu o Irsko a jeho dějiny. Sílicí německo-irské kontakty potvrzovala i skutečnost, že státy Německého spolku a následně Německého císařství měly honorární konzuláty téměř ve všech důležitých irských městech a přístavech: v Dublinu, Belfastu, Corku, Limericku, Derry, Waterfordu a později i v Dundalku.²¹

Němci byli v Irsku po Francouzích a Rusech (převážně ruských židovských emigrantech) třetí nejpočetnější přistěhovaleckou komunitou. V roce 1891 jich zde žilo 940, z toho 563 mužů a 377 žen. O deset let později jejich počet stoupl o necelou stovku.²² Ve více než čtyřmiliónové irské populaci tak tvořili jen zanedbatelný zlomek obyvatel. Většina z nich bydlela ve velkých centrech jako Dublin nebo Belfast, kde se živili jako hodináři, klenotníci, obchodníci, hotelový personál, hudebníci nebo učitelé. Podle dobových záznamů byli ochotni pracovat tvrději a déle než Irové, a to za nižší

²⁰ K Marxovým a Engelsovým názorům na Irsko blíže Mansergh, c. d., s. 103-127; Kluge, c. d., s. 76-86; Gundelach, c. d., Bd. 1, s. 86-108.

²¹ Fischer, J., c. d., s. 26; Elsasser, c. d., s. 26.

²² Fischer, J., c. d., s. 621.

plat, což bylo trnem v oku irským odborům.²³ V Německu byla situace s irskými usedlíky diametrálně odlišná. Dlouhodobě tam pobývali pouze irští studenti převážně keltologie, v níž na přelomu 19. a 20. století patřily německé univerzity k evropské špičce.²⁴

Obraz Německa v Irsku poznamenala prusko-francouzská válka 1870-1871, kterou irská majorita nevnímala jako součást úsilí o jednotu Německa, ale jako konflikt „barbarských“ Prusů s katolickými „keltskými bratry“ ve Francii.²⁵ Sympatie Irska byly v této válce jednoznačně na straně Paříže, na francouzskou frontu odešla i dobrovolnická *Compagnie Irlandaise*.²⁶ List *Freeman's Journal* dokonce psal o protestech, které v srpnu 1870 vyvolal pruský honorární konzul v Limericku Spaight,²⁷ když ve městě vztyčil vlajku s pruskou orlicí. Proti nespokojeným obyvatelům musela zakročit policie a nepokoje utichly, až když konzul zástavu sundal. Jediné projevy propruských sympatií byly zaznamenány v srpnu a září 1871 při demonstracích v severoirských městech Enniskillen a Ballymena.²⁸

Dění v nově vzniklém císařství poutalo pozornost především irského katolického kléru, který pozorně sledoval Bismarckův *Kulturkampf* proti německé katolické církvi. Irští a němečtí katoličtí duchovní udržovali od druhé poloviny 19. století úzké kontakty přes kněžský seminář v Maynoothu, který byl napojen na časopis *Irish Ecclesiastical Record*, jenž pravidelně referoval o snahách německé vlády omezit vliv katolické církve na státní záležitosti. Smírné vyřešení tohoto sporu přispělo k

²³ Anonymní autor v odborářském listu *Toiler* tomu v roce 1914 přičítal i vinu za snižování mzdy dělníkům v Irsku. Jako další důvod, proč irští zaměstnavatelé raději najímali německé pracovníky na místo domácích, uváděl, že „jsou střízlivější než irští dělníci, a pokud něco vypijí, tak jediné po pracovní době“. (Fischer, J., c. d., s. 44.)

²⁴ Blíže tamtéž, s. 496-504, 633-640.

²⁵ Srv. Corkery, Máire, Ireland and the Franco-Prussian War. *Études Irlandaises* 7, 1982, s. 127-144; Mitchel, John, Ireland, France, and Prussia. A Selection from the Speeches and Writings. London, Dublin 1918.

²⁶ Coogan, Wherever, s. 38.

²⁷ Potomek osadníků z Rýnské Falce, jejichž původní jméno znělo Specht.

²⁸ Fischer, J., c. d., s. 27; Elsasser, c. d., s. 27.

výraznému zlepšení obrazu „arci protestantského“ Německa v očích vlivné irské katolické církve, která byla naopak stále více znepokojena rostoucím liberalismem a sekularizačními tendencemi ve Francii.

V době *Kulturkampfu* se o navázání kontaktů v Německu pokusili i irští protestanti. Oranžský řád se obrátil na některé antikatolické skupiny a v srpnu 1875 zaslali jeho představitelé císaři Vilému I. dopis, v němž ocenili pevný postoj německého panovníka a kancléře „*proti arogantním nárokům papežství*“ a vyzývali k vytvoření „*jedné velké sjednocené protestantské vlasti*“.²⁹ Před odesláním odpovědi si Bismarck nechal vypracovat o řádu zprávu, v níž její autor, nejspíš tehdejší přední německý znalec britských reálií Bucher, zmínil i podíl oranžistů na pokusu prosadit ve 30. letech 19. století na britský trůn mladšího ze synů Jiřího III. vévodu z Cambridge na místo právoplatné dědičky koruny princezny Viktorie, kvůli čemuž byl Oranžský řád v roce 1836 zakázán.³⁰ V těchto aktivitách byl zapleten i Cambridgeův bratr vévoda z Cumberlandu, pozdější hannoverský král Ernst August. Právě napojení tohoto představitele protipruské dynastie na irské oranžisty kancléře nejspíše vedlo k tomu, že nechal instruovat velvyslanectví v Londýně, aby na dopis řádu jménem císaře pouze poděkovalo. 26. srpna 1875 tak učinil chargé d'affaires baron Brincken.³¹ Velmistř řádu Edward Harper mu za vyjádření Viléma I. obratem poděkoval³² a korespondenci s hohenzollernským dvorem poté propagandisticky využíval a vydával ji za „*výměnu protestantských myšlenek a pocitů mezi dvěma mocnými*

²⁹ PA AA, England I. A. B. b. 66, Bd. 1, A 3705, Oranžský řád Vilémovi I., 9. srpna 1875.

³⁰ Tamtéž, A 3744, Brincken Bülowovi, 13. srpna 1875. Řád po zákazu fungoval ilegálně a oficiálně mohl obnovit svou činnost až v roce 1845.

³¹ PA AA, England I. A. B. b. 66, Bd. 1, A 4009, Brincken Harperovi, 26. srpna 1875.

³² Tamtéž, A 4076, Harper Brinckenovi, 28. srpna 1875.

protestantskými státy: Anglií a Německem“.³³ Kontakty irských nekatolíků s Německem tím ale na dlouho skončily.

Neznamenalo to ovšem, že by se Berlín přestal dění v Irsku všímat. Jeho zájem vzrostl v roce 1886 s diskuzemi o autonomii pro Iry, které Bismarck vnímal jako nebezpečný precedens pro potenciální nároky Poláků a Alsaska-Lotrinska.³⁴ Nařídil proto londýnské ambasádě vývoj irské otázky detailně sledovat.³⁵ Ve snahách Gladstonea a irských poslanců kníže zároveň spatřoval hrozbu ochromení akceschopnosti Velké Británie na mezinárodním poli jako jednoho z pilířů tehdejšího uspořádání sil v Evropě, v čemž ho utvrzoval i německý velvyslanec v Londýně Paul von Hatzfeldt. Ten v období po krachu prvního návrhu *Home Rule* a před nadcházejícími všeobecnými volbami v Británii upozornil Berlín: „*Pokud vyhraje pan Gladstone, ... bude Anglie na delší čas plně zaměstnána dalším jednáním o irské otázce a stěží bude schopna se podílet výrazným způsobem na velkých evropských otázkách.*“³⁶

2.2 Vilémovské Německo a jeho vnímání Irska

O názorech císaře Viléma II. na Irsko toho není příliš známo, protože k dění na ostrově se k jako vnitrostátní záležitosti Británie veřejně nevyjadřoval a nezmínil se o něm ani ve svých pamětech.³⁷ Usuzoval tak lze jen z poznámek, které připisoval na okraj diplomatických depeší z Londýna a článků anglických listů k britsko-irské problematice. Ani těchto vodítek ale není mnoho. Vyplývá z nich nicméně, že si byl

³³ Prill, Felician, Ireland, Britain and Germany, 1871-1914. Problems of Nationalism and Religion in the Nineteenth-Century Europe. Dublin, London, New York 1975, s. 116.

³⁴ Hünseler, c. d., s. 76. K německému vnímání polské a alsasko-lotrinské otázky v souvislosti s děním v Irsku blíže tamtéž, s. 54-61.

³⁵ Srv. PA AA, England 80, Die Verhältnisse in Irland, Bd. 1-3.

³⁶ Tamtéž, Bd. 3, A 7671, Hatzfeldt Bismarckovi, 22. června 1886.

³⁷ Srv. Wilhelm II., Ereignisse und Gestalten aus den Jahren 1878-1918. Leipzig 1922.

vědom rušivého prvku irské otázky na vnitřní i imperiální politiku Velké Británie. Jedinou výjimkou je jeho noticka na horním okraji zprávy londýnské ambasády o komentářích britského tisku k oslavám svátku svatého Patrika v roce 1900, v níž si názorově nestabilní německý panovník povzdechl: „*Anglie je stále jednotnější a pevnější! Zato my se propadáme stále více do bahna partajnictví a do špinavé žumpy antinacionálních půtek.*“³⁸

K postoji posledního německého císaře k autonomistickým snahám Irů se žádný pramen nedochoval. Z jeho dobře známé netolerance vůči neněmeckým národům v rámci jeho říše lze ale vyvodit, že se k nim minimálně do vypuknutí první světové války stavěl negativně. Napovídají tomu i jeho marginálie v textech diplomatických zpráv, v nichž Vilém II. věnoval velkou pozornost zamítnutí *Home Rule* a ulsterskému odporu vůči němu. Například k nepříliš pozitivní charakteristice Carsona v depeši prvního tajemníka velvyslanectví Richarda von Kühlmanna císař připsal: „*Je to dobře uvažující člověk.*“³⁹ Z císařových poznámek rovněž vysvítá, že v případě prosazení zákona o irské samosprávě by se klonil k trvalému vyjmutí Ulsteru z jeho působnosti.⁴⁰ Irský historik Nicholas Mansergh dokonce tvrdí, že Vilém II. byl již od návratu z pohřbu Eduarda VII. v roce 1910 přesvědčen, že se Irsko kvůli sporům o budoucnost Ulsteru nacházelo na pokraji občanské války. I sám autor to ale označuje spíše za „přání otcem myšlenky“.⁴¹

Velký vliv na utváření názorů Viléma II. i německé veřejnosti na Irsko měl profesor východoevropských dějin na berlínské Univerzitě Fridricha Viléma (dnešní Humboldtově univerzitě) a císařův rádce Theodor Schiemann. Tento dlouholetý

³⁸ PA AA, England 80, Bd. 9, A 3514, Wolff-Metternich Hohenlohe Schillingsfürstovi, 19. března 1900.

³⁹ Tamtéž, Bd. 12, A 15906, Kühlmann Bethmannu Hollwegovi, 14. září 1912. Srv. kapitola 4.1.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Mansergh, c. d., s. 293, 296.

dopisovatel listu *Neue Preußische Zeitung*, který požíval důvěry nejen Viléma II.,⁴² ale i Zahraničního úřadu a udržoval styky se špičkami pruské armády,⁴³ byl zpočátku rozhodným kritikem irských snah o získání autonomie. „*Prozatím není myslitelná žádná kombinace, za níž by Anglie mohla Irům poskytnout samosprávu, aniž by spáchala politickou sebevraždu,*“ napsal kupříkladu v únoru 1902.⁴⁴ O čtrnáct dní později srovnal irské požadavky s nároky Poláků v Německé říši: „*Irsko musí zůstat anglické a Polsko pruské. Kdo to chce jinak, je nepřítelem Anglie nebo nepřítelem Pruska.*“⁴⁵ Schiemann byl totiž přesvědčeným stoupencem německo-britského spojení a autonomní Irsko podle něj představovalo trvalé vojenské ohrožení Británie ze západu, což by proponovaný svazek obou velmocí oslabovalo.⁴⁶

V roce 1906, kdy rostoucí animozita mezi Německem a Británií odsouvala plány na vzájemné spojení do oblastí teorií, se Schiemann v Berlíně seznámil s exponentem vlivné americké feniánské organizace Clan na Gael Georgem Freemanem. Oba muži začali čile korespondovat,⁴⁷ Freeman zasvětil německého kolegu do zákulisí irského exilu a dění na ostrově, Schiemann se naopak stal pravidelným přispěvatelem tiskového orgánu Clan na Gael *Gaelic American* a stále častěji veřejně deklaroval sympatie k boji Irů za politická práva. V roce 1908 Schiemann definitivně přešel na irskou stranu a stal se nejhlasitějším německým zastáncem *Home Rule*. V tomto směru také působil na císaře a jeho okolí a v *Neue*

⁴² Německý císař o něm ve svých pamětech napsal: „*Moje zvláštní důvěra patřila profesorovi Schiemannovi. Jako přímý pobaltský Němec (Schiemann se narodil v Grobinu, nyní Grobině, v Kuronsku na západě dnešního Lotyšska – pozn. F. N.), obhájce německví proti slovanské nadutosti, prozíravý politik a skvělý historik a spisovatel mě Schiemann trvale zasvěcoval to věci politických (rebus politici) se zřetelem na historické otázky. Vděčím mu za mnohá ozřejnění zejména o východě.*“ (Wilhelm II., c. d., s. 165-166.)

⁴³ Meyer, Klaus, Theodor Schiemann als politischer Publizist. Frankfurt a. M., Hamburg 1956, s. 40 an, 53 an, 63, 83, 247.

⁴⁴ *Neue Preußische Zeitung*, 12. února 1902.

⁴⁵ Tamtéž, 26. února 1902.

⁴⁶ Srv. např. tamtéž, 15. října 1902.

⁴⁷ Srv. GStA PK, VI. HA, Nr. 62, Korrespondenz Schiemann-Freeman 1906-1920; též PA AA, Vereinigte Staaten von Nordamerika 10, Bd. 1.

Preußische Zeitung každý týden seznamoval německou veřejnost s děním v irském nacionálním táboře.

Schiemannovy kontakty s Freemanem záhy přerostly v důležitý informační kanál, pomocí nějž se Berlín dozvídal o protibritských aktivitách Irů v USA, do nichž se postupně zapojila i německá ambasáda ve Washingtonu. Zde také na německé straně začaly klíčit první úvahy o využití Irska v případném budoucím konfliktu s Británií, které Schiemann publikoval i na stránkách *Neue Preußische Zeitung*.

V souvislosti s rostoucím napětí v Indii na konci roku 1908 napsal: „*To, že potom v případě anglického vedení války (proti Německu – pozn. F. N.) musí být starost o Irsko důležitým faktorem, nesmí být o nic méně přehlíženo než jiná skutečnost, že situace v Indii v takovém případě získá na větší intenzitě než nyní a bude poutat pozornost a ozbrojené síly Anglie.*“⁴⁸ Bezpochyby v jeho názoru sehrálo úlohu ujišťování Freemana, že Irové chtějí v případě německo-britské války podpořit Berlín. „*Pokud se Anglie dostane do velkého konfliktu, měli bychom do boje vrhnout všechny síly – ekonomické, politické i fyzické. Ekonomické v Irsku, politické tady v USA spojením se s Němci, abychom zabránili anglo-americké alianci a donutili je (Spojené státy – pozn. F. N.) vyhlásit neutralitu, pokud to bude třeba; a fyzické využitím všech prostředků k zasazení úderu společnému nepříteli,*“ napsal mu Freeman rok předtím.⁴⁹

Veřejně se ale těmto názorům od německých představitelů podpory nedostávalo, jak ukázala Bernhardiho aféra v roce 1913.⁵⁰ Irská otázka byla v Berlíně dlouhou dobu považována za výhradně vnitřní záležitost Británie a podle toho se k ní také německé politické špičky před první světovou válkou stavěly. Ani v Říšském sněmu se o Irsku nehovořilo příliš často. Během zasedání v letech 1913 a 1914 ho

⁴⁸ *Neue Preußische Zeitung*, 16. prosince 1908, s. 1. Podobné zmínky o Irsku, Indii a Egyptu jako potenciálních Achillových patách Britského impéria učinil Schiemann v listu do roku 1914 celkem osmkrát.

⁴⁹ GStA PK, VI. HA, Nr. 62, Freeman Schiemannovi, 31. května 1907.

⁵⁰ K ní podrobněji kapitola 4.2.

němečtí poslanci podle stenografických záznamů zmínili jen dvakrát. 16. dubna 1913 tak učinil sociální demokrat Eduard Bernstein, který vystoupil s požadavkem nerepresivní politiky vůči polské menšině v říši. Jejím příkladem podle něj mohla být britská politika vůči Irsku, která „*zajišťuje vnitřní stabilitu Británie a zároveň posiluje její mezinárodní pozici*“.⁵¹ O rok později, 14. května 1914, poukázal poslanec katolického Centra Martin Spahn na rostoucí násilnosti v Irsku kvůli krizi v Ulsteru, čímž chtěl demonstrovat vnitropolitické problémy i v dalších evropských zemích.⁵²

Nejobsáhlejším zdrojem informací o pohledu německých představitelů na Irsko před první světovou válkou jsou tak zprávy německých diplomatů z Londýna. Velmi aktivní v tomto směru byl zejména hrabě Paul von Wolff-Metternich, který stál v čele německé ambasády v Británii v letech 1901-1912 a předtím od roku 1885 působil jako tajemník velvyslanectví.

Už z prvních zpráv tohoto příslušníka starého šlechtického rodu z Hesenska, v nichž zdůrazňoval vojenskou, geografickou, hospodářskou i jazykovou náležitost Irska k Británii, byly patrné jeho sympatie k odpůrcům *Home Rule*. Irskou politiku Gladstonea označil za „*podivuhodný dějinný proces, ... (v němž) se národ, který má v rukou moc, nechá dobrovolně vytlačit se svého dominantního postavení*“.⁵³ Za jádro irského problému považoval náboženské rozpory, které se podle něj odrážely i v nerovném ekonomickém a politickém rozložení sil na ostrově. Irští protestanti se podle jeho názoru ani na začátku 20. století „*nezbavili pocitu dobyvatelů, kteří pohlížejí s opovržením na podmaněnou rasu*“, zatímco u katolického „*původního obyvatelstva stále zůstává přání osvobodit se z cizáckého jarma*“.⁵⁴ Pokud by se podařilo prosadit irskou autonomii, „*znamenaloby to oslabení Anglie rozkladem*

⁵¹ Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Deutschen Reichstages, XIII. Legislatur Periode, I. Session, Bd. 289, s. 4801.

⁵² Tamtéž, Bd. 295, s. 8849 an.

⁵³ PA AA, England 80, Bd. 7, A 726, Wolff-Metternich Zahraničnímu úřadu, 26. ledna 1891.

⁵⁴ Tamtéž, Bd. 10, A 8592, Wolff-Metternich Zahraničnímu úřadu, 29. května 1909.

jejích národních sil. Zůstane-li ale Anglie neoblomná, lze předpokládat, že v průběhu času se rozpory mezi rasami zmírní, staré nespravedlnosti upadnou v zapomnění a politická agitace se zhroutí,“ předpovídal německý velvyslanec.⁵⁵ Jako příklad pro své tvrzení uváděl Skotsko, které podle Wolffa-Metternicha bylo ještě před několika staletími nepřitelem Anglie a nyní s ní tvořilo jednotný politický celek. Na to, aby se irská otázka vyřešila sama od sebe, by ale Británie podle velvyslance potřebovala nejméně 50 let.⁵⁶

Podle tehdejšího prvního tajemníka ambasády Wilhelma von Stumma byla irská otázka také „z velké části otázkou žaludku“. „Čím více bude (britská – pozn. F. N.) vláda vycházet vstříc přáním obyvatel Irska trpícím nouzí,... tím více bude slábnout národní entuziasmus“ Irů, soudil německý diplomat.⁵⁷ Irové v očích Wolffa-Metternicha „nenáviděli Angličany..., byli nápadití, ale nelogičtí“. „Řekli mi, že by raději byli Němci než Angličany. Raději by ale byli Francouzi a vůbec nejraději nezávislí,“ popsal smýšlení irského obyvatelstva.⁵⁸

Z irských politických stran hodnotila londýnská ambasáda za jeho vedení obšírněji pouze Sinn Féin. Griffithovu stranu pokládala za „organizaci extrémního zaměření, která chce obejitím anglického parlamentu dosáhnout odpoutání Irska od Velké Británie“. ⁵⁹ Stumm charakterizoval cíle Sinn Féin jako „trochu fantaskní“, strana sama mohla do irské politiky „vnést jen určitý zmatek a ztížit vyřešení irské otázky“, mínil tajemník.⁶⁰ Pod jejím vlivem se podle něj ale radikalizovala i Redmondova parlamentní strana.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž, Bd. 11, A 4, Wolff-Metternich Bethmannu Hollwegovi, 30. prosince 1909.

⁵⁷ Tamtéž, Bd. 10, A 12928, Stumm Bülowovi, 16. srpna 1907.

⁵⁸ Tamtéž, Bd. 11, A 4, Wolff-Metternich Bethmannu Hollwegovi, 30. prosince 1909.

⁵⁹ Tamtéž, Bd. 10, A 14151, Stumm Bülowovi, 9. září 1907.

⁶⁰ Tamtéž, A 14752, Stumm Bülowovi, 19. září 1907.

V květnu 1912 vystřídal Wolffa-Metternicha v čele velvyslanectví Adolf Marschall von Bieberstein. O jeho názorech na Irsko si s ohledem na jeho krátké působení v Londýně nelze udělat obrázek. Bývalý šéf Zahraničního úřadu a pruského ministerstva zahraničí totiž po čtyřech měsících v úřadě zemřel. Místo něj do britské metropole přišel zkušený diplomat kníže Karl Max von Lichnowsky, pro něhož se irská otázka stala jedním ze stěžejních témat jeho funkčního období.⁶¹

2.3. Irsko v pohledu německého tisku

Irsko většinou nepatřilo na titulní stránky německých deníků. Po dvojím nezdaru návrhu zákona o autonomii v Gladstoneově éře zmizelo z hledáčku německých žurnalistů téměř úplně a mediální zájem o něj začal znovu stoupat až na počátku druhé dekády 20. století, kdy irští poslanci sehráli klíčovou roli v udržení britských liberálů u moci. Kontinuálně referovaly německé listy o vývoji na ostrově ale až od roku 1912 v souvislosti s projednáváním třetího návrhu *Home Rule* a ulsterským odporem proti němu. Tehdy se také objevili první němečtí autoři, kteří v tisku přinášeli analýzy aktuálního dění na „zeleném ostrově“. Vedle hospodářského geografa Hermanna Priestera, historika Adolfa Reina či novináře Victora Ottmanna na tomto poli vynikl zejména mnichovský ekonom Moritz Julius Bonn, který v německých liberálně orientovaných periodících publikoval množství článků o sociálním a hospodářsko-politickém vývoji Irska. Bonn ostrov často navštěvoval a udržoval kontakty s tamními umírněnými unionisty i s konstitučními a radikálními nacionalisty,⁶² což mu umožňovalo fundovaně hodnotit irskou problematiku.⁶³

⁶¹ Ve svých vzpomínkách na působení v Londýně ji ale paradoxně vůbec nezmiňuje. Srv. Lichnowsky, Karl Max Graf von, *Meine Londoner Mission 1912-1914*. Zürich 1918.

⁶² Bonn, Moritz Julius, *So macht man Geschichte*. München 1953, s. 88 an, 98 an, 101 an.

Na podporu autonomistických snah Irů v Německu vystupoval hlavně liberální tisk. Irské nároky na samosprávu nepovažoval za izolovanou, specificky irskou záležitost, ale za součást širšího hnutí směřujícího k novému státoprávnímu uspořádání Evropy i světa. „*Home Rule vychází z oné mohutné vlny probouzejícího se národního vědomí, která od poloviny minulého století pohltila celý svět a která se projevila tak rozdílnými výsledky, jako byl vznik Německé říše, oddělení Švédska a Norska, silící panslavismus na východě, Monroeova doktrína v Americe, autonomie Kanady, Austrálie a Jižní Afriky. Všechny tyto různě se jevící politické problémy měly a mají jako společný faktor a pohánějící sílu myšlenku Home Rule,*“ napsal kupříkladu *Vossische Zeitung*.⁶⁴ Německý liberální tisk byl přesvědčen, že evropské národy, které jsou „*etnicky specifické*“ a mají „*vlastní národní důstojnost*“, by si měly vládnout samy.⁶⁵ Jako příklad uváděl *Frankfurter Zeitung* federativní uspořádání Německého císařství, ve srovnání s nímž nemělo Irsko nikdy takovou samostatnost, jakou disponovaly jednotlivé státy říše.⁶⁶

Tvrzení odpůrců *Home Rule*, že prosazení irské autonomie povede k oslabení jednoty Britského impéria, považovali němečtí liberální žurnalisté za silně přehnané⁶⁷ a argumenty, že představuje předstupeň k úplnému odtržení Irska od Británie, dokonce za směšné.⁶⁸ „*Čas romantických pokusů o odtržení a feniánských spiknutí už je dávno pryč,*“ zdůrazňoval *Vossische Zeitung*, že by Irové poté, co vládními reformami získali

⁶³ Znalec německé a irské literatury John Henning označil Bonna za „*nejlepšího německého autora píšícího o politických problémech moderního Irska*“. (Henning, c. d., s. 110.)

⁶⁴ *Vossische Zeitung*, 9. února 1912. Podle uznávaného odborníka na německé dějiny žurnalistiky Kurta Koszyka byl *Vossische Zeitung* jediným německým listem, který měl v Ulsteru před válkou svého dopisovatele. (Koszyk, Kurt, *Deutsche Pressepolitik im Ersten Weltkrieg*. Düsseldorf 1968, s. 91.) Hünseler naopak tvrdí, že německé deníky o vyslání stálého korespondenta do Irska nikdy ani neuvažovaly. (Hünseler, c. d., s. 24.)

⁶⁵ *Frankfurter Zeitung*, 6. října 1912.

⁶⁶ Tamtéž, 12. dubna 1912.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ *Berliner Tageblatt*, 18. dubna 1912.

svou půdu, snahami o osamostatnění příliš riskovali.⁶⁹ Naopak federativní spojení obou zemí by podle tohoto deníku Irsku přineslo stabilitu, „*kteřou ostrov dosud nikdy nepoznal*“.⁷⁰

Také německý sociálnědemokratický tisk obhajoval právo Irů na vlastní správu svých záležitostí. „*Řešení irské otázky formou samosprávy, na niž má irský národ i podle názoru civilizovaného světa morální nárok, je nevyhnutelné,*“ tvrdil v roce 1912 stranický list SPD *Vorwärts*.⁷¹ Pravomoci, které Irům britská vláda v rámci *Home Rule* nabízela, ale němečtí socialisté považovali za minimum toho, „*co je se slovem právo na sebeurčení spojeno*“.⁷² Irské aspirace vnímali hlavně v souvislosti s pozemkovou otázkou. Doporučovali proto převést na irské farmáře veškerou půdu, a tak jednou pro vždy odstranit „*toto jádro všech irských problémů*“.⁷³ Třetím klíčovým faktorem bylo z jejich pohledu postavení dělnické třídy a neřešení sociálního napětí na ostrově, na což upozorňovali zejména během dublinských odborářských nepokojů v roce 1913. *Vorwärts* pod jejich vlivem očekával, že dojde k rozdělení irského národního hnutí na nacionalistický a socialistický tábor.⁷⁴

Zatímco přístup německých sociálních demokratů k Irsku určovaly převážně politicko-sociální či výlučně sociálněekonomické motivy, německý katolický tisk stál na straně *Home Rulers* z náboženských důvodů. Pozitivní postoj německých katolíků k irským souvěrcům se datoval již od éry Daniela O'Connella, kdy si irský předák získal sympatie katolických Prusů, kteří cítili stejné nepřátelství k převážně protestantskému státu jako irští političtí katolíci.⁷⁵ Volání po autonomii Irska proto německý katolický tisk prezentoval jako konfesně emancipační touhy katolické části

⁶⁹ Vossische Zeitung, 9. února 1912.

⁷⁰ Tamtéž, 30. prosince 1910.

⁷¹ Vorwärts, 13. dubna 1912.

⁷² Die Neue Zeit 32, 1913/14, s. 114.

⁷³ Tamtéž, s. 111.

⁷⁴ Vorwärts, 10. září 1913.

⁷⁵ Hünseler, c. d., s. 45.

obyvatelstva a nacionálně politický aspekt *Home Rule* zcela ponechával stranou. Čím silnější byl odpor protestantských unionistů proti irské samosprávě – často zdůvodňován tvrzením, že autonomie bude v Irsku znamenat vládu Říma, tj. katolické církve (*Home Rule is Rome Rule*) –, o to intenzivněji německý politický katolicismus zdůrazňoval, že irské státoprávní snahy mají za cíl zajistit náboženskou svobodu většinovému obyvatelstvu. Termíny „katolický“ a „národní“ se tak v jeho pohledu staly v irském prostředí synonymy.⁷⁶

Opačné stanovisko zastávaly nacionálně liberální a konzervativní německé listy, které představovaly proudy kladoucí důraz na silný a jednotný stát, a odmítaly tudíž myšlenku autonomie pro některou z jeho částí. *Kölnische Zeitung*, který byl nejen vlivným periodikem národních liberálů, ale také často vyjadřoval názory Zahraničního úřadu, argumentoval hrozbou rozpadu impéria a trvalého napětí mezi oběma ostrovy, které by to vyvolalo. Návrh autonomie pro Irsko považoval podobně jako *Hamburger Nachrichten* pouze za úlitbu britských liberálů irským poslancům, kteří pomohli následovníky Gladstonea v roce 1910 udržet u moci a kteří s irskou podporou o rok později prosadili omezení veta horní komory britského parlamentu.⁷⁷ V předloze ale podle *Kölnische Zeitung* chyběly náboženské a hospodářské záruky pro protestantskou menšinu v anglo-irském Ulsteru před „tendenčně revoluční a nábožensky nesnášlivou národně irskou většinovou vládou“.⁷⁸

Kolínský list také kritizoval irské „*anachronické hnutí odporu*“ za to, že podle něj diskredituje celoevropské usmiřovací tendence v konzervativním i liberálním táboře. Jeho vůdčími silami byly podle *Kölnische Zeitung* „*agrární vraždící bandy a demagogičtí politici, kteří chtějí jen pomstu za historické hříchy*“, což považoval za

⁷⁶ Srv. např. *Germania*, 19. června 1912 nebo tamtéž 1. října 1912.

⁷⁷ *Kölnische Zeitung*, 11. dubna 1912; *Hamburger Nachrichten*, 13. dubna 1912. Hamburský deník to dokonce nazval obchodem mezi liberály a IPP (*Hamburger Nachrichten*, 14. dubna 1912).

⁷⁸ *Kölnische Zeitung*, 11. dubna 1912.

„počinání, které musí v každé evropské zemi rozpoutat oheň“.⁷⁹ Vlivný hamburský deník *Hamburgischer Correspondent* byl přesvědčen, že Irové přijetím pozemkové reformy z roku 1903 fakticky souhlasili s ukončením odporu proti britské vládě. Požadavek na samosprávu tak v jeho očích „neměl sloužit blahu země, nýbrž hlavně ambicím a mocenským choutkám národních vůdců“.⁸⁰ Podobně jako další nacionálně liberální německé listy se i tento domníval, že volání po autonomii je jen začátek separace Irska od Velké Británie. „Poskytnutí samosprávy vedlo k úplnému odtržení Norska od Švédska a k těžkému konfliktu Uherska s Rakouskem... Nepoužijí (Irové – pozn. F. N.) nově nabytou moc k tomu, aby se dožadovali když ne samostatnosti jako Norové tak alespoň zvláštního postavení Uherska?“ tázal se *Hamburgischer Correspondent*.⁸¹ Hlavní „tužbou a snahou irských nacionalistů“ podle něj nadále bylo „heslo zrušení unie“.⁸² Německý nacionálně liberální tisk si ale nedovedl představit, že toho budou chtít dosáhnout jinou než konstituční cestou.⁸³ Navíc nevěřil, že by tím mohli otřást základy Britského impéria.⁸⁴

Ještě odmítavější pozici k autonomistickým snahám nejen Irů zastával německý konzervativně nacionální tisk. Jeho vůdčím představitelem byl *Neue Preußische Zeitung*, který své stanovisko ke státoprávním požadavkům malých národů definoval na jaře 1909 v reakci na dění na Balkáně. Deník si položil otázku, zda je vůbec žádoucí a slučitelné s evropským systémem, „aby všichni příslušníci národa byli také příslušníky (svého – pozn. F. N.) státu a aby každý odštěpek národa dospíval k nezávislosti“.⁸⁵ Národnostní princip označil list za „politický nesmysl“, který povede pouze k „rozpadu a politickému chaosu...multinacionálních velkých

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ *Hamburgischer Correspondent*, 12. dubna 1912.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž, 11. května 1912.

⁸³ *Kölnische Zeitung*, 11. dubna 1912; *Hamburger Nachrichten*, 28. října 1909.

⁸⁴ *Hamburgischer Correspondent*, 12. dubna 1912.

⁸⁵ *Neue Preußische Zeitung*, 31. března 1909.

evropských států“.⁸⁶ „Vývoj světových dějin stále stojí, jak dalece tradice sahá, na tom, že mocné konsolidované národní státy berou pod svoji ochranu části národů, které se kvůli tomu musejí vzdát svého politického sebeurčení... Udržení těchto historických výdobytků je v zájmu celého lidstva, které by bylo vážně ohroženo, kdyby člověk chtěl tyto státy znovu rozložit na jednotlivé části, z nichž byly v tvrdé dějinné práci vybudovány,“ zdůraznil *Neue Preußische Zeitung*.⁸⁷

V případě Irska došlo v postojích listu k vývoji směrem k podpoře *Home Rule* pod vlivem Schiemannových názorů, prostor ale dostávali i autoři odmítající irské nároky. Jedním z takových byl B. Laurence von Mackay, který krátce před vypuknutím první světové války zveřejnil v *Neue Preußische Zeitung* svůj příspěvek, v němž tvrdil, že *Home Rule* byl důsledkem „moderního přepětí národnostního partikularismu“ a jeho cílem, „poháněným zhoubnými rozkladnými procesy v říši“ (tj. Britském impériu – pozn. F. N.), bylo úplné odtržení Irska od Spojeného království.⁸⁸ Uvolnění pout mezi Londýnem a ostatními členy impéria připouštěl pouze v podobě „loajální úpravy“ vztahů mezi „zemskou a říšskou svrchovaností“.⁸⁹

Jestliže k irskému zápasu za samosprávu zaujal německý předválečný tisk alespoň rámcový postoj, k jednotlivým subjektům tohoto boje se vyjadřoval velmi sporadicky. V národním táboře se asi největšího prostoru dostalo straně Sinn Féin. Na její charakteristice se ale německé listy neshodly. Zatímco pro konzervativní tisk to byla „socialisticko-irská skupina“,⁹⁰ sociálnědemokratický ji hodnotil jako „zcela reakcionářské maloměšťácké hnutí s výrazným šovinistickým charakterem“.⁹¹ Podle liberálního deníku *Frankfurter Zeitung* reprezentovala radikální nacionalismus, oproti

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž, 23. července 1914.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž, 20. března 1907.

⁹¹ Leipziger Volkszeitung, 4. ledna 1910.

sociálnědemokratickému *Vorwärts*, který zdůrazňoval separatistický prvek politiky Sinn Féin,⁹² ale frankfurtský list podtrhoval její antiparlamentarismus.⁹³ Podobné rozdíly panovaly také v názoru na program Griffithovy strany. Některé deníky za něj navzdory proklamovanému irsko-britskému dualismu považovaly úplné odtržení Irska od Spojeného království, *Hamburger Nachrichten* v něm naopak spatřoval snahu o kulturní pozvednutí Irska.⁹⁴ Obecně ale německé předválečné deníky nedávaly Sinn Féin příliš velkou budoucnost.⁹⁵

Zato na Irské republikánské bratrstvo měly názor shodný. V jeho souvislosti psaly o násilí, vraždách a terorismu. *Hamburgischer Correspondent* soudil, že v jeho podání „*pojal duch revoluce hrůznou podobu*“ a kritizoval ho za to, že se v boji za nezávislost neštítílo zvěrstev.⁹⁶ Do stejného koše některé německé listy házely ale i například katolický Starobylý hyberský řád.⁹⁷ Odsouzení IRB ze strany německého tisku v tomto případě vycházelo ze všeobecně rozšířených obav z revolucionářů a anarchistů, jejichž atentáty děsily Evropu.

2.4 Postoj nacionálních Irů k Německu a spolupráci s ním

Podobně jako v případě německého pohledu na Irsko nepatřil zájem o Německo ani k prioritám většiny irských politiků a novin. Hlavní celonárodní deníky *Freeman's Journal*, *Irish Times* či *Irish Independent* se většinou omezovaly na líčení významnějších událostí na území kontinentální mocnosti a tamní dění nijak podrobněji neanalyzovaly. Obraz Německa v těchto zprávách vyzníval spíše negativně, za což si

⁹² *Vorwärts*, 10. září 1913.

⁹³ *Frankfurter Zeitung*, 22. května 1907.

⁹⁴ *Hamburger Nachrichten*, 28. října 1909.

⁹⁵ *Srv. Neue Preußische Zeitung*, 14. července 1911; *Vorwärts*, 19. září 1913.

⁹⁶ *Hamburgischer Correspondent*, 11. května 1912.

⁹⁷ *Frankfurter Zeitung*, 20. října 1912.

od nacionálně orientovaných listů vysloužily kritiku za propagování britských stanovisek.⁹⁸ Výjimkou byl Moranův *Leader*, který považoval Němce stejně jako Brity za „protestantské ďáblы“ a vedl proti nim xenofobní kampaň jako proti ostatním „Ne-Irům“.⁹⁹ Detailněji se situaci v Německu věnoval jen irský katolický tisk,¹⁰⁰ jehož interest pramenil, jak už bylo výše uvedeno, ze zájmu o osud německých souvěrců.

S rostoucím napětím mezi Velkou Británií a Německem na mezinárodní scéně se i v irském prostředí začaly objevovat hlasy volající po spolupráci s britským rivalem. Ponecháme-li stranou ojedinělé masovější projevy proněmeckých sympatií jako například v květnu 1909 při premiéře představení *Englishman's Home* o fiktivní britské invazi v Irském národním divadle, kdy diváci začali provolávat slávu německému císaři,¹⁰¹ zaznívaly tyto hlasy téměř výlučně z radikálně nacionálního tábora a nelze je v žádném případě označit za rozšířené. Spíše než od skupin pocházely od jednotlivců a jejich vliv na utváření názoru irské veřejnosti ve prospěch Německa v předválečné době byl silně limitovaný.

Jedním z nich byl zakladatel Sinn Féin Arthur Griffith a jím vydávané listy. Jeho náklonnost k Německu měla své kořeny v búrské válce. V Německu i v Irsku vyvolaly snahy Londýna podmanit si Transvaal a Oranžský svobodný stát vlnu sympatií s Búry, kteří se odmítali podříditi diktátu koloniální velmoci.¹⁰² Berlín svou podporu těmto potomkům evropských kolonizátorů jižní Afriky demonstroval už na

⁹⁸ Fischer, J., c. d., s. 54.

⁹⁹ Srv. tamtéž, 84-87.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 55-62.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 40.

¹⁰² Griffith před vypuknutím konfliktu v jižní Africe působil a v roce 1899 se vrátil do Dublinu, kde organizoval protesty proti britskému tažení a proti odvodům do britských expedičních sil. Probúrskou kampaň na ostrově vedl prostřednictvím jím iniciovaného Irského transvaalského výboru (*Irish Transvaal Committee*), mezi jehož vůdčí členy dále patřili Maud Gonneová a tehdy ještě nepříliš známý vůdce socialistů Connolly. K protibritské kampani v době búrské války blíže Koss, Stephen (ed.), *The Anatomy of an Antiwar Movement. The Pro-Boers*. Chicago, London 1973; Kröll, Ulrich, *Die internationale Buren-Agitation 1899-1902*. Münster 1973. V češtině Nerad, Filip, *Búrská válka*. Praha 2004, s. 102-112.

počátku roku 1896, když Vilém II. zaslal transvaalskému prezidentovi Paulu Krügerovi proslulý telegram, v němž jeho zemi gratuloval k potlačení pokusu o probritský převrat.¹⁰³ Po vypuknutí války v říjnu 1899 vstoupilo do zahraničních jednotek armád obou búrských republik několik stovek Němců a Irů, kteří ale většinou na jih Afriky přišli z USA.¹⁰⁴

Griffith v *United Irishman* oslavoval společný boj Irů a Němců proti Britům v jihoafrickém *veldtu* „svírajíce společně hnědou pušku a připínajíce si společně nábojnicový pás“.¹⁰⁵ Patetická báseň *For the Free Republics!*, otištěná ve stejném vydání, vyzývala oba národy nejen k boji za svobodu Búrů proti Tyranovi, ale také k společnému zákroku v USA proti zvažované britsko-americké alianci. Její autor přitom zdůrazňoval i rasový kontext – čisté rasy Keltů a Germánů na jedné straně proti „anglické pouliční směsce“.¹⁰⁶

I v době búrské války a proklamovaného „bojového bratrství“ s Němci přesto *United Irishman* upřednostňoval spolupráci s tradičním spojencem Francií. Na podzim 1899 dokonce vyjádřil autor píšící pod pseudonymem Clovis naději na francouzskou invazi na ostrov.¹⁰⁷ Odklon od Paříže nastal po podpisu srdečné dohody mezi Velkou Británií a Francií v roce 1904. V srpnu následujícího roku Griffithův týdeník vyzval irské vojáky, aby v případě britsko-německé války odepřeli službu v britské armádě.¹⁰⁸ List bránil Německo proti obviněním britského a irského konzervativního

¹⁰³ Bliže Nerad, Filip, *Das Krügertelegramm. Der Höhepunkt der Politik des Deutschen Kaiserreiches in Südafrika*. Prague Papers on the History of International Relations, 2005, s. 43-70.

¹⁰⁴ Irové v jižní Africe vytvořily takzvanou Irskou brigádu, jíž veleli bývalý důstojník americké armády plukovník John Blake a irský radikál major John MacBride. Později vznikla ještě druhá brigáda vedená plukovníkem Arthurem Lynchem, v níž ale sloužili převážně Búrové, Němci a Francouzi. Přesný počet Irů, kteří se války účastnili, není znám. Údaj o 1000 až 1700 mužích uváděný *United Irishman* (7. října a 9. prosince 1899) je ale s velkou pravděpodobností značně nadsazený. Odborná literatura uvádí množství irských dobrovolníků od 100 do 300 mužů. (Pakenham, Thomas, *The Boer War*. London 1979, s. 106, 458; Judd, Denis, Surridge, Keith, *The Boer War*. London 2002, s. 248.) Nejpočetnější německá jednotka měla přes 400 příslušníků.

¹⁰⁵ *United Irishman*, 21. října 1899.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž, 25. listopadu 1899.

¹⁰⁸ Tamtéž, 5. srpna 1905.

tisku z omezování svobod obyvatel říše a dával ho za vzor pro ostrov. „*Pokud by se náš systém chudinských zákonů podobal německému systému, zdanění na základě chudinských zákonů by se materiálně omezilo, s flákačem by se všude zacházelo jako s malomocným a morálka národa by byla posílena a zachována,*“ opěvoval v prosinci 1905 německé sociální zákonodárství.¹⁰⁹

Velké vážnosti se v jeho očích těšil zejména Vilém II., kterého několikrát označil za nejschopnějšího vladaře v Evropě. „*Britská politika prezentuje německého císaře – v Irsku – jako křičícího idiota, v čemž jí pomáhá náš papouškující a servilní tisk. Německý císař je chytrý panovník, který trumfoval každou kartu, kterou Anglie vytáhla proti Německu v Africe, Jižní Americe i v Evropě,*“ napsal *United Irishman* téhož roku v srpnu.¹¹⁰ Jeho oddanost Německu se ještě zvýšila poté, co Griffith název listu změnil na *Sinn Féin*.¹¹¹

Naopak postoj k Německu Griffithova spolubojovníka za práva Búrů Jamese Connollyho byl do značné míry ambivalentní. Na jednu stranu pro něj představovalo vlast jeho velkých vzorů Marxe a Engelse, kde dělnické hnutí do té doby slavilo největší úspěchy, na druhou ho ale vnímal jako klasickou kapitalistickou mocnost v čele s „reakcionářským“ císařem a jeho dvorem. Ke spolupráci s Berlínem se nicméně nestavěl zády. „*Pokud si máme vybrat mezi posílením německého rváče a ruského autokrata, moudrá volba bude na straně Němců. Němci jsou totiž vysoce civilizovaní lidé, vnímají ke každému pokrokovému vlivu, kteří rychle ukuli zbraně pro svou emancipaci z původní tyranie...Německé myšlenky drží krok s těmi nejlepšími na světě a německé vlivy navždy utvářely naděje světa,*“ napsal v *Irish Worker* krátce po vypuknutí první světové války.¹¹² Německé císařství považoval oproti Britskému

¹⁰⁹ Tamtéž, 2. prosince 1905.

¹¹⁰ Tamtéž, 5. srpna 1905.

¹¹¹ Srv. např. *Sinn Féin*, 25. června 1910.

¹¹² Connolly, James, *Collected Works*. Dublin 1987, Vol. 1, s. 417.

impériu za „homogenní říši lidí, kteří si vládnou sami“. „Nepřejeme si, aby nám vládla ani jedna z těchto říší, ale jsme přesvědčeni, že ta první jmenovaná ve svém základu přináší větší možnosti svobody a civilizace než ta druhá,“ obhajoval v březnu 1916 ve *Worker's Republic* spolupráci s Německem.¹¹³ Už v září 1914 přitom vyzval Iry, aby pomohli německým jednotkám, které se vylodí na ostrově, pokud Němci garantují Irům nezávislost.¹¹⁴ Larkin dokonce po svém odjezdu do USA udržoval kontakty s tamními německými agenty a velmi pravděpodobně podporoval i jejich sabotážní akce na území Spojených států.¹¹⁵

Úvahy o spolupráci s Německem na svržení britské nadvlády nad ostrovem kolovaly i v IRB. Vydavatel *Irish Freedom* Bulmer Hobson zveřejnil v tomto měsíčníku pod pseudonymem Fergus Mac Leda na podzim 1911 sérii článků pod názvem *When Germany fights England*, v nichž rozebíral možné důsledky irského rozhodnutí postavit se „ve velmi pravděpodobném“ konfliktu mezi Německem a Británií na jednu ze stran nebo zůstat neutrální. Dospěl k závěru, že Irsko mohlo získat pouze podporou vítězného Německa. Jedině porážka Británie mohla podle něj Irům v dohledné době přinést nezávislost. Při všech dalších alternativách by jejich postavení zůstalo stejné nebo by se ještě zhoršilo.¹¹⁶

Německé okupace, která by vystřídala britskou, se ale neobával. „Naše velká vzdálenost od Německa by mu více ztěžovala vládu nad touto zemí než Anglii, která by nadále zůstávala nepřátelská vůči německým zájmům, ležela by mezi námi a Německem a byla by vždy připravena nám pomoci vytlačit Němce z našich břehů. To vše činí německou kolonizaci Irska téměř nemožnou,“ tvrdil Hobson.¹¹⁷ Přidal i ekonomické důvody. „Jako německá provincie bychom ho stáli nesčetné peníze a

¹¹³ Tamtéž, s. 425-426.

¹¹⁴ Ryan, Desmond, James Connolly. His Life and Writings. Dublin, London 1924, s. 110.

¹¹⁵ Doerries, Washington-Berlin, s. 210-211.

¹¹⁶ Irish Freedom, říjen 1911.

¹¹⁷ Tamtéž.

problémy a nakonec by nás stejně neudrželo. Bude tedy v zájmu Německa garantovat nám nezávislost a byla by největší pošetilost, aby se tuto záruku pokoušelo porušit,“ mínil předák irských republikánů.¹¹⁸

Po Hobsonovi se na stránkách *Irish Freedom* pro spolupráci s Němci vyslovili i další autoři. Vyzývali, aby „*Irsko ještě v této generaci využilo příležitost k úderu proti Anglii, neboť ta je v křížku s nejmocnějším národem v Evropě*“.¹¹⁹ Někteří přispěvatelé doufali, že Německo podnikne invazi do Británie, protože „*Němci jsou naši dobří přátelé a poskytnou nám nezávislost*“.¹²⁰ Jedním z nich byl i bývalý britský diplomat a Hobsonův přítel sir Roger Casement.

2.4.1 Casement

Tento příslušník protestantské gentry z Ulsteru se narodil v roce 1864 nedaleko Dublinu v rodině vysloužilého kapitána dragounského pluku, po smrti rodičů ale vyrůstal v severním Irsku.¹²¹ Proslavil se během působení v britských konzulárních službách nejprve v Konžském svobodném státě a později v Amazonii, odkud světovou veřejnost upozornil na nehumánní zacházení s tamními domorodci a na doslova otrocké podmínky, za nichž byli nuceni pracovat na kaučukových plantážích. Casementovy zprávy vynesly jejich autorovi mezinárodní věhlas a od britského krále Jiřího V. povýšení do rytířského stavu. Zvěrstva, se kterými se setkal už během pobytu v jižní Africe během búrské války a později v Kongu a v Peru, v něm ale otrásla důvěrou v evropské koloniální mocnosti. Vrátil se proto do rodného Irska, kde se

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž, září 1912.

¹²⁰ Tamtéž, leden 1912.

¹²¹ Podrobně ke Casementově životu a kariéře Dudgeon, c. d.; Inglis, c. d.; Mackey, Herbert O., *The Life and Times of Roger Casement*. Dublin 1954; Mitchell, Angus, *Casement*. London 2003; Parmiter, Geoffrey de C., *Roger Casement*. London 1936; Reid, c. d.; Sawyer, c. d.; Singelton-Gates, Girodias, c. d.. V češtině Nerad, Filip, *Sir Roger Casement*.

aktivně zapojil do tamního obrozeneckého hnutí. Z představitele britské imperiální politiky se tento vášnivý propagátor gaelské myšlenky a irského jazyka postupně změnil ve stoupence *Home Rule* a později v zarytého odpůrce britské nadvlády nad „zeleným ostrovem“. Prostředek k jejímu odstranění našel ve spolupráci s vilémovským Německem, jíž se stal až nekritickým obhájcem – bezpochyby největším v předválečném Irsku.

Sympatie k Berlínu přitom původně vůbec nechoval. Vlivem mezinárodně politické situace na přelomu 19. a 20. století, kdy se Německé císařství dostávalo do pozice hlavního britského rivala, byl i postoj Casementa jako reprezentanta Britského impéria k Němcům dosti nepřátelský. Shodou okolností se jižní Afrika, kde v té době působil, stala dějištěm prvních konfrontací mezi těmito dvěma velmocemi. Berlín se angažoval v tomto regionu ekonomicky i politicky – podporou Transvaalu proti tlaku Velké Británie – a Casement jako britský konzul v Portugalské východní Africe byl nucen několikrát intervenovat proti německým zásahům ve prospěch búrské republiky. V této době neváhal Němce dokonce označit za „*prasata*“.¹²²

Svůj postoj změnil po podepsání britsko-francouzské srdečné dohody. Díky dlouholetým zkušenostem z diplomatických služeb příliš nevěřil efektivnosti koloniální spolupráce s Francouzi a preferoval dohodu s Německem. Byl přesvědčen, že Británie by měla Němcům přenechat všechna území, která nárokovali a která se zároveň nedotknou britských zájmů v koloniálním světě. „*Pozval bych Německo do Maroka nebo kamkoli, kam by si přálo jít – třeba do Brazílie –, kde jeho expanze neohrozí Britské impérium,*“ napsal v září 1909 svému příteli E. D. Morelovi.¹²³ Již tehdy si uvědomoval, že rostoucí nepřátelství mezi oběma národy může reálně vyústit v ozbrojený konflikt. „*Události dospěly do takového stádia, že mír mezi dvěma*

¹²² NLI, RCAP, Ms 36,199/1, Casement Mortenovi, 2. července 1899.

¹²³ Costigan, Giovanni, The Treason of Sir Roger Casement. American Historical Review (dále jen AHR) 60, 1955, s. 296-297.

velmocemi v Evropě může být jen stěží udržen. Obě se připravují na válku a rychleji, než svět očekává – ale chyba leží více na straně Anglie než Německa,“ uvedl ve stejném dopise.¹²⁴

Jak postupně rostla Casementova averze vůči Velké Británii, zvyšovala se jeho náklonnost k Německu jako „*hlavní naději civilizace*“.¹²⁵ V roce 1911 uveřejnil první ze série článků o významu Irska pro Britské impérium a přednostech německo-irské spolupráce.¹²⁶ Ve stati s názvem *The Keeper of the Seas* vyličil Němce jako sedmdesátimilionový nejvzdělanější národ světa, silný fyzicky i mentálně, homogenní a vysoce disciplinovaný.¹²⁷ Oním „*strážcem moří*“ z názvu článku bylo Irsko, které podle Casementova názoru hrálo klíčovou roli při vzniku samotného impéria, ale i v britské námořní dominanci. Byl přesvědčen, že „*Britské impérium nebylo založeno ani na britské bibli, ani na britských dreadnoughtech, ale na Irsku,*“ a mělo pro něj zásadní strategický význam, neboť „*leží mezi Británií a oceánem na západě a stráží přístupové cesty do Atlantiku*“.¹²⁸ Jedině díky tomu podle něj Velká Británie vládla světovým mořím i námořnímu obchodu. Pro Německo, které se snažilo britskou námořní převahu dohnat, proto mělo být primárním cílem osvobodit tohoto „*strážce moří*“, a tak si zajistit volný pohyb po světových oceánech. Tuto teorii vzájemné výhodnosti německo-irské spolupráce poté Casement používal při všech pokusech zainteresovat Berlín na dění v Irsku.

¹²⁴ Dudgeon, c. d., s. 425-426.

¹²⁵ Costigan, c. d., s. 297.

¹²⁶ Tyto články byly původně určeny „*pouze k důvěrnému šíření mezi některými zainteresovanými přáteli v obou zemích*“, jak Casement později napsal. (Casement, Roger, *Gesammelte Schriften*. Irland, Deutschland und die Freiheit der Meere und andere Aufsätze. Diessen vor München 1916, s. 108.) Posléze začaly anonymně kolovat v Irsku v podobě pamfletů a příspěvků v radikálně nacionalistických listech a dostaly se i do Německa a později také do USA. Souborně a pod jménem autora vyšly až během Casementova pobytu ve Spojených státech v roce 1914 pod názvem *The Crime against Europe* (Philadelphia 1914). O dva roky později byl tento soubor publikován také v Německu pod titulem *Das Verbrechen an Europa* (Berlin 1916). Z něj jsou také citované pasáže.

¹²⁷ Tamtéž, s. 18.

¹²⁸ Tamtéž, s. 23.

O nevyhnutelnosti vojenského střetu Velké Británie a Německa byl přesvědčen minimálně od druhé marocké krize. Současně si byl jistý německým úspěchem v tomto konfliktu. Mírová konference po jeho skončení měla podle jeho představ internacionalizovat irskou otázku, která by tak přestala být výlučně britským problémem, ale stala by se evropskou záležitostí. To by následně vedlo k uznání nezávislého Irska dalšími státy.¹²⁹ Zcela nereálně ale předpokládal, že Německo po vítězné válce nesáhne k záborům území poraženého nepřítele ani k uvalení finančních reparačí, ale bude mu stačit osvobození Irska a světových moří.

V dalším článku *The Problem of the Near West* z března 1913 Casement otevřeně napsal: „*Jako Ir nemám strach o Irsko, pokud zvítězí Německo. Modlím se za to, neboť až nadejde tento den, 'irská otázka', tak drahá britským politikům, se stane otázkou evropskou a světovou.*“¹³⁰ Choval romantickou představu o osvobození ostrova společně s německou armádou: „*V den, kdy první německý kamarád přistane v Irsku, v den, kdy bude první německá loď rozrážet vlny Irského moře s irskou vlajkou na přídi, ten den zemře mnoho Irů, ale budou umírat za Boha, aby mohlo Irsko žít.*“¹³¹ Byl přesvědčen, že hlavním důvodem vstupu Německa do války s Británií bude odstranění britské nadvlády nad světovými moři a to bude možné jedině osvobozením Irska. Casement věřil, že pouze vítězství Německa přinese Irsku nezávislost, s níž se dostaví i hospodářská prosperita. Takové svobodné Irsko se poté stane důležitým evropským státem, který bude hrát roli arbitra v kontinentálních záležitostech.¹³²

¹²⁹ Tamtéž, s. 52.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž, s. 77.

¹³² Tamtéž, s. 36.

Casementovy první kontakty s německými politickými a vojenskými kruhy spadají podle některých náznaků už do roku 1910.¹³³ Jeho znalosti o Německu v předválečné době však zůstaly spíše jen v teoretické rovině a obdiv k němu vycházel hlavně z principu, že nepřítel mého nepřítele je mým přítelem.¹³⁴ Do Německa prvně zavítal až v květnu 1913 a tato návštěva jen posílila jeho germanofilii. Uchvátila ho především německá pracovitost a organizační schopnosti, Němce samotné ale považoval za „*nehezke, s lícemi jako hubená vepřová žebírka na vaření*“.¹³⁵ Krátce nato se také premiérově pokusil zajistit trvalý zájem Německa na Irsku zapojením jihoirského přístavu Queenstown (dnešní Cobh) do německé transatlantické dopravy.

2.4.2 Linka Hamburk-Queenstown a německé hospodářské inspirace

Obchod mezi německými státy a Irskem v druhé polovině 19. století výrazně vzrostl, což se týkalo zejména německého dovozu. O sílících obchodních kontaktech svědčí i výše zmíněný vznik německých honorárních konzulátů ve všech důležitých irských přístavech. Mezi ostrovem a kontinentální velmocí však neexistovalo pravidelné lodní spojení, které by vzájemné styky ještě zintenzívnilo. Možnost jeho zahájení se otevřela v roce 1913, kdy britský námořní přepravce *Cunard Company* zrušil zastávku své transatlantické linky v Queenstownu. Toho využil Casement spolu s Johnem Horganem, členem správní komise queenstownského přístavu a odbočky Gaelské ligy z Corku, kteří pomocí svých kontaktů v Německu přesvědčili vedení

¹³³ Hünseler, c. d., s. 159. Předtím je doložena pouze jeho korespondence se starým známým z dob působení v Africe hrabětem Gebhardem Blücherem, prapravnukem vítěze nad Napoleonem u Waterloo. (NLI, RCP, Ms 13,073/46/iii.)

¹³⁴ Reid, c. d., s. 184-185; Costigan, c. d., s. 296. Své blízké přítelkyni Alici Stopfordové Greenové, vdově po významném britském historikovi J. R. Greenovi, si Casement jednou povzdechl: „*Ó, jak někdy toužím po burácení německých lodí strážících před matkou parlamentu (Westminsterem – pozn. F. N.) a po kanceláři Times jako ústředí německé zpravodajské služby!*“ (Reid, c. d., s. 184.)

¹³⁵ Parmiter, c. d., s. 92.

hamburského paroplavební společnosti HAPAG (*Hamburg Amerika Paketfahrt Aktien Gesellschaft*), aby její plavidla na lince z někdejší hanzovní metropole do Bostonu a New Yorku kotvila i v Queenstownu.¹³⁶

Připravovaná dohoda s Němci předpokládala, že první německá loď se v irském přístavu sousedícím s Corkem objeví 20. ledna 1914. Měl jí být zámořský parník *Rhaetia* následovaný 12. února parníkem *Fürst Bismarck*. Projekt vzbudil v Irsku nadšení a při první návštěvě *Rhaetie* se loď chystali v přístavu přivítat starosta Corku s význačnými obyvateli města. Casement dokonce nařídil, aby každé plavidlo v přístavu bylo ten den vyzdobeno německými vlajkami.¹³⁷ Na přelomu roku však HAPAG začala od dohody ustupovat. Společnost se nejprve ohradila proti chystaným oslavám příplutí *Rhaetie* kvůli obavě, že by se mohly „*dotknout citů našich anglických přátel*“. V opačném případě pohrozila, že parník do Queenstownu nepřípluje.¹³⁸ Casement následně vedení firmy ujistil, že žádná veřejná demonstrace se u příležitosti první plavby neuskuteční. V polovině ledna však rejdařství prostřednictvím své londýnské kanceláře Iry informovalo, že k plánované zastávce *Rhaetie* v Boulogne a Queenstownu nedojde, neboť si žádný cestující v těchto přístavech nerezervoval palubní lístek. 26. ledna pak Casement obdržel od ředitelství společnosti telegram oznamující: „*Vzhledem k silným protestům našich liverpoolských přátel a s ohledem na současně složité okolnosti* (tj. rostoucí napětí mezi Velkou Británií a Německem – pozn. F. N.) *jsme odložili začátek poskytování našich služeb do Queenstownu.*“¹³⁹ HAPAG nakonec od projektu odstoupila úplně a místo v Irsku její hambursko-americká linka kotvila v anglickém Southamptonu.

¹³⁶ Korespondence mezi Casementem a Horganem viz NLI, J. J. Horgan Mss., P. 4645.

¹³⁷ Dudgeon, c. d., s. 414.

¹³⁸ Parmiter, c. d., s. 128.

¹³⁹ Tamtéž.

Krach tohoto podniku znamenal pro Casementa obrovské rozčarování. Navázání námořního spojení s Hamburkem osobně velmi prosazoval. Rodině si stěžoval: „*Bojuji s peklem i všemi svatými za trasu do USA přes Cork a Queenstown, možná příští týden pojedou do Hamburku. Anglosasové jsou totálně vystrašení a snaží se o každý trik, kterého jsou schopni, aby udrželi německou linku mimo* (Irsko – pozn. F. N.)... *Musím tu nyní zůstat, abych zhatil plány Anglosasů ohledně hambursko-americké linky,*“ napsal krátce před Vánoci 1913 své sestřenici.¹⁴⁰ Po odstoupení německé společnosti od spolupráce obvinil Casement britskou vládu v irském tisku z nátlaku na HAPAG a ani v soukromé korespondenci si nebral servítky: „*Hanebné intriky F. O. (Foreign Office – pozn. F. N.), které zabránily h[ambursko-]. americké lince zastavit v Corku, jsou ryzí ukázkou jejich (britského – pozn. F. N.) skutečného cítění pro irský blahobyť,*“ líčil na začátku února 1914 Stopfordové Greenové.¹⁴¹ „*Díky Bohu a Irsku, že jsem loni v červnu dal výpověď a odešel z jejich služeb,*“ dodal v dopise, který podepsal „Irský otrok“.¹⁴²

Neúspěch irsko-německého námořního projektu, z nějž vinil Londýn, znamenal pro Casementa definitivní rozchod z Británií a vrhnutí všech sil do boje za irská práva. Ve stejné době napsal: „*Tato blamáž queenstownské manipulace je sama o sobě jen malou záležitostí, otvírá ale hodně...Povedu tento boj mnohem dál, než si na Downing Street myslí – až k rozhodnutí, kterého se tak moc bojí. Za jejich 'diplomacii' drazé zaplatí...*“¹⁴³

Ale nejen praktické obchodní vztahy chtěli irští nacionalisté s Němci navazovat. V Německu hledali také teoretickou inspiraci pro budování irského hospodářství. Už Thomas Davis vysoce hodnotil německou politiku ochranných cel,

¹⁴⁰ NLI, RCP, Ms 13,074/8/ii, Casement Gertrudě Bannisterové, 19. prosince 1913.

¹⁴¹ Tamtéž, Alice Stopford Green Papers, Ms 10,464/9, Casement Stopfordové Greenové, 2. února 1914.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Parmiter, c. d., s. 130.

kteřá by irský trh zbavila britského zboží, a považoval ji za možný vzor pro hospodářskou politiku Irska.¹⁴⁴ Mladoirský předák byl totiž přesvědčen o obrovských surovinových zásobách ostrova („400 milionů tun uhlí, nejkvalitnější kámen v Evropě a nevyčerpatelné zásoby rašeliny“), které mu podle něj umožňovaly ekonomickou soběstačnost na Británii.¹⁴⁵ Pro Davisova pozdějšího následovníka Arthura Griffitha se pak „ekonomickou biblí“ stalo dílo vlivného německého národohospodářského teoretika a jednoho z duchovních otců Německé celní unie Friedricha Lista.¹⁴⁶

Už na prvním výročním shromáždění Sinn Féin vystoupil s řečí, následně otištěnou v *United Irishman*, v níž se přihlásil k Listem prosazovanému celnímu protekcionismu jako klíčovému faktoru umožňujícímu rozvoj národních hospodářství mladých států. Rodáka z Reutlingenu označil za „*proroka nacionalismu*“, za muže, který „*zmařil anglický sen o obchodním dobytí světa a vytvořil mocnou konfederaci, před níž Anglie padla obchodně a padá politicky*“. Británie podle něj Lista „*nenáviděla a bála se ho více než jiného muže od dob Napoleona*“, neboť jeho mozek „*zplodil mocné průmyslové a sjednocené Německo dneška*“.¹⁴⁷ Griffith německého ekonoma oceňoval i za to, že kladl důraz na souběžný rozvoj zemědělství i průmyslu, zatímco Britové podle Griffitha Iry udržovali v přesvědčení, že jsou jen zemědělským národem a průmyslová výroba je s jejich zaměřením neslučitelná. V *Sinn Féin* poté v letech 1907-1908 uveřejnil na čtyři desítky článků pod titulkem *The Pioneering of Germany*, v nichž irské čtenáře seznamoval s přínosem Lista k hospodářskému a v důsledku toho i k politickému vzestupu Německa.

¹⁴⁴ Davis, *The Young Ireland*, s. 186.

¹⁴⁵ Feeney, c. d., s. 35.

¹⁴⁶ Listova hlavní práce *Das nationale System der politischen Ökonomie* z roku 1841 vyšla v roce 1885 v anglickém překladu. Podrobněji ke Griffithovu ekonomickému nacionalismu Davis, Richard, Arthur Griffith and Non-Violent Sinn Féin. Dublin 1974, s. 127 an.

¹⁴⁷ *United Irishman*, 9. prosince 1905.

Řada historiků však upozornila, že Griffith si z Listových myšlenek vybíral jen ty, které se mu hodily do jeho dualistického schématu, a zcela například pominul, že německý národohospodář schvaloval připojení Irska k Velké Británii a nedoporučoval ekonomický nacionalismus malým národům, pro něž je podle něj výhodnější spojit se s velkými ekonomikami.¹⁴⁸ „Listovo učení, které (Griffith – pozn. F. N.) po svých krajanech žádal, aby přijali, bylo ve skutečnosti parodií na Lista,“ konstatoval historik Richard Davis.¹⁴⁹ Podle jeho německého kolegy Joachima Fischera to však současně dokazuje, že německý prvek byl v jádru úvah irských nacionalistů přítomen již dlouho před vypuknutím první světové války,¹⁵⁰ a jak dokládá i případ sira Rogera Casementa, příklon k Německu byl u některých aktérů patrný už od srdečné dohody z roku 1904.

2.4.3 První politické a vojenské kontakty irských nacionalistů

Pakt mezi Londýnem a Paříží o rozdělení sfér vlivu v mimoevropských oblastech formoval zahraničněpolitickou orientaci i dalších irských radikálů. Ti, jak už bylo výše zmíněno, až do jeho podepsání vesměs upřednostňovali spolupráci s tradičním „katolickým spojencem“ – Francií. Na počátku búrské války někteří z nich vkládali naděje do francouzské invaze na ostrov.¹⁵¹ Maud Gonneová v prosinci 1900 na veřejném vystoupení v Limericku vyzvala k udržování dobrých vztahů se

¹⁴⁸ Feeney, c. d., s. 35-36; Keatinge, c. d., s. 37.

¹⁴⁹ Davis, Arthur Griffith, s. 132. Griffithovy protekcionistické argumenty měly přesto až do 60. let 20. století velký vliv na utváření hospodářské politiky Irské republiky. (Feeney, c. d., s. 35.)

¹⁵⁰ Fischer, J., c. d., s. 66.

¹⁵¹ Zprávy o chystaném francouzském vyloštění v Irsku, které by podpořilo Rusko, se objevily na konci roku 1899 v rámci úvah o vytvoření kontinentální protibritské aliance kvůli tažení Londýna v jižní Africe. Německý velvyslanec v Paříži kníže Münster informoval Berlín, že „o možnosti vyloštění v Anglii se neuvažuje, ale v Irsku, kde se počítá s pomocí katolíků, se již intrikuje“. (GP, Bd. 15, Nr. 4405, s. 430, Bülow Hatzfeldtovi, 22. prosince 1899.) Šéf Zahraničního úřadu Bülow proto žádal londýnského velvyslance hraběte Hatzfeldta o stanovisko k těmto zvěstem. (Tamtéž, s. 431.) Hatzfeldt je však nepovažoval za realizovatelné. (Tamtéž, Nr. 4406, s. 431 an, Hatzfeldt Zahraničnímu úřadu, 24. prosince 1899.)

zahraničními mocnostmi, především právě s Francií, „*abychom získali jejich pomoc, až nadejde čas k zasazení úderu Anglii*“.¹⁵² Starosta tohoto města a člen IRB John Daly dokonce o rok později doporučoval vyslat emisary do Francie nebo Německa, aby tamní vlády přiměli k vyloštění na ostrově, stejně jako Wolfe Tone přesvědčil francouzský kabinet v roce 1796. Mezinárodní situaci, kdy byla Británie zaměstnána búrskou válkou, k tomu považoval za příhodnou. „*Válečné mraky visí na Čínou, Francie je neklidná, nikdo neví, co může udělat Německo, a to všechno znamená, že příležitost pro Irsko k úderu jistě přijde*,“ prohlásil Daly během kampaně proti konfliktu v jižní Africe.¹⁵³

Paříž potíže odvěkého rivala však nijak nevyužila a po válce se rozhodla s ním dokonce spolupracovat v koloniích, což irské nespokojence přimělo obrátit pozornost na Berlín. První známý pokus nacionalistů o navázání kontaktů s Němci v této době měl na svědomí novinář a bývalý irský poslanec Frank Hugh O'Donnell.¹⁵⁴ Někdejší blízký spolupracovník Parnella německým zástupcům opakovaně nabídl možnost oslabit britskou zahraničněpolitickou mobilitu vyvoláním vnitropolitické krize, která by dala Berlínu prostor pro diplomatickou ofenzivu v Evropě i mimo starý kontinent. Poprvé se na německou ambasádu v Londýně obrátil už v roce 1901 s nabídkou prodeje informací o údajné cestě guvernéra Bombaje sira Jamese Mackaye do Číny, kde měl podle O'Donnella prosazovat protiněmecké zájmy. Velvyslanec Wolff-Metternich však jeho návrh odmítl.¹⁵⁵

O tři roky později během pobytu v Berlíně nabídl O'Donnell své služby Němcům znovu a upozornil kancléře Bülowa na nebezpečí pro německou blízkovýchodní politiku, které by mohla představovat britská obchodní mise vyslaná

¹⁵² Hünseler, c. d., s. 120.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Sepsal i dějiny Irské parlamentní strany. Srv. O'Donnell, Frank Hugh, A History of the Irish Parliamentary Party 1870-1890. 2 vols., London 1910.

¹⁵⁵ PA AA, Deutschland 141 Nr. 7, secr., Bd. 3, AS 1237, Wolff-Metternich Bülowovi, 7. října 1904.

do jižní Persie.¹⁵⁶ O'Donnell vystupoval jako prezident Národní demokratické ligy (*National Democratic League*), která podle něj zastřešovala všechny demokratické síly v Británii, především vedení dělnických a odborových organizací. Pomocí ní chtěl londýnskou vládu donutit k vnitřním reformám, které měly zajistit, že v zahraniční politice rezignuje na imperiální zájmy. Šéfa říšské vlády Irova nabídka pomoci zastavit expanzi Británie na Blízkém východě zaujala a byl dokonce připraven ho při její úspěšné realizaci odměnit 60 000 markami. Bülow byl totiž přesvědčen, že německé politice by velmi pomohlo, i kdyby se O'Donnellovi podařilo jeho plány uskutečnit jen zčásti.¹⁵⁷

S tím ale nesouhlasil velvyslanec Wolff-Metternich, který pochyboval o protiněmeckých záměrech Britů na Blízkém východě. Současně poukázal na O'Donnellovo nevýznamné postavení v britském odborovém hnutí a jeho náklonnost k „*ultranacionalistickým Irům a separatistům*“, s nimiž německý ambasador nesympatizoval.¹⁵⁸ Poté, co Bülowa varoval před možnou mezinárodní kompromitací Německa,¹⁵⁹ kancléř Irovu nabídku spolupráce odmítl.

O'Donnell se přesto nenechal odradit a na podzim 1907 se znovu obrátil na Zahraniční úřad. Německá diplomacie byla dle všeho opět ochotná o jeho návrhu kooperace uvažovat, neboť Schiemann ve stejné době požádal Freemana o vyjádření k osobě O'Donnella. Americký fenián tehdy svého německého přítele varoval, že by někdejší poslanec IPP mohl být britským agentem.¹⁶⁰ Varování před O'Donnellem zopakoval i o více než rok později, když se na něj Schiemann znovu obrátil kvůli Irově nabídce tentokrát rakousko-uherskému velvyslanectví v Londýně, že zajistí

¹⁵⁶ Tamtéž, A 15453, O'Donnell Bülowovi, 26. září 1904; tamtéž, AS 1202, Richthofenův zápis, 2. října 1904.

¹⁵⁷ Tamtéž, AS 1206, Bülow Zahraničnímu úřadu, 3. října 1904.

¹⁵⁸ Tamtéž, AS 1192, Wolff-Metternich Zahraničnímu úřadu, 29. září 1904; tamtéž, AS 1226, Wolff-Metternich Zahraničnímu úřadu, 5. října 1904.

¹⁵⁹ Tamtéž, AS 1236, Wolff-Metternich Zahraničnímu úřadu, 22. října 1904.

¹⁶⁰ GStA PK, VI. HA, Nr. 62, Freeman Schiemannovi, 3. října 1907. Srv. též PA AA, Vereinigte Staaten von Nordamerika 10, Bd. 1, A 17511, Freeman Schiemannovi, 3. listopadu 1907.

rozpoutání povstání v Indii a zvýšení napětí v Irsku.¹⁶¹ Ani na třetí pokus tak Berlín na O'Donnellovy návrhy nereflektoval, čímž ho od jeho snažení pravděpodobně odradil, neboť žádné další důkazy o kontaktech z jeho strany se nedochovaly.

Ve stejné době však vešel se Zahraničním úřadem do styku jistý D. O'Connell, který se prohlašoval za člena AOH a nabídl *Wilhelmstraße* zpravodajské informace o situaci v Irsku a ve Velké Británii. Podle O'Connella měl řád svou tajnou síť i po celém území Anglie a Skotska a výměnou žádal v budoucnu pomoc při „*uskutečnění jakéhokoli projektu, na kterém se společně dohodneme*“. Do té doby chtěl, aby jej německá vláda považovala za svého agenta na ostrovech a za to žádal blíže neupřesněný plat.¹⁶² Možná pod negativním vlivem předchozí komunikace s O'Donnellem nechal Bülow psaní přeposlat německému velvyslanectví v Londýně s poznámkou, že se nepočítá s odpovědí. V roce 1911 se O'Connell pokusil o kontakt podruhé, ale ani tentokrát na něj německá strana nereagovala.¹⁶³

Zda byl O'Connell skutečně členem Starobylého hyberského řádu, nelze již s určitostí zjistit. Nicméně i Královská irská policie (*Royal Irish Constabulary*, RIC) zaznamenala u AOH v tomto období několik proněmeckých projevů. V červnu 1909 prohlásil spisovatel Seamus MacManus, člen Sinn Féin a skotské odnože řádu, že v Německu existuje společnost blízká AOH, jejímž cílem bylo vylodit se po smrti Eduarda VII. v Irsku a podpořit Iry při získání nezávislosti.¹⁶⁴ V tiskovém orgánu řádu *Hibernian Journal* se krátce nato objevil článek s názvem *The German Armada*, který spekuloval, že by se Německo do konce druhé dekády 20. století mohlo vyrovnat Velké Británii. „*Kdo ví? Možná by irská politická nezávislost mohla vzniknout*

¹⁶¹ GStA PK, VI. HA, Nr. 62, Freeman Schiemanнови, 31. ledna 1909.

¹⁶² PA AA, England 80, Bd, 10, A 14313, O'Connell Zahraničnímu úřadu, 2. září 1908.

¹⁶³ Tamtéž, Bd. 11, A 10058, O'Connell Zahraničnímu úřadu, 24. června 1911.

¹⁶⁴ NA, CO 904/118, *Precis of Information received by the Special Branch RIC*, červen 1909.

v Německu okolo roku 1920,“ uvažoval autor příspěvku.¹⁶⁵ Pro přímý kontakt představitelů AOH s Němci ale neexistují žádné doklady.

To Sinn Féin a IRB příležitostné styky navázaly. Obdivovatel německé celní politiky a ekonoma Friedricha Lista Arthur Griffith poslal svou programovou knihu *The Resurrection of Hungary* německému anglistovi Wilhelmu Dibeliusovi, který ji v roce 1906 recenzoval v časopise *Preußische Jahrbücher*. Tištěnou produkci Sinn Féin pravděpodobně dostával i Theodor Schiemann, který už dříve referoval o existenci této strany v *Neue Preußische Zeitung*, a německý katolický deník *Germania*. List stojící blízko straně Centrum se po Velikonočním povstání pochlubil, že byl se Sinn Féin „již řadu let před vypuknutím války ve spojení“.¹⁶⁶ Do přímého kontaktu s Němci se Sinn Féin dostala v srpnu 1908, kdy v Queenstownu kotvil německý křižník Hertha, který byl na cvičné plavbě v evropských vodách. Podle irské policie se na jeho palubě setkalo pět příslušníků Sinn Féin z Corku s německými důstojníky, od nichž prý chtěli slyšet názor na aktuální vztahy mezi Německem a Velkou Británií. Skutečná povaha tohoto setkání není známa a informace o něm se nezachovaly ani v německých námořních záznamech.¹⁶⁷

Vedle zástupců Sinn Féin se této schůzky zúčastnil také člen Vrchní rady IRB P. S. O’Hegarty. Ten později sehrál roli při pokusu irských republikánů proniknout do zákulisí rozhovorů mezi Berlínem a Londýnem v roce 1912. Američtí feniáni i jejich „irští bratři“ z IRB byli znepokojeni zprávami o snahách německého kancléře Bethmanna Hollwega a jeho šéfa diplomacie Kiderlena-Wächtera o narovnání vztahů s Británií. Bratrstvo proto vyslalo krátce po ztroskotání Haldaneovy mise O’Hegartyho do Londýna k Wolffovi-Metternichovi s cílem zjistit detaily britsko-německých

¹⁶⁵ Tamtéž, srpen 1909.

¹⁶⁶ Hünseler, c. d., s. 129.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 123-124.

jednání. Schůzka s německých velvyslancem se uskutečnila 13. března, hrabě se ale odmítl o této otázce s irským radikálem bavit.¹⁶⁸

I tento pokus irských nacionalistů o navázání kontaktů s německými představiteli tak skončil stejně jako většina ostatních před první světovou válkou bezvýsledně. Kontinentem, kde se vzájemnou spoluprací podařilo uvést do chodu a položit základy pro budoucí vojenskou kooperaci, byla Severní Amerika, kde Němci a Irové tvořili význačnou přistěhovaleckou komunitu.

¹⁶⁸ NA, CO 904/13, Precis of Information relative to Secret Societies in Great Britain and Ireland during the Month of March 1912, 3. dubna 1912.

3. Dějiště první – Spojené státy

3.1 Irská a německá emigrace v USA

Irové se na severoamerickém kontinentu usazovali od 18. století, kdy tam odcházeli převážně severoirští presbyteriáni, kteří prchali před náboženskou diskriminací, jíž byli v Irsku vystaveni stejně jako příslušníci katolické církve. V 80. letech 18. století žilo v amerických koloniích na půl milionu irských protestantů, zatímco katolíků bylo podle odhadů asi 30 000.¹ Tento poměr se radikálně změnil po vypuknutí Velkého hladomoru v Irsku. Do roku 1854 přišel do USA více než milion irských imigrantů, v drtivé většině z katolického jihu ostrova. Tento příliv neustal ani po odeznění hladomoru a do začátku 90. let 19. století našly nový domov za Atlantikem zhruba tři miliony irských uprchlíků. Podle sčítání obyvatel v roce 1910 žilo ve Spojených státech 4 504 360 lidí, kteří se buď narodili v Irsku, nebo měli alespoň jednoho rodiče pocházejícího odtamtud.² Tato statistika tak vůbec nepočítala s druhou a třetí generací Američanů irského původu, jejichž prarodiče a praprarodiče se v zemi usadili po roce 1845 a jejichž vztah k původní domovině zůstával stále silný. Celkový počet Iroameričanů (*Irish-Americans*) tak v této době dosahoval asi 13 milionů osob, což představovalo 14 procent tehdejší populace USA.³

Zatímco první vlnu irských osadníků tvořili řemeslníci a farmáři, kterým nově se formující stát nabídl příležitost k ekonomickému i společenskému uplatnění, uprchlíci před hladomorem přicházeli do již etablované americké společnosti většinou bez patřičného vzdělání a také bez prostředků. Nezakupovali proto půdu, ale usazovali

¹ Ward, Ireland, s. 2; týž, The Easter Rising, s. 72.

² Ward, Ireland, s. 3., 84.

³ Hünseler, c. d., s. 91. Iroamerická propaganda používala na počátku 20. století číslo 20 milionů. (Ward, Ireland, s. 3.)

se ve velkých městech zejména na východě USA a obživu nalézali jako manuální pracovní síla v průmyslu nebo na železnici.⁴ Životní podmínky většiny irských imigrantů byly bídné, ze strany většinové americké populace – tvořené převážně protestanty s britskými kořeny – byli navíc vystaveni společenské ostrakizaci a útokům. Američtí Irové se proto uzavírali do vlastních ghett, v nichž umocňovali své irství a udržovali při životě plamen nenávisti vůči Britům, jimž přičítali vinu za osud svůj a své mateřské země.

Ne všichni Iroameričané ale živořili na okraji společnosti. Někteří naopak patřili ve své době k nejbohatším a politicky nejvlivnějším osobnostem USA. Ovládali železnice, zasedali v Kongresu a u Nejvyššího soudu nebo byli guvernéry států. Svého postavení nezřídka využívali k ovlivňování americké politiky proti zájmům Velké Británie. Vedle toho měli rozhodující slovo v americké katolické církvi a Demokratické straně, již zajišťovali hlasy početné masy irských přistěhovalců. Z řad úspěšných zaoceánských Irů se také rekrutovali mecenáši politických stran a podzemních hnutí v Irsku, jejichž představitelé pravidelně připlouvali do Spojených států pro finanční injekce na své kampaně. Irský exil se tak stal nedílnou součástí politického dění na irském ostrově.

V tomto směru byla nejaktivnější dvě sdružení amerických Irů – Sjednocená irská liga (*United Irish League*, UIL) a feniáni. UIL vznikla v roce 1901 jako americká odnož stejnojmenné irské organizace a jejím cílem bylo získávat za Atlantikem podporu pro Redmondovu parlamentní stranu. Předák irských stoupenců *Home Rule* byl v USA uznáván jako legitimní vůdce irského konstitučního tábora. I on ale musel s ohledem na větší radikálnost soukmenovců za oceánem vystupovat před tamním

⁴ Nejsilnější zastoupení měli Iroameričané ve státech New York (v roce 1920 jich zde žilo 983 036), Massachusetts (610 696), Pennsylvánie (493 200), Illinois (304 924) a New Jersey (248 652). Nejpočetnější komunity tvořili ve městech New York (616 627), Filadelfie (222 246), Chicago (199 956), Boston (174 883) a San Francisco (63 299). (Leary, William M. Jr., Woodrow Wilson, Irish Americans, and the Election of 1916. *Journal of American History* (dále jen JAH) 54, 1967, s. 66.)

publikem razantněji proti Británii a minimálně ujišťovat, že není nepřítelem irských separatistů.⁵ Ty ve Spojených státech finančně zajišťovalo nejprve Feniánské bratrstvo. Po neúspěchu povstání v Irsku roku 1867 se ale tato sesterská organizace IRB rozpadla a na jejích troskách vznikla organizace Clan na Gael (Rodina Irů).

Její hybnou silou byl veterán irského boje za nezávislost John Devoy, který měl za sebou vedle účasti na rebelii 1867 i službu ve francouzské Cizinecké legii. V roce 1871 – po čtyřech letech strávených v britském vězení – přišel do New Yorku a záhy stanul v čele doposud nepřiliš aktivního nástupce Feniánského bratrstva, který se pod jeho vedením stal ústředním článkem irských revolučních snah. Vedle finanční podpory IRB Clan na Gael dotovala také Davittovu Irskou národní pozemkovou ligu a jí vedenou pozemkovou válku i Parnellovy politické aktivity. Devoy se totiž nebránil spolupráci ani se subjekty, které a priori neusilovaly o násilné odstranění britské nadvlády nad Irskem. Nesouhlasil naopak s dynamitovými atentáty irských radikálů na britské cíle v 80. letech 19. století, které zaštitili někteří členové Clan na Gael, což vyvolalo hluboký rozkol ve spříseženstvu a až do roku 1900 ochromilo jeho činnost. Na přelomu století se organizace znovu sjednotila pod vedením Devoye a Daniela Cohalana, vlivné postavy Demokratické strany a budoucího soudce Nejvyššího soudu státu New York. Pod jejich taktovkou Clan na Gael proklamovala za svůj konečný cíl *„úplnou nezávislost irského národa, ustavení Irské republiky a sjednocení všech lidí naší rasy ve všech zemích, kteří věří principům Wolfea Tonea a Emmeta“*. Prostředkem k jeho dosažení měla být *„fyzická síla jako jediný motor, který revoluční*

⁵ Ward, Ireland, s. 15. Redmond absolvoval v letech 1883-1910 nejméně osm cest do Spojených států s cílem naplnit pokladnu IPP. Poslanci britského parlamentu totiž až do roku 1911 nedostávali plat, a IPP tak část svých zástupců musela honorovat ze svého. Při poslední návštěvě v roce 1910 jen během mítinku UIL v Buffalu vybral Redmond 153 000 dolarů. (Ward, Ireland, s. 12-18.)

*organizace může konzistentně a úspěšně použít k uskutečnění nadějí milovníků svobody v zemích vystaveným poutům útlaku“.*⁶

Hlavním nástrojem k realizaci povstaleckých plánů Clan na Gael bylo Irské republikánské bratrstvo. Obě formace úzce spolupracovaly od roku 1877 a jejich propojení se ještě zintenzívnilo o 30 let později po nástupu Devoyova muže Thomase Clarkea do Vrchní rady IRB a na post pokladníka bratrstva. Přes Clarkea putovaly nejen peníze do kasy irských republikánů, ale i veškerá komunikace mezi Dublinem a tříčlenným Revolučním direktoriem (*Revolutionary Directory*) Clan na Gael v New Yorku. Vazby s americkými feniány navázala krátce po svém vzniku i Griffithova Sinn Féin, díky čemuž dostali členové IRB v roce 1907 povolení vstupovat do této strany. Ve stejném roce byla v New Yorku založena americká odnož Sinn Féin, *Sinn Féin League*, jejímž prezidentem se stal Cohalan a členem exekutivy Devoy. Politiku irských dualistů na svých stránkách propagoval i týdeník Clan na Gael *Gaelic American*, který Devoy vydával od roku 1903.

Iroameričtí secesionisté se nevyhýbali ani spolupráci s ostatními nepřáteli Britů. Protibritské aktivity vyvíjeli s indickým exilovým hnutím, v 70. letech 19. století v době rusko-turecké krize a na počátku 20. věku v souvislosti s podpisem britsko-japonské smlouvy a rusko-japonskou válkou se několikrát pokusili navázat kontakty s ruskými diplomatickými zástupci ve Spojených státech a udržovali styky s tamními ruskými emigrantskými spolky. Společné slovo ale našli hlavně s americkými Němci.

Ti byli vůbec nejpočetnější přistěhovaleckou komunitou v USA před první světovou válkou. V roce 1910 zde žilo 8 282 618 lidí, kteří se v Německu narodili nebo odtud měli nejméně jednoho rodiče. Byla to plná čtvrtina obyvatel Spojených

⁶ Cronin, Sean (ed.), McGarrity Papers. Revelation of the Revolutionary Movement in Ireland and America 1900-1914. Tralee 1972, s. 15-16; Ward, Ireland, s. 9.

států, které Američané označovali jako *foreign elements*.⁷ Ačkoli německý prostor nebyl trvale pod nadvládou cizí mocnosti jako Irsko, také v případě Němců byla často důvodem k odchodu do zámoří politická a dříve i náboženská netolerance. Ta stála za prvním hromadným přesunem obyvatel německých zemí do Severní Ameriky. Jeho aktéry byli evangeličtí pietisté, kteří se pod vedením Franze Daniela Pastoria usadili v roce 1683 v kvakerské Pennsylvánii a založili tam první německé město Germantown.⁸ Ještě v 19. století v důsledku Bismarckova *Kulturkampf* prchlo do USA velké množství německých duchovních i laiků, a nové působiště tam pod ochranou americké katolické církve hledaly dokonce celé řady.⁹ Z politických exulantů tvořili největší skupinu účastníci revolučního dění v letech 1848-1849.¹⁰

Svou roli samozřejmě sehrála také sociální a ekonomická situace imigrantů v původní domovině. Většina těch německých pocházela z materiálně hůře zajištěných nižších vrstev společnosti a bezvýchodnost svého postavení řešila odchodem na druhou stranu Atlantiku.¹¹ V porovnání s Iry, které z vlasti vyhnal Velký hladomor, byly přesto startovní podmínky většiny německých přistěhovalců lepší. Doerries o nich píše: „*Do Severní Ameriky se vypravovali Němci, kteří nedosáhli stupně chudoby, který by bylo možné srovnávat se situací Irů během hladomoru. K této skupině Němců, kteří přicházeli do Ameriky s malým finančním základem, tj. s prvními prostředky pro nový začátek, patřilo vedle řemeslnických mistrů a relativně vzdělaných politických a náboženských uprchlíků, kteří mohli často odcestovat se svými úsporami, také mnoho malých zemědělců, kteří doma pod ekonomickým tlakem prodali svůj skromný majetek, a rovněž učedníků a tovaryšů, kteří sice získali profesní znalosti, ale neměli naději na*

⁷ Celkem v USA v roce 1910 žilo 32,2 milionu osob, na které americké úřady pohlížely jako na imigranty. Celá americká populace tehdy dosahovala téměř 92 milionů lidí. (Ward, Ireland, s. 84.)

⁸ Blíže O'Connor, Richard, *The German-Americans. An Informal History*. Boston, Toronto 1968, s. 16-20. Germantown je dnes jednou ze čtvrtí Filadelfie.

⁹ Srv. Doerries, Reinhard R., *Iren und Deutsche in der neuen Welt. Akkulturationsprozesse in der amerikanischen Gesellschaft im späten 19. Jahrhundert*. Stuttgart 1986, s. 26-29.

¹⁰ K takzvaným osmačtyřicátníkům (*Forty-Eighters*) blíže O'Connor, Richard, c. d., s. 125 an, 315 an.

¹¹ Doerries, Iren und Deutsche, s. 25.

vybudování vlastní mistrovské dílny.“¹² I německé země však ve 40. letech 19. století zažily ránu v podobě epidemie plísňě bramborové, která odsud stejně jako z Irska vyhnala do zámoří desítky tisíc lidí. Tyto exody doprovázela podobně jako v irském případě vysoká úmrtnost, jejímž hrůzným ztělesněním byly takzvané plovoucí rakve (*swimming coffins*), lodě přeplněné zbídačelými uprchlíky, z nichž mnozí útrapy cesty do USA nepřežili.¹³

Tam se Němci vedle zmiňované Pennsylvánie nejčastěji usazovali na americkém středozápadě v takzvaném německém trojúhelníku ohraničeném městy St. Louis, Cincinnati a Milwaukee.¹⁴ Postupně se ale rozšířili do všech koutů Spojených států, takže na konci 19. století bylo jen stěží možné najít na americké mapě region, na jehož politickém, hospodářském nebo kulturním životě by se nepodíleli lidé s německými kořeny. Na rozdíl od irských přistěhovalců se jejich stranické preference klonily spíše k republikánům a jejich hlasům bývá mimo jiné připisována rozhodující úloha při zvolení Abrahama Lincolna americkým prezidentem v roce 1860.¹⁵

Díky své početnosti si němečtí přistěhovali v USA udržovali dominantní postavení například na poli neanglického tisku. Ještě v roce 1914 vycházelo německy asi 40 procent všech cizojazyčných amerických periodik, celkem 532.¹⁶ Němečtí usedlíci rovněž vytvořili největší krajanskou organizaci v předválečných Spojených státech – Národní německo-americkou alianci (*National German-American Alliance*, NGAA) – s více než dvěma miliony členů. Sdružovala na 6000 spolků amerických

¹² Tamtéž, s. 105.

¹³ O důsledcích plísňě bramborové v prostoru říše blíže O'Connor, Richard, c. d., s. 99 an.

¹⁴ Z amerických měst jich v 19. století nejvíce žilo v New Yorku, Chicagu, Filadelfii, St. Louis, Clevelandu, Pittsburghu a v San Francisku. (Doerries, Iren und Deutsche, s. 302.) V Milwaukee a Cincinnati tvořili obyvatelé německého původu ještě na přelomu 19. a 20. století více než polovinu populace těchto měst.

¹⁵ Doerries, Iren und Deutsche, s. 52, 56-58; O'Connor, Richard, c. d., s. 132-136.

¹⁶ Ward, Ireland, s. 84; O'Connor, Richard, c. d., s. 360. Přes 50 z nich tvořily deníky. Jiné zdroje hovoří o více než 300 německojazyčných titulech, z toho 50 jich vycházelo ve státě Wisconsin, 40 v Ohio a Illinois a přes 30 v New Yorku. (Doerries, Washington-Berlin, s. 66-67.) O čtvrtstoletí dříve vycházelo v USA německých listů dokonce přes 700. (O'Connor, Richard, c. d., s. 361.)

Němců s cílem propagovat a zachovávat německou kulturu a jazyk v USA. Měla své mluvčí i v americkém Kongresu, kde její zájmy zastupovali dlouholetí vlivní členové Sněmovny reprezentantů Richard Berthold z Missouri nebo Henry Vollmer z Iowy.

Oproti katolickým Iroameričanům si jejich spoluobčané německého původu neudrželi tak silná pouta k původní domovině a spojovaly je spíše kulturní a jazykové vazby. Německou kulturu v USA také podle německé ambasády velmi štědře financovali. „*V tomto směru ještě nikdy nezklamali. Naopak ti nejbohatší z nich jsou tak štědrí, že se až často stydím, že přicházím s novými prosbami stále za těmi samými,*“ poznamenal o mecenášství německých přistěhovalců předválečný velvyslanec ve Washingtonu hrabě Johann Heinrich von Bernstorff.¹⁷ O jejich předácích ale příliš vysoké mínění neměl. „*Vedení německých Američanů se dostalo z velké části do rukou demagogických živlů, zejména poté, co bylo vytvořeno zájmové uskupení s Iry,*“ konstatoval na počátku roku 1914 představitel Německého císařství.¹⁸

3.2 Spolupráce amerických Němců a Irů

Toto zájmové uskupení, jak ho nazval Bernstorff, se začalo formovat v 90. letech 19. století a ve skutečnou spolupráci přerostlo během búrské války. Obě komunity se podobně jako většinové obyvatelstvo Německa a Irska postavily v tomto konfliktu na stranu jihoafrických Búrů a organizovaly protestní kampaně proti britskému tažení. Na společně pořádaných manifestacích vystupovaly prominentní osobnosti obou táborů (za Iry například Maude Gonneová) a amerického pacifistického hnutí. Jejich probúrská kooperace postoupila dokonce do takové míry,

¹⁷ PA AA, Vereinigte Staaten von Nordamerika 1, Bd. 26, A 1380, Bernstorff Bethmannu Hollwegovi, 8. ledna 1914.

¹⁸ Tamtéž. Velvyslancovy názory mohly ovlivňovat jeho osobní antipatie ke katolické církvi. (Srv. Doerries, Die Mission, s. 580.)

že ustavily společný výbor, v jehož čele stanul budoucí prezident NGAA Charles John Hexamer.¹⁹ Výbor mimo jiné uspořádal petiční akci proti válce v jižní Africe, kterou svým podpisem podpořilo půl druhého milionu Američanů.²⁰ Hexamer sebrané podpisy předal krátce před jejím koncem Kongresu a následná slavnost, které se účastnili i zástupci AOH, nabrala „*docela silný protianglický charakter*“, jak tehdy poznamenal německý konzul ve Filadelfii Ritschl.²¹

Sbližování amerických Irů a Němců pochopitelně neušlo pozornosti americké vlády. Tehdejší ministr zahraničí John Hay mu ale velkou budoucnost nedával. „*Irové a Němci poprvé, co pamatuji, spojili několik svých potrhlostí do jednoho společného útoku proti Anglii a náhodou i proti (americké – pozn. F. N.) administrativě za to, že je příliš přátelská vůči Anglii. Neumím si představit, že by tato koalice mohla přežít mnoho měsíců, v tuto chvíli ale zvedá všechny naše politiky lehké váhy z křesla,*“ napsal v březnu 1900 do Londýna americkému diplomatu Henrymu Whiteovi.²²

Hay se však mýlil. Averse amerických Němců a Irů vůči Británii byla natolik silná, že přetrvala tříletý konflikt v jižní Africe, a navíc ji znásobovala obava z uzavření aliance mezi Londýnem a Washingtonem. Spekulace o tajném spojení mezi oběma anglosaskými velmocemi se objevovaly už před búrskou válkou poté, co Británie blahosklonně přihlížela americkému zásahu proti Španělsku v Karibiku v roce 1898, a co se o rok dříve obě země dohodly na arbitrážním řešení dlouholetého sporu o hranici mezi Venezuelou a Britskou Guayanou.²³ Newyorský demokratický kongresman německého původu William Sulzer na základě toho v roce 1899 rozhodně

¹⁹ NGAA byla založena roku 1901.

²⁰ PA AA, Vereinigte Staaten von Nordamerika 10, Bd. 1, A 1657, Ritschl Bülowovi, 7. ledna 1907.

²¹ Tamtéž, Vereinigte Staaten von Nordamerika 16, Bd. 11, A 17852, Ritschl Bülowovi, 25. listopadu 1902.

²² Ward, Ireland, s. 37.

²³ Odpůrcům americko-britského sbližování poskytlo v následujících letech argumenty také podepsání Hay-Pauncefotovy smlouvy, kterou Británie v roce 1901 přenechala Američanům kontrolu nad budoucím panamským průplavem, vyřešení dlouhotrvajícího sporu o hranici mezi Kanadou a Aljaškou o dva roky později nebo uzavření britsko-americké arbitrážní smlouvy v letech 1904, 1908 a 1911. Americký Senát i za přičinění zástupců amerických Němců a Irů tuto smlouvu ale pokaždé zamítl.

prohlašoval, že „není pochyb, že existuje tajná dohoda mezi Bílým domem a Downing Street“.²⁴ I přes opakovaná ujištění republikánské administrativy prezidenta McKinleyho, že žádná taková dohoda není, zájmové skupiny amerických Irů a Němců a jejich zástupci v Kongresu vytrvale vytvářeli tlak na vládu, aby dodržovala přísnou neutralitu vůči konfliktu v jižní Africe a setrvala u tradiční americké politiky nezasahování do dění na jiných kontinentech.²⁵ Rezoluce vyjadřující americké sympatie s bojujícími Búry, které se snažili prosazovat v obou komorách parlamentu, ale končily díky republikánské většině v propadlišti dějin.

Vyhrocená protibritská atmosféra v USA na přelomu století se promítla i do prezidentského klání v roce 1900. Američtí Němci se v něm odvrátili od republikána McKinleyho, který po obratu v jihoafrické válce a přechodu britské armády do ofenzivy odmítal převzít roli prostředníka mezi bojujícími stranami, k čemuž ho vyzývaly probúrské kruhy, a svými hlasy podpořili demokratického kandidáta Williama Jenningse Bryana. Ten v případě svého zvolení sliboval, že se ujme mírového urovnání konfliktu. Bryanovi to sice k vítězství nestačilo, republikánská vláda ale musela začít brát vážně kampaně „pomlčkových Američanů“, jak se o irských a německých usedlících vyjádřil britský velvyslanec v USA sir Mortimer Durand. V roce 1903 napsal Hay prezidentu Rooseveltovi: „*Je to pozoruhodný etnologický a politický paradox, že primárním motivem každého irského občana v Americe je nepřátelství k Velké Británii a primárním motivem každého německého Američana je nepřátelství vůči každé zemi na světě, včetně Ameriky, která není přátelská k Německu...Irové v New Yorku žijí po mé krvi. Dejte jim ji, pokud se*

²⁴ Ward, Ireland, s. 45.

²⁵ Washington sice zůstával po celou dobu konfliktu oficiálně neutrální, Britové ale na rozdíl od Búrů mohli využívat dodávky vojenského materiálu od amerických obchodníků. Během války dodali britské armádě na jih Afriky mimo jiné více než 191 000 koní, mul a oslů. Objem amerického obchodu s Británií v této době vzrostl o 112 milionů dolarů, což představovalo nárůst asi o 20 procent. (Ward, Ireland, s. 33, 35.)

domníváte, že ji potřebují.“²⁶ Naopak britští diplomaté nepřikládali protestům irské a německé komunity v USA žádný větší význam. Velvyslanec James Bryce, který v letech 1905-1907 zastával post vrchního sekretáře pro Irsko, komentoval kupříkladu v roce 1911 protibritskou kampaň Clan na Gael slovy: „*Tato organizace staromódně zuřivých protianglických Irů už dávno ztratila vliv a nikdo ji nepřikládá ani ten nejmenší význam pro irské a německé demonstrace.*“²⁷

Zatímco zhruba do poloviny první dekády 20. století se německo-irská spolupráce v USA nesla ve znamení snah zabránit potenciálnímu sblížení Spojených států a Velké Británie, od druhé poloviny tohoto desetiletí se američtí Irové a Němci začali orientovat na vzájemnou podporu v případě vypuknutí vojenského konfliktu mezi Londýnem a Berlínem. V lednu 1907 uzavřela americká odnož AOH s NGAA dohodu, v níž se obě strany zavázaly nejen bránit všemi prostředky uzavření aliance USA s jakoukoli zahraniční mocností,²⁸ ale Irové současně přislíbili, že v případě budoucí války mezi Německem a Británií zasáhnou do bojů na straně Němců.²⁹

Podobné úvahy kolovaly i v Clan na Gael. „*Irové v USA pod naším vlivem by mohli mít povinnost zaujmout spolu s německými spoluobčany aktivní odpor proti jakémukoli zapojení americké vlády na straně Anglie, zatímco my bychom měli udělat vše, co je v našich silách, abychom zajistili, že Irsko neposkytne Anglii žádnou pomoc, a pokud se naskytne příležitost, mohli bychom požádat německou vládu o takovou pomoc, jaká bude potřeba a jakou bude schopna poskytnout,*“ přiblížil v roce 1907

²⁶ Tamtéž, s. 49

²⁷ Tamtéž, s. 65.

²⁸ Na prvním místě byla samozřejmě myšlena Velká Británie, jak německému konzulovi Ritschelovi potvrdil i Hexamer. (PA AA, Vereinigte Staaten von Nordamerika 10, Bd. 1, A 1657, Ritschel Bülowovi, 7. ledna 1907.) Iniciativa k podepsání této dohody vzešla ze strany Iroameričanů. (Hünseler, c. d., s. 102.) Souviselo to s nástupem radikálního Matthewa Cummिंगse do vedení amerického AOH, který začal v řádu prosazovat militantní kurz. S tím však neuspěl a v roce 1910 ho vystřídal umírněnější James Regan, za něhož se řád vrátil k podpoře konstitučních metod. Ve stejném roce AOH a NGAA dohodu rozšířily o společnou účast na oslavách národních svátků obou stran, jejichž součástí bylo i vztyčování vlajek a kladení věnců. (PA AA, Vereinigte Staaten von Nordamerika 10, Bd. 1, A 11818, Tjaben Bethmannu Hollwegovi, 30. června 1910.)

²⁹ Ward, Ireland, s. 28, 59-60.

Schiemannovi tyto úvahy Freeman s tím, že by se s nimi Clan na Gael mohla „v blízké budoucnosti“ obrátit na německého velvyslance ve Washingtonu.³⁰ S rostoucím nepřátelstvím mezi Londýnem a Berlínem se tato myšlenka stávala mezi americkými Iry stále populárnější. Už o rok později tak iroamerický deník *Chicago Citizen* konstatoval, že „v Americe dnes není jediný Ir, jehož žilami proudí správná rudá krev, který by s potěšením neslyšel, že německá armáda triumfálně pochoduje skrz Anglii z Yarmouthu do Milford Havenu“.³¹

Na konci roku 1907 se Clan na Gael pokusila získat stálý informační kanál o dění přímo v Německu vysláním korespondenta *Gaelic American* Davida O'Connora do Berlína. Akreditaci mu pravděpodobně pomáhal zajišťovat Schiemann, na kterého se se žádostí o pomoc obrátil Freeman.³² O O'Connorově působení v Německu není prakticky nic známo, irští republikáni s ním ale údajně byli spokojeni. Informátor RIC z prostředí IRB vyličil, že „dělá v současnosti v Německu dobrou práci“.³³ Jiná zmínka o jeho aktivitách se nezachovala. Stejně nejasný je i výsledek berlínské mise Iroameričana jménem Fitzgerald. Toho podle hlášení dublinské policie vyslala Clan na Gael do Německa na jaře 1912 po neúspěchu cesty P. S. O'Hegartyho do Londýna k velvyslanci Wolffu-Metternichovi. Fitzgeraldovým úkolem bylo rovněž získat informace o britsko-německých jednáních a aktuálním stavu plánů na podpis neutralitní smlouvy mezi oběma evropskými rivaly.³⁴ Fitzgerald se během plavby do Evropy zastavil v Dublinu, kde obdržel doporučení pro Zahraniční úřad od německého velvyslance v Británii.³⁵ Poté se jeho stopa ztrácí.

³⁰ PA AA, Vereinigte Staaten von Nordamerika 10, Bd. 1, A 2153, Freeman Schiemannovi, 23. ledna 1907.

³¹ Ward, Ireland, s. 59.

³² GStA PK, VI. HA, Nr. 62, Freeman Schiemannovi, 24. listopadu 1907.

³³ NA, CO 904/118, Precis of Information received by the Special Branch RIC, červen 1909

³⁴ Tamtéž, CO 904/13, Precis of Information relative to Secret Societies in Great Britain and Ireland during the Month of March 1912, 3. dubna 1912.

³⁵ Tamtéž, Precis of Information relative to Secret Societies in Great Britain and Ireland during the Month of April 1912, 3. května 1912.

Němečtí diplomaté hodnotili spolupráci amerických Irů a Němců rozdílně. Druhý tajemník londýnského velvyslanectví Hermann von Hatzfeldt, syn někdejšího ambasadora v britské metropoli a znalec irského prostředí, nevěřil, že se k dohodě AOH a NGAA připojí i další iroamerické skupiny. Zároveň doufal, že se američtí Němci „*nenechají stáhnout vznětlivými a zároveň politicky nesmírně mazanými irskými podnikavci*“.³⁶ Podle Hatzfeldta by následky toho nesla hlavně německá strana. Německý velvyslanec v USA Hermann Speck von Sternburg k tomu poznamenal, že se tak už v minulosti několikrát stalo „*a nebylo to vždy ku prospěchu Němců. V posledních letech jsou už ale opatrnější a nenechávají se tak lehce kompromitovat*“.³⁷ Spolupráci s americkými Iry přesto vítal a sám s nimi udržoval četné kontakty. „*Mají spolu v této zemi mnoho společných nepřátel, při boji proti nimž našli (američtí Němci – pozn. F. N.) v příčinlivých Irech, kteří jsou lépe zasvěceni do zdejší politiky, cenné spojence,*“ soudil velvyslanec.³⁸ Stejně pozitivní postoj k ní zaujal například i německý konzul ve Filadelfii Tjaben, zatímco Sternburgův nástupce ve Washingtonu Bernstorff se na ni zpočátku díval opatrně. Uznával nicméně velký vliv amerických Irů v USA. „*Irové tu stejně jako Američané německého původu vytvářejí silnou protiváhu anglickému vlivu, ti první jsou ale politicky čilejší, a proto se více uplatňují,*“ postřehl Bernstorff.³⁹

³⁶ PA AA, Vereinigte Staaten von Nordamerika 10, Bd. 1, A 11602, Hatzfeldt Bülowovi, 9. července 1907.

³⁷ Tamtéž, A 7760, Sternburg Bülowovi, 7. května 1908.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž, A 197, Bernstorff Bethmannu Hollwegovi, 20. prosince 1910. Srv. tamtéž, A 6343, Bernstorff Bethmannu Hollwegovi, 18. března 1913.

3.3 Diplomatictí zástupci císařství v USA a irská propaganda ve službách Němců

Diplomatický post v USA nepatřil ve vilémovském Německu mezi ty nejprestižnější, neboť na tradice si potrpící a stále výrazně prusky orientované císařství nepovažovalo nearistokratické Spojené státy před první světovou válkou za světovou velmoc.⁴⁰ Tomu odpovídala i velikost tamního německého zastoupení. Velvyslanectví ve Washingtonu zabíralo pouhá dvě podlaží budovy na *Massachusetts Avenue*. V přízemí se nacházely kanceláře a v prvním patře byla rezidence velvyslance. Po úmrtí Sternburga v srpnu 1908 se do ní na podzim téhož roku nastěhoval dosavadní generální konzul v Káhiře hrabě Bernstorff.

Nový ambasador pocházel z diplomatické rodiny. Jeho otec Albrecht býval pruským ministrem zahraničí a posléze velvyslancem v Londýně, kde se 14. listopadu 1862 narodil jeho syn Johann Heinrich Andreas Hermann Albrecht. Po službě v armádě prošel postupně diplomatickými misemi v Konstantinopoli, Bělehradě, Drážďanech, Petrohradu, Mnichově a Londýně, až se v roce 1906 dostal do egyptské metropole. Vedení tamního německého generálního konzulátu bylo Bernstorffovou první samostatnou pozicí. Kvůli svým liberálním postojům měl totiž v Berlíně a na Zahraničním úřadě více nepřátel než spojenců.⁴¹ K těm nemnoha druhým patřil ale tehdejší kancléř Bülow, s nímž se Bernstorff seznámil během působení v Petrohradu a který mu dopomohl také k místu v Káhiře.⁴² Přes nesouhlas stárnoucí šedé eminence císařské diplomacie Friedricha von Holsteina jej Bülow o dva roky později prosadil i

⁴⁰ Doerries, Washington-Berlin, s. 13.

⁴¹ Tamtéž, s. 19 an.

⁴² Tamtéž.

na uvolněný post velvyslance v USA, kde měl „*veřejné mínění ujistovat o mírových a přátelských úmyslech německé politiky*“, jak podle Bernstorffa zněly jeho instrukce.⁴³

Německou propagandu v USA měl na starosti hlavně tamní vojenský atašé, který spolu s přidělcem německého námořnictva sídlil v New Yorku.⁴⁴ Nebylo totiž vhodné, aby se velvyslanec jako nejvýše postavený zástupce cizího státu angažoval v ovlivňování veřejného mínění hostitelské země. Na konci roku 1913 byl německým vojenským atašé ve Spojených státech jmenován kapitán Franz von Papen, jehož diplomatické pověření zahrnovalo také Mexiko. Německu nakloněné zprávy šířil především prostřednictvím tiskových kanceláří zakládaných k tomuto účelu. První v New Yorku zřídil císařský zmocněnec K. A. Haniel von Heimhausen a vedl ji tajemník tamní Německo-americké obchodní komory Heinrich Charles. Tato agentura se zaměřovala hlavně na ekonomickou propagandu a americký tisk zásobovala zprávami obchodní komory. V roce 1914 však ukončila svou činnost a místo ní v New Yorku vznikla tisková kancelář, která měla za cíl vytvářet za oceánem příznivý obraz o Německu a seznamovat tamní veřejnost – z velké části nepřátelsky naladěnou vůči Berlínu⁴⁵ – s německým pohledem na válečné události v Evropě. Jejím řízením byl pověřen bývalý bankéř a někdejší státní tajemník Koloniálního úřadu Bernhard Dernburg.⁴⁶

⁴³ Bernstorff, Johann Heinrich Graf von, *Deutschland und Amerika. Erinnerungen aus dem fünfjährigen Krieg*. Berlin 1920, s. 21.

⁴⁴ Podle Bernstorffa fungovaly úřady obou atašé na velvyslanectví nezávisle a jejich provoz byl financován z jejich vlastních prostředků. Bernstorff příležitostně do New Yorku jezdil a s oběma přidělenci se scházel v hotelu Ritz-Carlton. (Bernstorff, *Deutschland und Amerika*, s. 39-40.)

⁴⁵ Týkalo se to i Američanů německého původu. Značná část jejich tisku stála na začátku konfliktu na straně americké administrativy, a některé listy dokonce útočily na Viléma II. a jeho „*junkerskou vládu*“. (Doerries, *Washington-Berlin*, s. 88.) Bernstorff už předtím Berlín varoval, že mnoho amerických Němců je pro německou věc dávno ztraceno. Rozpoutání války přesto u řady z nich oživilo vlastenecké cítění k zemi jejich otců a ve velkých městech vytvářeli sbory rezervistů připravené odplout do Evropy. (Doerries, *Washington-Berlin*, s. 88.)

⁴⁶ Původně byl uvažováným kandidátem na tento post tajemník londýnského velvyslanectví před první světovou válkou Richard von Kühlmann. „*Můj přátelský vztah s Bernstorffem, moje znalosti anglického tisku a amerického prostředí ze mě dělaly jediného vhodného kandidáta na tento post,*“ napsal ve svých pamětech. Dernburg se měl podle něj této „*propagandistické mise*“ účastnit také, zaměřit se ale měl

Dernburg odplul do USA v srpnu 1914 spolu s Bernstorffem, který před vypuknutím konfliktu pobýval v Evropě na dovolené, a s Heinrichem Albertem, tajným radou německého ministerstva vnitra. Oficiálně za oceánem vystupoval jako zástupce Německého červeného kříže a jeho původním úkolem bylo získat od Američanů půjčku 100 milionů dolarů, z níž by byly financovány nákupy potravin a surovin, které měl v zámoří realizovat Albert jako reprezentant německé Ústřední nákupní společnosti (*Zentral-Einkaufsgesellschaft*).⁴⁷ Dernburgovi se ale podařilo vyjednat jen desetimilionový úvěr,⁴⁸ a tak už na počátku října 1914 zaměřil své aktivity na zajišťování peněz pro Německý červený kříž a na budování Německé informační služby (*German Information Service*),⁴⁹ která byla podřízena Centrále pro zahraniční službu (*Zentralstelle für Auslandsdienst*) při berlínském Zahraničním úřadě, jež byla spolu Válečným tiskovým úřadem (*Kriegspresseamt*) odpovědná za říšskou válečnou propagandu.

Dernburg kolem sebe soustředil asi tucet spolupracovníků, převážně německé diplomatické a konzulární úředníky, místní vydavatele německých listů a obchodníky, kteří se na počátku války nacházeli v USA, avšak neměli do té doby s propagandistickou prací většinou žádné zkušenosti. Kancelář sídlící na Broadwayi vydávala každý den pro americký tisk zpravodajský bulletin, jehož obsah měl americkou veřejnost přesvědčit, že k útoku na Belgii bylo Německo dotlačeno proti

hlavně na „*zpracovávání hospodářské otázky*“. Nakonec však Kühlmann odjel do Stockholmu. (Kühlmann, Richard von, *Erinnerungen*. Heidelberg 1948, s. 421-422.)

⁴⁷ Schiefel, Werner, Bernhard Dernburg 1865-1937. Kolonialpolitiker und Bankier im Wilhelminischen Deutschland. Zürich, Freiburg 1974, s. 149. Uvádí se také částka 175 milionů dolarů. (Doerries, Washington-Berlin, s. 165.)

⁴⁸ Tamtéž. Podle Bernstorffa nemohl Dernburg odplout zpět do Německa, protože britské námořnictvo prohledávalo neutrální lodě a všechny Němce schopné vojenské služby zadržovalo. (Bernstorff, Deutschland und Amerika, s. 38.) Na rozdíl od Alberta totiž Dernburga nechránila diplomatická imunita.

⁴⁹ Někdy označována také jako *German Information Bureau*.

své vůli dohodovými mocnostmi a z jeho strany se tak jednalo o válku obrannou.⁵⁰ To se jí ale příliš nedařilo, v čemž svou roli sehrál i nedostatek důvěryhodných zdrojů. Hlavní díl viny však ležel na schopnostech a kvalitách osazenstva Německé informační služby. H. C. Peterson ho ve své knize o propagandě v USA za první světové války charakterizoval nemilosrdně: „*Dernburgova družina byla slepá, hluchá a zbedněná.*“⁵¹ A to i navzdory faktu, že jí Bernstorff za 15 000 dolarů ročně zajistil služby zkušeného amerického žurnalisty Williama Bayarda Halea, který byl znám svou náklonností k Německu. Velvyslanectví pravděpodobně kancelář podporovalo i dalšími prostředky, i když Dernburg opakovaně zdůrazňoval, že je na něm finančně nezávislá a funguje díky peněžním darům „*přátel německé věci*“.⁵²

Její neefektivnost postupně vytvářela napětí ve vztazích mezi Bernstorffem a Dernburgem, což hrabě nezastíral ani ve svých pamětech. „*Američan si nepřeje být poučován. Jemu nezáleží na tom poznat 'pravdu', kterou se mu německé tiskové zprávy a objasňovací spisy snažily předávat,*“ vytykal ambasador zpětně německé propagandě.⁵³ Nelibě také nesl nezávislé vystupování bývalého vedoucího *Kolonialamtu*, který se rád situoval do pozice mluvčího Německého císařství za oceánem, ačkoli k tomu neměl žádné oficiální pověření. „*Nemuseli bychom vládu Spojených států omlouvat, pokud by se s veškerou úctou na německém velvyslanectví ve Washingtonu zeptala, zda se velvyslanec jmenuje von Bernstorff nebo Dernburg. Je pravděpodobné, že musela mít pochyby o tom, kdo z nich vlastně za Jeho Veličenstvo*

⁵⁰ Dernburg se o to snažil i ve svých článcích a přednáškách, které v USA vyšly tiskem. Srv. Dernburg, Bernhard, *Germany and England. The Real Issue*. Chicago 1914; týž, *Germany and the War*. New York 1914; týž, *German Resources and the War*. Chicago 1914.

⁵¹ Peterson, Horace Cornelius, *Propaganda for War. The Campaign against American Neutrality, 1914-1917*. Norman 1939, s. 137.

⁵² Doerries, Washington-Berlin, s. 57. Bernstorff v hlášení Bethmannu Hollwegovi o činnosti newyorské tiskové kanceláře v říjnu 1914 napsal: *Dernburg věnuje nyní veškerý čas tisku... a já jsem mu pro kancelář dal k dispozici nutné prostředky.*“ (Doerries, Washington-Berlin, s. 57.) Později uvedl, že v letech 1914-1917 byl na propagandu v USA vynaložen ze státních peněz necelý milion dolarů. Toto tvrzení ale nelze ničím doložit. (Doerries, Washington-Berlin, s. 65.)

⁵³ Bernstorff, *Deutschland und Amerika*, s. 52.

císaře mluví. Tento zmatek byl ještě znásobován tím, že hrabě mluvit o to méně, o co více to dělal Dernburg,“ poznamenal tehdejší německý generální konzul v New Yorku Horst Falcke.⁵⁴ Tento nesoulad mezi oběma německými představiteli byl podle něj patrný i na veřejnosti, což nepřispívalo k věrohodnosti německé propagandy v USA. Stejně si Dernburg „nesedl“ ani s některými spolupracovníky v tiskové kanceláři, která připravovala také některé propagandistické materiály určené pro Latinskou Ameriku a východní Asii.

Dernburgovo působení za Atlantikem ukončila jeho veřejná obhajoba německého práva torpédovat bez varování osobní lodě na volném moři kvůli převážení kontrabandu, s níž vystoupil v Clevelandu den po potopení parníku Lusitania nedaleko irských břehů v květnu 1915. Na jeho palubě zahynulo mnoho občanů neutrálních států, včetně 120 Američanů. Incident vzedmul v USA vlnu protiněmeckých nálad, které ještě přiživilo Dernburgovo vyjádření. Zabývala se jím dokonce i americká vláda. Žádné oficiální stanovisko k němu sice nevydala, Dernburg ale sám poznal, že jeho pozice je už nadále neobhajitelná a nabídl svůj odchod ze země. Zpět do Německa odplul v červnu 1915.

Vedení tiskové kanceláře převzal jeho dosavadní zástupce Karl Alexander Fuehr, bývalý tlumočník na generálním konzulátu v Jokohamě, který ji řídil až do přerušení diplomatických styků mezi Washingtonem a Berlínem v roce 1917. Německou propagandu v USA změna vedení ale už nevzkřísila. „*Všechno zkrášlování nijak nepomáhá. Nejlépe z toho vyjdeme, když otevřeně přiznáme, že naše současná propaganda se pod vlivem incidentu s Lusitanií celá zhroutila,*“ napsal v květnu 1915 Bernstorff kancléři Bethmannu Hollwegovi.⁵⁵ Ten poté před výborem pro zahraniční

⁵⁴ Schiefel, c. d., s. 153. Podobně též Falcke, Horst P., Vor dem Eintritt Amerikas in den Weltkrieg. Deutsche Propaganda in den Vereinigten Staaten von Amerika 1914/1915. Dresden 1928, s. 184.

⁵⁵ Bernstorff, Deutschland und Amerika, s. 27.

záležitosti Říšského sněmu skutečně doznal, že během osmiměsíčního působení Dernburga ve Spojených státech se nepodařilo získat žádný vliv na tamní politiku.⁵⁶

Dernburg se nicméně výrazně zasadil o prohloubení spolupráce s americkými Iry. Německá informační služba pod jeho vedení zřídila Irskou tiskovou a zpravodajskou službu (*Irish Press and News Service*), která dvakrát až třikrát týdně zásobovala zprávami vyznívajícími ve prospěch Centrálních mocností dvě desítky iroamerických periodik. Německá propaganda se za války objevovala i v *Gaelic American*. Tiskový orgán Clan na Gael stejně jako *Irish World* tak sledovaly propagandistickou linii, která se prakticky nelišila od německojazyčných novin.⁵⁷ Jaký význam přikládal Berlín propagandě v tiskových orgánech Iroameričanů, dokládá zmocnění Bernstorffa na jaře 1915, aby finančně podpořil *Irish World*, pokud by o koupi listu usilovali Britové.⁵⁸

Dernburg navíc s vůdci irského tábora v USA udržoval osobní styky, což ve svých válečných memoárech ocenil i německý velvyslanec: „*Jeho konexe s irskými vůdci položily základ pro spolupráci, která byla v následujícím roce pro naše postavení ve Spojených státech velmi důležitá, a která by za předpokladu větší vstřícnosti našich úřadů doma mohla být ještě plodnější.*“⁵⁹

Irskou tiskovou a zpravodajskou službu vedl James K. McGuire, který patřil k největším obhájcům spolupráce Iroameričanů s Němci. V mládí studoval na německé škole v americkém městě Syracuse a později tam zastával úřad starosty. Původně patřil ke stoupencům Redmonda, po vypuknutí první světové války ale vstoupil do Clan na Gael a stal přívržencem neparlamentních metod získání nezávislosti Irska. Vlastnil dvě nakladatelství a vydával šest katolických časopisů a

⁵⁶ Schiefel, c. d., s. 154.

⁵⁷ Doerries, Washington-Berlin, s. 94.

⁵⁸ PA AA, Vereinigten Staaten von Nordamerika 2 secr., Bd. 1, Boehm zastupujícímu generálnímu štábu, 2. března 1915.

⁵⁹ Bernstorff, Deutschland und Amerika, s. 54.

novin, v nichž zveřejňoval Německu nakloněné zprávy a kritizoval Redmondovu politiku. Během války vydal dokonce dvě proněmecké propagandistické knihy *The King, the Kaiser and Irish Freedom* a *What Could Germany Do for Ireland?* financované za pomoci Německa.⁶⁰ Tu první dedikoval Američanům německého původu, které označil za „*oporu americké civilizace*“.

Vedle tiskových kanceláří vyvíjely propagandistickou činnost ve prospěch Německa a Irska také americké spolky, jakými byla Americká společnost pravdy (*American Truth Society*) nebo Přátelé míru (*Friends of Peace*). První jmenovanou založil v roce 1912 iroamerický právník a člen Clan na Gael Jeremiah O'Leary s cílem bojovat proti britskému vlivu v americké společnosti a co možná nejvíce ho omezovat. Po roce 1914 úzce spolupracovala s německou propagandistickou kanceláří v New Yorku a vydávala válečné pamflety. O'Learyho organizace se stavěla proti intervenci USA do evropského konfliktu i proti americkým dodávkám zbraní a půjčkám pro dohodové spojence. V březnu 1916 její předák založil proněmecky orientovaný týdeník *Bull*, který měl náklad 48 000 výtisků a i on pravděpodobně dostával finanční pomoc od Němců.⁶¹

Přátelé míru sdružovali vůdčí osobnosti německého a irského tábora v USA, mezi nimiž nechyběli Devoy, Cohalan, O'Leary či vydavatel *Irish World* Robert Ford. Zformovali se po masovém shromáždění příslušníků obou přistěhovaleckých skupin v newyorské *Madison Square Garden* v červnu 1915 a následném 18. celonárodním shromáždění NGAA v San Francisku. Britský velvyslanec v USA Spring Rice o akcích těchto spolků do Londýna referoval: „*Jsou organizovány za neamerickými a čistě německými účely. Jejich záměrem je vytvářet tlak na všechny kandidáty do úřadů*

⁶⁰ Soudní podvýbor amerického Senátu v roce 1919 na základě svého šetření konstatoval, že německá vláda během války subvencovala McGuireovy aktivity celkem 22 000 dolary. (Ward, Ireland, s. 93.)

⁶¹ Tamtéž. Americká společnost pravdy měla podle výše zmíněného senátního podvýboru velmi širokou členskou základnu tvořenou hlavně „*Němci, německými Američany a americkými občany irského původu*“. (O'Connor, Richard, c. d., s. 395.)

a provádět jejich politiku zastrašováním kongresmanů a prezidentů, ať už stávajících nebo budoucích. Jejich shromáždění se konají po celé zemi. Účastní se jich irští vůdci, kteří jsou placeni německými organizacemi.“⁶² V lednu 1916 se britský ambasador k tomuto tématu vrátil: „*Nejaktivnější propaganda pokračuje a všichni nepřátelé Anglie byli zmobilizováni proti nám. Je jich neuvěřitelné množství a Irové propůjčili svou nepřekonatelnou sílu politickým organizacím židů, katolíků a Němců...Irové jsou nejlepšími politiky v této zemi a profesionální irský politik je proti nám,*“ konstatoval Spring Rice, přičemž oním profesionálním irským politikem měl na mysli radikály typu Devoye, Cohalana nebo Forda.⁶³ V březnu téhož roku k tomu doplnil, že Clan na Gael ovládá většinu amerických Irů v New Yorku, zatímco stoupenců Redmonda je jen hrstka.⁶⁴

Poslední oblastí aktivit německých diplomatických zástupců ve Spojených státech, do nichž se po vypuknutí první světové války zapojovali také zámořští Irové, byly německé sabotážní akce na americkém a kanadském území. Ty organizoval vedle Papena námořní atašé kapitán Karl Boy-Ed a jako prostředník při nich vystupoval vydavatel amerického německojazyčného levicového listu *Volkszeitung* Ludwig Lore. Bernstorff byl o nich přinejmenším informován.⁶⁵ Americký historik David W. Hirst Papenovy a Boy-Edovy aktivity charakterizoval slovy: „*Oba atašé byli zapleteni do dohledu nad tajnými agenty ve Spojených státech a Kanadě, do osnování způsobů, jak zabránit dodávkám munice spojencům, do vydávání falešných pasů pro tisíce německých rezervistů ve Spojených státech, kteří byli potřeba v armádě jejich vlasti, do organizování dodávek pro německé válečné i obchodní lodě a do zajišťování*

⁶² Ward, Ireland, s. 93-94.

⁶³ Tamtéž, s. 94.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Doerries, Washington-Berlin, s. 95, 165.

pomoci indickým a irským nacionalistům, kteří zosnovali nerealistické puče k odtržení svých domovin od Anglie.“⁶⁶

K jejich realizaci vyslal Berlín do zámoří řadu agentů, některé s pověřením verbovat pro tyto aktivity americké Iry. Ještě v září 1916 odpluli do USA tři němečtí agenti s úkolem „*za pomoci Irů žijících v Americe operovat proti Anglii, tzn. získávat ve Spojených státech Iry, kteří by měli v Anglii nebo na anglické flotile provádět sabotážní akce.*“⁶⁷ Jejich asi nejznámějším „úlovkem“ byl pravděpodobně irský odborový předák James Larkin a docházelo k nim s vědomím vůdců Clan na Gael Devoye, Johna Keatinga či Josepha McGarrityho. Po vynuceném odjezdu Papena a Boy-Eda z USA na konci roku 1915 převzali jejich úkoly Georg von Skal a Wolf von Igel. Oba sehraji důležitou úlohu i při dojednávání německé vojenské podpory irskému povstání v roce 1916 a jejím prozrazení.

⁶⁶ Hirst, David W., German Propaganda in the United States, Northwestern University 1962, s. 17-18 (nepublikovaná dizertace). Citována v Kluge, c. d., s. 393. Podrobně k těmto aktivitám také Doerries, Washington-Berlin, s. 165 an. Bernstorff je však označoval více za dílo nepřátelské propagandy. Ve druhém dílu svých pamětí, napsaném už ve švýcarském exilu, se zmiňuje o „*nekonečně přehnaných takzvaných německých spiknutích ve Spojených státech, která byla spojena s obchodem s municí*“. Tato „*spiknutí*“ podle něj skončila stejně jako německá propaganda už v roce 1915 návratem obou atašé do Německa. (Bernstorff, Johann Heinrich Graf von, Erinnerungen und Briefe. Zürich 1936, s. 110.) Papen instrukce z Berlína k sabotážím připouští, „*návrh jsem ale ignoroval, neboť byl v rozporu nejen s Bernstorffovou politikou, ale i s mým přesvědčením*“. (Papen, Franz von, Memoirs. New York 1953, s. 46.) Boy-Ed naproti tomu uvádí, že o žádných sabotážích spáchaných v USA Němci nebo na podnět z Německa nevěděl, a ve svých memoárech tvrdí, že byl „*zásadním odpůrcem jakýchkoli materiálních sabotáží*“ a „*během celé války jsem se tím ve službě ani v soukromí netajil*“. (Boy-Ed, Karl, Verschwörer? Die ersten 17 Kriegsmonate in den Vereinigten Staaten von Nordamerika. Berlin 1920, s. 55-57.) Poměrně otevřeně o nich naopak píše tehdejší generální konzul v New Yorku Falcke, jehož diplomatické působení v USA ukončily v roce 1915 názorové rozpory s Bernstorffem. (Srv. Falcke, c. d., s. 83-86, 116-131, 192-228.)

⁶⁷ Doerries, Washington-Berlin, s. 96.

4. Německé zbraně pro Iry před první světovou válkou

4.1 Třetí návrh Home Rule a reakce na něj v Irsku a Německu

Jak už bylo zmíněno v úvodní kapitole, po nezdaru Gladstoneova druhého návrhu zákona o irské samosprávě v roce 1893 a odchodu tohoto liberálního velikána z politického života odložila jeho strana myšlenku *Home Rule* k ledu. Gladstoneův nástupce v premiérském křesle lord Roseberry patřil k imperiálnímu křídlu strany a nebyl přítelem ústupků Irům. Do stejného tábora se řadil i Henry Herbert Asquith, ministr vnitra v poslední Gladstoneově i Roseberryho vládě, kancléř pokladu v liberálním kabinetu Henryho Campbella-Bannermana, zformovaném v roce 1905, a od roku 1908 britský premiér. Před parlamentními volbami v roce 1906, které potvrdily návrat liberálů k moci v předchozím roce, napsal Asquith Gladstoneovu synu Herbertovi: „*Pokud získáme většinu v příští Dolní sněmovně, tak se tak stane jen pomocí toho, že voličům jasně řekneme, ...že nová liberální vláda v novém parlamentu nepředloží návrh zákona o irské samosprávě.*“¹

Dvojí patové parlamentní volby v roce 1910 ale zcela změnily politickou aritmetiku ve Westminsteru a liberály u vlády udržela jen podpora Redmondových irských poslanců.² Za této situace Asquithovi nezbylo než irské nacionalisty odměnit vytouženou autonomií. Oproti Gladstoneovi byla jeho pozice usnadněná omezením obávaného veta Horní sněmovny, kterou ovládali unionisté. V reakci na obstrukce lordů ohledně takzvaného lidového rozpočtu (*People's Budget*), předloženého v roce 1909, liberální vláda o dva roky později prosadila zákon o parlamentu (*Parliament*

¹ Kee, c. d., s. 462.

² Hlasování v lednu a v prosinci 1910 skončila téměř identickými výsledky. Při tom druhém získali liberálové 272 křesel, unionisté o jedno méně, labouristé 42 mandátů a irští autonomisté 84.

Act), který peerům umožňoval zablokovat schválení legislativní normy jen dva roky po sobě. Pokud i napotřetí prošla dolní komorou, putovala přímo ke schválení panovníkem a stávala se zákonem.

Za těchto podmínek představil Asquith 11. dubna 1912 v Dolní sněmovně třetí návrh zákona o samosprávě Irska (*Government of Ireland Bill*).³ Z obsahového hlediska vycházel z předlohy, kterou o 19 let dříve neúspěšně prosazoval Gladstone. Irská vláda řízená místokrálem a dvoukomorový parlament s volenou Dolní sněmovnou se 164 poslanci a čtyřicetičlenným Senátem, jmenovaným nejprve místokrálem a později voleným podle principu proporčního zastoupení všech čtyř irských provincií, měly mít kontrolu nad čistě vnitrostátními záležitostmi Irska, zatímco otázky týkající se Koruny, armády a námořnictva, vyhlášení války, uzavírání míru a mezinárodních smluv nebo vypisování některých daní měly nadále zůstat v kompetenci londýnského parlamentu.⁴ Ten stejně jako místokrál navíc disponoval pravomocí odvolat jakýkoli zákon schválený v Dublinu. Vedle této pojistky byla práva protestantské menšiny garantována také zákazem přijímat zákony, které by zvýhodňovaly jedno náboženství nebo by zaváděly omezení v důsledku víry. Oproti předchozím návrhům *Home Rule* tento připouštěl označení irského zastupitelského sboru jako parlamentu a přenechával irským úřadům hned po vstoupení v platnost dohled nad justicí a dublinskou metropolitní policií. RIC měla pod kontrolu Irů přejít po šesti letech. Ve Westminsteru ponechával 42 irských

³ Britský premiér ho tehdy prezentoval jako první krok v chystané celkové decentralizaci Spojeného království, v jejímž rámci měly samosprávu získat také Anglie, Skotsko a Wales. (Westermann, c. d., s. 150.) Podrobně ke vzniku třetího návrhu zákona tamtéž s. 143-150; Jalland, Patricia, A Liberal Chief Secretary and the Irish Question: Augustine Birrell 1907-1914. HJ 19, 1976, s. 435-440. Originál jeho tisku v PA AA, England 80, Bd. 12.

⁴ V gesci britských úřadů návrh ponechával také plnění zákona o penzích (*Old Age Pensions Act*), národním pojištění (*National Insurance Act*) a nákupu irské půdy (*Irish Land Purchase Act*). Na nejméně deset let zajišťoval britské vládě dohled nad irskými úřady práce, poštou, spořitelny a veřejnými půjčkami. Irský parlament navíc poté musel požádat Londýn o převedení těchto institucí do jeho správy. (Westermann, c. d., s. 151.)

poslanců. „*Imperiálnímu parlamentu zachováváme neporušenou, absolutní a suverénní nadvládu*“ nad Irskem, ujišťoval opakovaně Asquith britské zákonodárce.⁵

Zatímco v katolických částech ostrova a mezi irskou diasporou ve světě byl až na výjimky představované radikálními republikány a Sinn Féin nový *Home Rule Bill* přivítán s nadšením – velké naděje byly upínány především k obnovení irského parlamentu jako symbolu irské důstojnosti a národní jednoty; nacionalisté navíc věřili, že postupem doby Londýn irskou autonomii rozšíří⁶ –, unionistům premiérový záruky nestačily a okamžitě proti normě ostře vystoupili jak toryové vedení Bonarem Lawem,⁷ tak představitelé protestantského Ulsteru v čele s Carsonem. Jelikož už nemohli počítat s pomocí konzervativních lordů v Horní sněmovně, postavili oranžisté od začátku svůj nesouhlas na mimoparlamentních metodách a hrozbě ozbrojeným odporem proti uvedení irské samosprávy v život. Chápali ho přitom jako obranu ústavního zřízení Spojeného království, a nikoli jako protizákonnou činnost. Už v září 1911 rozhodli v případě prosazení autonomie ustavit prozatímní vládu, která převezme nad Ulstrem kontrolu. O rok později podepsalo téměř půl milionu severoirských protestantů a protestantek – někteří dokonce vlastní krví – takzvanou Ulsterskou slavnou dohodu a závazek (*Ulster's Solemn League and Covenant*), v níž slíbili zabránit vzniku irského parlamentu „*použitím všech prostředků, které mohou být shledány jako nutné*“, a nikdy takový parlament neuznat.⁸

V bojovném odhodlání je svou rétorikou podporovali i britští konzervativci. Bonar Law, jehož otec pocházel také ze severu Irska, ač on sám vyrůstal v Kanadě,

⁵ Kee, c. d., s. 471.

⁶ Westermann, c. d., s. 152.

⁷ Pro mnoho konzervativců nebyl motivem jen principiální nesouhlas s autonomií pro Irsko, ale i vidina návratu k moci, pokud by plány liberálů ztroskotaly. (Martin, Origins. In: Williams (ed.), c. d., s. 9-10; Jalland, Patricia, *The Liberals and Ireland. The Ulster Question in British Politics to 1914*. Brighton 1980, s. 66.)

⁸ Intelligence Notes, s. 19; Lewis, c. d., s. 103. Název odkazuje na takzvanou Slavnou dohodu a závazek (*Solemn League and Covenant*), kterým v srpnu 1643 vytvořil anglický parlament politický a vojenský spolek se skotskými presbyteriány během anglické občanské války.

například na masovém shromáždění u zámku Blenheim v červenci 1912 bez obalu prohlásil: „*Pokud byl učiněn pokus bez jasně vyjádřené vůle lidí této země, a jako součást korupčního parlamentního obchodu, odepřít těmto lidem jejich dědičné právo, mají právo se tomu bránit všemi způsoby, kterých jsou mocni, včetně síly...Opakuji zde, že jsou věci silnější než parlamentní většiny...Neumím si přestavit žádnou délku odporu, k němuž Ulsteřané mohou přistoupit, v němž já bych je nebyl připraven podpořit a ve kterém, o tom jsem přesvědčen, by nebyli podpořeni naprostou většinou Britů.*“⁹

„Řinčení zbraní“ se přenášelo také do poslaneckých lavic a projednávání návrhu zákona „*pro mír, pořádek a dobrou vládu Irska*“, jak stálo v jeho záhlaví, se kromě verbálních útoků mezi vládním a opozičním táborem neobešlo ani bez fyzických inzultací. Winston Churchill, který v této době zastával post prvního lorda admirality, dostal například během jedné z debat od unionistického poslance Ronalda McNeilla knihou do hlavy. Další zákonodárci pak měli co dělat, aby budoucímu britskému premiérovi zabránili atak oplatit.¹⁰

U většiny britské společnosti opětovné otevření problému irské samosprávy naopak podle dobových svědectví žádné velké vášně nerozpoutalo. „*Otázka Home Rule nebudí v Anglii zdaleka takový zájem jako dříve,*“ povšimla si německá ambasáda už krátce po předložení třetího návrhu.¹¹ Později k tomu doplnila: „*Anglické veřejné mínění se jeví téměř zcela apatické. Ze zápalu a zanícení, které tato otázka v minulých letech vyvolávala, není nic cítit, a kdyby bylo možné uspořádat plebiscit, většina by se pravděpodobně poddala Home Rule. Většina anglického národa je po všech bojích v posledních letech z velkých politických otázek unavená a*

⁹ Westermann, c. d., s. 154-155; Ward, The Easter Rising, s. 96; Kee, c. d., s. 469.

¹⁰ Stewart, Ulster Crisis, s. 67.

¹¹ PA AA, England 80, Bd. 12, A 7346, Kühlmann Bethmannu Hollwegovi, 24. dubna 1912.

nejraději by o Irech a Home Rule už nikdy neslyšela,“ líčil první tajemník londýnské mise Kühlmann.¹²

Komentáře německých úředních míst k novému návrhu irské samosprávy byly jinak spíše sporadické. Konzervativcům nakloněný velvyslanec v Londýně Wolff-Metternich se ve svých hlášeních do Berlína většinou omezoval jen na zprostředkování diskuzí v Dolní sněmovně. Samotný *Home Rule Bill* hodnotil jako další krok ke konstitučnímu uspořádání Britského impéria, který připomínal vývoj v Jižní Africe a v Austrálii,¹³ a z obsahového hlediska ho považoval za kompromis mezi představami irských separatistů a federalistů.¹⁴ Soudil přitom, že všechny „*kompromisy trpí na vnitřní slabost a nebezpečím ztroskotání*“, přičemž nevylučoval, že jeho odpůrci „*za pomoci náboženských momentů otázky irské autonomie zbucují protestantskou Anglii znovu k boji*“.¹⁵

Jeho zástupce Kühlmann, který na rozdíl od svého nadřízeného projevoval pro irské nároky a záměry Asquithovy vlády větší pochopení, *Home Rule* vnímal jako pokus liberálů, jak dosáhnout vnitřního míru v Irsku,¹⁶ a Ulsteřany označoval za „*rebely proti legálně prosazovanému zákonu říše*“.¹⁷ Politiku britských konzervativců považoval kvůli jejich „*identifikaci s velezrádným ulsterským hnutím*“ za chybnou, neboť podle něj zavedla celé hnutí proti *Home Rule* do „*zcela nereálné plavební dráhy*“, a jejich „*neustálé výzvy k ozbrojenému odporu apod. Ulsteřany hnaly ještě více do tohoto škodlivého směru*“.¹⁸ „*Pokud se konzervativcům podaří svrhnout současnou vládu a překazit prosazení návrhu zákona o irské samosprávě, irský problém se znovu dostane do popředí ve své nejostřejší podobě. Zklamání irských*

¹² Tamtéž, England 69, Bd. 43, A 15906, Kühlmann Bethmannu Hollwegovi, 14. září 1912.

¹³ Tamtéž, England 80, Bd. 12, A 6676, Wolff-Metternich Bethmannu Hollwegovi, 12. dubna 1912.

¹⁴ Tamtéž, A 6678, Wolff-Metternich Bethmannu Hollwegovi, 13. dubna 1912.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž, England 88, Bd. 23, A 22553, Kühlmann Bethmannu Hollwegovi, 10. listopadu 1913.

¹⁷ Tamtéž, England 69, Bd. 43, A 15906, Kühlmann Bethmannu Hollwegovi, 14. září 1912.

¹⁸ Tamtéž.

naději se pravděpodobně promění v ty nejhorší násilnosti a hrůzy z Parnellových dob by v porovnání s očekávatelnými excesy byly jen dětskou hrou. Obnovení irské otázky jako živého problému mimořádně oslabí Anglii jako světovou mocnost mimo jiné i kvůli vlivu Irů v koloniích a v Americe,“ předpovídal Kühlmann.¹⁹ Byl si současně vědom také výhod, které pro Německo napětí v Irsku přinášelo: „*Dokud bude irská otázka ve zcela akutní podobě stát v popředí vnitřní politiky, bude Anglie pod jakoukoli vládou nucena ve své zahraniční politice působit s velkou opatrností a zdrženlivostí.*“²⁰

O jeho zprávy o Irsku projevoval značný zájem sám Vilém II., o čemž svědčí řada panovníkových poznámek na jejich okrajích. Ke Kühlmannově zmínce v depeši ze 14. září 1912 o hrozících násilnostech v Irsku kvůli *Home Rule* císař kupříkladu postřehl: „*To by nebylo žádné neštěstí.*“²¹ K možnému oslabení mezinárodního postavení Velké Británie v důsledku irské krize v témže dokumentu zase připsal: „*To by bylo velké požehnání.*“²² Z Vilémových poznámek, které naznačují, že by mu případné vnitrostátní potíže ostrovního rivala nebyly „proti srsti“, současně vyplývá, že byl mnohdy jiného názoru než pozdější státní tajemník Zahraničního úřadu. Když Kühlmann napsal o Carsonovi, že je „*zasmušile a zlověstně vypadající muž, v němž se kloubí neoblomný charakter s excentrickými a vizionářskými kvalitami*“, hohenzollernský vladař k tomu dodal: „*Je to dobře uvažující člověk.*“²³

Možných dopadů prosazení irské autonomie na vnitřní i mezinárodní pozici Británie si všímal také soudobý německý tisk. O Irsku psal jako o „*Achillově patě*

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Tamtéž, England 88, Bd. 23, A 22553, Kühlmann Bethmannu Hollwegovi, 10. listopadu 1913.

²¹ PA AA, England 69, Bd. 43, A 15906, Kühlmann Bethmannu Hellwegovi, 14. září 1912.

²² Tamtéž. Historik Felician Prill v této souvislosti upozornil, že poznámky německého císaře k Irsku byly po ztroskotání Haldaneovy mise a po roztržce okolo námořního zbrojení mnohem kousavější než v předchozí době. (Prill, c. d., s. 174.)

²³ PA AA, England 69, Bd. 43, A 15906, Kühlmann Bethmannu Hollwegovi, 14. září 1912.

Britské říše“ nebo „*otevřené ráně britské světoříše*“.²⁴ Nacionálně liberální a konzervativní listy se shodovaly, že samosprávné Irsko vrazí klín do struktury impéria a v případě války bude pro Británii představovat nebezpečí, „*protože s loajalitou Irů nelze počítat*“.²⁵ Liberální deníky však s poukazem na očekávanou větší ochotu Irů s Brity spolupracovat poté, co jim přenechají správu jejich vlastních záležitostí, tyto názory německé pravice odmítaly jako bezdůvodné a přehnané²⁶ a politiku unionistů označovaly za „*velezáradné pletichy*“.²⁷

Německý katolický tisk zredukoval problematiku irské autonomie a ulsterského odporu vůči ní do náboženské roviny. Deník katolického Centra *Germania* v dění na irském ostrově viděl „*čistě religiózní spor*“, v němž protestantská menšina odmítá uznat nároky pěti šestin obyvatelstva Irska tvořených katolíky. Unionistický odpor byl podle něj „*výplodem náboženského fanatismu, který si na kontinentě lze stěží představit*“.²⁸ *Kölnische Volkszeitung* dokonce psal o „*oranžistických fanaticích*“ a „*potomcích anglických uchvatitelů, tyranech svědomí a zotročovateli*“, v nichž ožíval Cromwellův duch a kteří se považovali za „*privilegované otrokáře Irska*“.²⁹ Tento „*protestantský instinkt*“ se podle tohoto listu odrážel i v odmítavém postoji unionistů k návrhu zákona o irské autonomii. „*Protože je Irsko katolické, nesmí být samosprávné,*“ tvrdil kolínský deník.³⁰ Naopak irští katolíci deklarovali, že budou zachovávat konfesní toleranci a chtějí garantovat ochranu náboženských menšin, přesvědčovala své čtenáře obdobně smýšlející *Germania*.³¹

²⁴ Hünseler, c. d., s. 140.

²⁵ Hamburger Nachrichten, 14. dubna 1912.

²⁶ Srv. např. Frankfurter Zeitung, 12. dubna 1912; Berliner Tageblatt, 18. dubna 1912.

²⁷ Leipziger Neueste Nachrichten, 6. září 1913.

²⁸ Germania, 1. října 1912.

²⁹ Kölnische Volkszeitung, 12. dubna 1912.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Germania, 1. října 1912.

Německý zájem o „zelený ostrov“ samozřejmě neušel ani pozornosti Londýna, kde vzbuzoval ne neopodstatněné obavy, že by se Berlín mohl pokusit využít autonomního Irska proti Británii. Tyto hlasy zaznívaly převážně z unionistického tábora a sloužily jako další argument k odmítnutí samosprávy pro Iry. Tato myšlenka se pak prostřednictvím korespondentů německých listů v Británii dostala i do německého tisku, který ji ale odmítl. *Dresdner Anzeiger* psal o „báchorce o tom, že nacionalistické Irsko je přítelem anglického nepřítele a že by přivítalo s otevřenou náručí 'dobyvatele' Anglie, kterému by například mohlo být umožněno zřídit námořní opěrný bod v Irsku“. Podle saského deníku by ale taková základna „dobyvateli“ moc k užitku nebyla, protože Německo se v Irsku „netěší ani těm nejmenším sympatiím“. ³² *Berliner Tageblatt* takovou představu označil dokonce za směšnou. „Jen nepřátelé absolutní špatné víry mohou šířit takovou pohádku, jako že by se samostatné Irsko mohlo spojit s Německem proti Anglii,“ konstatoval berlínský list. ³³

Tyto a další podobné komentáře byly minimálně zčásti namířeny proti Schiemanнови a jím propagované myšlence německo-irské spolupráce v případě války císařství proti Británii. Dokládá to článek v deníku *Hannoverscher Courier*, který vyšel týden po předložení třetího návrhu *Home Rule* v britské Dolní sněmovně a jehož pisatel uvádí: „Bylo by asi zbytečné varovat před takovými nesmysly a klamnými nadějemi, kdyby autorovi těchto řádků nebylo známo, že některá místa v Německu, která nejsou bez vlivu na naši zahraniční politiku, své znalosti irsko-anglických záležitostí nečerpala z amerického plátku *Gaelic American* a nezanášela je do německého tisku.“ ³⁴

V Británii obavy ze spojení Němců a Irů vyjádřil například vlivný vydavatel konzervativního listu *Observer* James Louis Garvin, který ho dokonce považoval za

³² *Dresdner Anzeiger*, 5. února 1912.

³³ *Berliner Tageblatt*, 18. dubna 1912.

³⁴ *Hannoverscher Courier*, 20. dubna 1912.

„největší nebezpečí, které kdy impériu hrozilo“.³⁵ Doporučoval proto udělat Irům určité ústupky. „Pokud nějaká forma Home Rule zlepší vztahy Anglie a Irska a zlepší se i vztahy impéria se Spojenými státy, Irové při nás nebudou stát proti Německu jenom doma, ale především budou v naší bojové linii,“ domníval se Garvin.³⁶ Podobně uvažoval i známý literát sir Arthur Conan Doyle, podle něhož Británie potřebovala v případě válečného konfliktu loajální Irsko na své straně. Iry přitom varoval, že porážka Britů od Německa pro ně bude znamenat stejný osud, jaký postihne sousední ostrov. „Pokud si představují, že mohou politicky a ekonomicky stát, když Británie padne, žalostně se mýlí. Britská flotila je jejich jediný štít. Pokud bude rozdrčena, Irsko padne s ní,“ napsal ve stati *Great Britain and the Next War* otištěné v únoru 1913 ve *Fortnightly Review*.³⁷ Důkazem, že britské obavy nebyly zcela bezpředmětné, byl případ generála Friedricha von Bernhardiho.

4.2 Bernhardiho aféra a německé úvahy o využití Irska

Pruský generál kavalerie ve výslužbě a vojenský publicista se stal před první světovou válkou mezinárodně známým jako autor knihy *Deutschland und der nächste Krieg*,³⁸ v níž obhajoval vedení války jako nutnost politického a kulturního rozvoje německého národa.³⁹ V září 1913 zveřejnil v berlínském konzervativním listě *Die Post* jeden z článků Rogera Casementa pod názvem *Irland, England und*

³⁵ Hünseler, c. d., s. 149.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Parmiter, c. d., s. 98.

³⁸ Během několika málo let zaznamenala tato kniha sedm vydání a byla přeložena „snad do všech kulturních jazyků včetně japonštiny“. (Ritter, Gerhard, Staatskunst und Kriegshandwerk. Das Problem des Militarismus in Deutschland. Bd. 2, München 1960, s. 143.)

³⁹ Bernhardi zde také podporuje myšlenku vyvolat v případě války s Velkou Británií povstání v Indii, Egyptě a Jižní Africe. O Irsku se v této souvislosti však nezmiňuje. (Bernhardi, Friedrich von, *Deutschland und der nächste Krieg*, Berlin 1912, s. 165.) Obdobně také v Bernhardi, Friedrich von, *Unsere Zukunft. Ein Mahnwort an das deutsche Volk*. Stuttgart, Berlin 1912, s. 130.

Deutschland.⁴⁰ Jeho pisatel – v té době stále ještě anonymní – v něm na rozdíl od autora slavného Sherlocka Holmese zastával názor, že „porážka Velké Británie od Německa může pro Irsko znamenat velkou výhru“, neboť „prvním a hlavním cílem německé politiky bude nepochybně prosperující a vzkvétající Irsko, které rozpozná, že jeho zájmy jsou v souladu s novou (tj. německou – pozn. F. N.) vládou“.⁴¹ Po dočasné okupaci ostrova totiž podle něj „Německo přivede irskou otázku k evropskému řešení ve shodě se svými námořními zájmy“, což podle Casementa znamenalo vznik nezávislého a neutrálního, mezinárodně garantovaného irského státu.⁴²

Bernhardi k článku připojil svůj komentář, v němž s ohledem na potenciální válečné úvahy Berlína vyzdvihl, že „není bez zajímavosti vědět, že až v blízké nebo vzdálenější budoucnosti dojde k válce s Anglií, máme v nepřátelském táboře svého spojence, který je připraven jednat a v každém případě způsobit Anglii značné potíže a možná vázat část anglických jednotek“.⁴³ Vojenské využití „strohých vnitřních protikladů“ ve Spojeném království ale podle něj přicházelo v úvahu jen v případě války a v kombinaci s nepokoji v dalších částech impéria – Jižní Africe, Indii nebo v Egyptě. „Je jasné, jak se německá politika na základě tohoto stavu věcí musí zachovat. Politika odmítnutí dnes není očividně na místě,“ soudil Bernhardi.⁴⁴

⁴⁰ Originální verze Casementova článku nazvaná *Ireland, Germany and the Next War* vyšla v červenci téhož roku v listu *Irish Review* pod pseudonymem Shan van Vocht a byla reakcí na stať Conana Doylea *Great Britain and the Next War*, v němž britský spisovatel polemizoval s militantními a nacionalistickými názory v Bernhardiho knize. To byl také důvod, proč se Casement v srpnu obrátil na generála, kterého do té doby osobně neznal, se žádostí, zda by jeho článek v Německu nepřeložil a nepublikoval. Alespoň tak to později Casement vysvětlil Schiemannovi. (Srv. GSStA PK, VI. HA, Nr. 51, Casement Schiemannovi, 14. listopadu 1914.) Obdobně to líčí ve svých pamětech i Bernhardi, který se se Schiemannem rovněž přátelil. (Bernhardi, Friedrich von, *Denkwürdigkeiten aus meinem Leben*. Berlin 1927, s. 400.) Německý historik Kluge tvrdí, že k napsání kontroverzního příspěvku Bernhardiho přimělo právě přátelství se Schiemannem. „Generál dal své stále respektované publicistické pero k dispozici politicky stejně smýšlejícímu příteli, který toho hodně podnikal pro propagaci irského národního hnutí,“ píše doslova. (Kluge, c. d., s. 103.)

⁴¹ Casement, *Das Verbrechen*, s. 63-64.

⁴² Tamtéž, s. 68.

⁴³ *Die Post*, 18. září 1913.

⁴⁴ Tamtéž.

Navzdory již značně napjatým vztahům s Velkou Británií vyvolal tento článek v tehdejší německém tisku negativní reakce, které byly částečně iniciované oficiálními místy. Vůdčím hlasem těchto názorů se stal deník *Kölnische Zeitung*, který platil za neoficiální tiskový orgán Zahraničního úřadu. Generálovy úvahy označil za „věcně i politicky chybné“ a za „narušení naší klidné politické práce“. „V případě Anglie můžeme věřit vedoucím německé zahraniční politiky, že mají natolik povědomí o irských poměrech, aby správně vyhodnotili politický význam pomateného článku nějakého Ira, to znamená tak nízko, jak je to jen možné,“ napsal nacionálně liberální list.⁴⁵ Casementův příspěvek pak odmítl jako „irské fantazie“ a „štvavý článek nějakého neurvalého Ira“. Pokud by podle něj císařství doufalo v získání takového spojence v nepřátelském táboře, „byla by nevýslovná pošetilost takovou naději vykřikovat na veřejnosti,“ dodal *Kölnische Zeitung*.⁴⁶

Bernhardiho text se dostal dokonce na jednání Říšského sněmu a nesouhlasné názory s jeho obsahem zaznívaly i v nejvyšších vládních kruzích. Státní podtajemník Zahraničního úřadu Arthur Zimmermann označil v dopise vedoucímu vojenského kabinetu panovníka generálu Lynckerovi Bernhardiho poznámky za „ignorantské“ a „pouhé spekulace“ a vyjádřil obavu, že by podobné úvahy mohly ještě více poškodit diplomatické vztahy s Velkou Británií.⁴⁷ Zimmermann by proto uvítal, kdyby generál „svou publicistickou činnost omezil na čistě vojenskou oblast“.⁴⁸ Podle Lynckera s těmito názory nesouhlasil ani německý císař a „nařídil, že spisovatelská činnost generála von Bernhardiho, která by mohla působit škodlivě, má být blíže sledována“.⁴⁹

⁴⁵ *Kölnische Zeitung*, 19. září 1913.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ PA AA, Deutschland 121 Nr. 6, Bd. 2, zu A 19450/19510, Zimmermann Lynckerovi, 5.-9. října 1913.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž, A 19450, Lyncker Bethmannu Holwegovi, 27. září 1913.

Bernhardi na kritiku reagoval dalším článkem v *Die Post*, v němž zopakoval své argumenty a zdůraznil, že i Velká Británie má svou Achillovu patu, které by se Německo v případě vojenského konfliktu nemělo bát využít. „*Na jedné straně je to hnutí za nezávislost (Irska – pozn. F. N.), které v souvislosti s čínorodým feniánstvím v Americe nesmí být podceňováno, a na druhé jsou to revoluční pnutí a choutky k osamostatnění v koloniích, které navzdory imperiálním snahám představují pro Anglii velkou starost a její akční sílu v Evropě bezpochyby ochromují,*“ přesvědčoval generál,⁵⁰ jehož názorovou kontroverzi s oficiálními místy zaznamenala i britská ambasáda v Berlíně a několik deníků v Británii a v Irsku.⁵¹ Využití této Achillovy paty bylo podle něj „*naší národní povinností a v zájmu míru, našeho politického respektu a naší budoucnosti jako světové mocnosti*“.⁵² Žádného vlivného zastávce generálovy teorie ale prozatím nezískaly.

Z reakcí na Bernhardiho příspěvek je zřejmé, že Německo v této době vůbec s vojenským využitím Irska v případném konfliktu s Velkou Británií nepočítalo. Potvrzují to i operační plány admirálního štábu námořnictva (*Admiralstab der Marine*)⁵³ a Velkého generálního štábu, jež vznikaly od konce 19. století a které hodnotily Irsko ze strategického hlediska pro vedení války proti Británii jako nevýhodné.⁵⁴ První úvahy o možném vylodění v Irsku se objevily ve studii z roku 1898, která analyzovala vojenské operace potenciální německo-francouzsko-ruské aliance proti Velké Británii. Její autoři při nich kalkulovali s invazí na jihu Anglie

⁵⁰ Die Post, 28. září 1913. PA AA, Deutschland 121 Nr. 6, Bd. 2, A 19510.

⁵¹ Srv. NA, FO 371/1653, Granville Greyovi, 19. září 1913; PA AA, England 78, Bd. 95, A 4214, Lichnowsky Bethmannu Hollwegovi, 27. února 1914; Hünseler, c. d., s. 173-174.

⁵² Die Post, 28. září 1913. PA AA, Deutschland 121 Nr. 6, Bd. 2, A 19510.

⁵³ Česky psaná odborná literatura používá termín admirální i námořní štáb. (Srv. Tarrant, V. E., Ponorky útočí. Ofenziva německých ponorek 1914-1945. Praha 1998.) Autor se přiklonil k první variantě.

⁵⁴ Srv. PA AA, Deutschland 121 Nr. 31 secr., Bd. 1, AS 905, Das englische Expeditionkorps, 30. května 1912.

nebo na irském pobřeží, kterou by provedly francouzské jednotky.⁵⁵ Německý admirální štáb však možnost vylodění v Irsku odmítl s odkazem na loajální postoj většiny obyvatelstva vůči Británii a na neúspěchy předchozích invazí na ostrov.⁵⁶

O čtyři roky později na konci búrské války spatřil světlo světa vojenský spis podporující invazi do Británie, který se zabýval také myšlenkou, „*zda by předstírané vylodění na západním pobřeží Irska nebo Skotska účelně nezmátlo anglické křižníky*“.⁵⁷ Tvůrce německé námořní strategie admirál Tirpitz si byl ale dobře vědom síly britské flotily a vylodění na ostrovech vylučoval do doby, než Německo získá převahu v Severním moři.⁵⁸ Do vypuknutí první světové války se tak nestalo, a pokud Němci o invazi do Británie uvažovali, tak jedině v oblasti jihovýchodní Anglie, která leží nejbližší evropskému kontinentu a vede tudy nejkratší spojnice do Londýna.⁵⁹

Této linii se držel také německý vojenský publicista Alexander Rogalla von Bieberstein, který v lednu 1910 zveřejnil článek *Das Phantom einer deutschen Landung in Irland*. Vylodění na ostrově v něm odmítl s poukazem na dřívější ztroskotání podobných invazí a operativně technické obtíže, které by taková vojenská akce obnášela. „*Z předložených důvodů musí proto být německá invaze do Irska pokládána za zcela vyloučenou, i když do ní irští nacionalisté vkládají velké naděje,*“ konstatoval tehdy Rogalla von Bieberstein.⁶⁰

Že jeho vývody o velkých nadějích irských nacionalistů nebyly zcela mimo realitu, potvrdil předválečný námořní atašé v Londýně kapitán Erich von Müller.

⁵⁵ Vztahy mezi Británií a Francií byly v této době značně napjaté především kvůli sporům o vliv v Egyptě v důsledku takzvané fašodské krize. Negativní reakce velmocí vyvolávaly také nepokryté snahy Londýna ovládnout búrské republiky na jihu Afriky. Berlín v této souvislosti několikrát britské vládě pohrozil vytvořením kontinentální aliance, jejímiž členy by vedle Německa byly i Francie a Rusko.

⁵⁶ BA-MA, RM 5/1610, Bd. 1, s. 180 an, 12. září 1898.

⁵⁷ Tamtéž, s. 99, 12. dubna 1902.

⁵⁸ Kennedy, Paul M., The Development of German Naval Operation Plans against England 1896-1914. English Historical Review (dále jen EHR) 89, 1974, s.55.

⁵⁹ BA-MA, RM 5/1610, Bd. 1, s. 184-185.

⁶⁰ Rogalla von Bieberstein, Alexander, Das Phantom einer deutschen Landung in Irland. Neue Militärische Blätter 76, 1910, s. 34.

V jednom ze svých telegramů do Berlína zmínil, že byl „*Iry často ujišťován, že Německo v případě války proti Anglii může využívat irské přístavy jako opěrné body a také může počítat s aktivní podporou Irů (v podobě dodávek, zásobování atd.)*“.⁶¹ Ani on ale nebyl stoupencem vojenského využití Irska proti britskému rivalovi. „*Nakládám s těmito nápady neurvalých Irů jako se špatným vtipem, ačkoli jsou míněny vážně a v dlouhých, revolucemi a vzpourami proti Anglii naplněných dějinách útisku ‚zeleného ostrova‘ mají mnoho předchůdců,*“ odmítl Müller irské nabídky.⁶² V případě zřízení základen v Irsku by Německo totiž muselo být schopné zajistit jejich trvalé spojení se svými přístavy v Severním moři, což při potenciální britské námořní blokádě, podpořené zapojením Francie do konfliktu na straně Londýna, nebylo možné zaručit. K udržení těchto opěrných bodů by Němci navíc potřebovali spolupráci většiny irského obyvatelstva, a to se už s ohledem na probritské postoje tamních unionistů také nedalo očekávat.⁶³

Berlín v této době nepočítal ani s iniciací povstání v Irsku. Studii k této variantě mělo německé ministerstvo války k dispozici od února 1914, kdy obdrželo čtyřiačtyřicetistránkový rozbor vypracovaný legačním tajemníkem obchodně politického oddělení Zahraničního úřadu Christianem Jordanem. Během „*nevyhnutelného konfliktu*“ mezi Velkou Británií a Německem v něm autor doporučoval vyvolat povstání v Indii, Jižní Africe a v Irsku, kde by podle jeho názoru bylo pro Británii „*obzvláště nebezpečné*“.⁶⁴ Ministerstvo mu za jeho spis na konci války poděkovalo a poslalo mu ho zpátky.⁶⁵ O jeho využití není nic známo, v programu generálního štábu na vyvolání nepokojů v týlu nepřítelů, který na počátku

⁶¹ BA-MA, RM 3/2803, Heft 33, s. 73, Müller admirálnímu štábu, 22. dubna 1914.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Kluge, c. d., s. 109.

⁶⁴ PA AA, England 78, Bd. 98, A 16014, Jordan ministerstvu války, únor 1914.

⁶⁵ Tamtéž, Giessler Jordanovi, 13. dubna 1918.

srpna 1914 koncipoval jeho šéf Hellmuth von Moltke, však není o Irsku žádná zmínka a v případě Británie k nim doporučoval přikročit v Indii, Egyptě a v Jižní Africe.⁶⁶

Tyto plány měly v německém vojenství dlouhou tradici. Již v 70. a 80. letech 19. století se objevovaly úvahy jak revolucionovat Poláky, Finy a obyvatele Kavkazu v případném konfliktu s Ruskem. Podobné projekty vznikly na přelomu století i s ohledem na Velkou Británii, které počítaly s vyvoláním povstání na Blízkém a Středním východě – především v Indii a v Egyptě. Zatímco v případě Ruska předpokládaly rozpad carovy říše, Británii měly připravit „pouze“ o její koloniální državy.⁶⁷ Irsko však nezapadalo ani do této koncepce, ačkoli se Britové, jak už bylo výše zmíněno, domnívali o opaku. Utvrzovaly je v tom i pokusy o zatáhnutí Německa do vyostřující se ulsterské krize.

4.3 Odpor Ulsteru proti Home Rule a německá role v něm

Tu měly na svědomí prodlužující se debaty o návrhu zákona o irské samosprávě v britském parlamentu. Dolní sněmovna ho v roce 1913 dvakrát schválila výraznou většinou hlasů liberálů a irských nacionalistů, vzápětí ale podle očekávání narazil ve Sněmovně lordů na tamní unionistickou převahu a vrátil se zpět na stůl poslancům.⁶⁸ Vše směřovalo k prosazení *Home Rule* pomocí zákona o parlamentu po třetím projednání v roce 1914. Od počátku přitom nechyběly pokusy o kompromis, který by neodvratné „ano“ pro autonomii Irska učinil přijatelným pro obě strany. S tím

⁶⁶ Hünseler, c. d., s. 180-181, 263; Kluge, c. d., s. 122; srv. též PA AA, Akten des Auswärtigen Amtes im Großen Hauptquartier, Bd. 23.

⁶⁷ Hünseler, c. d., s. 180; srv. též Kielmansegg, Peter Graf, Deutschland und der Erste Weltkrieg. Stuttgart 1980, s. 214-219.

⁶⁸ Poprvé dolní komora třetí návrh *Home Rule* odsouhlasila 16. ledna 1913 poměrem hlasů 367 ku 257 a horní ho odmítla 30. ledna 326 hlasy proti 69. Tentýž scénář se opakoval 7. července, kdy pro návrh v Dolní sněmovně zvedlo ruku 352 poslanců a proti bylo 243 zákonodárců, a Sněmovna lordů ho znovu drtivě zamítla o osm dní později 302 hlasy ku 64.

prvním přišel už v květnu 1912 během druhého čtení návrhu liberální *backbencher* W. G. Agar-Robartes, který navrhl vyjmout z působnosti zákona hrabství s převahou protestantů – tedy Antrim, Armagh, Derry a Down.⁶⁹ Zatímco vláda a Redmondova strana takovou myšlenku odmítly, konzervativcům v čele s Bonarem Lawem se tento nápad zalíbil. Carson však trval na tom, aby se k této čtveřici připojila ještě ulsterská hrabství Fermanagh a Tyrone, kde byla katolická většina jen těsná.⁷⁰

Posílen silicím hnutím odporu proti *Home Rule* na severu Irska předložil vůdce ulsterských unionistů první den následujícího roku Dolní sněmovně ještě smělejší plán – nevztahovat zákon o autonomii na všech devět hrabství Ulsteru. „*Všichni víme, že velká většina našich spoluobčanů, kteří jsou nacionalisty, na jihu a západě Irska získá samosprávu, pokud se tento návrh stane zákonem, a my nemáme sílu to zastavit. Všechno, co navrhujeme udělat, je zabránit tomu, aby se Home Rule stal zákonem v naší části země,*“ vysvětlil poslancům Craig požadavek Ulsteru, který tak k prosazení svých zájmů fakticky obětoval protestantskou menšinu v katolických částech Irska.⁷¹ Ostrov tím začal směřovat k rozdělení, což bylo to hlavní, co Redmond a spol. nechtěli.

U klíčových členů vlády totiž začal převládat názor – i přes soustavné odrazování ze strany irských nacionalistů, kteří za požadavky opozice tušili chladný kalkul –, že hrozící konflikt v Irsku odvrátí jen nějakým ústupkem unionistům.⁷²

⁶⁹ Podle sčítání obyvatel z roku 1911 měli protestanti početní převahu nad katolíky jen ve čtyřech z devíti hrabství Ulsteru. V Antrimu, kde leží i Belfast, tvořili protestanti 79,5 % populace, v Armaghu 54,7 %, v Derry 54,2 % a v Downu 68,4 %. Ani celkově nebyla jejich majorita v Ulsteru nijak výrazná. Vedle zhruba 890 000 protestantů tam žilo okolo 690 000 katolíků. (Macardle, c. d., s. 76.) Po doplňovacích volbách v jižním Londonderry na počátku roku 1913, v nichž uspěl stoupenec *Home Rule*, tak dokonce došlo k paradoxní situaci, že protestantský Ulster v britské Dolní sněmovně zastupovalo 17 přívrženců autonomie a jen 16 unionistů. (Kee, c. d., s. 473.)

⁷⁰ Ve Fermanaghu žilo podle sčítání z roku 1911 56,2 % katolíků a v Tyrone 55,4 %. Ve zbývajících třech hrabstvích – Cavan, Monaghan a Donegal – ležících na jihu a západě provincie byla převaha katolíků už výrazná. (Macardle, c. d., s. 76.)

⁷¹ Kee, c. d., s. 477.

⁷² Asquithův kabinet byl připraven udělat ulsterským unionistům ústupky hned od počátku. S ohledem na Redmonda a jeho stranu, s nimiž by se mohl dostat do konfliktu, tak ale učinil až v momentě, kdy nebylo jiné východisko. (Srv. Jalland, *The Liberals*, s. 65-72.)

Kvůli přetrvávajícímu odporu IPP vůči vyjmutí Ulsteru z *Home Rule* padly nejprve návrhy na navýšení počtu protestantských zástupců v irském parlamentu, legislativní veto pro Ulster v dublinském zákonodárném sboru nebo na takzvanou samosprávu v samosprávě (*Home Rule within Home Rule*), která by spočívala v poskytnutí autonomie Ulsteru v rámci celoirské správy vlastních záležitostí. Nic z toho však ulsterským unionistům nestačilo. Stále zřetelněji dávali najevo, že jediné řešení, na které budou ochotni přistoupit, bude na principu *Ulster exclusion*, tedy trvalého vyjmutí severoirské provincie z vlivu budoucího ostrovního parlamentu. Spoléhali přitom na to, že bez provincie na severovýchodě nebude autonomní Irsko ekonomicky životaschopné, a jeho stoupenci proto celý projekt samosprávy raději sami vzdají. Průmyslový Ulster byl totiž pro převážně agrární Irsko důležitý i z hospodářského hlediska.⁷³

V březnu 1914 Asquith unionistům v Dolní sněmovně předložil návrh dodatkového zákona (*Amendment Bill*), který každému irskému hrabství dával právo vypsat plebiscit o možnosti nespadat šest let pod *Home Rule*.⁷⁴ Po uplynutí této lhůty by se pak samospráva automaticky rozšířila i na ta hrabství, která by si zvolila dočasné vyčlenění; pokud by ovšem mezitím londýnský parlament nerozhodl jinak. Premiérovým trumfem byl souhlas Redmonda, jehož rezolutní odmítání jakéhokoli narušení jednoty Irska obměkčil slibem, že je to úplně poslední ústupek, který kabinet

⁷³ Westermann, c. d., s. 161, 163.

⁷⁴ O variantě časově limitovaného vyjmutí některých hrabství z působnosti zákona o autonomii na základě referenda diskutovala britská vláda ještě před samotným předložením návrhu do Dolní sněmovny v únoru 1912 na podnět kancléře pokladu Lloyda George a tehdejšího ministra vnitra Churchilla. Jejím původním autorem byl ale dle všeho vrchní sekretář pro Irsko Augustine Birrell, který ji s ohledem na své vazby na IPP nechtěl prezentovat osobně. Tuto myšlenku původně podpořil i Asquith, během debaty v kabinetu však změnil názor, a ministři ji proto tehdy nakonec zamítli. (Jalland, *A Liberal*, s. 448-449; Jalland, *The Liberals*, s. 63-65.) Svou roli v tom mohla sehrát i skutečnost, že premiér stejně jako další členové vlády na počátku nevěřili, že unionisté by byli kvůli *Home Rule* ochotni riskovat občanskou válku, a nechápali ani jejich obavu z podřízení irskému parlamentu. Předpokládali, že i s vědomím své menšiny v Dolní sněmovně stoupenci unie autonomii Irska nakonec akceptují. (Jenkins, Roy, Asquith. London 1978, s. 279.) Že odpůrci *Home Rule* jen blafují, byla tehdy přesvědčena i velká část liberálních poslanců a irských nacionalistů.

ulsterským unionistům dělá.⁷⁵ Ti však nepřistoupili ani na tento kompromis, neboť reálně znamenal dočasné vyjmutí jen čtyř hrabství s nadpoloviční většinou protestantského obyvatelstva. „*Nechceme rozsudek smrti s odkladem poprav na šest let,*“ zdůvodnil to Carson.⁷⁶ Jednání o *Home Rule* se ocitla ve slepé uličce a nad Irskem se stále akutněji vznášela hrozba občanské války.⁷⁷

V samotném Ulsteru se po předložení třetího návrhu zákona o irské autonomii situace postupně radikalizovala. Podle policejních hlášení vznikaly po celé provincii nové unionistické kluby, které pořádaly demonstrace a pochody proti *Home Rule*, jež stále častěji přerůstaly v potyčky s pořádkovými silami nebo s katolickým obyvatelstvem.⁷⁸ Jestliže v listopadu 1912 existovalo ve všech devíti hrabstvích 297 takových klubů s 55 596 členy, o půl roku později jich bylo už 315 a registrovaly 61 454 příslušníků.⁷⁹ Nezůstávalo ale jen u protestů proti samosprávě. Jednotlivé místní unionistické skupiny se pravidelně cvičily v zacházení se zbraněmi a dalších bojových činnostech. „*Téměř všichni unionisté v Londonderry bez rozdílu věku nosí v současnosti u sebe zbraň,*“ upozornil v jednom z hlášení policejní důstojník z této severoirské bašty unionistů, podle něhož se jejich lokální předáci dokonce pokoušeli „*naverbovat chuligánské elementy a snažili se získat kontrolu nad touto třídou*“.⁸⁰

Na počátku roku 1913 rozhodla UUC o sloučení těchto roztržštěných bojůvek do Sboru ulsterských dobrovolníků (*Ulster Volunteer Force*, UVF). Jeho početní stav

⁷⁵ Gwynn, Denis, *Life of John Redmond*. London 1932, s. 267. Původně však Redmond souhlasil jen s tříletým odkladem *Home Rule* a v této podobě *Amendment Bill* také vláda nejprve schválila. Aby měl návrh větší šanci na úspěch, prosadil Asquith následně prodloužení lhůty na Lloyd Georgem upřednostňovaných šest let. Redmondovi za této situace nezbylo než s úpravou znovu souhlasit. (Westermann, c. d., s. 171.)

⁷⁶ Macardle, c. d., s. 103; Kee, c. d., s. 483; Hostettler, c. d., s. 196.

⁷⁷ Velké obavy z občanské války na ostrově vyjádřil už o měsíc dříve Jiří V. při setkání se zahraničními diplomaty. Podle německého velvyslance Lichnowského se jim svěřil, že „*myšlenka, že by jeho jednotkám měl připadnout úkol střílet na jeho nejvěrnější poddané, naplňuje jeho panovnické srdce zoufalstvím*“. Vinu za tuto situaci král podle líčení ambasadora připisoval britské vládě, která zrušila zákaz dovozu zbraní do Irska, a umožnila tak oběma stranám sporu se na hrozící střet připravit. (PA AA, England 80, Bd. 12, A 3059, Lichnowsky Bethmannu Hollwegovi, 11. února 1914.)

⁷⁸ Intelligence Notes, s. 3-9.

⁷⁹ Tamtéž, s. 19-20.

⁸⁰ Macardle, c. d., s. 89.

byl omezen na 100 000 mužů ve věku od 17 do 65 let, kteří podepsali Ulsterskou slavnou dohodu a závazek. Nábor prováděly jednotlivé lóže oranžistů, v jejichž sálech se také většinou konal výcvik. Organizačně UVF fungoval jako regulérní armáda rozdělená na divize, pluky a prapory podle hrabství, s výzvědnými a motorizovanými oddíly a vlastním štábem i velením, v jehož čele stanul v červnu 1913 na doporučení žijící vojenské legendy Britského impéria a přesvědčeného unionisty maršála Robertse penzionovaný generál indické armády sir George Richardson. Také vojenský štáb tvořili převážně bývalí příslušníci indických jednotek.

Už v polovině roku 1913 měl UVF 50 000 členů, jejichž neskryvaným cílem bylo zabránit vyhlášení autonomie Irska i za použití síly. O tom, s jakou vážností a přesvědčením se severoirští protestanti zapojili do přípravy vojenského odporu proti *Home Rule*, svědčí poznámka z policejního hlášení z Belfastu z ledna 1914, podle něhož si „všechny hlavní fotbalové kluby ve městě odhlasovaly přerušení tréninků do konce sezony, aby poskytly mužům čas ke cvičení v UVF“.⁸¹ Vojenská cvičení a pochody ulsterských dobrovolníků se na severu Irska postupně stávaly běžným obrázkem. Zatímco před vznikem UVF tam policie registrovala měsíčně přes 200 těchto shromáždění, kterých se dohromady účastnilo 3000 až 4000 osob, v prosinci 1913 se vojenských cvičení v Ulsteru konalo už 1742 a zapojilo se do nich celkem 29 979 mužů.⁸²

Se zahájením třetího a posledního projednávání návrhu zákona o irské autonomii v britském parlamentu se na konci září 1913 UUC prohlásila takzvaným Ústředním orgánem prozatímní vlády Ulsteru (*Central Authority of the Provisional Government of Ulster*), který se měl chopit moci nad všemi devíti hrabstvími provincie v okamžiku, kdy samosprávná norma vstoupí v platnost. Už od svého

⁸¹ NA, CO 904/120/1, Chief Secretary's Office (Judicial Division), *Precis of Information received from the Crime Special Branch*, leden 1914.

⁸² *Intelligence Notes*, s. 20.

vzniku počítal tento sedmasedmdesátičlenný sbor vedený Carsonem s ozbrojeným řešením. Vedle výborů pro správu financí, školství, justice, obchodu, tisku, cel, daní a pošty jmenoval také vojenskou radu, založil fond na odškodňování zraněných, postižených, vdov a sirotků v důsledku války proti *Home Rule* ve výši jednoho milionu liber a v Anglii zajistil přístřeší pro budoucí uprchlíky z Ulsteru.⁸³

Většina kroků unionistů se neslučovala s platnými zákony, což otevřeně přiznávali i jejich představitelé. Současně ale veřejně své sympatizanty k této činnosti podněcovali, a znovu tak oživovali heslo z Gladstoneových a Parnellových dob „*Ulster bude bojovat a Ulster bude v právu*“. V tomto duchu promluvil například Carson na shromáždění v Newry 7. září 1913. „*Bylo mi řečeno, že prozatímní vláda bude nezákonná. Samozřejmě, že bude. Vojenský výcvik je nezákonný, dobrovolníci jsou nezakonní a vláda to ví, že jsou nezakonní, ale vláda se neodváží zasáhnout proti tomu, co je nezákonné. Důvod je ten, že ví, že v okamžiku zásahu proti vám vy tento zásah nebudete trpět. Proto se nebojte nezakonností. Jsou nezakonnosti, které nejsou zločiny,*“ ujistil Carson, politickými protivníky přezdívaný kvůli svému vlivu Král (*King*), více než 8000 přítomných.⁸⁴

Němečtí diplomaté v Londýně hodnotili vývoj situace v Irsku v této době jako napjatý. Věřili nicméně, že se konflikt, kterým Ulster v případě prosazení *Home Rule* hrozil, podaří nakonec odvrátit. „*Atmosféra v současné Anglii je málo nakloněna heroickým, tvrdým a násilným opatřením,*“ napsal dva dny před vyhlášením Ústředního orgánu prozatímní vlády Ulsteru Kühlmann.⁸⁵ „*Navzdory praporům dobrovolníků, zdravotních sester a plamenným prohlášením dobře situovaných právníků je ještě velká naděje na řešení irské otázky bez hrozící občanské války.*

⁸³ Stewart, *Ulster Crisis*, s. 77; Macardle, c. d., s. 90.

⁸⁴ Martin, Francis Xavier (ed.), *The Howth Gun-running and the Kilcoole Gun-running, 1914. Recollections and Documents*. Dublin 1964, s. 5; Macardle, c. d., s. 89-90.

⁸⁵ PA AA, England 80, Bd. 12, A 19291, Kühlmann Bethmannu Hollwegovi, 22. září 1913.

Určitě ještě Temží proteče mnoho vody, než to bude opravdu vážné. Neboť sir Edward Carson sám chce nechat spustit ozbrojený odpor teprve tehdy, až by přísluhovači dublinského parlamentu vkročili na svobodnou půdu hrabství Ulsteru, aby vybírali nespravedlivé daně,“ soudil druhý nejvýše postavený muž londýnské ambasády.⁸⁶ Už méně si byl jistý tím, nakolik měl unionistický předák pod kontrolou ulsterské protestanty a jak ti zareagují na případný kompromis s vládou. *„Pokud se kompromis podaří, dostanou se Carson a jeho přívrženci do obtížné situace. Zda budou rozeštvané masy bez velkých nepokojů akceptovat to, na čem se jejich vůdci dohodli s liberály, není lehké předpovědět,*“ konstatoval na podzim 1913 Kühlmann.⁸⁷

O dění v Irsku se zajímal i vojenský atašé major Ostertag, který pro Berlín ve stejné době sestavil zprávu o síle ulsterských dobrovolnických jednotek a jejich připravenosti k boji. Materiál obsahoval rovněž hodnocení aktuální vojensko-politické situace v Británii v důsledku ulsterské krize. Dochoval se z něj bohužel jen doprovodný list od Kühlmanna, který o spisu informoval kancléře Bethmanna Hollwega.⁸⁸ Lze však předpokládat, že Ostertag vývoj hodnotil o něco dramatičtěji než na přelomu let 1912 a 1913, kdy podle něj ve Spojeném království *„válečné nálady... nebyly vůbec cítit*“.⁸⁹

Podobné pochopení pro snahy liberálů a irských nacionalistů jako Kühlmann měl i nový německý velvyslanec v Británii kníže Lichnowsky. Požadavek autonomie pro Irsko byl podle něj oprávněný. Chápal ho však v širší souvislosti jako součást proměny Velké Británie v decentralizovaný stát. *„Irská otázka, nejobtížnější a nejobtížnější bod její politiky, je jen částí celkové přeměny, kterou britský národ prochází, z centralistického útvaru s feudálně obchodními základy, v němž vládne*

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž, A 19901, Kühlmann Bethmannu Hollwegovi, 2. října 1913.

⁸⁸ Tamtéž, England 71, Bd. 60, A 21657, Kühlmann Bethmannu Hollwegovi, 28. října 1913.

⁸⁹ Tamtéž, England 78, Bd. 93, A 116, Ostertag ministerstvu války, 31. prosince 1912.

výhradně aristokratická třída optimátů, v moderní demokracii, která chce přenést těžiště zákonodárství na vlastní lid na místo současného výkonu moci, kterou si ve všech třech královstvích (tj. Anglii, Skotsku a Irsku – pozn. F. N.) pravidelně předávají zámožní majitelé půdy a jejich mladší synové,“ tvrdil Lichnowsky.⁹⁰ Spory o vyjmutí severoirských hrabství z působnosti *Home Rule* přitom přirovnával k tehdejší situaci v českých zemích, „*neboť nacionalisté ho odmítají podobně jako třeba Češi v Čechách oddělení německy mluvících oblastí*“.⁹¹

I přesto byl Lichnowsky stejně jako jeho zástupce přesvědčen, že se britské vládě nakonec podaří zákon o irské samosprávě prosadit a unionisté ho po některých ústupcích kabinetu přijmou. Skepticky v prvních měsících roku 1914 hleděl jen na možnost udržet v Ulsteru mír. O severoirských protestantech velvyslanec psal, že jejich „*náboženský a nacionální fanatismus byl rozpálen do běla*“,⁹² a po Carsonově odmítnutí Asquithova návrhu vyjmout pomocí plebiscitů na šest let ulsterská hrabství z irské samosprávy podle něj „*skončily snahy o dohodu na mrtvém bodě a vyhlídky na mírové řešení ulsterské otázky jsou beznadějně*“.⁹³ Naděje na odvrácení konfliktu se podle Lichnowského zlepšily až před květnovým závěrečným hlasováním o předloze v Dolní sněmovně, kdy se mělo „*mnohem více za to, nebo se spíše počítá s tím, že v Irsku nedojde k nepokojům nebo prolévání krve*“.⁹⁴

Severoirští protestanti však nehrozili jen ozbrojeným odporem. Od prosazování autonomie se snažili Asquithovu vládu odradit také proklamovanou připraveností ke spolupráci s hlavním britským velmocenským rivalem, Německem. Už na konci roku 1910, tedy po druhých parlamentních volbách v tomto roce, které udržely liberály u

⁹⁰ Tamtéž, England 80, Bd. 12, A 3166, Lichnowsky Bethmannu Hollwegovi, 9. února 1914; podobně tamtéž, Bd. 13, A 5728, Lichnowsky Bethmannu Hollwegovi, 20. března 1914.

⁹¹ Tamtéž, Bd. 12, A 3166, Lichnowsky Bethmannu Hollwegovi, 9. února 1914.

⁹² Tamtéž,

⁹³ Tamtéž, Bd. 13, A 5728, Lichnowsky Bethmannu Hollwegovi, 20. března 1914.

⁹⁴ Tamtéž, A 9454, Lichnowsky Bethmannu Hollwegovi, 13. května 1914.

moci s podporou irských nacionalistů, prohlásil člen UUC Thomas Andrews, že Ulster „bude raději ovládán Německem, než Patrickem Fordem, Johnem Redmondem a spol.“.⁹⁵ Stejný názor podle něj zastávali i ostatní vůdci unionistického tábora, což na počátku následujícího roku potvrdil James Craig. V rozhovoru pro britský *Morning Post* poznamenal, že „venku se šíří přízrak, který mohu potvrdit z vlastní zkušenosti – že Německo a německý císař by byli upřednostňováni před vládou Johna Redmonda, Patricka Forda a Molly Maguires“.⁹⁶ Po předložení návrhu zákona o irské samosprávě v britském parlamentu vytáhl „německou kartu“ Frederick Crawford, který organizoval dodávky zbraní pro UVF. Se souhlasem unionistického klubu v Bangoru vydal prohlášení, v němž konstatoval, že by „rozhodně dával přednost tomu podléhat německému císaři,... než římskému papeži“.⁹⁷ K Německu prý nechoval žádné sympatie, pokud by ale byl Ulster vytržen z unie s Velkou Británií, preferoval by „rovnou změnit věrnost – císaři Německa nebo komukoli jinému, kdo má řádnou a stabilní vládu“.⁹⁸ Dokonce i Bonar Law prohlásil, že ulsterští unionisté raději než být ovládáni irskými nacionalisty „by dali přednost souhlasu s vládou cizí země“.⁹⁹ I kvůli takovým vyjádřením během kampaně proti *Home Rule* označil Churchill předáka konzervativců za „veřejné nebezpečí snažící se terorizovat vládu“.¹⁰⁰

Německá kampaň unionistů dosáhla svého prvního vrcholu na podzim 1912. Belfast tehdy zaplavily plakáty, které ujišťovaly jeho obyvatele o německé pomoci irským protestantům, pokud bude prosazena autonomie ostrova. V mnoha novinových článcích a svoláních situovali její odpůrci německého císaře do role nového Viléma

⁹⁵ Hünseler, c. d., s. 199.

⁹⁶ Tamtéž, s. 200; Lewis, c. d., s. 111. Molly Maguires byla irská přezdívka AOH.

⁹⁷ Hünseler, c. d., s. 200.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Macardle, c. d., s. 87.

¹⁰⁰ O'Connor, Ulick, *A Terrible Beauty Is Born. The Irish Trouble 1912-1922*. London 1975, s. 41.

III. Oranžského, který stejně jako jeho jmenovec v 17. století přijde zachránit souvěrce v Irsku. „*Naši posvátní předci museli povolat Viléma, aby ochránili svá práva. My, jejich synové, bychom mohli povolat jiného Viléma, aby nás chránil před králem bez víry a prodejným parlamentem připomínajícím časově úspornou buffo-operu,*“ varoval jeden z takových pamfletů.¹⁰¹

V listopadu 1913, kdy unionistické strašení německým zásahem na ostrově dospělo do svého maxima, zveřejnil protestantský list *Irish Churchman* dokonce prohlášení, podle něhož ulsterští unionisté dostali „*nabídku pomoci od mocného panovníka z kontinentu, který je připraven poslat dostatečnou armádu k osvobození Anglie od dalších problémů v Irsku jeho připojením ke svému panství, pokud bude protestantům v Irsku vnucena autonomie*“.¹⁰² Také jeho autor, patrně výše postavený představitel ulsterského hnutí,¹⁰³ použil paralelu mezi Vilémem Oranžským a hohenzollernským panovníkem a v případě, že by Jiří V. udělil zákonu o irské samosprávě královský souhlas, pohrozil, že „*protestanti v Irsku přivítají tohoto kontinentálního osvoboditele, jako se to v minulosti za podobných okolností již stalo*“.¹⁰⁴ Podobné výroky nebyly výjimkou ani ve Westminsteru při projednávání *Home Rule Bill*.

Záminku k nim zavdalo i setkání Carsona s Vilémem II. v srpnu 1913 v německém Bad Homburgu. Vůdce ulsterských unionistů byl členem Britsko-německé společnosti přátelství (*British-German Friendship Society*),¹⁰⁵ která měl za cíl zlepšovat vztahy mezi oběma velmocemi, a do Německa pravidelně jezdil na dovolenou nebo na ozdravné lázeňské pobyty. V letech 1911 a 1912 navštívil Baden-

¹⁰¹ Hünseler, c. d., s. 201.

¹⁰² Macardle, c. d., s. 90.

¹⁰³ Hünseler, c. d., s. 202.

¹⁰⁴ Macardle, c. d., s. 90.

¹⁰⁵ Založena byla v roce 1905 jako Anglo-německý výbor přátelství (*Anglo-German Friendship Committee*). Nový název získala v roce 1912. (Fischer, J., c. d., s. 570.)

Baden a v letech 1912 a 1913 zavítal také do Bad Homburgu. Při svém druhém pobytu se tam potkal s císařem na *lunch party*, kde byli posazeni vedle sebe.¹⁰⁶

O obsahu jejich rozhovoru koluje několik verzí. Podle jedné dal Ir kontinentálnímu monarchovi najevo, že by Německo mělo v Ulsteru mnoho přátel, kdyby došlo k válce proti Británii.¹⁰⁷ Historik Montgomery Hyde naopak uvádí, že rozhovor byl čistě společenský, a i když se Vilém II. pokusil debatu přesunout na téma vývoje v Ulsteru, Carson se prý o tom nechtěl bavit.¹⁰⁸ Císař prý také vyslovil přání Irsko navštívit, od čehož ho údajně dříve odrazovala jeho babička, zesnulá britská královna Viktorie. „*Asi si myslela, že ji chci o to malé místo připravit,*“ zažertoval údajně Vilém.¹⁰⁹ Třetí varianta, která se objevuje v literatuře, že německý panovník vyjádřil Carsonovi podporu v jeho protiautonomních snahách, je spíše jen spekulací, umě využívanou unionisty v jejich tažení proti *Home Rule*.¹¹⁰

Stejně pravdivé bylo dle všeho i tvrzení o „*nabídce pomoci od mocného panovníka z kontinentu*“. O takovém návrhu se nedochovaly žádné doklady a i s ohledem výše zmíněné nevýznamné postavení Irska v protibritských plánech Berlína je málo pravděpodobné, že by Němci takovou nabídku v této době učinili. Nebylo navíc tajemstvím, že ulsterští protestanti byli přes proklamovanou připravenost přijmout „německého osvoboditele“ hluboce loajální vůči Británii a vysocí britští armádní důstojníci, kteří podporovali odpor Ulsteru, byli stoupenci vojenské spolupráce s Francií, a ne s Německem.¹¹¹ Jeho oficiální místa také na severoirskou kampaň nijak nereagovala. Jediným veřejným stanoviskem k těmto hlasům zůstal příspěvek Schiemanna a předního německého keltologa Kuna Meyera v britských

¹⁰⁶ Lewis, c. d., s. 121.

¹⁰⁷ Fischer, J., c. d., s. 129; Elsasser, c. d., s. 31.

¹⁰⁸ Hyde, Carson, s. 338.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 337; Lewis, c. d., s. 122.

¹¹⁰ Hünseler, c. d., s. 203; Prill, c. d., s. 134.

¹¹¹ PA AA, England 80, Bd. 13, A 6208, Renner Zahraničnímu úřadu, 27. března 1914.

Times z 10. dubna 1914, v němž kritizovali anachronismus ulsterských očekávání a naprosté nepochopení Německa tamními unionisty. „*Obáváme se, že Ulster bude marně čekat na dalšího Viléma, který přijde, aby je ochránil,*“ shrnuli německý postoj k volání Ulsteru po zásahu německého panovníka.¹¹²

Na severu Irska mezitím pokračovali členové UVF v přípravách na stále reálnější ozbrojené vystoupení proti autonomii, které ale komplikoval velký nedostatek výzbroje. Zpočátku proto cvičili s násadami od košťat, jež později nahradily dřevěné makety pušek. Z nich se v této době stal dobrý obchodní artikl, a jedna belfastská firma dokonce nabízela atrapy z vícero druhů dřeva.¹¹³ Úspěšný odpor proti *Home Rule* jen s dřevěnými náhražkami byl však nemyslitelný, a proto se unionisté snažili do Ulsteru propašovat co možná největší množství skutečných zbraní. Hned od počátku v tom jako země původu hrálo důležitou úlohu Německo.

4.4 Dovoz zbraní pro UVF

První známý transport tohoto druhu putoval z Hamburku do skotského Leithu v září 1911 a obsahoval 200 pušek a bajonetů ukrytých v bednách deklarovaných jako zinek. Zásilku, která byla podle důvěrného sdělení obdrženého hamburskou policií součástí rozsáhlejší dodávky více než 1000 zbraní z ledna téhož roku,¹¹⁴ však odhalili britští celníci a na půl roku ji v přístavu u Edinburgu zadrželi. Na jaře 1912 se sice dostala do Belfastu, kam byla původně určena, odtamtud ale záhy zamířila přes Liverpool zpět do Hamburku, aniž by byla otevřena.¹¹⁵ K zamýšleným adresátům nedoputovala ani zásilka vyřazených italských pušek vypravená ze severoněmeckého

¹¹² Prill, c. d., s. 129; Hünseler, c. d., s. 205.

¹¹³ Stewart, Craig. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 72.

¹¹⁴ StH, Politische Polizei 331-3, Sk 158-19, Waffen- und Munitionsschmuggel nach Irland für die Ulsterfreiwilligen 1911, 1913-15, 1918, s. 2.

¹¹⁵ NA, CO 904/28/2, Connell Nathanovi, 13. července 1912; *Intelligence Notes*, s. 21.

přístavního města v březnu 1913. Zbraně měly původně absolvovat trasu přes Newcastle a West Hartlepool do Belfastu, při pokusu dopravit je ze skrýše u Newcastlu různými trasami k ulsterským dobrovolníkům však znovu padly do rukou celním úředníkům.¹¹⁶

I přes tyto neúspěchy přibývaly v policejních hlášeníh a na stránkách novin zprávy o zdařilých kontrabandech vojenského materiálu určeného pro Ulster.¹¹⁷ Jejich hlavním organizátorem byl Frederick Crawford, který v průběhu roku 1913 vybudoval s několika spolupracovníky v Anglii tajnou síť, pomocí níž dopravil na sever Irska několik tisíc pušek, půltucet kulometů značky Maxim a větší množství střeliva.¹¹⁸ Část z nich získal nejspíš opět z Hamburku, jehož přístav kvůli zvýšenému pohybu zbraní začala od podzimu 1913 intenzivněji sledovat i tamní policie.¹¹⁹ Při jejich obstarávání Crawford spolupracoval především s hamburským obchodníkem Bennym (někdy též Brunem) Spirem, od něhož velmi pravděpodobně pocházely i obě zadržené dodávky z let 1911 a 1913.¹²⁰

Vyzbrojování irských odpůrců autonomie i tamních nacionalistů se Londýn pokusil zamezit dvěma královskými dekrety ze 4. prosince 1913, kterými zakázal

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Zprávy německých listů, které většinou přebíraly informace z britských deníků, souhrnně v StH, Politische Polizei 331-3, Sk 158-19.

¹¹⁸ Stewart, Craig. In: Martin (ed.), Leaders, s. 73-74. Crawford býval důstojníkem britské armády, v jejíchž řadách dosáhl hodnosti majora. V roce 1893 během diskuzí o druhém návrhu *Home Rule* dokonce plánoval unést premiéra Gladstonea a odvézt ho na opuštěný ostrov v Tichém oceánu. (Kee, c. d., s. 490; Hostettler, c. d., s. 198.) Byl jedním z těch, kteří takzvaný ulsterský závazek podepsali vlastní krví. (Lewis, c. d., s. 148.)

¹¹⁹ StH, Politische Polizei 331-3, Sk 158-19, Nr. 13838,30. září 1913, s. 17-18.

¹²⁰ Vrácení první zásilky Crawford ve svých pamětech vysvětluje tím, že pušky patřily Spirovi a ten si je vyžádal zpět. Hamburský podnikatel je UUC poskytl poté, co Crawfordovi nevyšel obchod s jinou německou zbrojařskou firmou, týkající se nákupu 1000 pušek pro ulsterské hnutí, a Spiro od něj pohledávku odkoupil. Když zažádal o navrácení propůjčených zbraní, poslala mu je podle Crawforda UUC zpět. Major s ním i pak udržoval obchodní styky a podle jeho memoárů mu Němec při jedné z Irových cest do Hamburku předvedl dokonce na armádním cvičišti nový kulomet. O dodávce z jara 1913 se Crawford nezmiňuje. (Crawford, Frederick Hugh, Guns for Ulster. Belfast 1947, s. 17-21.)

dovoz všech zbraní a munice do Irska a jejich převážení kolem pobřeží.¹²¹ Ulsterští unionisté v této době podle odhadů policie disponovali více než 17 000 puškami a další se na ostrov dostávaly i po vydání importního zákazu, i když už ne v takové kvantitě jako před ním.¹²² Vzhledem k rostoucímu množství členů UVF – ve stejném období jich bylo přes 76 000¹²³ – to však stále nestačilo. Crawford proto přišel s návrhem obstarat ulsterským dobrovolníkům velkou dodávku zbraní a střeliva, a to znovu v Německu.¹²⁴

Tento transport, pro který se v irské historiografii vžilo označení pašování zbraní do Larne (*Larne gun-running*), se odehrál na pozadí první skutečně vážné krize ulsterské otázky, která hrozila přerůst v ozbrojený střet. Rozbuškou pro takzvanou vzpouru v Curraghu (*Curragh Mutiny*) v březnu 1914 bylo odmítnutí 60 důstojníků třetí brigády kavalérie, umístěné ve vojenském táboře západně od Dublinu, provést instrukce vrchního velitele jednotek v Irsku generála Arthura Pageta ke zpřísnění ostrahy nad objekty kasáren před případnými útoky. Vyložili si je totiž – ve skutečnosti zcela mylně – jako první krok k přípravám na nasazení armády proti Ulsteru, s jehož požadavky většina příslušníků britských ozbrojených složek minimálně sympatizovala a někteří se na aktivitách UVF přímo podíleli.¹²⁵ Když se na jejich stranu přidal i velitel proslulé vojenské akademie v Aldershotu generál Douglas Haig nebo vlivný šéf vojenských operací na ministerstvu války sir Henry Wilson, *War*

¹²¹ Martin (ed.), Howth, s. 3-4. Zbraně bylo po získání potřebných povolení možné do Irska dovážet od roku 1906, kdy liberálové prosadili zrušení zákona o ochraně míru (*Peace Preservation Act*). (Stewart, Craig. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 74.)

¹²² Intelligence Notes, s. 33-34.

¹²³ Tamtéž, s. 33.

¹²⁴ Vojenská komise UUC původně s Crawfordovým návrhem nesouhlasila, a někteří její členové ho dokonce označili za nebezpečného fanatika, který by mohl zničit snahy severoirských protestantů. Tuto myšlenku ale podporoval vrchní organizátor ulsterského odporu James Craig a nakonec s ní váhavě souhlasil i Carson. (Stewart, Craig. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 74; Hostettler, c. d., s. 198.)

¹²⁵ Podnětem k této instrukci, nikoli rozkazu, byla policejní hlášení o masivním nárůstu hnutí odporu v Ulsteru od konce předchozího roku. Policie proto nevyklučovala možnost, že by oddíly UVF mohly podniknout útoky na policejní stanice, kasárny nebo sklady zbraní a munice. Britská vláda tyto materiály, předložené vrchním sekretářem pro Irsko Birrellem, brala velmi vážně a nařídila posílit dohled nad strategickými vojenskými objekty na ostrově.

Office kapituloval a rebelujícím důstojníkům zaručil, že proti Ulsteru nebudou nasazeni.¹²⁶

Tento ústupek, nekonzultovaný s vládou, stál křeslo ministra války Seelyho a náčelníka Imperiálního generálního štábu lorda Frenche. Jinak Asquithův kabinet pod tlakem konzervativců proti tomuto zcela jasnému porušení subordinace nijak nezasáhl. Incident v Curraghu zřetelně ukázal, že Londýn nemůže počítat s vlastní armádou, pokud by si chtěl v Ulsteru vynutit právo a pořádek silou. „*Už dlouho to nebyla otázka, jak my donutíme Ulster, ale otázka, jak zabráníme tomu, aby Ulster donutil nás,*“ poznamenal k tomu otevřeně Churchill.¹²⁷ Tato skutečnost nejen oslabilá navenek pozici liberální vlády, ale dodala odvalu severoirským protestantům, kteří začali bez jakýchkoli zábran veřejně demonstrovat svoji sílu.¹²⁸ Příkladem toho byl i larneský kontraband.

Ten se sestával z téměř 25 000 starších pušek rakouské, německé a italské provenience doplněných třemi miliony kusů munice,¹²⁹ které Crawfordovi za 60 000 až 70 000 liber¹³⁰ dodal opět Spiro a na konci března 1914 byly vypraveny na nákladním člunu z Hamburku. Po proplutí Kielským kanálem a přeložení na norský parník Fanny u dánského ostrova Langeland zamířily k severoirským břehům. Kromě

¹²⁶ Podrobněji Correspondence Relating to Recent Events in the Irish Command. Printed and Published by His Majesty's Stationary Office. London 1914.

¹²⁷ Jalland, Liberals, s. 247; Westermann, c. d., s. 175.

¹²⁸ Komentáře německého velvyslanectví v Londýně ke curraghské krizi viz PA AA, England 69, Bd. 43; tamtéž, England 71, Bd. 60; tamtéž, England 80, Bd. 13. Kauze se obšírně věnoval i německý tisk (blíže Hünseler, c. d., s. 214-222; Prill, c. d., s. 120-123.), přičemž zejména ten pravicově nacionální si neodpustil ostré slovní útoky na adresu britské armády. Ty vyvolávaly v Británii podle Lichnowského značnou nelibost ve vládním i opozičním táboře, kvůli čemuž velvyslanec požádal Berlín, zda by nemohl „*zapůsobit na náš vlivný tisk ve smyslu zdrženlivého hodnocení současné krize*“. (PA AA, England 80, Bd. 13, A 6071, Lichnowsky Zahraničnímu úřadu, 27. března 1914.) Kancléř i císař s jeho návrhem souhlasili.

¹²⁹ Konkrétně dodávku tvořilo 11 000 pušek značky Mannlicher z rakouské zbrojovky Steyr, 9000 pušek Mauser, vyřazených pruskou armádou, a 4600 pušek Vetterli z výzbroje italské armády. (Stewart, c. d., s. 244-249) Crawford sám uváděl „*15 000 rakouských pušek a 5000 německých armádních pušek, obě využívající standardní munici Männlicher [sic]*“. (Crawford, c. d., s. 28.)

¹³⁰ Stewart, Ulster Crisis, s. 245; Bowman, Timothy, The Ulster Volunteer Force, 1910-1920: New Perspectives. In: Boyce, David George, O'Day Alan (eds.) The Ulster Crisis 1885-1921. London, New York 2006, s. 256.

pozdějšího Crawfordova líčení¹³¹ je cesta tohoto arzenálu částečně zdokumentována i díky hlášením britského generálního konzula v Hamburku Waltera Hearn, který se začal o jeho osud zajímat, když se ukázalo, že je určen pro Ulster.¹³²

V té době však už náklad změnil plavidlo. Z parníku Fanny byl přeložen na loď Clydevalley, která pod falešným jménem Mountjoy II doplula v noci z 24. na 25. dubna k ulsterskému pobřeží u Larne. V přístavu ležícím asi 30 kilometrů od Belfastu vyložila největší část kontrabandu, který shromáždění příslušníci UVF, *„rozsáhle mobilizovaní nejen v hrabství Antrim, ale ve většině ulsterských hrabství, ... odváželi pryč asi 600 automobily a nákladními vozy“* do tajných skladů unionistické milice.¹³³ Spiklencům na souši se loď přihlásila heslem „Gough“, což bylo symbolicky příjmení velitele odbojných důstojníků z Curraghu, generála Huberta Gougha. Policie v Larne proti ilegálnímu dovozu zbraní zasáhnout nemohla, protože ozbrojení členové UVF obsadili všechny přístupové cesty k přístavišti a přerušili telefonní i telegrafické spojení. Druhou část nákladu asi 1800 pušek odvezl z pašeráckého plavidla motorový člun Roma do přístavu Donaghadee, kde na jejich vykládání a rozvoz dohlížel sám Craig.¹³⁴ Poslední díl kontrabandu dopravil už nad ránem 25. dubna Mountjoy II do nedalekého Bangoru. Také v obou menších přístavech eliminovali ulsterští dobrovolníci nebezpečí případného zákroku policie podobnými opatřeními jako v Larne.

Londýn na toto flagrantní porušení zákazu z prosince předchozího roku reagoval příkazem vyšetřit tuto *„vážnou a neslýchanou nehoráznost“*, jak ho nazval

¹³¹ Crawford, c. d., s. 33-57.

¹³² Bliže NA, CO 904/29/1; Intelligence Notes, s. 94-96. Rejdařství Kiehn, které zbraně z Hamburku vypravilo, původně tvrdilo, že byly určeny do Jižní Ameriky. (StH, Politische Polizei 331-3, Sk 158-19, s. 47-51.)

¹³³ Intelligence Notes, s. 71.

¹³⁴ Tamtéž, s. 95; Younger, Calton, A State of Disunion. Arthur Griffith, Michael Collins, James Craig, Eamon de Valera. London 1972, s. 177.

Asquith,¹³⁵ a vysláním námořní flotily k ostraze severoirského pobřeží a potopení dalších případných narušitelů zákona. Nic z toho však už nezměnilo na tom, že UVF disponoval dostatečným množstvím zbraní k efektivní rezistenci proti *Home Rule*. Nepotrestání organizátorů ani účastníků tohoto protizákonného transportu navíc ještě více rozjitřilo již tak napjatou atmosféru na ostrově.

Vzhledem k časové blízkosti této akce s rozpoutáním první světové války se v literatuře objevily ne neopodstatněné spekulace o tom, do jaké míry bylo na této dodávce zbraní pro UVF zainteresováno Německo. Například historička Dorothy Macardleová byla přesvědčena, že k vypravení tak velké zásilky nemohlo dojít jinak než se souhlasem německé vlády.¹³⁶ Přední znalec dějin ulsterského hnutí A. T. Q. Stewart ji zase dával do souvislosti s německou podporou mexického hnutí odporu.¹³⁷ Doklady pro tato tvrzení však chybí a neexistují ani záznamy, že by se ulsterští unionisté o aktivní zapojení německých oficiálních míst pokoušeli. I s ohledem na dosavadní distanc Berlína od dění v Irsku je tak mnohem pravděpodobnější, že německé orgány tyto aktivity jen sledovaly a mlčky tolerovaly. Kdyby nic jiného, rostoucí napětí na domácí scéně hlavního velmocenského rivala nebylo Němcům určitě „proti srsti“.

Německé úřady získaly díky hamburské policii a vyslanectví v Kodani poměrně detailní přehled o množství a typech arzenálu, který se v Hamburku shromažďoval, i o jeho následném pohybu po moři.¹³⁸ V hledáčku měly rovněž „podezřelé chování“ Američana Johna Washingtona Grahama z New Yorku,¹³⁹ za

¹³⁵ PA AA, England 80, Bd. 13, A 8480, Lichnowsky Bethmannu Hollwegovi, 28. dubna 1914.

¹³⁶ Macardle, c. d., s. 105. Tuto domněnku opakují i někteří současní historici. Srv. Hostettler, c. d., s. 203.

¹³⁷ Stewart, *Ulster Crisis*, s. 225 an.

¹³⁸ PA AA, Staats- und Völkerrecht, Bd. 10, A 6504, policie senátní komisi pro říšské a zahraniční záležitosti, 30. března 1914; tamtéž, A 6787, policie senátní komisi pro říšské a zahraniční záležitosti, 1. dubna 1914; tamtéž, A 6565, vyslanectví v Kodani Bethmannu Hollwegovi, 1. dubna 1914.

¹³⁹ Tamtéž, A 6504, policie senátní komisi pro říšské a zahraniční záležitosti, 30. března 1914.

nímž se skrýval Crawford. Důvod k zásahu proti transportu ale neshledaly.¹⁴⁰ Mohla za tím být i skutečnost, že dlouho nebyl znám přesný cíl zbrojní zásilky.¹⁴¹ O situaci byl informován jak ministr války Erich von Falkenhayn, tak kancléř Bethmann Hollweg¹⁴² a po dopravení zbraní do Ulsteru zprostředkovala německá ambasáda v Londýně reakce britských míst. Vedle rozhořčených liberálů nebyli podle Lichnowského z úspěšného vyzbrojení ulsterských unionistů „*příliš nadšení*“ ani britští konzervativci, kteří se obávali, že „*bezvýhradné hájení narušitelů práva může straně způsobit v zemi těžké škody*“.¹⁴³ Německý tisk pašování do Larne hodnotil poměrně zdrženlivě. Zatímco katolická *Germania* předpovídala v jeho důsledku další zhoršení ulsterské krize a pozastavovala se nad skutečností, že londýnská vláda nepodnikla žádná energická opatření, aby mu zabránila,¹⁴⁴ tak například liberální *Frankfurter Zeitung* vyjádřil politování nad tím, že „*německá strana*“ umožnila uskutečnit „*tak nečistý obchod*“.¹⁴⁵ Jak se mělo záhy ukázat, nebyl poslední. Tentokrát však po zbraních z Německa zatoužila druhá strana irského konfliktu.

4.5 Irští dobrovolníci a jejich vyzbrojování v Německu

Odpovědí irských nacionalistů na vznik a aktivity UVF bylo založení sborů Irských dobrovolníků (*Irish Volunteers*). Impulz k němu dal svým článkem *The North Began*, zveřejněném v tiskovém orgánu Gaelské ligy *An Claidheamh Soluis* 1.

¹⁴⁰ Tamtéž, A 8669, námořní staniční velitelství Kiel Říšskému námořnímu úřadu, 2. května 1914.

¹⁴¹ Hünseler, c. d., s. 229. Možnost, že míří do Irska, se nicméně objevovala v tisku už od počátku (srv. StH, Politische Polizei 331-3, Sk 158-19, s. 53-62; PA AA, Staats- und Völkerrecht, Bd. 10.) a upozornila na ni i německá ambasáda v Dánsku. (PA AA, Staats- und Völkerrecht, Bd. 10, A 6565, vyslanectví v Kodani Bethmannu Hollwegovi, 1. dubna 1914.)

¹⁴² Tamtéž, A 8660, pruské ministerstvo zahraničí ministerstvu války, 7. dubna 1914; tamtéž, A 8662 velvyslanectví v Londýně Bethmannu Hollwegovi, 15. dubna 1914.

¹⁴³ PA AA, England 80, Bd. 13, A 8480, Lichnowsky Bethmannu Hollwegovi, 28. dubna 1914.

¹⁴⁴ Germania, 28. a 29. dubna 1914.

¹⁴⁵ Frankfurter Zeitung, 27. dubna 1914.

listopadu 1913, její spoluzakladatel a viceprezident Éoin MacNéill.¹⁴⁶ Respektovaný profesor raných a středověkých dějin Irska na dublinské Národní univerzitě v něm na základě historické paralely s událostmi z Grattanových dob vyzval ke zformování dobrovolnických jednotek, které by bránily zájmy nacionálně smýšlejících Irů „*k zajištění spravedlivých podmínek pro zemi jako celek*“.¹⁴⁷ „*Neexistuje nic, co by zabránilo ostatním 28 hrabstvím, aby přivedla k životu občanské sbory, které by Irsko udržely pro impérium. Přesně s tímto záměrem byli přijímáni dobrovolníci v roce 1782 a stali se nástrojem ustavení irské autonomie,*“ uvedl MacNéill v reakci na ustavení oddílů UVF ve čtyřech hrabstvích na severovýchodě Irska.¹⁴⁸ Nesouhlasil ale s tím, aby se nástupci Grattanových dobrovolníků vůči konkurenčnímu ulsterskému hnutí nepřátelsky vymezovali. Nová organizace proto měla být otevřená všem bez ohledu na náboženství, původ nebo třídu. Ostatně sám MacNéill pocházel z Ulsteru, hlásil se však ke katolické víře.

Jeho apel měl okamžitě odezvu v části irského radikálně nacionálního tábora, který vytvoření podobného ozbrojeného tělesa již dříve připravoval. Do té doby ale nenašel způsob, jak do něj zapojit širší masy. V MacNéillovi navíc jeho představitelé objevili vhodnou postavu, která by mohla takovou milici reprezentovat – veřejně známou a uznávanou osobnost s politicky umírněnými názory a dobrými kontakty na nacionální, liberální i intelektuální kruhy. Člen Vrchní rady IRB Bulmer Hobson proto oslovil vydavatele *An Claidheamh Soluis* Michaela O’Rahillyho a společně přesvědčili MacNéilla, aby vznik a činnost Irských dobrovolníků zaštitil.

¹⁴⁶ Jako vášnivý propagátor irské myšlenky si MacNéill v roce 1899 změnil své občanské jméno John na jeho gaelskou formu Éion. (Williams, T. Desmond, Eoin MacNeill and the Irish Volunteers. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 137.)

¹⁴⁷ Martin, Origins. In: Williams (ed.), c. d., s. 10; Martin, Francis Xavier, Eoin MacNeill on the 1916 Rising. *Irish Historical Studies* (dale jen IHS) 12, 1961, s. 227.

¹⁴⁸ Martin, Francis Xavier (ed.), *The Irish Volunteers, 1913-1915. Recollections and Documents*. Dublin 1963, s. 59; Williams, Eoin MacNeill. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 139.

Zakládací shromáždění organizace, která se v irštině nazvala *Ógláigh na hÉireann*, armádou Irska, se sešlo 25. listopadu 1913 v dublinské Rotundě. V svolání přečteném před několikatisícovým davem definovali Irští dobrovolníci své cíle jako „*zajišťování a udržování práv a svobod společných pro všechny lid Irska*“. „*Jejich povinnosti budou obranné a ochranné a nebudou zamýšlet agresi ani nadvládu. Jejich řady jsou otevřené všem tělesně zdatným Irům bez rozdílu vyznání, politické orientace nebo sociálního postavení,*“ shrnuli autoři textu MacNéill s Casementem základní filozofii *Irish Volunteers*. Prostředkem k tomu měl být „*vojenský výcvik, výuka v zacházení se zbraněmi, osvojení si návyku na soustředěnou a disciplinovanou akci a zformování občanské armády z lidí, kteří jsou nyní vystaveni na milost téměř jakémukoli organizovanému útoku*“.¹⁴⁹ Ještě téhož večera vstoupilo do nového dobrovolnického sboru na 4000 účastníků shromáždění, mezi nimi mimo jiných i v té době ještě neznámý učitel matematiky a pozdější vůdčí osobnost boje za nezávislost Irska Éamon de Valéra.

Organizace fungovala na podobné struktuře jako její ulsterský ekvivalent. V čele stál pětadvacetičlenný Prozatímní výbor (*Provisional Committee*) složený převážně ze členů Gaelské ligy, GAA a dalších nacionálních sdružení. Zhruba desítka z nich patřila k IRB – kromě Hobsona, který se stal tajemníkem Irských dobrovolníků, také ředitel bilingvní irsko-anglické *St. Enda's College* Patrick Pearse, Seán MacDermott, mladí básníci a literáti Éamonn Ceannt, Thomas MacDonagh, Joseph Plunkett a další – a několik se hlásilo k Sinn Féin. Převahu však měli stoupenci *Home Rule*. Samozvolenému výboru předsedal MacNéill. Z dalších známých jmen se do řízení nové nacionalistické milice zapojil například Casement, který měl na starosti náborovou kampaň, či O'Rahilly, jenž spravoval pokladnu a zvláštní podvýbor pro

¹⁴⁹ Celý text manifestu viz NLI, BHP, Ms 13,174/2; Macardle, c. d., s. 909-911; Parmiter, c., d., s. 112-115.

vyzbrojování. Vojenský výcvik vedl plukovník Maurice Moore, veterán búrské války a bratr známého irského novelisty George Moorea, a stejně jako v případě UVF se na něm podílela řada vysloužilých příslušníků britské armády.¹⁵⁰

Irští dobrovolníci se nedlouho po svém vzniku stali nezanedbatelnou silou na rozbourané ostrovní scéně. Do konce roku 1913 se jejich řady rozrostly na 10 000 členů a v květnu následujícího roku už čítali okolo 130 000 mužů. Početně tak výrazně převyšovali UVF, který měl ve stejné době necelých 85 000 příslušníků.¹⁵¹ Vydání zákazu dovozu zbraní a munice do Irska z počátku prosince 1913 bylo ve skutečnosti reakcí na ustavení právě této organizace, neboť se Londýn obával její konfrontace s ulsterskými dobrovolníky.

Ačkoli v jejím vedení i mezi řadovými členy převládali přívrženci irské autonomie nad republikány či dualisty, neměla nad ní Redmondova strana žádnou kontrolu. Její lídr hleděl zpočátku na nově vznikající útvar s nedůvěrou a až později si plně uvědomil jeho potenciál. Po neúspěšných jednáních o reformě Prozatímního výboru na pěti- až šestičlenný Výkonný výbor (*Executive Committee*) a zapojení Redmondových mužů do tohoto nástupnického orgánu vyzval předák parlamentní strany v červnu 1914 ultimativně Prozatímní výbor, aby kooptoval 25 nových členů navržených IPP. Pokud by na jeho požadavek nepřistoupil, pohrozil Redmond, že vyhlásí vlastní dobrovolnickou organizaci.

„*Přišlo to jako zásah bombou,*“ popsal později Hobson Redmondovo ultimátum.¹⁵² Z obavy před rozštěpením *Irish Volunteers* většina členů exekutivy v čele s MacNéillem, Casementem a Hobsonem nátlaku vůdce irských poslanců

¹⁵⁰ Macardle, c., d., s. 95, 99, 100. Podrobněji k organizační struktuře Irských dobrovolníků NLI, BHP, Ms 13,174/1.

¹⁵¹ Intelligence Notes, s. 100. Nárůst členů Irských dobrovolníků souvisel i s obavami vyvolanými dovozem zbraní pro UVF. „*'Národní' dobrovolníci neměli lepšího náborového důstojníka,*“ glosoval to ve svých pamětech Birrell. (Birrell, Augustine, *Things Past Redress*. London 1937, s. 216.)

¹⁵² Foy, Barton, c. d., s. 8.

ustoupila a souhlasila s přijetím jeho kandidátů. Proti byla jen devítičlenná skupina radikálů kolem Pearse a MacDermotta.¹⁵³ Ačkoli dál zůstali v Prozatímním výboru – Pearse dokonce zastával strategický post ředitele organizace dobrovolníků (*Director of the Organisation*) a Plunkett s Ceanntem byli velícími důstojníky –, s umírněnými představiteli irského nacionálního tábora, jako byl MacNéill, se definitivně rozešli.¹⁵⁴ Kapitulace před Redmondem, který nyní armádu Irských dobrovolníků fakticky ovládal, je utvrdila v přesvědčení, že svých separatistických cílů mohou dosáhnout jen mimo oficiální struktury.

„Nyní je zcela zřejmé, že cokoli se má udělat pro Irsko v této krizi, musí se udělat mimo Prozatímní výbor,“ tlumočil Pearse v srpnu 1914 tento názor do Spojených států členovi nejužšího vedení Clan na Gael Josephu McGarritymu.¹⁵⁵ „Ale puč, dokud jsou muži beze zbraní, je nemyslitelný,“ upozornil ve stejném dopise na hlavní bolest republikánů.¹⁵⁶

Už incident v Curraghu a dovoz zbraní pro UVF z Německa vůdcům Irským dobrovolníkům ukázaly, že Irové nemohou příliš počítat s pomocí Londýna proti stále reálněji se jevícímu ozbrojenému odporu protestantské menšiny vůči autonomii. I když měly jednotky nacionalistů nad UVF značnou početní převahu, nemohly se dobře vycvičeným a vyzbrojeným ulsterským rebelům postavit do doby, než budou mít samy

¹⁵³ Korespondence mezi MacNéillem a Redmondem týkající se požadavků vůdce IPP a dokumenty o hlasování o nich v Prozatímním výboru viz NLI, JRP, Ms 15,204; tamtéž BHP, Ms 13,174/10.

¹⁵⁴ Nepříjemnou dohru měla tato epizoda zejména pro Hobsona, kterého ostatní vůdčí členové IRB obvinili ze zrady a donutili ho rezignovat na místo ve Vrchní radě republikánského bratrstva i na editorství jeho měsíčníku *Irish Freedom*. „Kolik ti (Dublinský) hrad zaplatil?“ nařkl ho údajně Thomas Clarke. Po tvrdé slovní kritice i od Devoye z USA přišel Hobson dokonce o post stálého dopisovatele *Gaelic American*, což mu jako novináři na volné noze způsobilo existenční obtíže a uvažoval o trvalém odchodu z Irska. Pro tiskový orgán Clan na Gael mohl začít znovu psát až po intervenci Casementa. (Blíže O'Brien, William, Ryan, Desmond (eds.), *Devoy's Post Bag, 1871-1928*. Vol. 2: 1880-1928, Dublin 1953, s. 458, 460-463; Martin, Francis Xavier, McCullough, Hobson and republican Ulster. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 104; Kee, c. d., s. 501; Cronin (ed.), c. d., s. 42-43.)

¹⁵⁵ NLI, BHP, Ms 13,162, Pearse McGarritymu, 12. srpna 1914.

¹⁵⁶ Tamtéž.

dostatek zbraní.¹⁵⁷ S úkolem shromáždit na jejich nákup prostředky vznikl v červnu 1914 v New Yorku Americký výbor Irských národních dobrovolníků (*American Committee Irish National Volunteers*), v jehož čele stanul McGarrity.¹⁵⁸ Na konci téhož měsíce zahájil také Prozatímní výbor měsíční sbírkovou kampaň v Irsku, z jejíhož výtěžku mělo být financováno obstarání zbraní a munice pro sbory Irských dobrovolníků.¹⁵⁹ Potřebu jejich vyzbrojení opakovaně obhajoval i na stránkách týdeníku *Irish Volunteer*.¹⁶⁰ Neaktivněji si však na tomto poli počínal sir Roger Casement.

Bývalý diplomat se v květnu 1914 kvůli tomu nejprve obrátil na Redmonda. U předáka parlamentní strany však nepochodil. Během setkání ve Westminsteru, kterého se účastnili rovněž MacNéill a další vůdčí osobnosti IPP, mu Redmond otevřeně řekl, že to poslední, o co by stál, by bylo dát Irským dobrovolníkům do rukou zbraně.¹⁶¹ Následující den během neformálního oběda v londýnském domě Alice Stopfordové Greenové proto Casement inicioval mezi pozvanými hosty založení výboru, který měl zbraně pro Irské dobrovolníky opatřit. Jeho členy se vedle hostitelky a Casementa stali manželé Childersovi,¹⁶² novinář Darrell Figgis, sestřenice britského velvyslance v USA Mary Springová Riceová a její bratrance Connor a Hugh O'Brienovi, vnuci

¹⁵⁷ Po dovozu zbraní z Německa disponoval UVF zhruba 40 000 puškami a několika kulomety. (Stewart, c. d., s. 248.)

¹⁵⁸ Ward, Ireland, s. 72; Doerries, Die Mission, s. 581. Ještě před vypuknutím války poslal Americký výbor do Irska prvních 1000 liber. (Martin (ed.), Howth, s. 136.) Do února 1916 putovalo z jeho fondu do Evropy více než 39 000 dolarů. (Ward, Ireland, s. 72.)

¹⁵⁹ Martin (ed.), Howth, s. 9-10.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 12-17.

¹⁶¹ NLI, George Gavan Duffy Papers, Ms 10,764/i, Notes to Counsel. Schůzka se odehrála 7. května, tedy ještě předtím, než Redmond získal kontrolu nad Irskými dobrovolníky. MacNéill s Casementem přijeli do Londýna, aby s irskými zástupci v Dolní sněmovně probrali jejich požadavek na účast v Prozatímním výboru.

¹⁶² Anglický spisovatel Erskine Childers se proslavil románem *The Riddle of the Sands* z roku 1903, který pojednává o imaginární invazi Německa do Británie. Jako veterán búrské války napsal několik vojenských knih, mimo jiné i o německém vlivu na britskou kavalerii *German Influence on British Cavalry*. Hlásil se k liberálům, jeho postoj k Irsku šel však daleko za hranice autonomie, kterou byla Asquithova strana ochotná Irům poskytnout. Ve spisu nazvaném *The Framework of Home Rule* z roku 1911 prosazoval, aby Irsko získalo status dominia. Jeho manželka Mary, zvaná též Molly, pocházela z význačné americké rodiny Osgoodů, jejíž kořeny sahaly až ke druhému prezidentovi USA Johnu Adamsovi. (Martin (ed.), Howth, s. 25-27; O'Connor, U., c. d., s. 55.)

proslulého irského revolucionáře z roku 1848 Williama Smithe O'Briena. Všichni patřili ke stoupencům *Home Rule*, případně ideálů Sinn Féin a spojovalo je přesvědčení, že Irsko má právo bránit své konstituční nároky, pokud by se je Ulster snažil ohrozit.

Z peněz Prozatímního výboru a z vlastních zdrojů dali dohromady částku 1560 liber, za niž se Figgis a Childers nejprve pokusili nakoupit zbraně v belgickém Lutychu. Podle Figgisových pamětí obchod zprostředkoval Casement přes známého agenta jedné belgické zbrojařské firmy. Kvůli omezenému rozpočtu si jich však Irové nemohli dovolit dostatečné množství, a proto se přesunuli do Hamburku, kde od O'Rahillyho dostali kontakt na místní obchodníky se zbraněmi bratry Magnusovy.¹⁶³ U nich pořídili 1500 starších pušek Mauser ráže 11 milimetrů a 45 000 kusů nábojů.¹⁶⁴ Kromě členů londýnského výboru byli do této akce z vedení Irských dobrovolníků zasvěceni už jen MacNéill, Hobson a O'Rahilly. To vedlo k tomu, že ve stejné době Pearse úpěnlivě přesvědčoval McGarrityho, aby americký výbor „*nejlépe okamžitě*“ poslal do Irska „*tolik zbraní a munice, kolik vyzbrojí naše muže v Dublinu – řekněme 1000 pušek se slušným množstvím nábojů pro každého*“.¹⁶⁵ „*Springfieldky by byly dobré, ale lepší možná mauserovky, 7 milimetrů, pro které se nejsnáze seženou patrony,*“ navrhoval do poslední chvíle nic netušící předák IRB.¹⁶⁶

V čase, kdy se nad Evropou už stahovala válečná mračna, dopravila v neděli 26. července větší část hamburské zásilky asi 900 pušek a 29 000 nábojnic

¹⁶³ Figgis, Darrell, *Recollections of the Irish War*. London 1927, s. 26-27.

¹⁶⁴ Podle Stopfordové Greenové zaplatil londýnský výbor, jehož byla předsedkyní a pokladnicí, za celou dodávku přesně 1523 liber 19 šilinků a 3 pence. Zbytek vrátila řídícímu orgánu Irských dobrovolníků. Z původní částky poskytl 800 liber Prozatímní výbor a 760 liber soukromí přispěvatelé, převážně členové londýnského výboru. (NLI, BHP, Ms 13,174/3, Stopfordová Greenová Hobsonovi, 30. října 1914; tamtéž, JRP, Ms 15,192/4, Stopfordová Greenová Redmondovi, 30. října 1914.)

¹⁶⁵ Tamtéž, BHP, Ms 13,162, Pearse McGarritymu, 17. července 1914.

¹⁶⁶ Tamtéž.

Childersova soukromá jachta Asgard do přístavu Howth nedaleko Dublinu.¹⁶⁷ Čekalo tam na ni přibližně tisíc příslušníků Irských dobrovolníků a skautů z *Fianna Éireann*, kteří do Howthu dorazili pod vedení Cathala Brughy v rámci pravidelných pochodů irskou metropolí. Vykládání se tak účastnil i šéf Sinn Féin Griffith, který do sborů po jejich založení vstoupil, nebo zapálený nacionalista a Griffithův nástupce v čele strany de Valéra. Po vyložení odváželi dobrovolníci munici přistavenými taxíky do tajných úkrytů organizace a se zbraněmi odpochovali zpět do Dublinu.

Oproti UVF to dělali bez kamufláže za bílého dne, čímž chtěli demonstrovat svoji sílu; pouze přerušili telegrafní spojení s městem.¹⁶⁸ U Clontarfu se jich část střetla s narychlo zmobilizovanými policejními a vojenskými oddíly a výsledkem bylo 19 zabavených propašovaných pušek a dva postřelení příslušníci Královského skotského hraničářského pluku (*King's Own Scottish Borderers*). Mnohem tragičtější následky měl ve stejný den incident na ulici *Bachelor's Walk* v centru Dublinu. Dav irských civilistů tam provokoval skotské vojáky, kteří se vraceli od Clontarfu do kasáren, a ti na nadávky a házení kameny a lahvemi odpověděli palbou. Na místě zůstali tři mrtví a 38 zraněných. U 15 z nich si vážná poranění vyžádala hospitalizaci a jeden z postřelených posléze v nemocnici zemřel.

Potyčka u Clontarfu a střelba na *Bachelor's Walk* utvrdila irské nacionalisty v přesvědčení, že Britové jim a Ulsteřanům měří dvojím metrem, neboť předchozí den nechaly úřady bez povšimnutí pochodovat Belfastem 5000 mužů UVF vyzbrojených puškami dovezenými v dubnu z Německa. V reakci na krveprolití na *Bachelor's Walk*

¹⁶⁷ K vypravení dodávky z Hamburku a její plavbě blíže Martin (ed.), Howth, s. 61-115; Figgis, c. d., s. 34-43.

¹⁶⁸ Alespoň tak to vysvětloval Hobson, který vylodění v Howthu zorganizoval. (Martin (ed.), Howth, s. 129.) Celá akce včetně plavby je také poměrně obsáhle fotograficky zdokumentována. (Srv. Martin (ed.), Howth.)

vstoupily do sborů Irských dobrovolníků další tisíce nacionálních Irů¹⁶⁹ a napjatá atmosféra na ostrově dál houstla.¹⁷⁰

Druhá část kontrabandu se kvůli bouři zdržela na moři a jachta Chotah s ním doplula do smlouveného přístavu Kilcoole v hrabství Wicklow, ležícím jižně od Dublinu, až 1. srpna. Ve stejný den, kdy na kontinentě vyhlásilo Německo válku Rusku, vyložilo pod pláštěm noci zbylých 600 pušek i s municí a přepravilo je do skladů okolo 250 členů Irských dobrovolníků pod dohledem Seána Fitzgibbona a budoucího prezidenta ostrovního státu Seána T. O'Kellyho.

Ani v tomto případě – i s ohledem na relativně zanedbatelný počet dovezených zbraní – nelze usuzovat na přímé zapojení německých oficiálních míst do této akce podobně jako při dubnovém kontrabandu pro UVF. Na rozdíl od něj nevěnovaly německé úřady tomuto transportu větší pozornost, což platí i o londýnské ambasádě, která ho zaznamenala v jediné zprávě z 28. července. V ní se navíc Lichnowsky zaměřil hlavně na střelbu na *Bachelor's Walk* než na samotné pašování.¹⁷¹

Víc už německým diplomatům běh událostí nedovolil, neboť 4. srpna po vstupu Velké Británie do války s Německem musel velvyslanec se svými spolupracovníky Londýn opustit. V této souvislosti se nabízí otázka, jaký vliv mělo dění v Irsku a vnitropolitické obtíže britské vlády na rozhodování Centrálních mocností během červencové krize 1914.

¹⁶⁹ Na svém vrcholu v září 1914 měli Irští dobrovolníci téměř 183 000 členů. (Intelligence Notes, s. 109.)

¹⁷⁰ Zvláštní vyšetřovací komise, ustavená britskou vládou, později konstatovala, že oba zákroky „byly poskvrněny nezákonnostmi“, a kritizovala jak povolání vojáků proti Irským dobrovolníkům, tak skotskou jednotku za nedostatek kontroly a disciplíny. Ke střelbě na civilisty totiž došlo, aniž by k ní byl vydán rozkaz. Velitel policejního zásahu u Clontarf Harrel byl následně suspendován. (Royal Commission into the Circumstances Connected with the Landing of Arms at Howth on July 26th 1914. London 1914; The Irish Uprising, 1914-1921: Papers from the British Parliamentary Archive. Stationary Office. London 2000, s. 1-28.)

¹⁷¹ PA AA, England 80, Bd. 13, A 15161, Lichnowsky Bethmannu Hollwegovi, 28. července 1914.

4. 6 Vliv irské krize na Centrální mocnosti v předvečer první světové války

Nejdřív se ale vraťme do Irska, kde se problémy spojené s prosazováním *Home Rule* dostávaly do závěrečné fáze. Dolní sněmovna 25. května napotřetí schválila Irům samosprávu, Asquith ale současně oznámil, že vláda Horní sněmovně předloží návrh dodatkového zákona, který umožňoval ulsterským hrabstvím o šest let oddálit dobu, než budou spadat pod dublinský parlament. Poté, co tak 23. června učinila, odhlasovali v polovině následujícího měsíce unionističtí lordi radikální úpravu *Amendment Bill*, jímž mělo být podle jejich představ z irské autonomie vyjmuto všech devět hrabství Ulsteru natrvalo.

Premiér takovou změnu okamžitě označil za neakceptovatelnou, ocitl se však před těžkou volbou. Pokud by ji v dolní komoře vláda zamítla, jak Asquith naznačil, hrozilo povstání na severu Irska. Carson také už 10. července svolal do Belfastu první zasedání ulsterské prozatímní vlády, která měla převzít kontrolu nad provincií. Jako termín určila 30. červenec, na kdy měli poslanci naplánované druhé čtení nového znění dodatkového zákona. Pakliže by liberálové „dodatky k dodatku“ (*Amendments to the Amendment*), jak se někdy také v nadsázce označoval,¹⁷² podpořili, obával se kabinet vypuknutí nepokojů v katolických částech ostrova, kde rostla nespokojenost s vládními ústupky protestantské menšině. Občanská válka v Irsku tak nabývala stále jasnějších obrysů.

Odvrátit se ji pokusil svou intervencí britský král Jiří V. Ještě před schůzí k *Amendment Bill* svolal do Buckinghamského paláce konferenci za účasti zástupců dvou nejsilnějších politických stran v zemi a obou antagonistických táborů v Irsku,

¹⁷² Prill, c. d., s. 129.

kteří se měli za jedním stolem pokusit najít východisko z této patové situace.¹⁷³ Jednání trvající od 21. do 24. července však skončila krachem, protože žádná ze stran nebyla ochotná k ústupkům.¹⁷⁴ O dva dny později dorazily do Londýna zprávy o dodávce zbraní pro Irské dobrovolníky a krveprolití v Dublinu. Manévrovací prostor liberální vlády se tak ještě více zmenšil. Před obtížemi v Irsku ji ale zachránily problémy na kontinentě.

Atentát na následníka rakousko-uherského trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku Žofii v Sarajevu 28. června 1914 a bezprostřední události po něm zůstaly v Británii ještě ve stínu řešení irské otázky.¹⁷⁵ Až diplomatická krize, kterou rozpoutalo ultimátum Vídně bělehradské vládě 23. července a rakousko-uherské vyhlášení války Srbsku o pět dní později, donutila Londýn obrátit pozornost i k mezinárodnímu dění. Snahy britského ministra zahraničí sira Edwarda Greye o lokalizaci konfliktu a velmocenské zprostředkování míru mezi Vídní a Bělehradem však skončily bez úspěchu. Naplno vtažena do událostí na kontinentě pak byla Británie 4. srpna, kdy Německo napadlo sousední Belgii, jejíž neutralitu Londýn garantoval, a poté Francii – britského spojence.¹⁷⁶

Několik hodin před zahájením druhého čtení upraveného dodatkového zákona navrhli Bonar Law s Carsonem premiérovi kvůli kontinentální krizi jeho projednávání odložit, aby vnitropolitické spory nerozdělovaly národ a neoslabovaly pozici britské

¹⁷³ Liberální vládu zastupoval premiér Asquith s kancléřem pokladu Lloydem Georgem a konzervativní opozici Bonar Law s vůdcem unionistů v Horní sněmovně a předákem jihoirských protestantů lordem Lansdownem. Irské nacionalisty reprezentovali Redmond a Dillon, za ulsterské unionisty se rozhovorů účastnili Carson a Craig. Konferenci předsedal mluvčí Dolní sněmovny James Lowther. (Macardle, c. d., s. 111.)

¹⁷⁴ Největší rozpory panovaly v otázce, jak teritoriálně vymezit území Ulsteru, kterého by se týkalo případné vyčlenění z *Home Rule*. (Jalland, *The Liberals*, s. 253-255.)

¹⁷⁵ Jenkins, c. d., s. 322-323; Gordon, Michael R., *Domestic Conflict and the Origins of the First World War. The British and German Cases*. Journal of Modern History (dále jen JMH), 1974, s. 213.

¹⁷⁶ Blíže k mezinárodnímu vývoji v předvečer první světové války a postoji Británie Massie, Robert. K., *Dreadnought. Britain, Germany, and the Coming of the Great War*. New York 1991, s. 854-908; Kennedy, Paul. M., *The Rise of the Anglo-German Antagonism 1860-1914*. London 1980, s. 455-463. V češtině Skřivan, Aleš, *Císařská politika. Rakousko-Uhersko a Německo v evropské politice v letech 1906-1914*. Praha 1995, s. 240-245.

vlády v jejím úsilí zažehnat na poslední chvíli hrozící válku na evropské pevnině. Po poradě s ostatními ministry a kladném stanovisku Redmonda Asquith souhlasil. Vláda se také interně shodla na tom, že nechá irskou autonomii uzákonit v původní podobě, její platnost ale pozdrží takzvaným odkladným zákonem (*Suspensory Act*) do doby, než se mezinárodní situace uklidní a bude možné *Amendment Bill* schválit. V této souvislosti bývají často citována Greyova slova z 3. srpna, že „*jediným světlym bodem na této hrozné situaci je Irsko*“.¹⁷⁷

Zatímco protestantští Irové okamžitě Británii demonstrovali svoji věrnost v nastávajících těžkých časech, nejistotu vzbuzovalo, jak se za těchto podmínek zachovají irští nacionalisté. Ve stejný den jako ministr zahraničí promluvil v Dolní sněmovně také Redmond, který vládu ujistil, že při ohrožení zvenčí budou Irové stát na britské straně. „*Pevně věřím, že se irská demokracie s maximální snahou a sympatiemi přikloní k této zemi v každé zkoušce a v každém nebezpečí, jež ji mohou potkat,*“ prohlásil za většinové obyvatele Irska.¹⁷⁸ Současně londýnskému kabinetu nabídl Irské dobrovolníky k obraně ostrova, pokud z něj stáhne armádu. Na oplátku žádal co nejrychlejší uzákonění *Home Rule*.¹⁷⁹

K tomu došlo 18. září 1914, kdy zákon o irské samosprávě dostal královský souhlas (*Royal Assent*). Jeho účinnost však souběžně přijatý *Suspensory Act* odsouval

¹⁷⁷ Kee, c. d., s. 515; Boyce, O'Day, c. d., s. 93; Dudgeon, c. d., s. 422. Někteří historici mají za to, že nebýt červencové krize skončil by spor o *Home Rule* s největší pravděpodobností občanskou válkou. (Stewart, c. d., s. 231; Hünseler, c. d., s. 236; Stubbs, John O., *Unionist and Ireland, 1914-1918*. HJ 33, 1990, s. 869.) Totéž se domnívali i někteří současníci. Birrell například v červnu 1914 prohlásil, že „*velkému požáru už nelze zabránit*“ (Jalland, *The Liberals*, s. 260.) Velení britské armády na počátku následujícího měsíce upozornilo Asquithovu vládu, že veškeré britské expediční síly „*bude možná nutné použít k obnově pořádku*“ v Irsku, a v případě konfliktu na kontinentě tak nebude možné dostát spojeneckým závazkům vůči Francii, ani vyslat vojenskou pomoc Egyptu nebo Indii. (NA, CAB 37/134/81, A Memorandum by the military members of the Army Council on the military situation in Ireland, 4. července 1914.)

¹⁷⁸ Gwynn, *Life*, s. 356.

¹⁷⁹ Až po Redmondově vystoupení dala britská vláda Francii definitivní příslib, že na kontinent pošle své expediční jednotky. (Boyce, O'Day, c. d., s. 94.)

o dvanáct měsíců nebo do konce války, kdyby skončila dřív.¹⁸⁰ Unionisté sice na znamení protestu při vyhlášení královského souhlasu odešli z Dolní sněmovny, na výsledku však už nemohli nic změnit. Od Redmondova slibu loajality se ocitli v defenzivě,¹⁸¹ naopak vůdce IPP byl na vrcholu své moci a mohl se i přes odklad platnosti autonomie cítit jako skutečný vítěz. Události první světové války však měly za následek, že se jím nakonec nestal a irskou otázku musel Londýn řešit s úplně jinými a radikálnějšími nacionalistickými předáky, než s jakými na počátku srpna 1914 do konfliktu vstupoval.

Už krátce po jeho vypuknutí se v britském tisku objevily hypotézy, že se Německo vrhlo na válečné dobrodružství pod vlivem přesvědčení, že se do něj Britové kvůli hrozící občanské válce v Irsku nezapojí a zůstanou neutrální.¹⁸² Tato teorie se později přenesla i do odborné literatury¹⁸³ a svými výroky ji podpořili i někteří přímí aktéři tehdejších událostí.

Ve svých pamětech vydaných ještě během války tvrdil tehdejší americký velvyslanec v Německu Gerard, že Berlín v červenci 1914 věřil, že „*celé Irsko povstane ve chvíli, kdy bude vyhlášena válka*“, což Británii neumožní do konfliktu na straně Francie a Ruska zasáhnout.¹⁸⁴ Také Churchill se ve svém líčení první světové války a vývoje, který jí předcházela, podívoval nad tím, jak mohli němečtí státníci věřit zprávám německých agentů, „*že je Anglie paralyzována výmyslem, že směřuje k občanské válce, a není nutné ji brát v potaz jako faktor v evropské situaci*“.¹⁸⁵ A do

¹⁸⁰ V září 1915 byla stejným způsobem posunuta platnost autonomního zákona o dalších šest měsíců. Na počátku roku 1916 už nikdo nevěřil, že by konflikt mohl v dohledné době skončit, a proto byla účinnost zákona definitivně oddálena až na dobu po skončení první světové války.

¹⁸¹ Stubbs, c. d., s. 872-874; Hennessey, c. d., s. 71.

¹⁸² Hünseler, c. d., s. 260; Gundelach, c. d., Bd. 1, s. 136-138; Peatling, Gary K., *British Opinion and Irish Self-government, 1825-1925. From Unionism to Liberal Commonwealth*. Dublin 2001, s. 85.

¹⁸³ Srv. Gwynn, Life, s. 350; Stewart, c. d., s. 226 an; Mansergh, c. d., s. 293 an; Noyes, Alfred, *The Accusing Ghost or Justice for Casement*. London 1957, s. 37; Rhodes, Thomas, Kühlmann – wie er wirklich ist. Berlin 1926, s. 36. Opačný názor viz Prill, c. d., s. 132; Macardle, c. d., s. 110.

¹⁸⁴ Gerard, James Watson, *My Four Years in Germany*. New York 1917, s. 100-101.

¹⁸⁵ Churchill, Winston L. S., *The World Crisis*. Vol. 1 (1911-1914). London 1923, s. 148.

třetice jeho vládní kolega David Lloyd George soudil, že Německo k válečnému tažení proti Rusku a Francii „*bezpochyby přiměly přehnané a mylné zvěsti*“ o situaci v Irsku. „*Ministerstvo zahraničí je o tom alespoň naprosto přesvědčeno,*“ poznamenal velšský politik, který během války vystřídal Asquitha v premiérském křesle.¹⁸⁶ I ten ostatně později tvrdil, že „*Německo nepochybně počítalo s tím, že se Velká Británie rozhodně aktivně nezapojí do boje v Evropě kvůli hrozbě občanské války v Irsku*“.¹⁸⁷

Že se *Foreign Office* ani oba váleční ministerští předsedové úplně nemýlili, dokládá v táboře Centrálních mocností například tehdejší náčelník rakousko-uherského generálního štábu Conrad von Hötzendorf, který ve svých poválečných memoárech rezolutně prohlašoval, že na britských ostrovech po zkrachování konference v Buckinghamském paláci hrozila občanská válka.¹⁸⁸ Přesvědčením o britské neutralitě vůči potenciálnímu konfliktu na pevnině vysvětlovat v listopadu 1914 i baron von Strumm z pruského generálního štábu, proč císařství před vypuknutím první světové války v Irsku „*neintrikovalo*“.¹⁸⁹ Otázkou tedy je, jak se tento názor v Německu rozšířil a do jaké míry měl vliv na rozhodování Berlína v předvečer válečného konfliktu.

Jedním z obsáhlých informačních zdrojů o vývoji ve Velké Británii byl tisk. Kromě britského, jehož zprávy londýnská ambasáda pravidelně do Berlína zasílala, se tomuto tématu široce věnovaly i německé noviny. V hodnocení dění na ostrovech se však zpočátku rozcházely. Do konference v Buckinghamském paláci se sociálnědemokratické a liberální listy spíše klonily k názoru, že k občanské válce v

¹⁸⁶ Riddell, Lord George, War Diary 1914-1918. London 1933, s. 5; srv. též Lloyd George, David, War Memoirs, 1914-1918. Vol. 2, London 1933, s. 694.

¹⁸⁷ Asquith, Herbert Henry, The Genesis of the War. London 1923, s. 215.

¹⁸⁸ Conrad von Hötzendorf, Franz, Aus meiner Dienstzeit 1906-1918. Bd. 3, Wien, Leipzig 1922, s. 676.

¹⁸⁹ Hennessey, c. d., s. 134.

Irsku nedojde a odtržení Ulsteru je pouhou fikcí.¹⁹⁰ Konzervativní deníky viděly situaci o něco dramatičtěji a například *Kölnische Zeitung* psal o „temné předuše..., jako bychom stáli v předvečer velkých událostí“.¹⁹¹ Nutno však poznamenat, že kolínský list se opíral hlavně o zprávy britského unionistického tisku. To bylo ostatně příznačné pro většinu dobových německých deníků, které většinou čerpaly informace z britských zdrojů nebo od svých londýnských dopisovatelů. Přimo v Irsku měly své korespondenty jen výjimečně.

Konference v Buckinghamském paláci a následné krvavé události v Dublinu rozšířily v německém tisku skepsi ohledně možnosti udržet v Irsku mír. Neúspěch schůzky iniciované Jiřím V. prorokoval ještě před jejím koncem i jinak umírněný *Frankfurter Zeitung*¹⁹² a *Kölnische Zeitung* její výsledek jen utvrdil v přesvědčení, že občanská válka na „zeleném ostrově“ je přede dveřmi.¹⁹³ Po incidentu na *Bachelor's Walk* se přidaly i další listy a například *Hannoverscher Courier* konstatoval, že napětí v Irsku je mnohem větší, než za jaké se doposud mělo.¹⁹⁴ Podobně reagoval také *Neue Preußische Zeitung* – referující jinak o vývoji v Irsku pod vlivem Schiemanova irofilství –, podle něhož „vzala otázka irské autonomie mnohem vážnější obrat, než byl člověk oprávněn se domnívat“.¹⁹⁵

V německých komentářích začal převažovat názor, že napjatá vnitropolitická situace nedovolí Velké Británii zapojit se do dění na evropském kontinentu. S blížícím se vypršením rakouského ultimáta Srbsku tak například *Hamburgischer Correspondent* soudil, že „vláda v Londýně bude s velkou pravděpodobností spolu

¹⁹⁰ Srv. Vorwärts, 16. července 1914; Vossische Zeitung, 14. července 1914; Hamburgischer Correspondent, 21. července 1914.

¹⁹¹ Kölnische Zeitung, 14. července 1914.

¹⁹² Frankfurter Zeitung, 23. července 1914.

¹⁹³ Kölnische Zeitung, 23. července 1914.

¹⁹⁴ Hannoverscher Courier, 28. července 1914.

¹⁹⁵ Neue Preußische Zeitung, 29. července 1914.

*s tou v Rusku a Francii souhlasit s Berlínem při pokusech o lokalizování konfliktu“.*¹⁹⁶

K podobnému závěru došel v těchto dnech i tiskový orgán německé sociální demokracie *Vorwärts*¹⁹⁷ stejně jako konzervativní *Neue Preußische Zeitung*, podle něhož byly srbské naděje na podporu ze strany dohodových mocností kvůli zaneprázdněnosti Británie řešením irské autonomie „*stále nepatrnější*“.¹⁹⁸

Zásadní názorový obrat nepřineslo ani odložení projednávání návrhu dodatkového zákona k *Home Rule* v Dolní sněmovně na konci července, po němž většina německých listů sice nabyla dojmu, že se britští politici shodli na řešení ulsterské otázky, tento krok ale podle nich přišel pozdě.¹⁹⁹ Výjimkou byl například časopis *Die Zukunft*, který na počátku srpna varoval před spoléháním na britskou neutralitu a upozorňoval, že Londýn nebude nečinně přihlížet vzniku německé nadvlády nad evropským kontinentem. „*Nepodceňujte nepřítele!*“ apeloval na vedení země, „*po prvním výstřelu nebude ulsterský vřed hmatatelnější než vyschlý kožní pupínek.*“²⁰⁰

Hlavním zdrojem informací berlínské vlády o dění ve Velké Británii byly ovšem depeše londýnské ambasády. V této souvislosti se už krátce po vypuknutí války objevily zvěsti, které později převzali i někteří historici, o údajném Kühlmannově pobytu v Ulsteru v červenci 1914, kde měl působit jako císařův agent a z jeho hlášení měl Berlín nabýt dojem, že se Irsko nachází na pokraji občanské války.²⁰¹ Podle dobového tisku či prohlášení Dillona v britském parlamentu poslal z Belfastu do německé metropole minimálně jednu depeši, která byla následně předána do Vídně, a v ní tvrdil, že zahraničněpolitická akceschopnost Británie je ochromena v důsledku

¹⁹⁶ Hamburgischer Correspondent, 24. července 1914.

¹⁹⁷ Srv. *Vorwärts*, 25. července 1914.

¹⁹⁸ *Neue Preußische Zeitung*, 24. července 1914. Podobně *Frankfurter Zeitung*, 27. července 1914.

¹⁹⁹ Srv. *Kölnische Volkszeitung*, 31. července 1914; *Vossische Zeitung*, 31. července 1914; *Kölnische Zeitung*, 1. srpna 1914.

²⁰⁰ *Die Zukunft*, 1. srpna 1914.

²⁰¹ Srv. Hünseler, c. d., s. 261; Macardle, c. d., s. 110; Prill, c. d., s. 134.

vrcholící irské krize.²⁰² O této zprávě však neexistují žádné písemné doklady, ani o diplomatových kontaktech s některou ze stran irského konfliktu. Podle Thomase Rhodese, autora Kühlmannovy do značné míry obhajovací biografie, Němec na ostrově nikdy nebyl – ani předtím, ani potom.²⁰³ Pozdější šéf Zahraničního úřadu sám ve svých pamětech uvádí, že v této době pobýval v Německu na dovolené a do Londýna se vrátil až na počátku srpna, kdy už byla jeho země ve válečném stavu s Ruskem.²⁰⁴

Lichnowského hlášení během červencové krize o situaci v Británii na pozadí sporů o řešení otázky irské autonomie neopouštěla ani na chvíli věcnou rovinu a neustále upozorňovala na možnost smírného urovnání konfliktu. Den po radikální úpravě *Amendment Bill* v horní komoře parlamentu velvyslanec kancléři sdělil, že londýnská vláda „*doufá, že v poslední hodině docílí dohody, ač se v současnosti výhledy na ni mohou zdát nepatrné, a počítá přitom s přáním obou táborů, pokud možno, zabránit krveprolití*“.²⁰⁵ Rozuzlení irského rébusu očekával v nadcházejících týdnech. „*Pokud se Home Rule Bill objeví jako zákon ve sbírce zákonů bez předchozí dohody protistran, vytvoří se v Ulsteru vlastní vláda a střetům půjde jen stěží zabránit,*“ odhadoval Lichnowsky další vývoj.²⁰⁶

I po krachu konference v Buckinghamském paláci soudil, že existuje „*malá naděje, že se plénu Dolní sněmovny podaří docílit shody, již straničtí vůdci nedosáhli*“.²⁰⁷ Tlumočil přitom názory britského tisku, který podle něj situaci hodnotil „*velmi ustaraně*“. „*Nechybí ani upozornění, že vnitřní krize Anglie vážně omezuje v uplatňování jejího hlasu v současné evropské zápletce a její cena jako opory pro její*

²⁰² Prill, c. d., s. 134; Rhodes, c. d., s. 30; Hünseler, c. d., s. 261.

²⁰³ Rhodes, c. d., s. 31, 36.

²⁰⁴ Srv. Kühlmann, c. d., s. 381-390;

²⁰⁵ PA AA, England 80, Bd. 13, A 14158, Lichnowsky Bethmannu Hollwegovi, 15. července 1914.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ Tamtéž, A 14819, Lichnowsky Bethmannu Hollwegovi, 25. července 1914.

přátele výrazně poklesla,“ shrnul velvyslanec mínění ostrovních listů krátce po odeslání rakouské nóty Bělehradu.²⁰⁸

Naposledy atmosféru v Irsku Lichnowsky líčil po dovozu zbraní pro Irské dobrovolníky a následné střelbě na *Bachelor's Walk*. „*Nervozita kvůli této události je samozřejmě velmi velká a mohla by při všeobecném napětí v irské otázce dosáhnout obrovských rozměrů, pokud na sebe nestáhnou velkou část pozornosti současné vnější problémy,*“ tvrdil německý ambasador,²⁰⁹ z jehož zpráv je možné vyčíst varování, aby se Berlín neupínal k představě, že Británie byla zcela paralyzována irským problémem.²¹⁰

Na rozdíl od kancléře Bethmanna Hollwega, který jevil z reakce Londýna na kontinentální vývoj obavy,²¹¹ vedení Zahraničního úřadu velvyslancovým upozorněním dlouho nedopřávalo sluchu, jak dokládá i cesta generálního ředitele hamburského HAPAGu a císařova přítele Alberta Ballina do Londýna v předposledním červencovém týdnu. Z pověření státního tajemníka Gottlieba von Jagowa tam měl zjišťovat i politické nálady, jelikož podle šéfa Zahraničního úřadu „*zpravodajství německého velvyslance není považováno za úplné a důvěryhodné*“.²¹² Sám Jagow krátce předtím ujišťoval kontradmirála Behnkeho, že „*v případě války Trojdohody proti Dvojspolku se do ní Anglie nezapojí*“.²¹³ Ballinova zpráva nedůvěru Jagowa vůči hodnocením Lichnowského do jisté míry utvrdila. Reakci Britů na rakouské ultimátum Srbsku označil zvláštní emisar za velmi mírnou. „*To částečně*

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž, A 15161, Lichnowsky Bethmannu Hollwegovi, 28. července 1914.

²¹⁰ Hünseler, c. d., s. 255; Fischer, Griff, s. 88.

²¹¹ Massie, Dreadnought, s. 871.

²¹² Hünseler, c. d., s. 256.

²¹³ Tamtéž, s. 255.

souvisí se současnou situací, neboť dění vládne ulsterská otázka,“ vypožadoval Ballin.²¹⁴

Německými nadějemi v britskou neutralitu poprvé těžce otrásla Greyova hrozba intervencí v rozhovoru s Lichnowskym 29. července. Šéf *Foreign Office* zdrženlivost své země podmínil tím, že Rakousko-Uhersko zastaví v Srbsku svůj postup, bude souhlasit se zprostředkováním velmocí a do bojů se nezapojí Německo s Francií.²¹⁵ Definitivně pak tuto naději pohřbilo následující den odložení debaty o *Amendment Bill* v britském parlamentu, o němž Lichnowsky Zahraniční úřad obratem informoval.²¹⁶ Jagow poté sám přiznal, že od přelomu července a srpna počítal se vstupem Velké Británie do války na nepřátelské straně.²¹⁷

Už před napadením Belgie a Francie tak muselo být v Berlíně zřejmé, že Německo nemůže spoléhat na nestrannost Londýna kvůli jeho domácím problémům a při útoku na západ musí brát v úvahu jeho možný – a stále pravděpodobnější – zásah. Zcela otevřeně to deklaroval Grey 3. srpna v již zmíněném projevu v Dolní komoře parlamentu, když prohlásil: „*Všeobecné nálady v Irsku – a chtěl bych, aby to bylo v zahraničí jasně pochopeno – nedělají z irské otázky kritérium, které bychom nyní museli brát v potaz,*“ vzkázal na druhou stranu Lamanšského kanálu.²¹⁸ Na zastavení pomalu se roztáčející válečné mašinérie však už bylo pozdě a v Německu k tomu ani nebyla vůle.

²¹⁴ DD, Bd. 1, Nr. 254, s. 222, Ballin Jagowovi, 24. července 1914.

²¹⁵ Tamtéž, Bd. 2, Nr. 368, s. 78-80, Lichnowsky Zahraničnímu úřadu, 29. července 1914.

²¹⁶ Tamtéž, Nr. 454, s. 161, Lichnowsky Zahraničnímu úřadu, 30. července 1914.

²¹⁷ Hünseler, c. d., s. 256. Ve svých pamětech Jagow i Bethmann Hollweg však „irskou kartu“ v předválečných událostech zcela pomíjejí. Srv. Jagow, Gottlieb von, Ursachen und Ausbruch des Weltkrieges. Berlin 1919; Bethmann Hollweg, Theobald von, Betrachtungen zum Weltkrieg. Hrsg. Jost Dülffer, Essen 1989.

²¹⁸ Hünseler, c. d., s. 258.

5. Německá pomoc Velikonočnímu povstání 1914-1916

5.1 Irové na bitevním poli a ve válečných programech Němců

Irsko vstoupilo do první světové války po boku Velké Británie spolu s jejími dominii a ostatními državami. Její rozpoutání na ostrově diametrálně změnilo situaci. *„Lid jakoby ovládnul proválečný sentiment, když patriotické davy v Dublinu mávaly britskými vlajkami, ničily obchody vlastněné německými emigranty a nadšeně zdravily vojáky odjíždějící na západní frontu,“* líčí atmosféru v prvních válečných týdnech historici Foy a Barton.¹ Také dobová policejní hlášení konstatovala, že v zemi vládlo *„silné vlastenectví a protiněmecké nálady“*.² *„Irsko se stalo prakticky přes noc nadšeně proanglické,“* postřehl jeden z pamětníků.³ Do britské armády se v Irsku hlásili zejména příslušníci UVF, kteří v září 1914 vytvořili 36., takzvanou ulsterskou divizi. Na jejím vzniku se dohodl Carson s Asquithem a nově jmenovaným ministrem války lordem Kitchenerem a v prvním roce její existence do ní vstoupilo 27 412 mužů.⁴ Divize měla vlastní barvy, distinkce i své velitele a náborové důstojníky z řad UVF, kteří rekrutovali severoirské dobrovolníky nezávisle na náborové kampani britské armády.⁵

Stejně privilegované postavení pro Iry z katolických částí ostrova chtěl získat také Redmond, když 20. září 1914 nabídl Britům sbory Irských dobrovolníků k boji na kontinentě. *„Tato válka je vedena k obraně nejvyšších principů víry, morálky a práva a bylo by navždy hanbou pro naši zemi, ostudou pro její muže a popřením lekcí její*

¹ Foy, Barton, c. d., s. 12.

² NA, CO 903/17, County Inspector's Report, srpen 1914.

³ McGarry, c. d., s. 80.

⁴ Kee, c. d., s. 525.

⁵ K britskému válečnému rekrutování v Irsku blíže Boyce, O'Day, c. d., s. 99-103.

historie, pokud by mladé Irsko omezilo své úsilí jen na zůstávání doma k obraně irských břehů,“ prohlásil na shromáždění Irských dobrovolníků ve Woodenbridgi v hrabství Wicklow a vyzval je, aby šli bojovat, „*kamkoli se palebná linie rozšíří*“.⁶ Redmond věřil, že prokázanou loajalitou v době, kdy Británie čelí smrtelnému nebezpečí, zlomí odpor unionistů vůči uznání autonomie pro celé Irsko a sblíží oba konfesně rozdělené tábory na ostrově, jejichž nepřátelství prohloubilo schvalování *Home Rule*.

Kitchener však jeho požadavek na vytvoření kontingentu s irskými důstojníky, který by byl složen z Irských dobrovolníků po vzoru ulsterské divize, odmítl. Nový šéf *War Office*, ačkoli pocházel z katolického jihozápadu Irska, byl rozhodným odpůrcem nacionalistů a irským politikům ani trochu nedůvěřoval – o to méně jejich ozbrojeným jednotkám.⁷ Na rozdíl od ulsterských protestantů tak byli irští katoličtí vojáci roztroušeni v řadě sborů pod britským velením, které tvořily hlavně 10. a 16. divizi Kitchenerovy *New Army*. Říkalo se jim proto také irské divize. Na uniformách však nenosili žádné národní odznaky ani symboly, kterými by demonstrovali svou příslušnost ke „smaragdovému ostrovu“.

Svým vstřícným gestem vrazil „irský Jidáš“, jak Redmonda nazval Larkin,⁸ zákonitě klín do nacionálně smýšlející části irské společnosti. Její majorita i většina členů Irských dobrovolníků se postavila za parlamentního předáka. Naopak radikálové účast ve válce s Německem odmítli s poukazem na to, že Irsko nemá s císařstvím žádné spory, a proto nemá důvod s ním bojovat. Spor na konci září 1914 vyústil v rozštěpení Irských dobrovolníků. Stoupenci Redmonda se prohlásili Irskými národními dobrovolníky (*Irish National Volunteers*, INV) a deklarovali připravenost

⁶ Cronin (ed.), c. d., s. 49; Hennessey, c. d., s. 87.

⁷ Denman, Terence, *Ireland's Unknown Soldiers. The 16th (Irish) Division in the Great War, 1914-1918*. Dublin 1992, s. 21.

⁸ Ó Broin, Dublin Castle, s. 20.

pomoci Británii ve válce proti Německu. Do jejich řad vstoupilo přes 178 000 příslušníků původní organizace, jejich počet se ale postupně snižoval, jak členové INV odcházeli bojovat do britské armády.

Zbývajících zhruba 11 000 Irských dobrovolníků zůstalo věrných dosavadnímu prezidentovi Éoinu MacNéillovi a tradičnímu názvu.⁹ Na shromáždění 25. října v dublinském *Abbey Theatre* si pak za jeden ze svých cílů stanovili „*klást odpor jakémukoli pokusu přinutit irské muže vstoupit do vojenské služby pod jakoukoli vládou, dokud nebude svobodná národní vláda Irska zmocněna irským lidem, aby o tom jednala*“.¹⁰ Už předtím vstup Irů do britské armády nekompromisně odsoudil také Arthur Griffith na stránkách svého listu *Sinn Féin*: „*Ti Irové, kteří bojují pod britskou vlajkou, bojují za zákon o unii – bojují za zlo a za udržování zla...*“¹¹

Do podzimu 1915 dobrovolně narukovalo na 27 000 členů INV a celkem se do této doby do britské armády přihlásilo přes 81 000 Irů.¹² Služba ve zbraní byla lákavá hlavně pro ty z nejchudších vrstev bez trvalého zaměstnání, kteří získali zdarma jídlo a ubytování a výživné od armády pomáhalo zlepšovat sociální situaci jejich rodin. Příslušníci 10. divize se zapsali do britských válečných dějin svým hrdinstvím při marném dobývání Gallipoli a vojáci 16. a 36. divize bojovali bok po boku v krvavých jatkách u Yper.¹³ V prvních třinácti měsících války bylo vyznamenáno Viktoriínským křížem celkem 17 Irů. Ani to však nezlomilo nesouhlas nejvyššího velení s vytvořením vlastní irské brigády a stejně dopadla i Redmondova myšlenka přeměnit INV v irskou domobranu, která by hájila ostrov před potenciální německou invazí.

⁹ Neoficiálně se jim však přezdívalo *Sinn Féin Volunteers*. K početnímu stavu obou organizací do roku 1916 blíže Intelligence Notes, s. 175-176.

¹⁰ Hennessey, c. d., s. 91; Duggan, John P., *A History of the Irish Army*. Dublin 1991, s. 6.

¹¹ *Sinn Féin*, 15. srpna 1914.

¹² Vedle nich bylo v britské armádě dalších více než 20 000 Irů, kteří v době vypuknutí války sloužili v pravidelných sborech, a 30 000 jich bylo povoláno do zbraně jako rezervisté. (Denman, c. d., s. 31.) Celkem tak do podzimu 1915 oblékalo britskou uniformu 132 454 Irů - 79 511 katolíků a 52 943 protestantů. (Kee, c. d., s. 525.)

¹³ Harris, Henry, *The Other Half Million. Irish Soldiers of the Great War*. In: Edwards, Owen Dudley, Pyle, Fergus (eds.), 1916: *The Easter Rising*. London 1968, s. 105-111.

Ta vzbuzovala u britských představitelů v Irsku obavy už před válkou a na podzim 1914 se kvůli tomu sešel státní podsekretář pro Irsko sir Matthew Nathan s Kitchenierem. Proslulý generál, jemuž slávu přineslo tažení v Súdánu a búrská válka, s touto možností také počítal a byl přesvědčen, pokusí-li se Němci skutečně o invazi, vyberou si k ní severozápadní pobřeží Irska. V takovém případě proti nim plánoval nasadit divizi složenou z Ulsteřanů. Britský vrchní velitel v Irsku generál Friend sice namítal, že protestantská jednotka nebyla v té době ještě dostatečně disciplinovaná pro takový úkol, ministr války byl však opačného názoru.¹⁴

Plány na obranu ostrova proti invazi nepřítelů měla britská armáda vypracovány již od roku 1905. Jejich autor generál Francis Grenfell, který tehdy velel britským silám v Irsku, bral v úvahu invazi francouzských nebo německých jednotek. V případě Němců předpokládal, že se o vylodění pokusí v prostoru mezi západním a severním pobřežím Irska v počtu 5000-10 000 mužů, k nimž se připojí určité procento místních obyvatel. Hlavní úder proti invazním jednotkám měl být veden již na moři. Pokud by se jim přesto podařilo dosáhnout pevniny, britský generální štáb věřil, že k zastavení takové invaze bude stačit 32 000 vojáků.¹⁵ V lednu 1915 se Nathan s ohledem na potenciální hrozbu německého vylodění zaobíral myšlenkou „vyčistit“ pobřežní hrabství od všech osob, které by mohly s Němci sympatizovat.¹⁶

Podezřívavost Britů podporovaly i zachycené šifrované zprávy, které podle nich ukazovaly na připravovaný výsadek císařských vojáků v Irsku. Jednu takovou obsahoval například dopis dvou irských sester, poslaný z Berlína do Říma, který se dostal do rukou britských diplomatů a pisatelka v něm sdělovala, že „*Hans a Pat*[rick]

¹⁴ Ó Broin, Dublin Castle, s. 26-27.

¹⁵ NA, WO 106/44, The Defence of Ireland, 18. října 1905. Další protiněmecké plány britské armády viz tamtéž, WO 106/46-47.

¹⁶ Ó Broin, Dublin Castle, s. 31.

*se nyní spojili, ale Pat je špatný zahradník a na pobřeží Kerry bude trpké ovoce“.*¹⁷

Zmínka o pobřeží hrabství na jihozápadě Irska, odkud mimochodem pocházel Kitchener, britská místa vedla k domněnce, že by si ho Němci mohli vybrat ke zřízení své námořní základny na ostrově.¹⁸

Jak už ale bylo dříve zmíněno, Berlín do vypuknutí války o vojenském využití Irska neuvažoval a po jejím rozpoutání invazi bránilo reálné rozložení sil na moři. Od prvních dnů konfliktu drželo britské námořnictvo německou *Hochseeflotte* v šachu a nenechalo se vmanévrovat do rozhodující bitvy, od níž si velení německého válečného loďstva slibovalo zlomení britské převahy v Severním moři a umožňovalo by zaútočit na Britské ostrovy. S Irskem se nepočítalo ani v plánech německé admirality na námořní blokádu Velké Británie. Podle autora jejího návrhu korvetního kapitána Schlubacha bylo osídlení ostrova příliš řídké a zároveň zde nebyl dostatek důležitých obchodních center. Výjimku představovaly Dublin a Belfast, „*kteřé budou zahrnuty do blokády (britských – pozn. F. N.) přístavů u Irského moře*“.¹⁹ Vzhledem k síle britské válečné flotily byl tento záměr jen těžko proveditelný a Německo k jeho uskutečnění nemělo ani dostatek plavidel.²⁰

Vody v okolí Irska se tak staly pouze dějištěm obchodní války německého ponorkového loďstva, která měla za cíl ochromit britskou námořní dopravu, a ostrovy tak vyhladovět a donutit ke kapitulaci. *U-booty* operovaly hlavně na jih od irských břehů, neboť tudy vedly námořní trasy do přístavů na západě a jihu Anglie a do

¹⁷ NA, KV 2/6, Kell Priceovi, 14. února 1915.

¹⁸ Tamtéž, Rodd ministerstvu zahraničí, 12. února 1915.

¹⁹ BA-MA, RM 3/27, Blockade der englischen Inseln, 25. října 1914.

²⁰ Na počátku války měla Británie nad Německem početní převahu ve všech typech bitevních lodí i ponorek. Těch mělo císařství k dispozici 28; čtyři z nich s označením U 1-U 4 však byly zastaralé a používaly se jen jako cvičné. Ze zbývajících (U 5-U 28) byla část ještě vybavena méně spolehlivými olejovými motory, zatímco novější typy už byly poháněny dieselovými. Ve stejné době měla Británie ponorek 78, Francie 55 a Rusko 28. (Kluge, c. d., s. 111, 354.) K 4. únoru 1915, kdy Německo vyhlásilo vody kolem Velké Británie a Irska válečným pásmem, působilo v Severním moři 21 těchto plavidel. (Kielmansegg, c. d., s. 134.) K úplné blokáde britských ostrovů bylo přitom potřeba podle předválečných neoficiálních plánů nejméně 222 *U-bootů*. (Marine Archiv (Hrsg.), Der Krieg zur See 1914-1918. Bd. 1, Berlin 1920, s. 153-156; Tarrant, c. d., s. 16.)

Queenstownu, hlavní základny britské flotily v Irsku. V této oblasti byly také potopeny britské zaoceánské parníky Lusitania (7. května 1915) a Arabic (19. srpna 1915), na jejichž palubách zahynulo i mnoho občanů neutrálních států, především Američanů. Tyto incidenty vedly k vážnému zhoršení diplomatických vztahů Spojených států s Německým císařstvím a byly jedním z důvodů vstupu USA do první světové války v dubnu 1917.²¹

Irsko se také prakticky neobjevovalo ani mezi cíli zmiňovanými v jednotlivých válečných programech, které v Německu po rozpoutání konfliktu vznikly.²² Výjimkou byla studie předsedy Všeněmeckého svazu Heinricha Claße z konce roku 1914, jenž doporučoval omezit Velkou Británii po její kapitulaci pouze na území Anglie a Skotska, zatímco Irsko se mělo stát samostatnou republikou. Nárokování nezávislosti pro Iry v jeho případě však nevycházelo z nějakých sympatií k národním snahám obyvatel „zeleného ostrova“, ale čistě jako prostředek na ochromení moci Británie.²³

K ještě razantnějším územním záborům po porážce Velké Británie navrhoval přistoupit Paul Becker. Tento válečný invalida vytvořil na počátku konfliktu, kdy ještě v zemi panovala euforie z prvních úspěchů, dvě mapy Evropy, které ukazovaly, jak bude kontinent vypadat po triumfu Dohody a po vítězství Centrálních mocností. V druhém případě měly podle něj Německu připadnout rozsáhlé teritoriální zisky na úkor nepřátel. Existence Anglie se měla omezit jen na oblast Cornwallu a přístav Plymouth, zatímco zbytek jejího území až k hranicím se Skotskem by se stal

²¹ Celkem provedly německé ponorky během první světové války u pobřeží Irska přes 80 operací. (Srv. Marine Archiv, zejména svazky Der Krieg in der Nordsee, Bde. 1-4, 6-7, Der Handelskrieg mit U-Booten, 5 Bde.; BA-MA, RM 5/4685.) Poslední bylo měsíc před vyhlášením míru 11. října 1918 potopení britské poštovní lodi Leinster se 771 pasažéry na palubě nedaleko přístavu Kingstown, dnes Dun Laoghaire. Utonulo při něm přes 500 lidí. (Elsasser, c. d., s. 35.)

²² Srv. Fischer, Fritz, Griff nach der Weltmacht. Die Kriegszielpolitik des kaiserlichen Deutschland 1914/18. Düsseldorf 1971, s. 208 an, 258 an, 289 an; též Müller, Sven Oliver, Die Nation als Waffe und Vorstellung. Nationalismus in Deutschland und Großbritannien im Ersten Weltkrieg. Göttingen 2002, s. 189-204. Do konce války sepsaly a zveřejnily jednotlivé osoby, spolky nebo politické strany v Německu takových programových dokumentů celkem 43. (Kluge, c. d., s. 354.)

²³ Tamtéž, s. 112.

německým protektorátem. V Irsku a ve Skotsku měla být obnovena samostatná království. „*Tento vysněný obrázek infanteristy Kutschkeho se musí stát skutečností,*“ připsal Becker k mapě, „*německý národ má právo požadovat po těch, kdo mu vládnou, aby uskutečnili takové hrdinské činy, abychom poprvé v Evropě vytvořili pro naše potomky místo a velkou a silnou říši.*“²⁴

Jelikož ale Irsko nehrálo ve válečných úvahách Berlína žádnou podstatnou roli, musel impuls k německému angažmá na ostrově přijít odtamtud. Mnohasetleté dějiny protibritského vzdoru vžily mezi irskými obyvateli rčení, že „*obtíže Anglie jsou příležitostí pro Irsko*“. Krátce po vypuknutí války se také irští separatisté shodli na využití konfliktu na kontinentě k odstranění britské nadvlády nad Irskem. S plánem souhlasila i Clan na Gael, která přislíbila přípravy povstání finančně podpořit. Zasvěcen do nich byl rovněž sir Roger Casement, který od 20. července pobýval za oceánem, kam se vydal přesvědčit vůdce americké organizace Johna Devoye, aby uvolnil další peníze na dozbrojení Irských dobrovolníků, neboť s 1500 mauserovkami, pořízenými v Německu, nemohly milice nacionalistů efektivně konkurovat síle UVF.

Casement byl myšlence protibritského povstání také nakloněn, zároveň si však uvědomoval, že jeho úspěch nebude možný bez dostatečného množství zbraní a mužů vycvičených k boji. Omezené možnosti a finanční zdroje Clan na Gael nedovolovaly dovézt potřebný počet vojenského materiálu a instruktorů ze zámoří. Hrozící válka v Evropě a její následné rozpoutání nicméně otevřely možnost realizovat jeho úvahy o spolupráci s Německem, a proto se Casement za podpory Clan na Gael rozhodl získat vojenskou pomoc v Berlíně.

²⁴ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 2, A 31825, Becker Zahraničnímu úřadu, 21. listopadu 1914.

5.2 Irská percepcce Německa na počátku první světové války

Historik F. X. Martin tvrdí, že na začátku konfliktu sympatizovalo přes 80 % tehdejší irské společnosti s dohodovými státy.²⁵ Toto číslo by vysvětlovalo probritské válečné nadšení a protiněmecké nálady, citované v samotném úvodu této kapitoly. Svou roli v tom sehrály také tradiční irské vazby na Francii²⁶ i britskou propagandou přiživované zvěsti o německých zvěrstvech (*German atrocities*) páchaných „Prušáky“ v katolické Belgii,²⁷ jejichž symbolem se v Irsku stalo vypálení Lovaně, kde od 16. století stála irská katolická kolej, uchováající množství galských rukopisů.²⁸

Na stranu Londýna se postavila rovněž většina irské intelektuální a umělecké elity, která nezřídka britským zájmům propůjčila i své pero.²⁹ Příkladem toho je román *The Germans in Cork*, který za války anonymně vydala spisovatelka Mary Carberyová. Na základě fiktivních dopisů smyšleného vojenského guvernéra obsazeného jihoirského města barona Fritze von Kartoffela a dalších postav v něm typizovala všechny negativní vlastnosti spojované s Němci a predestírala tragický osud, který by Iry potkal, pokud by ostrov okupovala německá armáda, včetně nucené

²⁵ Martin, Francis Xavier (ed.), 1916 – Myth, Fact and Mystery. *Studia Hibernica* 7, 1967, s. 68.

²⁶ To se odráželo i v dobové irské probritské literatuře, která hojně používala rasový stereotyp boje Keltů proti Germánům. Srv. např. Leslie, Shane, *The Celt and the World. A Study of the Relation of Celt and Teuton in History*. New York 1917.

²⁷ Častý odkaz na Prusko nenarážel jen na vojenskou tradici a ideologii, spjaté s vůdčí monarchií Německého císařství, ale měl co do činění i s rozdílným vnímáním Němců katolickými Iry. Někteří proti sobě stavěli militantní Prusko a ostatní části Německa, především katolické Porýní a Bavorsko. „*Ne Německo, ale Prusko musí být pokořeno*,“ zněla základní idea takzvané teorie dvou Němecek, jejímž hlavním propagátorem byl přední britský znalec Německa a jeho literatury T. W. Rolleston. Blíže Fischer, J., c. d., s. 206-212.

²⁸ Americký generální konzul v Mnichově Gaffney, který tehdy byl shodou okolností na návštěvě Irsku, ve svých pamětech píše o „*zaplavení zeleného ostrova pamflety a letáky pojednávajícími o hrůzných zvěrstvech Němců v Belgii, které zdůrazňovaly zejména údajné vraždění kněží a jeptišek a ničení kostelů a klášterů*“. (Gaffney, Thomas St. John, *Breaking the Silence. England, Ireland, Wilson and the War*. New York 1930, s. 56.) Druhou válečnou událostí, instrumentalizovanou pro účely britské propagandy v Irsku, bylo potopení parníku *Lusitania* v květnu 1915, na jehož palubě bylo i 39 Irů. Blíže Novick, Ben, *Conceiving Revolution. Irish Nationalist Propaganda during the First World War*. Dublin 2001, s. 72-83; Müller, c. d., s. 124 an.

²⁹ Fischer, J., c. d., s. 150 an. Mezi nejaktivnější irské propagátory pomoci Británii patřil profesor ekonomie na dublinské Národní univerzitě a jeden ze zakládajících členů Irských dobrovolníků Thomas Kettle. Srv. Kettle, Thomas M., *The Ways of War*. London 1917.

asimilace s Němci, a dokonce likvidace nepřizpůsobivých obyvatel v plynových komorách.³⁰

Německá invaze sama o sobě působila jako velký strašák Irů, čehož britská válečná propaganda dokázala náležitě využít.³¹ Irsko se v jejím podání mělo změnit v německé podruží kolonizované Prusy, kde irské děti budou muset mluvit německy a obyvatelé ze svých daní platit německou okupační armádu. „*Bude už pozdě bojovat, když je nepřítel u vašich dveří,*“ varoval jeden ze záplavy propagandistických plakátů vylepovaných po Irsku, jejichž cílem bylo přesvědčit nacionální Iry k narukování do britské armády.³²

V korespondenci známého dramatika G. B. Shawa lze však najít také opačné líčení válečné atmosféry v Irsku. Jeho autorkou je Mabel Fitzgeraldová, manželka pozdější vůdčího bojovníka za irskou nezávislost a ministra zahraničí Irského svobodného státu Desmonda Fitzgeralda, která na počátku prosince 1914 popisovala v Británii žijícímu irskému rodákovi, že se „*země stala dost silně proněmeckou nebo přinejlepším neutrální*“. Výjimku podle ní představoval unionistický severovýchod ostrova. „*Většina Irska mimo Ulster je v této válce na straně Německa. Je tomu tak ze sentimentálních důvodů, jako je zášť k Anglii a obdiv ke statečným bojovníkům, a samozřejmě z důvodu zdravého rozumu, neboť Německo drží možnost naší státnosti,*“ soudila obdobně jako Casement Fitzgeraldová.³³

³⁰ [Carbery, Mary] The Germans in Cork. Being the Letters of His Excellency the Baron von Kartoffel (Military Governor of Cork in the Year 1918) and others. Dublin [1917].

³¹ Novick, c. d., s. 126.

³² Plakát Centrální rady pro organizaci náboru v Irsku (*Central Council for the Organization of Recruiting in Ireland*) ve sbírkách Trojické koleje v Dublinu. Rozsáhlá kolekce těchto plakátů a letáků se nachází rovněž v NLI. K jejich uplatnění v britské válečné propagandě v Irsku blíže Tierney, Mark, Bowen Paul, Fitzpatrick, David, Recruiting Posters. In: Fitzpatrick, David (ed.), Ireland and the First World War. Dublin 1986, s. 47-58.

³³ Fitzgerald, Desmond, Memoirs of Desmond Fitzgerald 1913-1916. London 1968, s. 189-190. Shaw tyto irské sympatie k Německu nesdílel a v odpovědi na její dopis je označil za „*proněmeckou pošetilost*“, která hrozí zničit vše, co si Irové za poslední půlstoletí vydobyli. (Fitzgerald, c. d., s. 194.)

Podle irského diplomata a novináře Roberta Brennana, aktivního účastníka Velikonočního povstání 1916, byla tato náklonnost k Německu rozšířená především v nejchudších částech Irska. „*Chudí lidé, zejména ve venkovských oblastech, neměli navzdory vší té propagandě z Němců žádný strach. Starý režim k nim nebyl příliš přívětivý a možná by změna pro ně byla tím nejlepším,*“ napsal ve svých pamětech, přičemž poznamenal, že tito Irové vnímali Němce hlavně jako nepřátele Britů, pod jejichž vládou po staletí trpěli.³⁴ V Templemoru v hrabství Tipperary a Oldcastlu v hrabství Meath, kde stály irské tábory pro zajaté německé vojáky, se internovaní Němci podle dobového tisku těšili přízni místních obyvatel, od kterých dostávali na Vánoce balíčky, a některým dokonce pomohli k útěku.³⁵

Na šíření proněmeckých nálad ve venkovských oblastech se podílela katolická církev, v jejíchž řadách postupně přibývalo „černých ovcí“, které se veřejně postavily proti linii Redmondovy strany a podpoře vojenského úsilí Velké Británie. Na konci roku 1914 policie evidovala 24 irských kněží, kteří pronesli nepřátelská kázání, a další se objevili v následujícím roce.³⁶ Šlo převážně o mladé kněze, kteří pozitivně hodnotili katolictví Rakouska-Uherska a naopak se znepokojením sledovali anticírkevní politiku Francie.³⁷ Ve svých proslovech farníky zrazovali od narukování do britské armády a obraceli se na ně s výzvami, aby nevěřili zprávám o německých zvěrstvech v Belgii nebo aby neopouštěli své domovy, pokud přijdou němečtí vojáci, protože „*Němci nejsou tak zlí, jak jsou malováni*“.³⁸ Později se k nim přidali také někteří členové vyššího irského kléru, například limerický biskup Edward O'Dwyer. Navzdory tomu nelze za první světové války hovořit o nějakých proněmeckých

³⁴ Brennan, Robert, *Allegiance*. Dublin 1950, s. 49.

³⁵ Fischer, J., c. d., s. 145.

³⁶ *Intelligence Notes*, s. 119, 166-174.

³⁷ Miller, David William, *Church, State and Nation in Ireland 1898-1921*. Dublin 1973, s. 311.

³⁸ *Intelligence Notes*, s. 170.

tendencích v irské katolické církvi, neboť tyto projevy byly zaznamenány ani ne u jednoho procenta kněží.³⁹

Menšinové zůstaly sympatie s císařstvím v prvních letech války také v Dublinu a dalších větších centrech. Hromadnějšího rázu nabyly jen protibritské výstřelky dublinské mládeže, která na veřejných místech zpívala písně jako *Die Wacht am Rhein* či *Deutschland, Deutschland über alles*.⁴⁰ Jinak se omezovaly pouze na novinové články v ilegálně vydávaných listech radikálních uskupení, pamflety a na tiskoviny pašované ze zahraničí, především z USA, které se však dostaly jen k omezenému okruhu lidí.⁴¹

Jejich autoři se navíc lišili mírou přijímání Německa. Nejčastěji zazníval argument, že Němci na rozdíl od Britů nebyli nepřáteli Irů, čímž odpůrci irské vojenské pomoci britské armádě zdůvodňovali své odmítavé stanovisko vůči odchodu irských dobrovolníků na frontu. V tomto smyslu se krátce po vstupu Velké Británie do války vyjádřil například Arthur Griffith v týdeníku *Sinn Féin*: „*Irsko není ve válce s Německem ani s jinou kontinentální velmocí. Anglie je ve válce s Německem...Německo není samo o sobě pro nás ničím, ale není naším nepřítelem. Naše krev a naše utrpení nepadají na jeho hlavu,*“ zastával v té době Griffith neutrální postoj ke kontinentální velmoci, k níž nicméně v intencích svých předchozích vyjádření dodal: „*Kdo by ale neobdivoval velký německý lid, který Anglie obklíčila nepřáteli, stojící neohroženě a odhodlaně proti světu ve zbrani. Pokud padne, padne tak ušlechtilě jako vždy, a my Keltové nesmíme zapomenout vzdát čest národu, který*

³⁹ Miller, c. d., s. 311.

⁴⁰ Fischer, J., c. d., s. 146.

⁴¹ Zveřejňování názorů, které byly v rozporu se zájmy Velké Británie, bylo válečnou cenzurou v Irsku od začátku prosince 1914 přísně zakázáno. Od stejného data nesměly vycházet ani periodika radikálních a separatistických organizací. Přesto v listopadu 1915 v Irsku kolovalo týdně 14 614 výtisků „protistátních“ listů a do února následujícího roku se jejich počet vyšplhal na téměř 25 000. (Glandon, Virginia E., Arthur Griffith and the Advanced Nationalist Press: Ireland, 1900-1922. New York, Bern 1985, s. 162.) Podobně byli z důležitých postů v irské správě odstraněni všichni, koho Dublinský hrad podezříval ze spolupráce se separatisty a sympatií k Německu. (Ó Broin, Dublin Castle, s. 32-37.)

věděl jak žít a jak zemřít jako muž.“⁴² V názorově spřízněném listu *Éire-Ireland* zase ujišťoval, že se Irové nemusejí Němců bát, protože „*Němci budou s Iry zacházet slušně*“.⁴³

Ještě o něco otevřeněji se k případné německé invazi stavěl James Connolly, který 8. srpna 1914 v odborářské tribuně *Irish Worker* přesvědčoval dělníky, „*pokud se zítra vylodí německá armáda v Irsku, bude naprosto ospravedlnitelné, připojíte-li se k ní, abychom mohli jednou pro vždy zbavit tuto zemi spojení s loupeživým impériem, které nás proti naší vůli tlačí do války*“.⁴⁴ Vyzýval je, aby vedle irských vojáků v zákopech mysleli „*také na zástupy statečných německých chlapců, kteří jim ani nám nikdy neublížili, ale kteří naopak milovali nás, naši zemi, náš jazyk a naši literaturu*“ a líčil Němce jako nejvzdělanější národ v Evropě, jehož hospodářský rozmach donutil Británii, strachující se podle Connollyho o svou průmyslovou a obchodní dominanci, vnutit jim válku.⁴⁵ V případě vůdce irské levice však šlo spíše o účelovou rétoriku, než o odhodlání spolupracovat s císařstvím, jak si o Vánocích 1915 postěžoval i předák IRB Patrick Pearse: „*Connolly je nepoctivý ve svých metodách. Na veřejnosti říká, že válka byla Německu vnucena spojenci, v soukromí ale tvrdí, že Němci jsou stejně špatní jako Britové a že bychom tu práci (tj. povstání v Irsku – pozn. F. N.) měli provést sami*“.⁴⁶

Právě IRB se v Irsku postavilo do čela proněmeckého proudu. Zatímco v otázce samotného navázání vojenských kontaktů se republikánské bratrstvo ocitlo do velké míry ve vleku Casementovy a Devoyovy iniciativy za oceánem, myšlenka kooperace s Berlínem zjevně mezi jeho lídry pozitivně rezonovala – patrně pod vlivem

⁴² Sinn Féin, 8. srpna 1914. Tento článek poté v Irsku koloval i v podobě letáku nazvaném *Ireland and the War*. (NLI, ILB 300 P 12, Item 8.)

⁴³ *Éire-Ireland*, 10. listopadu 1914.

⁴⁴ Connolly, c. d., Vol. 1, s. 415.

⁴⁵ Tamtéž, s. 419-422. Podobné názorové konstrukce, přičítající vinu Británii na rozpoutání války, se objevovaly i v periodických ostatních irských nacionálně radikálních formacích.

⁴⁶ Ryan, Desmond, *The Rising. The Complete Story of Easter Week*. Dublin 1949, s. 49.

Clan na Gael⁴⁷ –, jak dokládají i vážně míněné debaty z ledna 1915 o návrhu nabídnout korunu budoucího nezávislého Irska mladšímu synovi Viléma II., princí Joachimovi, a zajistit si tak podporu britského rivala.⁴⁸ Tiskový orgán IRB *Irish Freedom* do svého zákazu také publikoval oslavné ódy na Německo a jeho panovníka, které si nijak nezadaly s Casementovými germanofilními spisy.

V září 1914 se v titulním článku vyslovil pro ustavení německého protektorátu nad Irskem, který dočasně nahradí britský. „*Jakmile bude Velká Británie poražena, Německo přivede irskou otázku k evropskému řešení v souladu se svými námořními zájmy... Německo by tak dosáhlo svých cílů jako zastávce národní svobody a mohlo by tímto nanejvýš morálním aktem navždy zničit anglickou námořní převahu,*“ věřili irští republikáni.⁴⁹ O měsíc později vykreslili Viléma II. jako „*vysoce oduševnělého vlastence*“ a „*pracovitého a neúnavného dřiče*“, pod jehož vedením Němci vybudovali „*dokonalý společenský a politický systém, který se s obrovskou rychlostí vyvinul v blahobyt, jenž se stal terčem závidosti světa a nyní i obětí závistivých rivalů*“.⁵⁰ Navzdory svému politickému zaměření si dokonce neodpustili antirepublikánskou poznámku: „*Pokud by všichni králové měli charakter jako on, nebylo by republikánských vlád,*“ a provolali mu slávu.⁵¹ V této době se však o spolčení s vilémovským režimem rozhodovalo na druhé straně Atlantiku.

5.3 Casementova německá mise a Irská brigáda

Dodnes není přesně známo, kdy se Casement rozhodl pro zaangažování Německa do irských povstaleckých plánů a zda byl vůbec původním autorem této

⁴⁷ Fischer, J., c. d., s. 183.

⁴⁸ Blíže Fitzgerald, c. d., s. 140-141.

⁴⁹ *Irish Freedom*, září 1914.

⁵⁰ Tamtéž, říjen 1914.

⁵¹ Tamtéž.

myšlenky. Devoy nicméně ve svých pamětech uvádí, že úmysl vydat se do Evropy nosil Casement v hlavě už před vstupem Velké Británie do války.⁵² Tomu by odpovídala i zmínka v Casementově dopisu vůdci Clan na Gael z 31. července 1914, v němž poznamenal: „*Doufám, že jste se viděl s člověkem, kterého jsem zmiňoval, a brzy mi dáte vědět. Je nanejvýš důležité, abychom se sešli.*“ V druhé části listu vyjadřuje naději, že až se vrátí do New Yorku, bude mít už Devoy dohodnuté „*pevné datum rozhovoru s přítelem*“, kterým měl na mysli pravděpodobně některého z německých diplomatických zástupců v USA.⁵³

K prvnímu kontaktu mezi oběma stranami skutečně došlo krátce nato 9. srpna v New Yorku, kdy se Casement setkal s vojenským atašé Papenem.⁵⁴ Ir budoucího německého kancléře při této seznamovací schůzce přesvědčoval, že irské hnutí může slavit úspěch pouze, pokud „*německá vláda vyhlásí nebo nechá vyhlásit, že po vítězství dá přednost osvobození*“ Irska od britské nadvlády. Pro zdar irských separatistických snah bylo podle něj rovněž nutné, aby jim Německo vyjádřilo sympatie, od čehož si Casement sliboval odezvu především mezi irskými vojáky. Německému partnerovi tvrdil, že je schopen vlastními silami zajistit zbraně pro 50 000 Irů.⁵⁵

Po příjezdu Bernstorffa z Evropy se zástupci německé ambasády a Clan na Gael (dle všeho bez Casementa) sešli v Německém klubu na Manhattanu, kde je

⁵² Devoy, John, *Recollections of an Irish Rebel*. Shannon 1969, s. 417.

⁵³ O'Brien, Ryan, c. d., Vol. 2, s. 464-465, Casement Devoyovi, 31. července 1914. S největší pravděpodobností to ale nebyl velvyslanec Bernstorff, který se v té době teprve vracel z dovolené v Evropě.

⁵⁴ Ještě předtím Devoy Casementa seznámil s Georgem von Skalem, spolupracovníkem německé tiskové kanceláře s úzkými vazbami na Papena a německou ambasádu, který však neměl v USA žádné diplomatické poslání. Podle Doerriesa to byl právě Skal, kdo Casementovi zprostředkoval kontakt se zástupci německého velvyslanectví. (Doerries, *Die Mission*, s. 581.)

⁵⁵ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 1, A 18717, Papen Zahraničnímu úřadu, 9. srpna 1914. Papen buď neměl přesnou představu, s kým jednal, nebo Casementovu úlohu v irském hnutí schválně zveličil, když ho v depeši označil za „*vůdce všech irských spolků v Americe*“. Ve svých pamětech, vydaných o 39 let později, dřívější vojenský přidělenec napsal, že Casementovi doporučil, aby odjel do Berlína a „*prodiskutoval tam opatření mající největší naději k dosažení britské porážky*“. (Papen, c. d., s. 35.)

Iroameričané zasvětili do plánů na využití války k vyvolání povstání v Irsku, pro které však potřebovali „*dodávku zbraní a dostatečný počet schopných důstojníků k dobrému začátku*“. Zdůrazňovali přitom, že irská rebelie donutí britskou armádu stáhnout část vojáků z kontinentu, a proto bylo i v zájmu Německa Iry podpořit. „*Nechtěli jsme žádné peníze, jen vojenskou pomoc,*“ ujistili prý představitelé Clan na Gael Bernstorffa, který podle Devoye jejich návrhům „*pozorně naslouchal a projevoval jim značné sympatie. Ptal se na podrobnosti a přislíbil poslat do Berlína doporučení*“.⁵⁶ To skutečně učinil, i když s podmínkami. Poté, co Papen informoval své nadřízené o schůzce s Iroameričany, dotázal se Zahraniční úřad velvyslance, jak se staví k oficiálnímu podpoření irských národních snah německou vládou. „*Důležitý bod podle mě tkví v tom, zda existují nějaké naděje na dohodu s Angličany nebo zda se musíme připravit na boj na život a na smrt. V druhém případě doporučuji vyjít irským přáním vstříc za předpokladu, že se skutečně najdou Irové, kteří nám pomohou,*“ odpověděl Bernstorff.⁵⁷

Bezprostředně po setkání s německými diplomaty zaslalo vedení Clan na Gael do Berlína Casementem formulovanou výzvu amerických Irů císaři Vilémovi II. V dopise vyjádřili podporu bojujícímu Německu a žádali panovníka o zařazení bodu osvobození Irska mezi válečné cíle Centrálních mocností. „*Tisíce Irů jsou připraveny podílet se na pomoci německé věci, pokud budou vidět, že se jich také týká. ... Žádáme Vaše Veličenstvo, aby vzalo do úvahy, že Irsko osvobozené německým vítězstvím nad Británií se stane garantem svobodného oceánu pro všechny, kteří se po něm budou plavit. ... Modlíme se za vítězství Německa, modlíme se, aby Vaše Veličenstvo mělo moc, moudrost a sílu k zajištění trvalého míru ... a uznání nezávislého Irska jako*

⁵⁶ Devoy, c. d., s. 403. Datum schůzky není přesně známo, podle Doerries se nejspíš konala 24. srpna 1914. (Doerries, Prelude, s. 2.) Za německou stranu se jí vedle Bernstorffa účastnili také Papen, jeho tajemník Wolf von Igel, Skal, Dernburg „*a další lidé spojení s německou ambasadou*“ (Devoy, c. d., s. 403.)

⁵⁷ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 1, A 18883, Bernstorff Zahraničnímu úřadu, 25. září 1914.

pevné součásti podmínek konečné dohody mezi námořními velmocemi,“ vyzývala americká organizace císaře.⁵⁸ Ten na dopis reagoval instrukcí Zahraničnímu úřadu, aby „na to bylo diplomatickou cestou pamatováno“.⁵⁹

Text listu schválilo a podepsalo sice celé vedení Clan na Gael, u několika předních představitelů však veřejné projevy sympatií k Německu vyvolávaly pochybnosti.⁶⁰ Ty ještě zesílily po publikování Casementova otevřeného dopisu všem Irům, který vyšel 5. října v deníku *Irish Independent*. V době, kdy irským politickým životem hýbala otázka náboru Irů do britské armády, bývalý diplomat veřejně vyzval své krajany k bojkotu války a pomoci Velké Británii. „*Irsko nikdy nemělo žádný spor s německým lidem, ani důvody k útoku na něj,*“ tvrdil Casement. Pokud měli Irové někde prolévat krev, „*necht' je prolita v Irsku. ... Je-li to válka kvůli 'malým národům', jak ji nazývají její plánovači, tak ať pro jeden malý národ začne doma. ... Žádný Ir, schopný nosit zbraň k zajištění svobody své země, se nemůže přidat k milionům spojenců, kteří nyní útočí na Německo ve válce, která se Irsko ani v nejmenším netýká,*“ odrazoval Iry od služby v britské armádě a boji proti Němcům.⁶¹

Casement poslal tento apel do redakce listu 17. září, aniž by jeho obsah konzultoval s kýmkoli z Clan na Gael. Její reprezentanty včetně Devoye tento krok zaskočil a někteří Casementa kritizovali, že tím „*nadělá škodu a nepřinese tím nic dobrého*“.⁶² Zveřejnění textu totiž upoutalo k jeho aktivitám ve Spojených státech pozornost britských úřadů. Na žádost ministra zahraničí Greye adresoval podsekretář *Foreign Office* Arthur Nicolson Casementovi dopis, v němž se tázal, zda je opravdu

⁵⁸ Tamtéž, A 23197, Clan na Gael Vilémovi II., 25. srpna 1914.

⁵⁹ Tamtéž, A 23141, Jagow Zimmermannovi, 19. září 1914.

⁶⁰ Srv. O'Brien, Ryan, c. d., Vol. 2, s. 465, Keating Devoyovi, 7. srpna 1914.

⁶¹ *Irish Independent*, 5. října 1914.

⁶² O'Brien, Ryan, c. d., Vol. 2, s. 467, Casement Devoyovi, 18. září 1914.

autorem této výzvy, a upozornil ho, že je stále odpovědný Koruně a za určitých okolností může být znovu povolán, aby jí sloužil.⁶³

Nicolsonovo psaní však Casementa už v USA nezastihlo. Od počátku října se ve spolupráci s německým velvyslanectvím a Clan na Gael chystal k odjezdu do Evropy. 13. října zaslal Bernstorff kancléři Bethmannu Hollwegovi nové doporučení, aby říšská vláda vyšla Irovým návrhům vstříc.⁶⁴ I přes Devoyovy pochyby, zda je Casement vhodným emisarem pro misi v Německu,⁶⁵ se odhodlaný Ir o dva dny později v New Yorku nalodil jako Američan James E. Landy na zaoceánský parník Oscar II, na jehož palubě doplul do Kristianie (dnešního Osla). Odtud se vlakem přesunul přes Dánsko do Německa a 31. října dorazil do Berlína.⁶⁶

Před cestou si vytkl několik cílů, kterých chtěl v Německu dosáhnout. Vedle uznání irských separatistických snah a jejich podpory ze strany německé vlády i veřejnosti věřil, že berlínský kabinet přesvědčí, aby souhlasil se vznikem dobrovolnické jednotky složené z válečných zajatců britské armády irského původu. Tato Irská brigáda,⁶⁷ tvořená podle jeho představ nejméně 200 muži, měla být poté spolu s dodávkou zbraní, munice a německými důstojníky přepravena do Irska na podporu plánovaného protibritského povstání.

⁶³ NLI, RCP, Ms 13,082/7/i, Nicolson Casementovi, 26. října 1914. Od poloviny listopadu 1914 také začaly britské úřady Casementovu činnost, včetně předválečné, systematicky monitorovat. Srv. NA, CO 904/195; tamtéž, KV 2/6.

⁶⁴ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 1, AS 2452, Bernstorff Bethmannu Hollwegovi, 13. října 1914.

⁶⁵ K výtkám vůči Casementovi blíže Nerad, Sir Roger Casement, s. 10-11.

⁶⁶ Podle Devoye tam už před ním dorazil vyslanec Clan na Gael John Kenny, který z New Yorku do německé metropole zamířil 21. srpna. „*Osobně tam předal zprávu Büllowovi a pak pokračoval do Irska, kde sdělil Tomu Clarkeovi detaily ze své návštěvy Berlína,*“ popsal Kennyho misi, která pravděpodobně měla za cíl zpravit irské spiklence o vývoji plánů na spolupráci s Německem. (Devoy, c. d., s. 404.)

⁶⁷ Inspirací k názvu byla patrně stejnojmenná irská dobrovolnická jednotka, která bojovala na straně búrských republik v jihoafrické válce 1899-1902. Návrh na její zformování v první světové válce pocházel podle Williama Irwina Thompsona od významného německého keltologa Kuna Meyera. Ten po vypuknutí konfliktu přesídlil z Liverpoolu, kde do té doby působil, do Spojených států. (Thompson, c. d., s. 27.) Casement sám vznik této myšlenky spojoval s diskuzí s majorem MacBridem, bývalým příslušníkem jihoafrické sboru. (Ward, Ireland, s. 75-76; Parmiter, c. d., s. 149.)

Krátce po svém příjezdu adresoval Casement (zpočátku vystupoval v Německu pod jménem Hammond⁶⁸) Bethmannu Hollwegovi memorandum, v němž německého státníka vyzval ke shromáždění válečných zajatců irské národnosti a katolického vyznání, z nichž měla vzniknout samostatná vojenská jednotka.⁶⁹ Plán podpořil i státní podtajemník Zahraničního úřadu Zimmermann,⁷⁰ nicméně rozhodující byl souhlas náčelníka generálního štábu generála Ericha von Falkenheyna, který současně vydal příkaz k zahájení svážení irských válečných vězňů.⁷¹ Jako „*koncentrační tábor*“ vybral generální štáb internační zařízení u Limburgu, který leží nedaleko Frankfurtu nad Mohanem.⁷² Jednotka spadala do referátu tří institucí: politické a propagandistické využití dostal za úkol Zahraniční úřad, zatímco pruské ministerstvo války mělo na starosti její organizační stránku. Vojenské záležitosti podléhaly oddělení IIIb záložního generálního štábu, v jehož čele stál diplomat a nadporučík v záloze Rudolf Nadolny. Ten měl zároveň působit jako styčný důstojník pro potřeby Irské brigády.⁷³

Než se v Limburgu podařilo irské vojáky shromáždit, vyšlo 20. listopadu v tisku prohlášení německého kabinetu, kterým Berlín de facto uznal a veřejně podpořil irské nároky na nezávislost. Dokument podepsaný kancléřem Bethmannem Hollwegem, zformulovaný ovšem Casementem,⁷⁴ oznamoval, že „*Německo chová přání blahobytu irského lidu, jeho země a institucí. Císařská vláda prohlašuje všemi*

⁶⁸ NLI, RCP, Ms 13,084/1, též Ms 13,089/10.

⁶⁹ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 1, AS 2461, Memorandum by Roger Casement German intentions toward Ireland and Irish Soldiers prisoners in Germany, 2. listopadu 1914.

⁷⁰ Tamtéž, Akten des Auswärtigen Amtes im Großen Hauptquartier Nr. 24, Bd. 4, Nr. 2377, Zimmermann Bethmannu Hollwegovi, 14. listopadu 1914.

⁷¹ Tamtéž, Weltkrieg 11k secr., Bd. 1, AS 2536, Jagow Zimmermannovi, 7. listopadu 1914. Pohled šéfa německé diplomacie na Casementův projekt byl naopak od počátku nedůvěřivý. V dopise Zimmermannovi mimo jiné napsal: „*Vojenský užitek (Irské brigády – pozn. F. N.) bude nepatrný, možná dokonce negativní ... Bude ale stačit, že vejde ve známost, že jsou irští zajatci připraveni bojovat na naší straně proti Anglii.*“ Vyplývá s toho, že německá vláda počítala hlavně s propagandistickým využitím brigády proti náborům Irů do britské armády než s jejím bojovým uplatněním, na které sázeli naopak irští konspirátoři.

⁷² PA AA, Weltkrieg Nr. 11k secr., Bd. 2, AS 2697, zápis Richarda Meyera, 21. listopadu 1914.

⁷³ Tamtéž, AS 2760, Falkenhayn Nadolnému, 21. listopadu 1914.

⁷⁴ Casementova pracovní verze textu datovaná pouze k listopadu 1914 viz tamtéž, Bd. 1, AS 2599.

způsoby, že Německo nemá v úmyslu zabrat nebo zničit jakékoli irské instituce v Irsku ..., jemuž Německo přeje jen národní blahobyť a národní svobodu.“⁷⁵

Casementovi se tak necelý měsíc po příjezdu do Německa podařilo dosáhnout jednoho z vytčených cílů, který však negarantoval dlouhodobou podporu irským povstaleckým snahám. Pro ty potřeboval vybudovat bojeschopnou dobrovolnickou jednotku. Podle Zimmermanna bylo mezi britskými válečnými zajatci vybráno 2486 mužů irské národnosti a katolického vyznání, kteří byli určeni k převozu do Limburgu.⁷⁶ Když tam Casement 4. prosince dorazil, byl na místě jen zlomek tohoto počtu. Část jich navíc tvořili protestantští Irové. „*Němci nepochopili nutnost náboženského rozlišování. Pro ně byl jeden Ir jako druhý,*“ pojmenoval jeden z problémů při formování brigády její pozdější člen George Michael McKeogh.⁷⁷ Se svými záměry Casement nejprve předstoupil před skupinu Doddůstojníků. Mezi irskými dobrovolníky, kteří byli v drtivé většině přívrženci Redmonda a *Home Rule*, ale pro separatistické plány získal pouze dva muže.⁷⁸

Po tomto nezdaru se Casement pokusil postavit myšlenku Irské brigády na smluvní základ. 18. prosince ho konečně přijal kancléř k audienci, během níž se mu podařilo skeptického Bethmanna Hollwega přesvědčit o životaschopnosti jeho projektu. O pět dní později zaslal Casement Zimmermannovi text návrhu irsko-německé dohody.⁷⁹ Po jeho schválení vládou ji 28. prosince oba podepsali. Německá strana si však vymínila, že smlouva bude zveřejněna až ve chvíli, kdy se tuto vojenskou jednotku podaří sestavit.

⁷⁵ Norddeutsche Allgemeine Zeitung, 20. listopadu 1914. Deklarace se rovněž objevila ve stejný den v *Continental Times*. Obsahovala první oficiální zmínku o Casementově pobytu na německém území, načež přestal vystupovat pod cizí identitou.

⁷⁶ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 3, AS 2957, Zimmermann Jagowovi, 17. prosince 1914.

⁷⁷ Roth, c. d., s. 315.

⁷⁸ K dalším důvodům neúspěchu Casementovy náborové kampaně v Limburgu blíže Nerad, *The Irish Brigade*, s. 188-189; týž, *Sir Roger Casement*, s. 13.

⁷⁹ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 3, AS 3025, Casement Zimmermannovi, 23. prosince 1914.

Německá vláda se v desetibodovém dokumentu zavázala morálně a materiálně podpořit vznik Irské brigády, která byla určena „*výhradně k boji za věc Irska*“, pod vlastní vlajkou, ve vlastních uniformách a pod velením vlastních důstojníků. Do jejich získání (počítalo se s vysláním důstojníků z Irska nebo ze Spojených států) měla být vedena německými, v té době však nesměla být nasazena do žádné bojové akce. Stravu, ošacení a výzbroj jí měla německá strana poskytovat formou svobodného daru, žádný člen brigády nesměl od Němců přijímat peníze. Vycvičenou a vyzbrojenou brigádu se německá vláda zavázala přepravit do Irska spolu s „*dostatečnou vojenskou podporou a dodávkou zbraní a munice*“. Pokud by nebylo možné ji transportovat do Irska, mělo být zajištěno její nasazení na Blízkém východě, aby „*pomohla egyptskému lidu obnovit jeho svobodu vytlačením Britů z Egypta*“. Poslední článek dohody obsahoval německý slib uznat nezávislé Irsko a mezinárodně podporovat jeho vládu v případě, že se podaří odstranit britskou nadvládu nad ostrovem.⁸⁰

Na počátku následujícího roku se Casement odhodlal k druhému pokusu o nábor do brigády. Když však 5. ledna přijel do limburského tábora, setkal se tam s otevřeně nepřátelskými reakcemi. „*Kolik vám za tohle Němci platí?*“ obořil se údajně na Casementa dokonce jeden z vojáků.⁸¹ Přestože se mu nakonec podařilo přesvědčit ke vstupu do irské jednotky přes 50 mužů, tento počet se ani zdaleka neblížil jeho původním představám. Na další náborové pokusy Casement po těchto zkušenostech raději rezignoval. „*Ohledně zdejších vojáků jsem velmi zklamán,*“ posteskl si druhý den svému německému tlumočnickovi Richardu Meyerovi, „*možná je tu mnoho těch, co sympatizují nebo mají pochyby o morálnosti téhle války, většina je ale hloboce nakažena protiněmeckým jedem anglického tisku a v Německu nevidí nic*

⁸⁰ Originál smlouvy v PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 3, AS 3053; její kopie v NLI, BHP, Ms 13,160/1; tamtéž, RCP, Ms 13,085/vii.

⁸¹ NLI, Ms 31,783, Kelly Nathanovi, 8. února 1915.

dobrého.“⁸² Kaplanovi brigády otci Johnu Nicholsonovi, který na začátku roku 1915 dorazil z USA, pak rezolutně oznámil: „*Do Limburgu se už nevrátím, abych se nechal urážet hrstkou neotesaných Irů.*“⁸³ Vyřkl tak ortel i nad Irskou brigádou, jejímuž rozšíření do podoby akceschopného vojenského tělesa už ani on sám nevěřil. „*Naděje, že najdu irské vojáky ochotné narukovat do Irské brigády, se musím vzdát,*“ přiznal Casement vedoucímu britského oddělení Zahraničního úřadu Georgu von Wedelovi, který patřil k velkým zastáncům jeho plánů.⁸⁴

Projekt Irské brigády v tichosti odepsala také německá vláda, pro niž bylo celkem shromážděných 55 Irů z propagandistického hlediska zcela bezcenných. Zájem o něj ztratilo rovněž velení pozemních sil. Nadolny Casementovi bez obalu sdělil, že pro německou armádu nemá brigáda v této podobě žádný význam.⁸⁵ Pouze osobu Casementa dál německá propaganda účelově využívala jako důkaz nejednotnosti nepřítel, zatímco on propadl naprosté deziluzi a marně se pokoušel z Německa odcestovat.

5.4 Německé zbraně pro irské povstání

Zatímco se Casement v Berlíně neúspěšně pokoušel zajistit pomoc pro povstání v Irsku, na ostrově se rozeběhly jeho přípravy. Chopila se jich úzká skupina separatistů působících ve Vojenské radě Irského republikánského bratrstva. O existenci této rady věděl jen velmi omezený okruh lidí v IRB, o její práci jen její členové. V čele rady stál Patrick Pearse, vedle něj v ní působili Joseph Plunkett a

⁸² PA AA, Weltkrieg Nr. 11k secr., Bd. 4, AS 69, Casement Meyerovi, 6. ledna 1915.

⁸³ NLI, Ms 8743, Casement Nicholsonovi, nedatováno.

⁸⁴ PA AA, Weltkrieg Nr. 11k secr., Bd. 4, AS 125, Casement Wedelovi, 9. ledna 1915.

⁸⁵ Brigáda přesto dál i v tomto nevelkém počtu existovala, v polovině roku 1915 byla přemístěna do Zossenu u Berlína a Casement se pro ni pokoušel nalézt uplatnění alespoň nasazením v Egyptě. Podrobněji k jejím dalším osudům Roth, c. d., s. 323-330; Nerad, *The Irish Brigade*, s. 190-200.

Éamonn Ceannt spolu se dvěma členy Vrchní rady IRB Thomasem Clarkem a Seánem MacDermottem. Později byli do Vojenské rady ještě kooptováni Thomas MacDonagh a James Connolly.⁸⁶ Pouze tato sedmička mužů řídila v Irsku přípravu povstání. Veškerá komunikace spiklenců probíhala výhradně po linii Vojenská rada IRB – Revoluční direktorium Clan na Gael, které obstarávalo finance. Nikdo další nebyl do detailů plánů zasvěcen, ani McCullough jako nejvyšší představitel IRB.

Organizátoři se tak snažili vyvarovat chyb předchozích protibritských rebelií, které vždy ztroskotaly únikem informací zevnitř revolučního tábora. Každý ze členů Vojenské rady zaujímal současně vlivnou pozici ve strukturách IRB a ve sborech Irských dobrovolníků (v případě Connollyho v ICA), a mohli tak kontrolovat a ovlivňovat dění v ozbrojených složkách nacionalistických skupin. Ty měly sloužit jako nástroj jejich povstaleckých plánů, které počítaly s vyvoláním vzpoury v Dublinu, Corku, Galwayi, Limericku, Kerry, Clare a na dalších místech. V metropoli zamýšleli povstalci obsadit klíčové strategické body, zatímco v ostatních částech země měly jejich jednotky za pomoci německých zbraní a důstojníků bránit britské armádě v postupu na hlavní město a naopak se samy postupně přesouvat k Dublinu, kde separatisté očekávali hlavní odpor britských sil.⁸⁷

K jedinému přímému kontaktu mezi organizátory irského puče a Němci došlo na konci jara 1915, kdy Joseph Plunkett přijel do Berlína, aby s představiteli německé vlády a armády jednal o dodávce vojenské pomoci pro povstalce.⁸⁸ Výsledkem byl příslib zatím neupřesněného množství zbraní a munice, který Plunkett získal na

⁸⁶ Vůdce irských socialistů byl přijat mezi konspirátory kvůli obavám Vojenské rady IRB ze separátní akce odborářské Irské občanské armády, která by mohla nabourat plány republikánů. (Nowlan, Tom Clarke. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 118-119.)

⁸⁷ Blíže Foy, Barton, c. d., s. 43; Duggan, c. d., s. 8-9.

⁸⁸ Plunkett trpěl od dětství dýchacími obtížemi a již před válkou pravidelně jezdil na léčebné pobyty do zahraničí. Díky tomu svým odjezdem z Irska nevzbuzoval podezření britských úřadů. Do Německa cestoval přes Španělsko, Itálii a Švýcarsko. Do Berlína doputoval na konci dubna a pobýval tam pod jménem Johann Peter (NLI, J. M. Plunkett Papers, Ms 10,999/i.) nebo Peters (NLI, J. M. Plunkett Papers, Ms 10,999/xi.).

setkání s německým kancléřem.⁸⁹ Irští republikáni však sázeli i na přímý vojenský zásah německé armády v Irsku, o čemž svědčí dvaatřicetistránková studie, kterou během svého pobytu v Německu sepsal Plunkett spolu s Casementem.⁹⁰

Irové navrhovali provést invazi „*většího množství německých jednotek*“ do neopevněného ústí řeky Shannon a vylodění v Limericku na západě ostrova, který podle nich bránilo pouze minimum Britů. Invazní síly mělo tvořit zhruba 12 000 mužů, kteří měli s sebou přivést zbraně pro 40 000 příslušníků Irských dobrovolníků a po úspěšném vylodění vytvořit základ pro společnou německo-irskou armádu. V jejím velení by stanuli němečtí důstojníci, kteří by rovněž plánovali vojenské operace. Aby usnadnili vylodění a postup invazních jednotek, měli Irští dobrovolníci přerušit strategicky důležité body na ostrově a obsadit Dublin, aby docílili „*zatčení britských představitelů a armádních důstojníků, rozmístění stráží u bank a míst významných pro britské obchodní zájmy, a pokud možno i ustavení vojenského guvernéra*“.⁹¹

Plunkett a Casement počítali také s podporou místního obyvatelstva invazní armádě. Sympatie k Německu podle nich panovaly převážně na západě Irska v hrabstvích Kerry, Galway a Mayo. Jak sami připouštěli, „*proněmectví v Irsku vyvěrá ne ze znalosti Němců, ale ze znalosti Angličanů*“.⁹² Byli nicméně přesvědčeni, že náklonnost Irů k Němcům se zvýší, až Berlín veřejně oznámí podporu irským

⁸⁹ MacDonagh, Donagh, Plunkett and MacDonagh. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 170. O Plunkettově jednání s Bethmannem Hollwegem však neexistují žádné dochované záznamy a kancléř se o nich – stejně jako o Irsku obecně – nezmiňuje ani ve svých válečných pamětech. Srv. Bethmann Hollweg, c. d.

⁹⁰ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 9, A 18292, Nadolny Zahraničnímu úřadu, 8. června 1915; NLI, RCP, Ms 13,085/5. Spis na úvod analyzuje rozložení sil na ostrově k březnu 1915. Podle autorů bylo v této době v Irsku situováno maximálně 40 000 britských vojáků a 12 000 příslušníků RIC. Jádrem britského vojska bylo soustředěno v Dublinu a jeho okolí a v trojúhelníku na jihu země vymezeném městy Cork, Mallow a Fermoy. Na severu v Ulsteru byla koncentrace armády mnohem slabší. Těžké dělostřelectvo bylo pouze v pevnostech Lough Swilly, Belfast Lough a „*možná*“ v Killiney v hrabství Dublin. Plunkett s Casementem zdůrazňovali, že „*britské jednotky v Irsku nejsou v současnosti armádou ..., ale malými rozptýlenými posádkami v mnoha výcvikových táborech. Nejsou vybaveny pro okupaci země, natož aby čelily invazi. Tyto jednotky, určené pro okamžitou službu, dostávají výzbroj, munici a zásoby v Anglii, když odplouvají z Irska na některou z front*“.

⁹¹ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 9, A 18292, Nadolny Zahraničnímu úřadu, 8. června 1915; NLI, RCP, Ms 13,085/5.

⁹² Tamtéž.

národním cílům a německá armáda přistane na irském pobřeží. Po ovládnutí západu Irska se Němcům zároveň nabízela možnost získat u Atlantiku námořní základny v dostatečně hlubokých zálivech, „kam mohou vplouvat ke kotvení i ty největší válečné bitevníky na světě“.⁹³ V úvahu podle nich přicházelo také obsazení strategického námořního přístavu Lough Swilly na severu Irska, který na pevnině střežily údajně jen slabé síly.

Německá armáda se však k těmto návrhům stavěla nadále negativně, neboť po krachu projektu Irské brigády považovalo její velení – nebo alespoň jeho část – spolupráci s Iry za bezcennou. Získat muže pro brigádu se nepodařilo ani Plunkettovi, který se během pobytu v Německu ještě jednou pokusil o nábor mezi zajatými irskými vojáky.⁹⁴ Když 20. června 1915 odjížděl z Berlína, dostal od Casementa kopii německo-irské dohody z 28. prosince předchozího roku a vzkaz pro organizátory povstání, aby ho nerozpoutávali bez německé vojenské pomoci.

O ni irská strana požádala na podzim 1915. Georg von Skal adresoval na počátku října do Berlína Devoyovu prosbu o „naléhavé zaslání malého množství zbraní“, které vůdce Clan na Gael navrhl dopravit ponorkami do přístavu Finet nedaleko města Tralee v hrabství Kerry na jihozápadě Irska.⁹⁵ Nadolny, který byl mezitím jmenován do čela nově zřízeného politického oddělení generálního štábu, žádost postoupil k posouzení velení námořnictva.⁹⁶ Na konci listopadu informoval velitel *Hochseeflotte* admirál Hugo von Pohl *Admiralstab*, že použití ponorek pro dopravu zbraní do této oblasti je z navigačních důvodů nevhodné. Doporučil pro tento

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Gundelach, c. d., Bd. 1, s. 165; Kratz, c. d., s. 207-208.

⁹⁵ BA-MA, RM 5/4751, Skal Zahraničnímu úřadu, 6. října 1915. Skal měl pravděpodobně na mysli přístav Fenit.

⁹⁶ BA-MA, RM 5/4751, Nadolny Heydelovi, 8. listopadu 1915.

účel využít „*rybářský parník anglické konstrukce*“.⁹⁷ Zástupce velitele admirálního štábu Behnke však zavrhl i tuto možnost.⁹⁸

Plány povstání v Irsku byly finalizovány v lednu 1916. Vypuknout mělo v Dublinu na Velikonoční neděli 23. dubna a poté se měly připojit místní organizace Irských dobrovolníků v dalších částech ostrova. Clan na Gael byla o konečné verzi informována 5. února. O pět dní později požádal Devoy prostřednictvím velvyslance Bernstorffa Berlín znovu o dodávku zbraní, munice a výbušnin. Žádost byla následně konkretizována na „*25 000-50 000 pušek s úměrným množstvím kulometů a děl a několik vyšších důstojníků*“.⁹⁹ Vše mělo být do Irska dopraveno ponorkami severní cestou do Limericku mezi 20. a 23. dubnem. Na ostrově bylo v této době podle odhadů povstalců zhruba 30 000 vojáků britské armády plus 10 000 příslušníků RIC. Irských dobrovolníků bylo asi 40 000¹⁰⁰ a disponovali přibližně 10 000 nejrozličnějšími zbraněmi, zejména puškami Lee-Enfield.¹⁰¹ Pro každou měli zhruba 200 nábojů. Vůdci vzpoury počítali také se zapojením většiny ze zhruba 50 000 Redmondových Irských národních dobrovolníků. Pokud by Berlín poslal 100 000 pušek, našlo by se pro ně podle Devoye v Irsku dostatečné množství mužů, kteří budou schopni vázat až půl milionu britských vojáků. O vylodění německých jednotek, s nimiž počítali Plunkett a Casement, se zde již nehovořilo.

⁹⁷ Tamtéž, Pohl Behnkemu, 27. listopadu 1915. Admirál Pohl, který patřil k předním zastáncům vedení ponorkové války, stál v letech 1913-1915 v čele admirálního štábu. V únoru 1915 byl jmenován velitelem *Hochseeflotte*.

⁹⁸ Poznámka kapitána Heydela tamtéž.

⁹⁹ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 11, AS 873, Bernstorff Zahraničnímu úřadu, 16. února 1916. Německý výtah v BA-MA, RM 5/4751, Vorschläge des irischen revolutionären Direktoriums in Amerika vom 16. 2. 1916. Jednou z verzí byl podle Devoye také dovoz vojenské pomoci ponorkami přímo do Dublinského zálivu. Pro transport takového množství materiálu by však bylo třeba *U-booty* dostatečné veliké, aby se na ně vešlo ještě dostatek paliva a zásob na cestu podél západního pobřeží Norska a poté okolo severního Skotska do Irského moře a zpět. Žádná takto velká ponorka by ale do Dublinského zálivu nemohla vplout pod hladinou. (Devoy, c. d., s. 460.)

¹⁰⁰ Tento počet byl dle všeho značně nadsazený. Podle záznamů RIC disponovali Irští dobrovolníci na počátku února 1916 zhruba 14 000 muži. (Intelligence Notes, s. 176.)

¹⁰¹ RIC ve stejné době odhadovala, že Irští dobrovolníci měli k dispozici zhruba třetinu tohoto počtu zbraní. (NA, CO 904/99, Activity of Political and Secret Societies, 14. února 1916.)

Německá strana se přesto k vojenské pomoci Irům stavěla nadále opatrně. Nadolny se dokonce na *Admiralstab* obrátil s dotazem, zda by nebylo možné povstání v Irsku podpořit „*nějakými jinými opatřeními než dovozem zbraní ponorkami*“.¹⁰² Vrchní velení armády (*Oberste Heeresleitung*, OHL) a ministerstvo války nicméně nakonec souhlasily s dodávkou 20 000 pušek, deseti kulometů a pět milionů kusů munice,¹⁰³ které podle vyjádření admirálního štábu mohly být do Irska přepraveny na dvou až třech rybářských parnicích.¹⁰⁴ Změnu pohledu zainteresovaných složek na povstání v Irsku dokazuje i porada na generálním štábu 17. března 1916, na níž byli přítomni také zástupci admirálního štábu, říšského námořnictva a dalších německých ozbrojených složek. Její účastníci se shodli na tom, že povstání je za daných podmínek proveditelné a není bez naděje na úspěch. Věřili současně, že i kdyby ho britská armáda potlačila, bude mít velký morální dopad na Iry a na delší čas udrží britské jednotky mimo kontinent.¹⁰⁵

Místo vylodění kontrabandu bylo mezitím na doporučení vůdců povstání přesunuto z Limericku do Fenitu ležícím o něco jižněji v zálivu Tralee. Nadolny o dohodě OHL a admirálního štábu následně informoval Zahraniční úřad, který ji okamžitě přeposlal velvyslanci Bernstorffovi do Washingtonu s úkolem tlumočit odpověď Devoyovi.¹⁰⁶ Vůdce Clan na Gael ji bez konzultace s Dublinem akceptoval. 23. března zaslal Berlín do Washingtonu upřesnění, že transport se na místo tří rybářských lodí uskuteční na jednom obchodním parníku o výtlaku 1400 tun.¹⁰⁷

¹⁰² BA-MA, RM 5/4751, Nadolny Heydelovi, 22. února 1916.

¹⁰³ Tamtéž, Nadolny Heydelovi, 6. března 1916.

¹⁰⁴ Tamtéž, admirální štáb generálnímu štábu, 28. února 1916.

¹⁰⁵ BA-MA, RM 5/4751. Někteří historici soudí, že důležitou roli při změně názoru německého velení sehrála Plunkettova návštěva, neboť armádní špičky přesvědčila, že Irové to myslí s rozpoutáním nepokojů vážně. (Kratz, c. d., s. 215.)

¹⁰⁶ BA-MA, RM 5/4751, Nadolny Zahraničnímu úřadu, 1. března 1916; PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 11, AS 787, Nadolny Zahraničnímu úřadu, 1. března 1916.

¹⁰⁷ Německé velení muselo s touto změnou počítat minimálně od odeslání prvního telegramu na počátku března. Velitel Irské brigády kapitán Robert Monteith ve svých vzpomínkách uvádí, že s rozsahem

V důsledku nezdaru jeho plánů a stále větší izolovanosti v Německu se Casement nervově zhroutil a od poloviny ledna 1916 se zotavoval v sanatoriu poblíž Mnichova. Když se k němu na jaře prostřednictvím kapitána Monteitha dostaly informace o rozsahu německé účasti na povstání, rozhodl se mu zabránit. Německou pomoc považoval nadále za hlavní faktor úspěchu protibritské rebelie, dodávka 20 000 pušek byla ale dle jeho názoru zcela nedostatečná. Navíc ji neměli doprovázet žádní němečtí vojáci ani důstojníci, kteří by pomáhali s výcvikem a řízením vojenských operací povstalců. Pod záminkou potřeby připravit podmínky pro vyloďení požádal *Admiralstab*, zda by mohl být spolu se dvěma společníky z Irské brigády přepraven ponorkou do Dublinu ještě před vyplutím nákladu vojenského materiálu.¹⁰⁸ Velení námořnictva i generálního štábu to však zamítlo.¹⁰⁹

Poté, co Casement nepochodil se žádostí o vlastní převoz, pokusil se zastavit povstání vysláním svého emisara. Podařilo se mu přesvědčit velitele oddělení N admirálního štábu kapitána Walthera Isendahla¹¹⁰ – bez vědomí velení armády –, aby byl do Dánska propašován člen brigády John McGoeey, který měl v Irsku připravit podmínky pro vyložení kontrabandu u Fenitu. Ve skutečnosti byl ale instruován, aby v Dublinu tlumočil organizátorům povstání Casementovo varování, že německá vojenská pomoc je nedostatečná k jeho úspěšné realizaci, a proto musí být odvoláno.

německé pomoci byl seznámen na generálním štábu v Berlíně 1. března a už tehdy se hovořilo jen o jednom parníku. (Monteith, Robert, *Casement's Last Adventure*, Chicago 1932, s. 134.)

¹⁰⁸ BA-MA, RM 5/4751, Casement admirálnímu štábu, 7. března 1916.

¹⁰⁹ Tamtéž, 18. března 1916. V protokolu o jednání o vojenské pomoci Irsku na generálním štábu, které se odehrálo o den dříve, je poznámka: „*Sir Roger Casement by nejraději odplul předem do Irska ponorkou. To mu bylo rozmluveno.*“ Proti jeho odjezdu z Německa se stavěl také Devoy, který se defetistického vyslance snažil co nejdéle udržet mimo Irsko. Do Berlína opakovaně zasílal depeše, v nichž zdůrazňoval, že se Casement těší plně důvěře amerických Irů a má nadále zůstat v Německu, „*dokud prozatímní vláda* (ustavená během povstání ze členů Vojenské rady IRB – pozn. F. N.) *nerozhodne jinak*“. (O'Brien, Ryan, c. d., Vol. 2, s. 487.)

¹¹⁰ Toto oddělení mělo na starosti špionáž, kontrašpionáž a agenty působící v zahraničí.

McGoey se však v irském hlavním městě nikdy neobjevil a od chvíle, kdy 19. března opustil území Německa, o něm již nejsou žádné zprávy.¹¹¹

Díky své dohře v podobě ostré výměny názorů mezi Nadolnym a Casementem odhalila tato jinak nevýznamná epizoda v historii příprav Velikonočního povstání pravý pohled německých představitelů na irské snahy. Při rozhovoru obou mužů 30. března Nadolny Casementovi vyčetl, že ho o záměru vyslat McGoeyho do Irska neinformoval. Ir mu měl naopak za zlé, že německá armáda nabídla povstalcům jen zlomek toho, o čem ji žádal Devoy. Nelíbilo se mu zejména to, že nepošle žádné důstojníky. Vzrušená debata podle Casementa vyvrcholila ve chvíli, kdy mu vedoucí politické sekce generálního štábu otevřeně řekl, že německá strana nemá na osudu Irska žádný zájem a zbraně na ostrov posílá jen proto, že doufá v oslabení britské armády. Proto Němci trvali i na uskutečnění puče. „*Žádné povstání, žádné zbraně*,“ prohlásil podle Casementa na rovinu Nadolny.¹¹²

O tom, že organizátoři povstání stáli i o německé důstojníky, svědčí telegram Plunkettova otce Casementovi, odeslaný 5. dubna z Bernu prostřednictvím německého vyslance Romberga. Hrabě George Plunkett – vlivná osobnost irského politického života, která byla i ve vedení Irských dobrovolníků – v něm potvrzoval datum zahájení povstání na Velikonoční neděli 23. dubna a zdůrazňoval, že zbraně do zálivu Tralee nesmí připlout později než ten den večer. Zároveň Casementa utvrzoval, že „*němečtí důstojníci jsou bezpodmínečně nutní pro jednotky Irských dobrovolníků*“ a „*německá ponorka je potřeba v dublinském přístavu*“.¹¹³ Nadolny to však znovu vyloučil.¹¹⁴ Plunkett nicméně, dříve než odjel do Vatikánu, kam měl ze Švýcarska namířeno, ještě jednou Casementa vyzval, aby intervenoval u německé vlády ve prospěch jeho

¹¹¹ Patrně padnul do rukou Britům a byl popraven. (Doerries, Die Mission, s. 615.)

¹¹² Tamtéž, s. 616; Dudgeon, c. d., s. 452.

¹¹³ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 11, AS 1253, Romberg Zahraničnímu úřadu, 5. dubna 1916.

¹¹⁴ Tamtéž, AS 1261, Nadolny, Zahraničnímu úřadu, 6. dubna 1916.

žádosti. „*Efekt přítomnosti německých důstojníků a německé ponorky (která by se jinak nemusela zdát tak důležitá) v irských vodách, jež nám pomáhají, bude obrovský. Mohu dodat, že Vrchní rada Irských dobrovolníků touží spolupracovat s Německem touto naznačenou cestou na osvobození Irska.*“¹¹⁵

Druhé psaní však už adresáta nezastihlo. Po opakovaných žádostech dostal Casement nakonec 7. dubna od německého admirálního štábu zelenou k přesunu do Irska. Německé úřady změnily názor po intervenci Jakoba Noeggeratha. Tento Američan německého původu, který za války působil v USA jako německý agent a měl na starosti i kontakty s irskou emigrací, považoval za nutné detailně připravit podmínky vyložení zbraní v Irsku a doporučoval tam vyslat někoho, kdo je s nimi dobře seznámen. V případě Casementa však vylučoval přepravu na lodi s kontrabandem, neboť při jejím zachycení Brity by jim do rukou padla důležitá osoba. Podobně jako Casement proto navrhoval použít k jeho přesunu do Irska ponorku.¹¹⁶

Ve stejné době bylo v Lübecku naloženo 20 000 pušek, zabavených zajatým ruským vojákům, a ostatní munice na parník Libau, který 9. dubna vyplul k irským břehům jako norská obchodní loď Aud.¹¹⁷ Vojenský materiál byl maskován nákladem důlních vzpěr, plechových van, dřevěných dveří, okenních rámců a dalšího zboží. V případě kontroly britskými loděmi se posádka měla vydávat za norské námořníky, kteří vezou náklad do Cardiffu a do Itálie. Z Lübecku parník proplul průlivy Kattegat a Skagerrak do Severního moře a poté podél norského pobřeží až k severnímu

¹¹⁵ Tamtéž, AS 1311, Plunkett Casementovi, 11. dubna 1914. Devoy se ještě 17. dubna do Berlína dotazoval, zda ponorka dorazí do dublinského přístavu, a jestliže ne, zda Němci uvažují o blokadě přístavu v Dublinu a pokud možno i limerického přístavu. „*Vylodění i malé jednotky naléhavě žádáno, dále vybízeno k silné válečné demonstraci pomocí vzducholodí a na moři*“. (PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 11, AS 1399, německé vyslanectví ve Stockholmu Zahraničnímu úřadu, 20. dubna 1916.) Politické oddělení generálního štábu vyslání ponorky k Dublinu i tentokrát odmítlo jako nemožné. (PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 11, AS 1403, Hülsen Zahraničnímu úřadu, 21. dubna 1916.)

¹¹⁶ Tamtéž, AS 1152, Noeggerath Zimmermannovi, 30. března 1916.

¹¹⁷ Původně se jmenovala Castro a patřila britské Wilsonově společnosti z Hullu. Němci ji na počátku války ukořistili a překlátili na Libau. 21. března 1916 byl jejím kapitánem jmenován námořní poručík v záloze Karl Spindler a posádku tvořilo 22 mužů.

polárnímu kruhu, kde se otočil a zamířil západně od Faerských ostrovů a okolo ostrova Rockall na smluvené místo v zálivu Tralee.

Casement se mezitím v doprovodu dvou příslušníků Irské brigády – kapitána Monteitha a Daniela Baileyho (v Německu vystupoval pod jménem Julian Beverley) – vydal z Berlína do Wilhelmshavenu, kde se 12. dubna nalodili na ponorku U 20. Plavidlo vedené kapitánem Walterem Schwiegerem, které o rok dříve potopilo Lusitanií, mělo trojici Irů dopravit do Tralee a u ostrova Inishtooskert ji vysadit na Libau/Aud.¹¹⁸ Casementův záměr byl co nejrychleji se dostat do Dublinu, spojit se s MacNéillem a přimět ho k zastavení povstání. Netušil, že prezident Irských dobrovolníků nebyl do plánů Pearse a spol. vůbec zasvěcen a o chystaném povstání se dozvěděl až několik dní před jeho termínem.

Vývoj událostí však nabral nový směr. Na přelomu března a dubna rozhodla Vojenská rada IRB o posunutí data vyložení kontrabandu z Německa. „*Zbraně nesmí přistát před nedělní nocí 23. (dubna – pozn. F. N.) Je to životně důležité. Pašování nemožné,*“ informoval Dublin 14. dubna Clan na Gael.¹¹⁹ Berlín nové instrukce obdržel 18. dubna, tedy v době, kdy už byl parník s dodávkou vojenského materiálu devět dní na moři. Jelikož nebyl vybaven bezdrátovým telegrafem, kterým by mohl být zpraven o změně plánu, doplul na smluvené místo 20. dubna mezi čtvrtou a pátou hodinou odpolední. Kapitán Spindler marně čekal odpověď na signály, které nechal vysílat ke břehu. Nesetkal se zde ani s ponorkou, která měla přivézt Casementa. Po zhruba dvanácti hodinách čekání u irských břehů se vydal i s nákladem na zpáteční cestu, během níž byl 21. dubna zastaven britskými křižníky, které ho donutily plout do

¹¹⁸ BA-MA, RM 5/4751, rozkaz pro U20, 10. dubna 1916.

¹¹⁹ O'Donoghue, Florence, Ceannt, Devoy, O'Rahilly, and the military plan. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 198.

Queenstownu. Z obavy, aby se převážené zbraně nedostaly do rukou Britů, nechal Spindler krátce před vjezdem do přístavu loď potopit.¹²⁰

Kromě posunutí termínu předání kontrabandu povstalcům způsobila komplikace také porucha U 20,¹²¹ kvůli níž kapitán Schwieger druhý den plavby zamířil na Helgoland, kde se irští pasažéři přesunuli na náhradní ponorku U 19. Jejím veliteli kapitánu Raimundu Weisbachovi se sice podařilo doplout na smluvené místo jen o několik hodin později než Libau/Aud – podle lodního deníku ve 22:30 –, se Spindlerovým parníkem, kotvicím o několik stovek metrů dál, však kvůli tmě nedokázal navázat kontakt. Trojici Irů proto nechal 21. dubna ve 2:15 ráno vysadit do člunu a vrátil se zpět na základnu.¹²² Po dvouhodinovém vyčerpávajícím veslování v rozbouřených pobřežních vodách stanuli v ranních hodinách na pláži Banna Strand nedaleko Fenitu. Vysílený Casement nebyl schopen další cesty. Vyslal proto své společníky, aby v okolí kontaktovali členy Irských dobrovolníků. V půl druhé odpoledne byl poblíž pláže objeven policejní hlídkou a zatčen.

5.5 Dublinská krvavá oběť

V Dublinu mezitím spěly přípravy povstání do finále. V týdnu před jeho plánovaným začátkem sdělili organizátoři MacNéillovi, že k němu chtějí použít mobilizované příslušníky Irských dobrovolníků, kteří měli na Velikonoční neděli pochodovat v plné zbroji metropolí a dalšími městy. MacNéilla drželi tak dlouho

¹²⁰ Blíže k plavbě Libau/Aud Spindler, Karl, *The Mystery of the Casement Ship*. Berlin 1931; Ireland, John de Courcy, *The Sea and the Easter Rising*. Dublin 1966, s. 9-26.

¹²¹ U 20 měla zlomenou kliku pohánějící hřídel kormidla, což ponorce neumožňovalo pokračovat v cestě. (BA-MA, RM 97/579, *Kriegstagebuch U 20*, s. 60.)

¹²² Tamtéž, RM 97/555, *Kriegstagebuch U 19*, s. 6. Blíže k plavbě U19 Edwards, Owen Dudley, *Captain Raimund Weisbach's Narrative of Casement's Last Voyage to Ireland*. In: Edwards, Pyle (eds.), c. d., s. 116-118; Ireland, c. d., s. 27-35.

v nevědomosti, neboť ho považovali za příliš umírněného a předpokládali, že s jejich záměrem nebude nesouhlasit. To se potvrdilo a poté, co vešlo ve známost potopení německé dodávky zbraní, odvolal prezident Irských dobrovolníků v sobotu 22. dubna všechny nedělní manévry sborů a veřejně to oznámil i v tisku.¹²³ Tím udělal Vojenské radě IRB nečekanou „čáru přes rozpočet“. Její členové se přesto odmítli svých plánů vzdát a následující den ráno se sešli v sídle ITGWU, kde se jednomyslně shodli, že nepokoje v Dublinu rozpoutají o Velikonočním pondělí a svou „*krvavou oběť*“ vyvolají povstání i v ostatních částech země.¹²⁴ Velitel dublinské brigády Irských dobrovolníků Thomas MacDonagh pak v rozporu s demobilizačními příkazy MacNéilla svolal 24. dubna její příslušníky na 10:00 k „*inspekčnímu pochodu*“ městem.¹²⁵

V důsledku protichůdných rozkazů z předchozích dnů se k němu v určený den dostavilo asi jen tisíc příslušníků dublinských Irských dobrovolníků. Pochody militantních složek irských hnutí se už od předválečných dob staly běžnou součástí života irských měst, a proto u svátečně naladěných Dublinanů nevzbudil žádnou větší pozornost. V poledne však skupina asi 150 uniformovaných ozbrojenců vstoupila do budovy dublinské hlavní pošty na *Sackville Street* (dnešní *O'Connell Street*) a obsadila ji. Její velitel Patrick Pearse poté na schodišti před budovou překvapeným kolemjdoucím přečetl prohlášení prozatímní vlády Irské republiky, pod nímž byl podepsán on jako její předseda a vrchní velitel spolu se šesti kolegy z Vojenské rady

¹²³ NLI, BHP, Ms 13,174/16; Martin, Eoin MacNeill, s. 268.

¹²⁴ Úvahy o krvavé oběti pro svobodu Irska se často objevují v Pearsových spisech. Srv. Pearse, Patrick H., *Collected Works: Political Writings and Speeches*. Dublin, London 1922, s. 87, 91-99, 215-218. Podobně se vyjadřovali také další předáci povstání. Connolly před odchodem do akce řekl svému příteli Williamu O'Brienovi: „*Bille, jdeme se nechat zmasakrovat.*“ (Connolly, James, *Labour and Easter Week*. Ed. Desmond Ryan, Dublin 1949, s. 21.) MacDermott zase po povstání napsal: „*Zemřeme, aby irský národ mohl žít. Naše krev bude znovu pokřtěna a znovu ožíví tuto zemi.*“ (Ward, Easter Rising, s. 10.) Srv. též Lee, J. J., *In Search of Patrick Pearse*. In: Ní Dhonnchanda, Mairin, Dorgan, Theo (eds.), *Revising the Rising*, Derry 1992, s. 126; týž, *The Modernisation*, s. 152-154; Martin, F. X., 1916 – *Revolution or Evolution?* In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 248.

¹²⁵ Macardle, c. d., s. 165.

IRB. Samozvaní vůdci v něm zdůvodnili své počínání příkořimi, kterým byl vystaven irský národ pod britskou nadvládou, a slíbili v novém státě náboženské a občanské svobody a rovná práva a příležitosti pro všechny Iry a Irky. V prohlášení rovněž oznámili, že mají podporu irské emigrace ve Spojených státech a „*statečných spojenců v Evropě*“.¹²⁶ Na mysli měli samozřejmě Němce, ačkoli v té chvíli již předáci rebelie věděli, že dodávka zbraní a munice z Německa nedorazí, neboť skončila na dně moře u Queenstownu.¹²⁷

Souběžně s tím, jak Pearse a spol. obsadili hlavní poštu, vztyčili na ní zelenou vlajku s nápisem „Irská republika“ a vytvořili z ní ústřední štáb prozatímní vlády, začali shromáždění Irští dobrovolníci spolu s dvěma stovkami členů Connollyho Irské občanské armády zabírat strategické body v centru Dublinu.¹²⁸ Bez většího odporu ovládli budovu soudu *Four Courts* na severním břehu řeky Liffey, třetí pluk dublinské brigády pod velením de Valéry obsadil Bolandovy mlýny a železniční stanici Westland Row, odkud bylo možné kontrolovat přístupové cesty od východu, a čtvrtý pluk vedený Ceanntem rozlehlý domovní komplex *South Dublin Union*, strážící spojnici se západem. MacDonagh se spolu s veteránem búrské války majorem MacBridem a dalšími muži zmocnil Jacobovy továrny na sušenky na jižním okraji centra, podpořeni hraběnkou Markieviczovou s bojovníky ICA, kteří zaujali pozice v nedalekém parku *St. Stephen's Green*. Ulice přehradily barikády a bylo přerušeno telegrafní spojení s městem.

Už na počátku se však ukázaly nedostatky ve strategickém uvažování idealistických intelektuálů, kteří se pustili do tohoto dobrodružného podniku.

¹²⁶ Irish Historical Documents 1172-1922, s. 317-318; Irish Political Documents 1916-1949. Eds. Angus Mitchell, Pádraig Ó Snodaigh, Dublin 1985, s. 17.

¹²⁷ Oznámení o zadržení dodávky zbraní z Německa a jejím potopení se v britském a irském tisku objevilo v sobotu 22. dubna. V pondělí 24. dubna se pak veřejnost dozvěděla o zatčení Casementa.

¹²⁸ Kromě Irských dobrovolníků a ICA se do povstání zapojily také členky *Cumann na mBan*, které sloužily hlavně jako zdravotnice. Jako posly používali vzbouřenci skauty *Fianna Éireann*.

Nevyřadili z provozu telefonní linky a rezignovali také na obsazení pozičně důležitých budov jako Trojické koleje, hotelu Shelbourne, tyčícího se nad *St. Stephen's Green*, a především Dublinského hradu. K nenáviděnému sídlu britské správy Irska se sice vypravila nepřiliš početná jednotka ICA, měla však pouze instrukce zabránit posádce hradu opustit jeho areál a oblehnout sousedící radnici. Povstalci netušili, že uvnitř hradu se nacházely asi jen tři desítky vojáků a hrstka úředníků v čele se státním podsekretářem Nathanem, kteří by případnému útoku vzbouřenců nemohli klást žádný výrazný odpor. Ti tak nevědomky propásli příležitost zmocnit se symbolu britské nadvlády nad ostrovem a jednoho z jejích nejvýše postavených představitelů.

Brity vypuknutí puče do značné míry zaskočilo, i když o jeho přípravách dopředu věděli stejně jako o chystaném transportu zbraní z Německa. 18. dubna 1916 totiž provedli agenti americké tajné služby razii v kanceláři německého atašé von Igela na newyorské *Wall Street*, která byla styčným místem pro různé diverzní aktivity císařství v USA. Nespadala však pod žádnou z budov zastupitelství, a tudíž se na ni nevztahovalo právo exterritoriality. Mezi dokumenty, které američtí agenti v kanceláři zabavili, byla i korespondence mezi Berlínem a Washingtonem o německé pomoci povstání v Irsku, včetně přepisu upozornění, že zbraně nemají do Irska dorazit před 23. dubnem. Americká vláda poté předala tyto informace britskému velvyslanci Springu Riceovi, který obratem zpravil Londýn.¹²⁹

Pro Brity to žádné překvapení nebylo. Jejich námořní zpravodajské službě se totiž na počátku roku 1915 podařilo rozluštit kód, kterým byly šifrovány depeše mezi Washingtonem a Berlínem, a znala tak i obsah zpráv Clan na Gael posílaných tímto

¹²⁹ NA, WO 35/69, Spring Rice ministerstvu zahraničí, 22. dubna 1916. Razie vyvolala diplomatickou roztržku mezi USA a Německem, neboť kromě odhalení kompromitujících listin agenti zatkl i von Igela. Americké úřady ho sice zakrátko propustily, odmítaly ale vydat zabavené dokumenty, kterých se dožadoval velvyslanec Bernstorff. *State Department* argumentoval mimo jiné jejich obsahem, který naznačoval, že se němečtí zástupci v USA podíleli na plánování povstání v Irsku a také v Indii. Blíže PA AA, Vereinigte Staaten von Nordamerika 16, Bd. 42. Po razii nechalo 20. dubna německé námořnictvo vyslat všem ponorkám varování, že plán je prozrazen a že mají Libau/Aud přivést zpět. Žádné plavidlo jej však nezachytilo. (Ireland, c. d., s. 43; Spindler, c. d., s. 106.)

kanálem. Ředitel britského vojenského zpravodajství generál G. M. W. MacDonagh už 22. března 1916 sdělil veliteli domácích ozbrojených sil (*British Home Forces*) polnímu maršálovi Frenchovi, že podle „*absolutně důvěryhodného zdroje*“ bylo rozpoutání povstání v Irsku plánováno na 22. dubna toho roku a „*extremisté požádali Německo, aby jim dodalo k tomuto datu zbraně a munici do Limericku*“.¹³⁰ Tuto informaci pak vrchní velitel armády v Irsku generál Friend předal 16. dubna Dublinskému hradu.¹³¹

Poté, co se Britům podařilo transport vojenského materiálu z Německa zadržet, zatknout Casementa, kterého vzhledem k jeho působení přímo u nepřítele zcela mylně považovali za jednu z klíčových postav rebelie, a MacNeill veřejně odvolal pochody Irských dobrovolníků během Velikonoc, však nabyli dojmu, že k nepokojům v průběhu svátků nedojde a nebude zapotřebí provést žádná preventivní bezpečnostní opatření.¹³² Generál Friend odjel do Londýna a dublinští policisté i vojáci se na Velikonoční pondělí vyrazili pobavit na každoroční dostihy. V metropoli bylo v ten den ve službě pouze 400 vojáků z celkových 2827 umístěných v dublinské posádce – tvořené převážně původem Iry –, kterou po obdržení zpráv z Irska nařídil lord French posílit jednotkami z Belfastu, Curraghu, Templemoru a Anthlone o celkové síle asi 4000 mužů.¹³³ Z nedalekého Kingstownu se do hlavního města začaly přesouvat dvě brigády dělostřelectva a další dvě brigády kavalérie byly urychleně vypraveny z Liverpoolu a Aldershotu.

¹³⁰ Ó Broin, Dublin Castle, s. 135.

¹³¹ Ó Broin, Leon, Birrell, Nathan, and the men of Dublin Castle. In: Martin (ed.), Leaders, s. 5. Irská policie navíc disponovala v nacionalistických organizacích řadou donašečů. Srv. NA, CO 904/23.

¹³² Místokrál lord Wimborne i státní podsekretář Nathan sice navrhli 23. dubna do Londýna vrchnímu sekretáři Birrellovi nechat zatknout hlavní představitele Irských dobrovolníků a ICA a internovat je v Anglii. To však vyžadovalo souhlas od ministerstva vnitra a dalších orgánů, který nemohly dát dříve než po Velikonocích. Nathanem prosazovanou razii do centrály povstalců v sídle odborů, kde schovávali i výbušniny ukořistěné při přepadu vojenského muničního skladu, zase zamítli představení britské armády v Irsku kvůli obavám z vyvolání nepokojů.

¹³³ Duggan, c. d., s. 12.

Víc mužů z Británie nechtěl French zpočátku uvolnit. „*Němci povstání v Irsku samozřejmě podněcují, aby nám zabránili poslat posily do Francie nebo aby jejich odjezd zdrželi. Nechci jim nahrávat do ruky víc, než je nutno,*“ vysvětlil 25. dubna premiérovi.¹³⁴ Jejich vyslání navíc komplikovala německá ofenziva, která byla součástí dohody o německé pomoci irským povstalcům. V noci z 24. na 25. dubna bombardovaly německé vzducholodě východní pobřeží Anglie a 25. dubna ráno ostřelovaly císařské křižníky východoanglické přístavy Lowestoft a Yarmouth. Vzdušné útoky měly podle původního plánu zasáhnout i Londýn, kvůli nepříznivému větru ale shodily vzducholodě svůj ničivý náklad jen na Norwich a Cambridge.¹³⁵

Díky momentu překvapení a nepřipravenosti britské sil slavili vzbouření v prvních hodinách vojenské úspěchy. Kvůli omezenému početnímu stavu jich však nevyužili k rozšíření kontrolovaného území a jen pasivně hájili obsazené body. Hned poté, co do Dublinu dorazily první posily, převzala britská armáda iniciativu. Pozice povstalců se ocitly pod drtivou palbou britského dělostřelectva, které padlo za obětí odborářské ústředí *Liberty Hall* a budovy na výstavní *Sackville Street* se změnilly v ruiny. Královským jednotkám se nejprve podařilo izolovat jednotlivé skupiny povstalců, poté odřízly ty na jižní straně Liffey a začaly utahovat smyčku okolo centrály rebelů na hlavní poště. Postupně narůstající britské přesile, která se nakonec vyšplhala na 18 000-20 000 vojáků, neměly nepočetné síly republikánů šanci dlouhodobě vzdorovat, zvláště poté, co se jejich akci nedostalo očekávané podpory mimo Dublin.¹³⁶ Když 28. dubna připlul nový vrchní velitel britské armády v Irsku generál John Maxwell, vedli povstalci už jen zoufalý boj bez naděje na úspěch.

¹³⁴ Ó Broin, Dublin Castle, s. 109.

¹³⁵ Blíže Marine Archiv, Der Krieg in der Nordsee, Bd. 5, s. 140-148; Robinson, Douglas H., The Zeppelin in Combat. A History of the German Naval Airship Division, 1912-1918. London 1962, s. 139-141; Ireland, c. d., s. 36-37.

¹³⁶ Do Dublinu dorazilo asi jen 200-300 příslušníků Irských dobrovolníků z venkovských oblastí. Na straně republikánů se tak do povstání podle odhadů zapojilo maximálně 1500-1600 osob. Podle

Maxwell dostal od britské vlády volnou ruku k potlačení vzpoury všemi prostředky. „*Pokud to bude nutné, nebudu se zdráhat zničit všechny budovy v oblastech obsazených rebely,*“ vyzval je nový velitel hned po svém příjezdu k bezpodmínečné kapitulaci.¹³⁷ Povstalci si byli vědomi své bezvýchodné situace. Druhý den odpoledne rozeslal Pearse spolubojovníkům rozkaz ke složení zbraní,¹³⁸ který do neděle 30. dubna uposlechli i ti nejodhodlanější velitelé jako de Valéra a MacDonagh.

Sedm dní bojů v Dublinu si podle britských údajů vyžádalo životy 450 lidí a 2614 osob při nich utrpělo zranění.¹³⁹ Zahynulo asi 60 povstalců a 132 vojáků britské armády, příslušníků RIC a dublinské metropolitní policie. Zbývající více než dvě stovky mrtvých připadaly na civilisty, kteří zemřeli v troskách rozbombardovaných domů nebo se stali náhodnými oběťmi střelby na ulicích. V několika případech také vojáci bez soudu zastřelili Iry, které mylně či záměrně považovali za povstalce.¹⁴⁰ „*Revolta tohoto druhu nemůže být potlačována metodami sametových rukaviček,*“ hájil nekompromisní postup svých mužů Maxwell,¹⁴¹ který se mohl opřít o plnou podporu maršála Frenche a zpočátku i londýnské vlády.

Represe, které v Irsku rozpoutal a které byly z hlediska válečného stavu Británie pochopitelné,¹⁴² však do značné míry přispěly ke změně pohledu irské veřejnosti na dublinské povstání. Většina národně smýšlející části irské populace s ním nesouhlasila a cíle povstalců nesdílela, neboť věřila, že po skončení války

některých historiků jejich počet dokonce nepřesáhl 1200. (Foster, c. d., s. 96; Lyons, Francis S. L., *Ireland since Famine*. London 1987, s. 366.) Další posily se podařilo britské armádě a RIC zadržet a bez větších obtíží zpacifikovaly i lokální rozbroje, které během povstání vypukly v hrabstvích Galway, Wexford a na severu hrabství Dublin.

¹³⁷ NA, WO 35/69, prohlášení generála Maxwella, 28. dubna 1916.

¹³⁸ NLI, Patrick Pearse Papers, Ms 10,605.

¹³⁹ Intelligence Notes, s. 238.

¹⁴⁰ Nejvíce irské veřejné mínění pobouřila poprava irského levicového liberála a pacifisty Francise Sheehy Skeffingtona 26. dubna 1916. K jeho případu bíže Edwards, Pyle (eds.), c. d., s. 135-152; *The Irish Uprising*, s. 115-152.

¹⁴¹ Macardle, c. d., s. 181.

¹⁴² Foster, c. d., s. 484.

britská vláda dodrží své závazky a Irsku poskytne autonomii. Zatčení více než 3000 Irů a Irek po celém ostrově, z nichž většina neměla s nepokoji v Dublinu nic společného, a rozsudky smrti nad účastníky revolty vynášené jako na běžícím páse válečnými tribunály, však mezi nimi začaly vzbuzovat sympatie k „hrstce pomatenců“, ¹⁴³ kvůli nimž ležela část Dublinu v troskách, a v celé zemi platilo stanné právo. ¹⁴⁴ Bez většího efektu zapřísahali parlamentní vůdci Irů Redmond s Dillonem premiéra Asquitha i Maxwella, aby zbytečnými popravami nevytvářeli nové irské mučedníky. „*Pokud budou vězni stříleni ve velkém, dopady na veřejné mínění mohou být ničující. Nálada mezi obyvateli Dublinu je zatím proti sinnfeinistům. Reakce se ale velmi snadno může obrátit,*“ předpověděl Dillon už 30. dubna s velkou dávkou jasnozřivosti další vývoj událostí. ¹⁴⁵

Generál Maxwell, který většinu své armádní kariéry strávil v Africe, však nebral na pocity Irů ohledy a 3. května začaly exekuce vůdců povstání. Jako první před popravčí četou v dublinské Kilmainhamské věznici stanuli Pearse, MacDonagh a Clarke, které další den následovali Plunkett, velitel okupantů *Four Courts* Edward Daly, Pearsův bratr William a Michael O’Hanrahan. 5. května by zastřelen major MacBride a o tři dny později čtveřice Éamonn Ceannt, velitel ICA Michael Mallin, Con Colbert a Seán Houston. Jediným odsouzencem popraveným mimo Dublin byl Thomas Kent, zastřelený 9. května v Corku. Jako poslední z přímých účastníků bojů stihla exekuce 12. května MacDermotta a Connollyho, který musel být kvůli střelnému zranění kotníku z povstání na popravišti přikurtován k židli. Další popravy nařídila britská vláda kvůli stupňujícím se irským protestům zastavit. Jediný zbývající velitel

¹⁴³ Lyons, F. S. L., Dillon, Redmond, and the Irish Home Rulers. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 33. Těmito slovy označil povstalece Redmond.

¹⁴⁴ Lee, *The Modernisation*, s. 156.

¹⁴⁵ Lyons, Dillon. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 32-33.

vzbouřeneckých jednotek de Valéra¹⁴⁶ tak spolu s ostatními z celkem 90 odsouzených k smrti hrdelnímu trestu unikl a jejich rozsudek byl překlasifikován na doživotí nebo na mnohaleté žaláře.¹⁴⁷ Šestnáctým a posledním popraveným v souvislosti s Velikonočním povstáním se stal Casement, kterého Britové po zadržení na Banna Strandu převezli do Londýna, kde byl odsouzen za velezradu k trestu smrti a 3. srpna 1916 Pentonvilleské věznici oběšen.¹⁴⁸

Ačkoli jeho německé plány skončily fiaskem a nakonec jen limitovaná vojenská pomoc Berlína se ke vzbouřencům v Irsku vůbec nedostala, byly události v Dublinu z konce dubna 1916 současníky vnímány převážně optikou zapojení válečného nepřítele Británie. Londýnské *Times* už 27. dubna zdůrazňovaly, že „datum

¹⁴⁶ V případě Éamona de Valéry se tradičně argumentuje, že ho před popravou uchránilo jeho americké občanství. Budoucí předák Sinn Féin se totiž narodil v roce 1882 v New Yorku Irce Cathrine Collové a španělskému emigrantovi Vivionu de Valérovi. O dva roky později jeho otec zemřel a malý Edward, jak zněla nepoirštěná verze jeho křestního jména, byl poslán do Irska na výchovu k matčiným příbuzným a do USA se vrátil až po první světové válce. Doloženým faktem je, že o jeho osud se po Velikonočním povstání skutečně zajímal jak Kongres, tak americký konzulát v Dublinu a v britském kabinetu především Lloyd George varoval před zhoršením vztahů s USA kvůli potrestání amerických Irů zapletených do povstání. „Teorii amerického občanství“ zastává především autor dnes již klasické de Valérový biografie Denis Gwynn. (Srv. Gwynn, Denis, *De Valera*. London 1933, s. 11, 22, 41.) Alan J. Ward naopak tvrdí, že de Valéra o americké občanství přišel, neboť nežil v USA dostatečnou dobu po narození. Vžitou tezi vyvrací také poznámkou amerického ministerstva zahraničí, které de Valérovu kauzu z podnětu Kongresu prověřovalo, že byl odsouzen ve spravedlivém procesu a jeho americké občanství by nebylo důvodem k milosti. Dalším Wardovým argumentem je skutečnost, že až 12 dní poté, co byl de Valérovi trest smrti zrušen, zaslal ministr zahraničí Grey vojenské vládě v Irsku instrukci, že občané USA a neutrálních států nesmějí být popraveni bez souhlasu Londýna. Dublin na ni odpověděl, že jediným, k smrti odsouzeným Američanem byl Diarmuid Lynch a ten popraven nebyl. Odpověď nezmiňovala ani de Valéru, ani popraveného Thomase Clarkea, který během pobytu za oceánem americké občanství také získal. (Ward, Ireland, s. 117-118.) Jiné vysvětlení nabízí Tim Pat Coogan, podle jehož interpretace de Valéru zachránil soudce William Wylie svou poznámkou před Maxwelllem, že nepatřil k důležitým postavám rebelie. Generál, který právě obdržel nařízení od Asquitha zastavit popravy, poté údajně pronesl: „*Dobrá, uděláme ještě Connollyho a skončíme u toho chlápka*“ (de Valéry – pozn. F. N.). “ (Coogan, Tim Pat, *De Valera*. Long Fellow, Long Shadow. London 1993, s. 78.) Tuto konverzaci zmiňují i Foy s Bartonem a soudí, že de Valéra „utekl popravčí četi čirou náhodou“. (Foy, Barton, c. d., s. 372.)

¹⁴⁷ Stejně štěstí měla například „rudá hraběnka“ Constance Markieviczová, později první žena zvolená do britského parlamentu, nebo budoucí ministerský předseda Irského svobodného státu William Cosgrave. K doživotí byl 24. května odsouzen i MacNeill, který navzdory svému nesouhlasu s povstáním přijal odpovědnost za činy Irských dobrovolníků. (NLI, JRP, Ms 15,204, záznam výsledku MacNeilla, 4. května 1916; srv. též NLI, MacNeill Papers, P. 1396; Martin, Eoin MacNeill) Soupis všech odsouzených a jejich trestů viz Intelligence Notes, s. 258-267.

¹⁴⁸ Ke Casementovi po zadržení, jeho procesu a posmrtným osudům blíže Hyde, Harford Montgomery (ed.), *Trial of Sir Roger Casement*. London, Edinburgh, Glasgow 1960; Dudgeon, c. d., s. 468-614; Wolf, c. d., s. 48-53; McCormack, W. J., *Roger Casement in Death or Haunting the Free State*. Dublin 2002. V češtině Nerad, Sir Roger Casement, s. 16-19. Reakce tisku viz NAI, Records of the Chief Secretary's Office, Registered Papers 1916/ 5621/14284; tamtéž, 5623/15592.

společné operace irského hnutí, přistání Casementa a útoků císařských vzducholodí bylo pečlivě zvoleno“ a Berlín touto koordinovanou akcí zamýšlel „*vyvolat paniku a donutit (britskou – pozn. F. N.) vládu poslat všechny dostupné jednotky do Irska místo na kontinent*“.¹⁴⁹ V podobném duchu o irském puči referovaly i další britské deníky a hlavní listy v dohodovém táboře.¹⁵⁰ Irský *Freeman's Journal* ho nazval „*bláznivým německým spiknutím*“ a *Irish Independent* nebo *Cork Examiner* za ním dokonce viděly komplot Němců a socialistů.¹⁵¹ Stejně Velikonoční povstání hodnotili také ostrovní politici. „*Německo to naplánovalo, Německo to zorganizovalo a Německo to zaplatilo. Co se německého podílu týče, byla to invaze Německa do Irska, stejně brutální, stejně zjištná a stejně cynická jako německý vpád do Belgie,*“ napsal 3. května 1916 Redmond Asquithovi.¹⁵²

Naopak v německém dobovém tisku se o podílu císařství neobjevila ani zmínka, třebaže infomoval jak o neúspěšném dovozu „*nepřátelských zbraní*“ pro irské povstalce, tak o příplutí a zadržení Casementa,¹⁵³ jehož pobyt v Německu plnil v předchozích necelých dvou letech pravidelně stránky tamních novin. Bez souvislostí s událostmi v Irsku ponechal i námořní a vzdušné útoky na anglické pobřeží na počátku puče.¹⁵⁴ Ten byl v podání německých listů, publikujících striktně v liniích

¹⁴⁹ BA-MA, RM 5/4751, s. 103.

¹⁵⁰ Srv. tamtéž, Die Beurteilung des irischen Aufstandes in der Presse des feindlichen Auslandes, s. 110-115; Boyce, David George, British Opinion, Ireland and the War 1916-1918. HJ 17, 1974, s. 578 an; Peatlig, c. d., s. 83.

¹⁵¹ Githens-Mazer, Jonathan, Myths and Memoirs of the Easter Rising. Cultural and Political Nationalism in Ireland. Dublin, Portland 2006, s. 125; Fischer, J., s. 137; podobně např. i Connaught Tribune 6. května 1916 (Hennesey, c. d., s. 141.) Pohled tisku na povstání obecně viz Edwards, Pyle (eds.), c. d., s. 241-271; Hartmann, Antje, Osteraufstand und Bürgerkrieg. Die irische Revolution in Geschichte und Literatur. Köln, Weimar, Wien 2003, s. 77-83. K vnímání Velikonočního povstání jako „*německého spiknutí*“ Lee, Ireland, s. 30 an.

¹⁵² Fischer, J., s. 137.

¹⁵³ Loh, c. d., Bd. 1, s. 160-161. Německý autor nabízí dvě možná vysvětlení pro tuto skutečnost: německému tisku nebylo o napojení Berlína na irské povstalce buď nic známo, nebo tento fakt nesměl zveřejnit. (Loh, c. d., Bd. 1, s. 445.) Jako pravděpodobnější se jeví druhá varianta, neboť většinu zpráv o Velikonočním povstání čerpal z britského a jiného zahraničního tisku, který spojitost mezi děním v Irsku a Německem živě rozvíjel.

¹⁵⁴ Srv. Berliner Tageblatt, 27. dubna 1916; Vossische Zeitung, 27. dubna 1916; Norddeutsche Allgemeine Zeitung, 27. dubna 1916.

válečné propagandy, důsledkem politické a vojenské krize Britského impéria způsobené porážkou u Gallipoli, potravinovou a materiální nouzí obyvatel stejně tak jako nedořešenou otázkou povinných odvodů do britské armády. Jako následek potlačení dublinské rebelie pak například *Berliner Tageblatt* předpovídal slábnutí ochoty Irů podporovat válečnou kampaň Londýna: „*Máme právo se domnívat, že krvavé události na zeleném ostrově budou mít pokračování na frontě ve Flandrech. Není možné irským dobrovolníkům všechno zatajit. Jejich bojové nadšení pro anglickou věc ochabne a nebudou se již obětovat tomuto účelu.*“¹⁵⁵ Už nejbližší měsíce měly ukázat správnost tohoto dohadu, jehož projevy Britové nejtíživěji pocítili ale přímo v Irsku.

¹⁵⁵ Berliner Tageblatt, 2. května 1916.

6. Německo-irské kontakty 1916-1918: Nevstoupíš dvakrát do téže řeky

6.1 Irská otázka po potlačení Velikonočního povstání

Bezprostředně po likvidaci republikánské rebelie a popravách jejích vůdců ještě nic nenasvědčovalo blížícímu se radikálnímu zvratu ve vývoji Irska. Kontrolu nad ostrovem pevně držely jednotky podřízené generálu Maxwellovi, který po rezignaci vrchního sekretáře Birrella a podsekretáře Nathana třimal v rukou dočasně i jeho politickou správu. V polovině května 1916 navštívil Irsko premiér Asquith, aby se na vlastní oči přesvědčil o aktuální situaci. Po svém návratu do Londýna sdělil 25. května Dolní sněmovně, že „*dosavadní vláda Dublinského hradu se zcela zhroutila*“, naskytl se však „*unikátní příležitost pro nový přístup k vyřešení nedořešených problémů*“.¹ Těmito problémy měl na mysli otázku autonomie Irska a jejich dořešením byl pověřen ministr zbrojního průmyslu Lloyd George.²

Od znovuotevření otázky *Home Rule* si ministerský předseda sliboval nejen definitivní odstranění tohoto letitého „trnu v patě“ britské politiky, ale i uklidnění Spojených států, odkud pod vlivem irského exilu zaznívaly znepokojené hlasy ze způsobu potlačení Velikonočního povstání. „*Nemyslím, že můžeme počítat s americkou pomocí a nejspíš ani s americkými sympatiemi,*“ varoval na konci května

¹ Gwynn, Life, s. 499.

² V květnu předchozího roku vytvořil Asquith koaliční vládu, do níž liberálové přizvali unionisty a svého zástupce v ní měli i labouristé. Premiérův stranický rival Lloyd George musel přepustit post kancléře pokladu Reginaldu McKennovi a převzal vedení nově zřízeného ministerstva zbrojního průmyslu. Po smrti lorda Kitchenera na počátku června 1916 se Lloyd George ujal řízení ministerstva války. Členem koaliční vlády se stal také lídr ulsterských unionistů Carson, který byl nejprve jmenován generálním prokurátorem a později prvním lordem admirality. V zájmu zachování rovnováhy nabídl Asquith místo v nové vládě i Redmondovi, ten však s ohledem na pozici své strany v Irsku tuto možnost odmítl.

1916 britský velvyslanec v USA sir Cecil Spring Rice Londýn, který vkládal naděje do vojenského zásah Američanů do stále se prodlužujícího válečného konfliktu na straně Dohody.³ „*Vlivem posledních událostí v Irsku se zdejší postoj k Anglii změnil k horšímu... Pokud by bylo možné okamžitě nějak vyřešit otázku irské autonomie, takové oznámení by zde mělo užitečný efekt,*“ přesvědčoval Spring Rice i s ohledem na blížící se podzimní prezidentské volby v USA, v nichž důležitou úlohu tradičně hrály hlasy irských přistěhovalců.⁴

Ve snaze neopakovat neúspěch konference v Buckinghamském paláci z předvečeru první světové války, kdy se soupeřící strany nebyly schopné dohodnout na kompromisu za jedním stolem, zvolil Lloyd George taktiku separátních rozhovorů se zástupci obou irských táborů. Jejich výsledkem byl souhlas Carsona i Redmonda s okamžitým uvedením zákona o autonomii v platnost, z níž však mělo být vyjmuto šest ulsterských hrabství s nejvyšším podílem nekatolického obyvatelstva, tedy včetně Fermanaghu a Tyrone, kde byli protestanti v menšině. Politickou správu oblastí nespádajících pod legislativu dublinského parlamentu měl dostat na starosti zvláštní státní sekretář, nacionální Irové si na oplátku směli podržet všechny své reprezentanty ve Westminsteru. Dohoda počítala s tím, že toto uspořádání zůstane v platnosti „*po dobu války a období maximálně dvanáct měsíců po ní; pokud* (britský – pozn. F. N.) *parlament do té doby neudělá další a trvalé opatření ke správě Irska*“. Jinak se měla po skončení války sejít imperiální konference a ztvdit finální řešení irské otázky.⁵

Zásadním problémem tohoto pracně vyjednaného kompromisu byl fakt, že každá ze stran z něj vyvozovala jiné závěry. Redmond, Dillon i šéf ulsterských

³ Macardle, c. d., s. 192.

⁴ Tamtéž. Srv. též Kee, c. d., s. 581. Podobně reagoval v březnu 1917 americký velvyslanec v Londýně Page na dotaz britského ministra zahraničí Balfoura, proč byli Britové v té době v USA tak neoblíbeni. „*To organizují Irové. Je to důsledek faktu, že irská otázka není dořešena,*“ dostalo se mu odpovědi od ambasadora. (Ward, Ireland, s. 132.) K dopadům postojů Iroameričanů na prezidentské volby 1916 bližší tamtéž, s. 133-140; Leary, c. d., s. 57-72.

⁵ Gwynn, Life, s. 517-518; Hennessey, c. d., s. 146; Stubbs, c. d., s. 877.

nacionalistů Devlin na něj přistoupili po ujištění Lloyda George, že se jedná pouze o provizorium, zatímco Carson ho před Ulsteřany interpretoval jako zajištění trvalého vyjmutí šesti severoirských hrabství z vlivu autonomního parlamentu. Měl totiž od vládního kolegy písemný příslib, že se hrabství Antrim, Armagh, Derry, Down, Fermanagh a Tyrone „na konci prozatímního období nespojí se zbytkem Irska, ať už budou chtít či nikoli“.⁶ Nacionalističtí vůdci se na rozdíl od Carsona spokojili s ústním závazkem Lloyda George. Ani pro jednu ze stran přitom nebylo lehké tento výsledek obhájit před svými stoupenci. Redmond už na počátku války vsadil vše na podporu Britů a spolu s dalšími přívrženci *Home Rule* v Irsku věřil, že za ni získají odměnu v podobě autonomie pro celý ostrov. Severoirští unionisté zase jen stěží akceptovali rezignaci na tři zbývající ulsterská hrabství, která měla být ponechána „ve spárech“ Dublinu.⁷

Nejtěžší překážkou se nakonec ukázali konzervativní členové vlády. Toryové s majetkovými a politickými zájmy na jihu Irska jako markýz Lansdowne nebo Walter Long rozhodně odmítali nově navržené uspořádání ostrovní správy a hrozili rezignací, a tím vyvoláním kabinetní krize, neboť by je pravděpodobně následovali i další unionističtí ministři.⁸ Nežádoucí kolaps vlády krátce po zahájení letní ofenzivy na Sommě se nakonec Asquithovi s Lloydem Georgem podařilo zažehnat souhlasem s vytvořením zvláštní komise, která měla posoudit případné doplňující návrhy k novému *Home Rule Bill*, a se zárukami „k udržení efektivní a nezpochybnitelné imperiální kontroly nad celkovou námořní a armádní situací v Irsku“, pod nimiž se

⁶ Hyde, Carson, s. 403; Lyons, Dillon. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 37; Boyce, *British Opinion*, s. 580; Macardle, c. d., s. 193.

⁷ Kee, c. d., s. 583.

⁸ „*Půjdou všichni kromě Balfoura, Bonara Lawa a F. E. Smithe*,“ soudil tehdy Lloyd George. (Kee, c. d., s. 583-584.) Z unionistických ministrů nakonec rezignoval pouze lord Selborne, který měl na starosti zemědělství a rybolov. K debatám ve vládě blíže Boyce, *British Opinion*, s. 581-583.

skrývalo výrazné rozšíření pravomocí britského místokrále nad irskou administrativou a policií.⁹

Už poněkolikáté byl Redmond postaven před hotovou věc a nezbylo mu než přistoupit i na tyto požadavky, neboť celý jeho politický osud už závisel jen na realizaci autonomie. Byl to však poslední ústupek, který předák irských nacionalistů udělal. Když Lansdowne 11. července utvrdil Sněmovnu lordů, že dohodnuté vyjmutí šesti ulsterských hrabství z *Home Rule* je „svým charakterem trvalé a neměnné“, vyžádal si Redmond ujištění od premiéra, že „všechny oddíly tohoto návrhu zákona budou mít jen dočasný a provizorní charakter“.¹⁰ V opačném případě pohrozil odstoupením od dohody.

Asquith mu však sdělil, že vláda podmínky ujednání považuje za trvalé, a navíc po ustavení irského parlamentu až do nových voleb už nepočítala se zastoupením irských poslanců ve Westminsteru, které Redmond pokládal za důležitou záruku dočasnosti tohoto kompromisu. 24. července proto v Dolní sněmovně s nezastíraným zklamáním oznámil, že již nevidí žádnou naději na dohodu. Tečku za ní udělal londýnský kabinet o tři dny později, když schválil návrat ke „starému systému“ správy Irska.¹¹ Místokrálem zůstal lord Wimborne a do úřadu vrchního sekretáře pro Irsko byl na místo liberála Birrella jmenován unionistický poslanec Henry E. Duke. Generál Maxwell velel armádě na ostrově do počátku listopadu 1916, kdy ho nahradil irský rodák generál Bryan Mahon.

Redmondovo prohlášení z konce července bylo zároveň politickým epitafem dlouholetého vůdce IPP. Opakované ústupky strany požadavkům londýnské vlády a unionistům nenapravitelně poškodily její již tak oslabenou autoritu a nevědomý souhlas s trvalým vyjmutím většiny Ulsteru z *Home Rule* zdiskreditoval její předáky

⁹ Stubbs, c. d., s. 880-881.

¹⁰ Lyons, Dillon. In: Martin (ed.), *Leaders*, s. 39.

¹¹ Stubbs, c. d., s. 883; Westermann, c. d., s. 211.

v očích většinového irského obyvatelstva, které vstoupilo do první světové války na britské straně ve víře, že po jejím skončení získá samosprávu v původně stanoveném rozsahu.¹² Toto zklamání podpořené rostoucí nevolí z represí, které po potlačení dublinské vzpoury rozpoutala na ostrově britská armáda a královská policie, oživily ideály mužů Velikonočního povstání. Po Irsku se začal šířit kult těchto novodobých mučedníků boje za irskou svobodu, jejichž portréty a místy až hagiografická líčení jejich životních osudů a hrdinské smrti před popravčí četou se staly vyhledávaným obchodním artiklem.¹³ Na popularitě získávali také původně zavržovaní irští separatisté zadržovaní v britských věznicích jako William Cosgrave, Michael Collins a zejména Éamon de Valéra, který se díky aureole posledního žijícího povstaleckého velitele proměnil během internace v Dartmoorské a Maidstoneské věznici v uznávaného vůdce irského radikálně nacionálního tábora.¹⁴

Jeho stranickou platformou se stala doposud okrajová Sinn Féin, která poskytla útočiště pro velmi heterogenní skupinu irských nacionalistů zklamaných vývojem po Velikonočním povstání a pod vlivem nové generace národních lídrů, kteří na konci roku 1916 začali opouštět britská vězení,¹⁵ přijala za svou myšlenku osamostatnění

¹² Feeney, c. d., s. 60. Reakcí části irských nacionalistů na požadavek unionistů trvale vyjmout ulsterská hrabství z působnosti zákona o irské samosprávě bylo založení Ligy proti rozdělení (*Anti-Partition League*), která se v den Casementovy popravy přejmenovala na Ligu irského národa (*Irish Nation League*). V září 1917 se sloučila se Sinn Féin.

¹³ Westermann, c. d., s. 189. Postupný nárůst sympatií k povstalcům ve většinové irské společnosti dokládají i hlášení RIC. Srv. NA, CO 904/100.

¹⁴ Laffan, Michael, *The Unification of Sinn Féin in 1917*. IHS 17, 1970-71, s. 375.

¹⁵ Prvních více než 600 internovaných Irů bylo propuštěno ve dvou vlnách před Vánoci 1916 jako součást amnestie vyhlášené po vytvoření nové koaliční vlády vedené Lloydem Georgem. Zbývající vězni včetně de Valéry, hraběnky Markieviczové nebo MacNéilla se dostali na svobodu v polovině června následujícího roku v rámci další amnestie vyhlášené britskou vládou, která se tak snažila zklidnit situaci nejen v samotném Irsku, ale i kritické hlasy z USA, znepokojených patem v irské otázce. (Ward, Ireland, s. 131.) Vyhličky na nalezení jejího řešení nebyly nijak světlé i kvůli posílení odpůrců *Home Rule* v britské exekutivě. Ve válečném kabinetu zasednul vůdce konzervativců Bonar Law jako nový kancléř pokladu i přesvědčení unionisté jako lord Milner a lord Curzon. Walter Long se posunul do křesla ministra kolonií uvolněného Bonarem Lawem, Carson zůstal prvním lordem admirality. Také na postu vrchního sekretáře pro Irsko nedošlo k žádné změně a podržel si ho Duke.

Irska.¹⁶ O něm však neměl rozhodovat britský parlament, ale poválečná mírová konference, na kterou chtěla Sinn Féin vyslat irské zástupce. Její vliv v irské společnosti v této době stoupal úměrně tomu, jak upadal význam Redmondovy IPP. Změnu politické rovnováhy na ostrově zřetelně demonstroval výsledek několika doplňovacích voleb v Irsku v roce 1917, v nichž přesvědčivě uspěli právě kandidáti Sinn Féin.

Předzvěstí tohoto obratu byl triumf hraběte Plunketta, otce popraveného Josepha Plunketta, jehož další dva synové byli za účast na povstání odsouzeni na doživotí, který v únoru získal ve volbách v severním Roscommonu téměř dvojnásobek hlasů než kandidát parlamentní strany.¹⁷ Ještě výraznější rozdílem zvítězil v červenci de Valéra ve východním Clare a o měsíc později ho napodobil Cosgrave v městském obvodu Kilkenny.¹⁸ „*Dokud se irský lid nevyjádří, že je mu bližší jiná forma vlády, bude Irská republika tou formou vlády, které budou příslušníci Sinn Féin přísahat věrnost,*“ nenechal de Valéra po svém vítězství nikoho na pochybách o politických cílech nové vůdčí síly na ostrově, která se těšila podpoře i vlivné irské katolické církve.¹⁹ Už v dubnu tohoto roku přijala Národní rada Sinn Féin (*Sinn Féin National*

¹⁶ Strana Sinn Féin se jako politické uskupení dostala do širokého povědomí Irů paradoxně díky dublinské rebelii, kterou současníci nejčastěji nazývali povstáním Sinn Féin (*Sinn Féin Rising*) a její účastníky „sinnféinery“. Ve skutečnosti Griffithova strana velikonoční puč nepodporovala a její tehdejší předák souhlasil s MacNéillovým odvoláním mobilizace Irských dobrovolníků 23. dubna 1916. (Feeney, c. d., s. 57; Westermann, c. d., s. 232; Hartmann, c. d., s. 79, 123.)

¹⁷ Plunkett získal 3022 hlasů, autonomista T. J. Devine 1708.

¹⁸ De Valéra porazil kandidáta IPP Patricka Lynche poměrem hlasů 5010 ku 2035 a Cosgrave Johna Magennise 722 ku 392. Na pikantnosti doplňovacím volbám ve východním Clare dodávala skutečnost, že se konaly kvůli smrti Redmondova bratra Williama, který padl na západní frontě. Vítězné tažení kandidátů Sinn Féin v roce 1917 dokreslilo těsné zvolení vězněného Josepha McGuinnessa v květnových doplňovacích volbách v jižním Longfordu. Zásadní podíl na jeho úspěchu měla kampaň vedená pod heslem „*Pust'te ho dovnitř, aby ho pustili ven*“, kterou v jeho nepřítomnosti organizoval Collins s Griffithem. Všichni kandidáti Sinn Féin zvolení do britské Dolní sněmovny své mandáty v souladu se stranickým programem bojkotovali a do poslaneckých lavic neusedli.

¹⁹ Kee, c. d., s. 604. Zpočátku ovšem v nové Sinn Féin nepanovala jednota ohledně názoru na budoucí státní zřízení Irska. Mezi jejími stoupenci byli obhájci jak přetvoření země v britské dominium, tak vyhlášení suverénní monarchie a samozřejmě přívrženci republiky, kteří nakonec získali navrch. Blíže k těmto debatám Hennessey, c. d., s. 163-178; Laffan, c. d., s. 376-378.

Council) usnesení, že „žádný cizí parlament nemá právo přijímat zákony pro Irsko“.²⁰

26. října byl pak na stranickém shromáždění (*ard-fheis*) zvolen prezidentem Sinn Féin de Valéra a Griffith se stal jeho zástupcem. Druhý den stanul nový vůdce separatistů i v čele znovu konstituovaných sborů Irských dobrovolníků.

Ve snaze zastavit tento nebezpečný vývoj se Lloyd George ještě jednou pokusil přimět Redmonda k souhlasu s řešením na bázi okamžité samosprávy pro Irsko bez šesti ulsterských hrabství, jejichž status měl být po pěti letech znovu posouzen. Stárnoucí a nemocný předák marginalizujících irských autonomistů nemohl jinak než i tento návrh, přičící se nové realitě na ostrově, odmítnout. Bez výsledku skončilo také rokování premiérem iniciovaného Irského shromáždění (*Irish Convention*), na němž se sami Irové od července 1917 do dubna 1918 pokoušeli dojít k přijatelnému kompromisu v otázce *Home Rule*. Jejich úsilí však bylo už předem odsouzeno k nezdaru, neboť nová klíčová síla v zemi, Sinn Féin, jednání bojkotovala. Posledním pokusem Londýna jak zastavit vzrůstající se irské republikány bylo na jaře 1918 obvinění jejich vůdců z nového spolčení s nepřátelským Německem a ze zosnování takzvaného německého spiknutí (*German Plot*).

6.2 Nová jednání o dodávce zbraní do Irska

Irští radikálové navázali kontakty s císařstvím hned po potlačení velikonočních nepokojů v Dublinu. Prostřednictvím velvyslance Bernstorffa se na Berlín obrátili s novou žádostí o pomoc při přípravě dalšího povstání v Irsku předáci americké Clan na Gael.²¹ Z ambasadorova telegramu ani z jiných pramenů však není zřejmé, kdo měl ozbrojené vystoupení na ostrově provést, když prakticky celá vedoucí garnitura IRB a

²⁰ Hennessey, c. d., s. 159.

²¹ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 12, A 15049, Bernstorff Zahraničnímu úřadu. 6. května 1916.

Irských dobrovolníků byla buď po smrti, nebo ve vězení. Zimmermann žádost postoupit Nadolnému, přičemž ho upozornil, že „*z politických důvodů se jeví žádoucí projevit snahám irských vůdců v Americe přízeň*“.²² Nadolny po konzultacích s armádním velením na počátku června doporučil ve spolupráci pokračovat. „*V zásadě [jsme] k další podpoře Irů zcela připraveni. Prosíme o brzké oznámení způsobu, doby a rozsahu požadované pomoci,*“ sdělil Zahraničnímu úřadu.²³

Němci si s odpovědí dali na čas kvůli nejasnostem ohledně osudu dodávky přepravované na Libau/Aud; některé zprávy totiž hovořily o tom, že se zbraně nakonec do rukou povstalců dostaly.²⁴ „*Není bohužel ještě jisté, zda zbraně skutečně přistály. Je proto vhodnější vyčkat dopisů zadržených,*“ doporučoval Říšský námořní úřad.²⁵ Potopení parníku i s nákladem definitivně potvrdil až sám kapitán Spindler, který napsal svému otci z britského zajetí. Ten pak o synově dopise na počátku června informoval námořnictvo.²⁶

Američtí Irové konkretizovali svou prosbu o tři měsíce později po jednání vedení Clan na Gael v newyorském hotelu Murray Hill 4. září.²⁷ Výslovně si v ní vyžádali „*dostatečně početnou vojenskou jednotku, která bude krýt vyloďení ... tak velkého množství zbraní, munice a vybavení, ... jaké si německá vláda myslí, že může do Irska dopravit*“.²⁸ Do povstání se podle jejich odhadů mohlo zapojit až 250 000 mužů a odměnou Německu za pomoc měl být zisk založen pro ponorkové loďstvo a vzducholodě na ostrově. Berlín bral nový pokus o vojenskou intervenci v Irsku dle všeho zcela vážně – patrně i pod dojmem zpráv o růstu napětí na ostrově v důsledku

²² BA-MA, RM 5/4757, Zimmermann Nadolnému, 9. června 1916.

²³ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 12, A 15502, Nadolny Zahraničnímu úřadu, 11. června 1916.

²⁴ BA-MA, RM 5/4751, velitel admirálního štábu, 26. května 1916.

²⁵ Tamtéž, Říšský námořní úřad admirálnímu štábu, 24. května 1916.

²⁶ Tamtéž, Hubert Spindler Říšskému námořnímu úřadu, 4. června 1916; tamtéž, Říšský námořní úřad admirálnímu štábu, 14. června 1916.

²⁷ Cronin (ed.), c. d., s. 64.

²⁸ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 13, AS 4438, Bernstorff Zahraničnímu úřadu, 8. září 1916.

neúspěšného řešení otázky autonomie a spekulací o rozšíření povinných odvodů do britské armády i na Iry²⁹ –, o čemž svědčí přidělení kódového označení pro tuto operaci, která od konce listopadu nesla název Úkol P (*Aufgabe P*).³⁰

Admiralstab totiž považoval vylodění vojáků a zbraní v Irsku za určitých podmínek za proveditelné a navrhl dvě varianty, jak ho realizovat. Obě počítaly jako s dopravními prostředky s parníky. V prvním případě měly být expediční jednotky i s nákladem dopraveny jedním plavidlem do jednoho přístavu; jako nejvhodnější byl vybrán Galway na západě ostrova. Předností této varianty byl fakt, že k její realizaci stačila jen jedna loď. Druhá možnost kalkulovala s transportem dvěma parníky do dvou irských přístavů – vedle Galwaye štáb doporučil Tralee. Její výhodou podle názoru štábních důstojníků bylo, že při vylodění by se nesoustředilo velké množství Irů na jednom místě a Britům by ztížila možnost zásahu, neboť nedovolovala určit přesné množství vojáků a dovezeného vojenského materiálu.³¹

OHL, jmenovitě generál Ludendorff, ovšem vojáky pro expediční jednotky odmítlo uvolnit a nabídlo pouze materiální pomoc v podobě 60 000 pušek, 20 kulometů a 12 milionů kusů munice, jak před Vánoci 1916 informovalo admirální štáb politické oddělení generálního štábu.³² Jeho nový velitel kapitán Ernst von Hülsen, který v červenci téhož roku nahradil v čele sekce Nadolného,³³ následující den toto sdělení poslal Zahraničnímu úřadu, zmiňoval však už jen poloviční kontingent.

„Zamýšleno vylodění 30 000 pušek, deseti kulometů a šesti milionů patron

²⁹ BA-MA, RM 5/4751, Heydel Zahraničnímu úřadu, 2. září 1916. Srv. též PA AA, England 80, Bd. 14. Britská vláda zavedla povinné odvody do armády na počátku roku 1916. Irska se toto opatření zatím netýkalo. S tím, jak se západní fronta stále více měnila v pověstný „mlýnek na krev“ a britskému vojsku ubývalo mužů, však stoupal tlak na zavedení odvodové povinnosti také tam.

³⁰ BA-MA, RM 5/4757, admirální štáb politickému oddělení generálního štábu, 30. listopadu 1916.

³¹ Tamtéž, admirální štáb politickému oddělení generálního štábu, 9. prosince 1916.

³² BA-MA, RM 5/4757, admirální štáb politickému oddělení generálního štábu, 23. prosince 1916.

³³ Nadolny přešel na vyslanectví v Teheránu a později se účastnil separátních mírových rozhovorů se sovětským Ruskem v Brestu-Litevském. Srv. PA AA, Nachlass Rudolf Nadolny; Nadolny, Rudolf, Mein Beitrag. Wiesbaden 1955.

*vyzbrojenými obchodními loděmi v Galwayi a Tralee 21. února (1917 – pozn. F. N.) nebo v následujících dnech, nejpozději 26. února. Pokud by příjezd obou lodí nebyl mezi 21. a 26. únorem možný, vylodění mezi 21. a 26. březnem. Připlutí lodí každopádně při druhém přílivu. Po zakotvení v přístavech vyložení lodí, jejich děla a skromná posádka budou k dispozici k případné obraně proti anglickému odporu. Krytí přístavů ale musí být hlavně záležitostí Irů, neboť dovoz vylod'ovacích jednotek nemožný,“ sdělil Hülsen *Wilhelmstraße* s prosbou předat tuto zprávu Bernstorffovi, který ji měl tlumočit Clan na Gael.³⁴*

Na počátku ledna následujícího roku se ve Wilhelmshavenu sešli zástupci admirálního a generálního štábu s představiteli velení *Hochseeflotte* a stanic v Severním a Baltském moři, aby na tajné schůzce probrali detaily realizace Úkolu P. Kapitán Hülsen, který se za politickou sekci generálního štábu jednání také účastnil, zdůraznil, že nové nepokoje v Irsku by donutily Brity poslat na ostrov další jednotky, které by se nemohly zapojit do bojů na evropském válečném poli. S novým povstáním očekával také růst odporu Irů proti službě v britské armádě a z politického hlediska poškození vnímání Británie u jejích spojenců.³⁵

Všichni účastníci schůzky irskou operaci podpořili. V následujících dnech začaly zainteresované strany zajišťovat a připravovat lodě a vojenský materiál, *Admiralstab* navíc uvolnil čtyři ponorky, které měly dodávku doprovázet.³⁶ 16. ledna však Bernstorff informoval Berlín o nečekané reakci amerických Irů: „*Akce*

³⁴ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 13, A 35195, Hülsen Zahraničnímu úřadu, 24. prosince 1916. Podle historika Warda byla nová německá nabídka vojenské pomoci nejspíše také pokusem jak neveřejně vyjádřit podporu irským národním snahám poté, co císařství k nemilému překvapení Iroameričanů nejmenovalo nezávislost Irska mezi svými podmínkami k uzavření míru, k jejichž zformulování válčící strany na konci roku 1916 vyzval americký prezident Woodrow Wilson. (Ward, Ireland, s. 130.) Podle Bernstorffa to však nestačilo a v lednu následujícího roku požádal Berlín o vydání oficiálního prohlášení ve prospěch Irska a o zaslání 50 000 dolarů na podporu jedné z organizací amerických Irů, která by podle ambasadora mohla zabránit hrozícímu vstupu USA do války na straně Dohody. (PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 13, AS 351, Bernstorff Zahraničnímu úřadu, 21. ledna 1917.)

³⁵ BA-MA, RM 5/4757, porada o „Případu P“ ve Wilhelmshavenu, 4. ledna 1917.

³⁶ Tamtéž, admirální štáb námořním sborům, 12. ledna 1917.

*odmítnuta, neboť bez vylovení dostatečných krycích jednotek zbytečná. Zpráva následuje.*³⁷ Kapitán Heydel, šéf oddělení A IV admirálního štábu, se s Hülsenem ústně dohodl na dočasném pozastavení realizace Úkolu P, dokud neobdrží od Bernstorffa bližší vysvětlení.³⁸ To do Berlína dorazilo o měsíc později a jako hlavní důvod odmítnutí německé vojenské pomoci ze strany Irů v něm stála absence expedičních sil, které by dodávku zbraní a munice doprovázely. „*Vylovení zbraní v Irsku nemůže být kvůli hrozbě britského vojenského zásahu kryto neozbrojenými Iry, tudíž dokud nebude možné poslat německé jednotky, aby kryly takovou operaci, je takové vylovení nemožné,*“ vysvětlovalo Revoluční direktorium Clan na Gael, které po císařství také žádalo oficiální uznání boje Irska za svobodu. „*Z mírové konference, na které bude zastoupeno jako spojenec Německa, vzejde jako nezávislý stát, který zůstane německým spojencem,*“ zavazovali se vůdci irského radikálního exilu v USA.³⁹

Jejich reakce byla patrně důsledkem opakovaného upozornění z Irska, že bez podpory německých jednotek nemá nové povstání šanci na úspěch. Na podzim 1916 se na Devoye v této věci dvakrát dopisem obrátil Liam Clarke z Dublinu. „*Pouhé vylovení zbraní, jak navrhováno, je nedostatečné. Se zbraněmi musí přistát větší množství jednotek a bojovat zde. K přípravě přistání potřebujeme organizaci a zbraně. Malé množství zbraní si dokážeme opatřit, nemáme ale žádné finance,*“ hlásil do New Yorku Clarke, podle něhož se radikální separatisté, sdružující se ve strukturách obnovených Irských dobrovolníků, ještě nestačili po potlačení Velikonočního povstání plně zorganizovat, a to i kvůli stále platnému výjimečnému stavu. „*Boj obnovíme*

³⁷ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 13, AS 304, Bernstorff Zahraničnímu úřadu, 16. ledna 1917.

³⁸ BA-MA, RM 5/4757, Hülsen admirálnímu štábu, 25. ledna 1917.

³⁹ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 13, AS 701, Bernstorff Zahraničnímu úřadu, 17. února 1917.

v nejbližší možný moment, ... který bude záviset na situaci zde a ve Francii,“ ujistil Clarke Devoye.⁴⁰

Požadavky Irů však Němci splnit nemohli a ani nechtěli. „*Jelikož se předpoklady, za nichž by Irové byli ochotni přijmout naši pomoc, asi stěží podaří naplnit, akce 'Úkol P' se s definitivní platností ruší,*“ oznámil proto krátce nato Hülsen admirálnímu štábu.⁴¹ Britové ostatně už od začátku února 1917 o německo-irských plánech věděli.⁴²

6.3 Agenti pro Irsko a takzvané německé spiknutí

V říjnu téhož roku se ještě prostřednictvím německého vyslance v Bernu Romberga obrátili na Berlín se žádostí o podporu údajní organizátoři povstání plánovaného na počátek listopadu 1917.⁴³ Romberga v této záležitosti kontaktoval Ženevan jménem Ryhen, jehož irský švagr Mac Sweeney (sic)⁴⁴ podle něj patřil spolu s jistým O'Connelem, Mac Donolem a Ryvesem (sic) k přípravnému výboru chystané rebelie. „*K nutným přípravám chce mít čtyři až pět tisíc...*“⁴⁵ a vědět, zda by Němci mohli vzpouru, pokud možno 7. listopadu, podpořit akcí na západním pobřeží Irska,“ tlumočil Ryhen požadavky údajných irských konspirátorů.

⁴⁰ O'Brien, Ryan, c. d., Vol. 2, s. 513.

⁴¹ BA-MA, RM 5/4757, Hülsen admirálnímu štábu, 21. února 1917.

⁴² Ward, Ireland, s. 130; Cronin (ed.), c. d., s. 65; Grant, Robert M., U-Boat Intelligence 1914-1918. London 1969, s. 133.

⁴³ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 13, AS 3901, Romberg Zahraničnímu úřadu, 15. října 1917.

⁴⁴ Němečtí historici se domnívají, že se jednalo o Terence MacSwineyho, pozdějšího starostu Corku, který v roce 1920 zemřel v britském vězení na následky 74denní hladovky. (Fischer, J., c. d., s. 139; Elsasser, c. d., s. 35.)

⁴⁵ Text v originále vytečkován. Pravděpodobně měl na mysli peněžní částku, neboť v další části textu Ryhen uvádí: „*Mám dát odpověď, případně peníze Ryvesovi, který po telegramu od mého švagra přijede do Vichy.*“ (PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 13, AS 3901, Romberg Zahraničnímu úřadu, 15. října 1917.)

Zahraniční úřad tuto prosbu postoupil admirálnímu štábu a vyžádal si na vyslanci ve Švýcarsku zjištění dalších podrobností k plánům Irů a k osobě Ryhena.⁴⁶ Admiralita však už od počátku hleděla na tento podnik se skepsí, jak dokládá Heydelova poznámka k Rombergově telegramu: „*Irská věc už se zase dává do pohybu. Irové jsou nedůvěryhodní druzi, kterým se nesmí věřit.*“⁴⁷ Žádné další kroky také Berlín v této epizodní záležitosti nepodnikl.

V témže měsíci se měl ve Stockholmu setkat s německým zástupcem Patrick McCartan, který od léta působil ve Spojených státech jako „vyslanec irské prozatímní vlády“. Do Švédska však nedorazil, neboť byl v Halifaxu zadržen kvůli falešnému pasu a vrácen do USA.⁴⁸ Do jednání s Němci byl zapojen i Liam Mellows, další irský radikál, který našel po Velikonočním povstání útočiště za oceánem. Ten dokonce plánoval vydat se do Německa, a pokud by s tím říšská vláda souhlasila, měl tam dohlížet na shromažďování zbraní a jejich transport do Irska. Potkal ho ale stejný osud jako McCartana, když se pokusil odplout z New Yorku do Irska.⁴⁹

Na jaře následujícího roku se naopak německý generální štáb rozhodl využít stoupajícího napětí v Irsku, vyvolaného plány britské vlády na rozšíření povinných odvodů do armády i na Iry,⁵⁰ a pokusil se sám oživit kontakty s tamními separatisty.⁵¹ V březnu 1918 seznámil major Maguerre z politické sekce generálního štábu Heydela

⁴⁶ Blíže tamtéž, Akten des Auswärtigen Amtes im Großen Hauptquartier, England-Irland.

⁴⁷ Tamtéž, Weltkrieg 11k secr., Bd. 13, AS 3901, Romberg Zahraničnímu úřadu, 15. října 1917.

⁴⁸ Ward, Ireland, s. 142.

⁴⁹ Greaves, Charles Desmond, Liam Mellows and the Irish Revolution. London 1971, s. 127; Ward, Ireland, s. 143.

⁵⁰ Povinné odvody v Irsku londýnská vláda nakonec prosadila zákonem o vojenské službě (*Military Service Act*) 18. dubna 1918. Ostře proti nim vystoupil celý irský nacionalistický tábor i tamní katolická církev. 23. dubna se na protest v celém Irsku vyjma Ulsteru konala jednodenní generální stávka. Nesouhlas s rozšířením povinných odvodů na čas sblížil Sinn Féin a IPP, jejíž zástupci demonstrativně odešli z Westminsteru a připojili se k republikánskému bojkotu britského parlamentu. Vláda kvůli tomuto masivnímu odporu k povinným odvodům v Irsku nakonec nepřistoupila a zůstala u náboru dobrovolníků. *Military Service Act* také zvyšoval věkovou hranici pro službu v armádě ze 41 na 51 let. Blíže Hennessey, c. d., s. 220-228; Ward, Alan J., Lloyd George and the 1918 Irish Conscription Crisis. HJ 17, 1974, s. 107-129.

⁵¹ Německý historik Gundelach se dokonce domnívá, že to měl být první krok k obnovení aktivní vojenské kooperace. (Srv. Gundelach, c. d., Bd. 1, s. 385-386.)

se záměrem armády vyslat na ostrov ponorkou důvěryhodného Ira, který s nimi naváže spojení. Představitel admirálního štábu byl však ke spolupráci s Iry nadále skeptický a pokoušel se mu tento plán vymluvit. *„Po zkušenostech, které jsme s těmito akcemi udělali, nejsou Irové moc schopní získat takovou převahu nad Angličany, aby se taková expedice vyplatila. I pokud by se přistání podařilo, rozplyne se celá záležitost v krátkém čase kvůli nedostatku lidí. Vedle toho jsou Irové nedůvěryhodní (pijí a pak takové věci z vrozeného sebepřeceňování sami předčasně vyžvaní). Nepovažuji tedy takovou akci za opodstatněnou. Nasadíme na to zbytečně důstojníky a mužstvo, kterých nemáme nadbytek,“* argumentoval Heydel a za stejně zbytečné riziko označil i vyslání ponorky k irským břehům.⁵²

Politické oddělení generálního štábu na provedení této operace však trvalo. *„S odkazem na opakované rozhovory mezi námořním kapitánem Heydelem a majorem Maguerrem o možnosti dopravy ponorkou důvěryhodného muže na ústně blíže popsané pobřeží je žádáno vyjádřit této akci principiální souhlas,“* vyzval Hülsen Admiralstab,⁵³ který nakonec ustoupil a o tři dny později dal požadovanému transportu zelenou.

Oním důvěryhodným mužem, vybraným generálním štábem pro tuto misi, byl člen Irské brigády Joseph Dowling, kterého v noci z 11. na 12. dubna vysadila německá ponorka U 19 v zálivu Doonagor, ležícím zhruba 75 kilometrů od Limericku. V tomto západoirském městě se měl Dowling, vybavený doklady na jméno Drake,⁵⁴ pokusit kontaktovat tamní republikány.⁵⁵ K tomu však nedošlo, neboť krátce po

⁵² BA-MA, RM 5/4757, Heydelův zápis, 20. března 1918. Heydelovo nepříliš pozitivní hodnocení Irů pravděpodobně vycházelo z německých zkušeností s příslušníky Casementovy Irské brigády, kteří měli opakovaně problémy s disciplínou a s alkoholem a vyvolali několik incidentů. Blíže vzpomínky tlumočnicka Irské brigády Josepha Zerhussena a korespondence příslušníků této jednotky, NLI, Roger McHugh Papers, Ms 31,728; tamtéž, RCP, Ms 13,085/1/iii-viii.

⁵³ BA-MA, RM 5/4757, Hülsen admirálnímu štábu, 25. března 1918.

⁵⁴ Tamtéž, zvláštní zpráva týkající se přistání v Irsku v noci z 11. na 12. dubna 1918, 29. dubna 1918.

⁵⁵ Z dochovaných dokumentů není zřejmé, zda někdo z irských republikánů o příjezdu Dowlinga a jeho úkolech věděl. Existuje pouze domněnka, že tuto informaci měl Michael Collins, který se po propuštění

výstupu na pobřeží byl Ir zdržen policií a posléze vyšla najevo i jeho příslušnost k Irské brigádě.⁵⁶

Právě Dowlingova zatčení a odhalení jeho působnosti v Německu využily britská vláda a Dublinský hrad, jehož vedení se jako nový místokrál ujal zkušený voják polní maršál lord French, jako záminku k úderu proti stále sílící Sinn Féin. V noci ze 17. na 18. května nechaly zatknout a v Británii uvěznit 73 vůdčích představitelů hnutí v čele s de Valérou a Griffithem a 18. května vydal French prohlášení, podle něhož „*někteří poddaní Jeho Veličenstva krále, žijící v Irsku, zosnovali plány na navázání vlastizrádného spojení s německým nepřítelem a spojili se s ním*“. Současně oznámil přijmutí „*drastických opatření*“ proti „*tomuto německému spiknutí*“.⁵⁷ V následujících dnech Britové internovali další irské předáky i více než 1300 řadových členů strany, vůči níž rozpoutali diskreditační kampaň.⁵⁸

Vyjma zadržení Dowlinga však úřady veřejnosti nepředložily žádné konkrétní důkazy o nové konspiraci a jako její doklad publikovaly převážně záznamy o irsko-německé komunikaci z období před Velikonočním povstáním a z počátku roku 1917, kdy však ještě většina zatčených vůdců Sinn Féin byla ve vězení za podíl na dublinských nepokojích.⁵⁹ Zákrok britské vlády, která si byla od počátku vědoma

z britského vězení v roce 1916, kam se dostal za aktivní účast na Velikonočním povstání, stal vůdčím organizátorem nové Sinn Féin a od podzimu 1917 i obnovených sborů Irských dobrovolníků. (Kluge, c. d., s. 166; Coogan, De Valera, s. 110.) Robert Brennan, další amnestovaný účastník povstání a člen vedení nové Sinn Féin, ve svých pamětech bez dalších podrobností zmiňuje, že Collinse navštívila jistá německá agentka. (Brennan, c. d., s. 171.) Irští historici mají obecně za to, že vyjma několika důstojníků Irských dobrovolníků nikdo z předáků Sinn Féin o Dowlingově misi nevěděl. (Feeney, c. d., s. 99; Kee, c. d., s. 621; Macardle, c. d., s. 253-254.)

⁵⁶ Němci se o Dowlingově zadržení dozvěděli o měsíc později. (BA-MA, RM 5/4757, velení Hochseeflotte admirálnímu štábu, 14. května 1918.) Ir byl v Londýně postaven před válečný soud, který ho poslal na doživotí do vězení. Po šesti letech byl však propuštěn na svobodu. Iroameričanka žijící v Německu Agatha Grabischová Dowlinga charakterizovala jako člověka zcela nevhodného pro takovou misi. Byl podle ní nervózního a scházela mu inteligence. (PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 13, A 25610, Brinkmannův zápis, 14. června 1918.)

⁵⁷ Irish Political Documents 1916-1949, s. 44.

⁵⁸ Srv. Vigilant, Sinn Féin and Germany. The Quarterly Review 229, 1918, s. 239-256.

⁵⁹ Srv. Documents Relative to the Sinn Fein Movement. Presented to Parliament by Command of His Majesty. Printed and Published by His Majesty's Stationary Office. London 1921; The Irish Uprising, s. 29-69.

slabosti svých argumentů,⁶⁰ tak ještě zvýšil popularitu republikánů v Irsku, jak krátce nato demonstrovalo přesvědčivé vítězství vězněného Griffithe v červnových doplňovacích volbách ve východním Cavanu.

Takzvané německé spiknutí však sehrálo v dalším vývoji irského konfliktu ještě důležitější úlohu. Zadržením politických vůdců Sinn Féin převzali řízení strany dočasně extremisté vzeší z IRB jako Michael Collins, Cathal Brugha či Harry Boland, kteří hnutí v rozhodujícím období na konci války vtiskli mnohem radikálnější, militantně separatistický charakter.⁶¹ Důsledky tohoto neúspěšného pokusu o likvidaci Sinn Féin měli Britové pocítit už zanedlouho během takzvaných irských nepokojů (*Irish Troubles*) v letech 1919-1921.

Nezdar Dowlingovy mise ovšem Němce od vysílání agentů do Irska neodradil. V první polovině května 1918 projevilo zájem získat vlastní informační kanál z tábora irských republikánů zpravodajské oddělení admirálního štábu. Plánovalo za tímto účelem na ostrov vyslat „*irského válečného zajatce se zvláštním pověřením*“.⁶² Kdo jím měl být, není známo. Ví se pouze, že jako místo svého výsadku doporučoval ústí řeky Shannon.⁶³ Tento emisar měl navázat kontakt se zástupci Sinn Féin a předat jim informace o aktuální válečné situaci a projevech sympatií německých představitelů k politickým záměrům nacionálních Irů. V neposlední řadě je měl ujistit o připravenosti Berlína dopravit do Irska vojenský materiál, „*pokud by Irsko mohlo*

⁶⁰ Nový vrchní sekretář pro Irsko Edward Shortt, který na začátku května 1918 nahradil Dukea, po zásahu proti Sinn Féin uvedl: „*Nepředstíráme, že můžeme dokázat, že každá zatčená osoba byla v aktivním osobním spojení s německým agentem, ale víme, že některé byly.*“ Každý z internovaných podle něj dříve řekl nebo udělal něco, „*co zakládá důvod k podezření, že to mohl být on nebo ona.*“ (Townshend, c. d., s. 339-340.) Podle lorda Curzona to byly „*dostatečné důkazy o německých plánech, ale ne o zapojení Sinn Féin.*“ (Boyce, *British Opinion*, s. 590-591.) Obdobně též Ward, *Ireland*, s. 161. Blízký spolupracovník Lloyda George Thomas Jones však ve svém deníku tvrdí, že „*irsko-německý komplot se jevil být v Irsku rozšířen*“, což podporovala i hlášení RIC. (Jones, *Thomas, Whitehall Diary*, Vol. 1: 1916-1925. Ed. Keith Middlemas, London, New York, Toronto 1969, s. 64; srv. Gundelach, c. d., Bd. 1, s. 386-390; NA, CO 904/105.)

⁶¹ Feeney, c. d., s. 100; Kee, c. d., s. 621-622; Coogan, Tim Pat, *Ireland in the Twentieth Century*. London 2003, s. 71.

⁶² BA-MA, RM 5/4757, 11. května 1918.

⁶³ Tamtéž.

*převzít záruky za krytí vylodění“.*⁶⁴ Jinak Německo novou dodávku nepošle. „*Jelikož se tento předpoklad neplní a podmínkou pro takovou akci je přirozeně vláda nad mořem, není německá vláda k její lítosti ve stavu Irsko touto cestou zásobit zbraněmi a municí,*“ měl irské republikány upozornit vyslanec námořních zpravodajců.⁶⁵

Než však mohli přistoupit k realizaci svých plánů, nařídil generál Ludendorff další vysílání agentů do Irska zastavit.⁶⁶ Kontradmirál Zenker se z pověření šéfa admirálního štábu sice ještě pokusil získat podporu Zahraničního úřadu,⁶⁷ ani *Wilhelmstraße* však nepovažovala takovou misi v tehdejší situaci za vhodnou. „*Požadované znovuvytvoření spojení s hnutím Sinn Féin bude v tuto chvíli sotva proveditelné s plným účinkem, když je toto hnutí bez vedení... Za těchto podmínek se jeví jako záhodné provedení těchto plánů posunout, dokud nebudou vůdci Sinn Féin propuštěni z vězení nebo na jejich místa nenastoupí lidé, kteří poskytnou záruky pro úspěch takové akce.*“⁶⁸ Zpravodajské oddělení admirálního štábu doporučení diplomacie uposlechlo a odložilo záměr vyslat svého muže do Irska ad acta.

O obnovení vojenské spolupráce se poté ani jedna strana už nepokusila. Nacionální Irové vedení Sinn Féin se soustředili na vlastní politický boj s Londýnem a své naděje upínali k poválečné mírové konferenci, od níž si slibovali naplnění svých národních cílů. Berlín zase ztratil s ohledem na předpokládané budoucí mírové rozhovory s Británií zájem o další „kompromitování se“ s irskými republikány,⁶⁹ ačkoli výzvy k jejich podpoře zaznívaly v Německu až do konce války.

⁶⁴ PA AA, Weltkrieg 11k secr., Bd. 13, AS 2577, Lassen Rhombergovi, 6. června 1918.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž, Akten des Auswärtigen Amtes im Großen Hauptquartier, England-Irland, Nr 32109 P, politické oddělení generálního štábu Berckheimovi, 6. června 1918; tamtéž, Weltkrieg 11k secr., Bd. 13, AS 2620, Berckheim Zahraničnímu úřadu, 9. června 1918.

⁶⁷ Tamtéž, AS 2610, Zenker Zahraničnímu úřadu, 9. června 1918.

⁶⁸ Tamtéž, AS 2762, Zahraniční úřad Lassenovi, 24. června 1918.

⁶⁹ Fischer, J., c. d., s. 140.

6.4 Německo-irská společnost a irská propaganda v Německu

Hlavním obhájcem této spolupráce se stala Německo-irská společnost (*Deutsch-Irische Gesellschaft*, DIG), založená v Berlíně 3. února 1917,⁷⁰ v níž se sdružili doposud samostatně působící obhájci a propagátoři irských zájmů v Německu jako Theodor Schiemann,⁷¹ historici Eduard Meyer a Dietrich Schäfer nebo keltologové Julius Pokorny a Kuno Meyer.⁷² Její vznik inicioval na konci předchozího roku irský publicista Georges Chatterton-Hill, bývalý válečný zajatec v Německu, osvobozený v březnu 1915 na přímluvu Casementa,⁷³ který oslovil poslance za katolické Centrum Matthiase Erzbergera a Kuna Meyera s návrhem vytvořit „německo-irský spolek“, jehož cílem bude „sblížit oba národy politicky, hospodářsky a kulturně“.⁷⁴ Obě uznávané osobnosti jeho myšlenku podpořily a s jejich pomocí se Chattertonu-Hillovi pro ni podařilo získat i další vlivné politiky jako Conrada Haußmanna z Demokratické lidové strany či vůdce frakce Německé konzervativní strany v Říšském sněmu Kuna von Westarpa.

Právě Westarpa zvolilo zakládací shromáždění DIG v berlínském hotelu Kaiserhof 19. února 1917 do tříčlenného předsednictva spolu s Erzbergerem a s národním liberálem Hartmannem Oswaldem von Richthofenem. Mezi zakládajícími

⁷⁰ V německé dobové literatuře se objevují zmínky o „proirské společnosti“ (Casement, Roger, *Meine Mission nach Deutschland und die Findlay-Affaire*. Ed. Charles E. Curry, München 1922, s. 204.) či o vzniku „první německo-irské společnosti“ (Holfter, Gisela, Rasche, Hermann (Hrsg.), *Exil in Irland: John Hannings Schriften zu deutsch-irischen Beziehungen*. Trier 2002, s. 410.) už v letech 1915 a 1916. O jejich existenci však nejsou žádné doklady. Patrně se jednalo jen o neoficiální skupiny přátel irské věci, které mohly Casementovi pomáhat s obstaráváním peněz pro Iry. (Kluge, c. d., s. 289.)

⁷¹ Schiemann krátce po vypuknutí první světové války vydal v Německu část Casementových statí pod titulem *Die Achillesferse Englands* (Berlin 1914) a podporu Irů obhajoval ve studii *Die grüne Insel und ihre Bedeutung im jetzigen Kriege* (Velhagen und Klasings Monatshefte 29, 1915, s. 186-192). K jeho dalším aktivitám a názorům za války blíže GStA PK, VI. HA, Nr. 42, 51, 62, 98, 137, 171.

⁷² K jejich proirským výstupům obsáhle Kluge, c. d., s. 172-222.

⁷³ Chatterton-Hill žil v Německu asi od roku 1912 a po vypuknutí první světové války byl jako občan nepřátelského státu internován. Po svém propuštění vydal propagandistickou knihu *Irland und seine Bedeutung für Europa* (Berlin 1916), která předznamenala jeho další aktivity.

⁷⁴ PA AA, England 80, Bd. 14, A 15898, Chatterton-Hill Erzbergerovi, 27. prosince 1916.

členy byli kromě nich a výše zmíněných vědců zástupci celého politického spektra císařství, německé justice i církve. Ve správní radě společnosti spolu s nimi zasedl také bývalý generální konzul USA v Drážďanech a v Mnichově Thomas St. John Gaffney, který skončil v amerických diplomatických službách pro své proněmecké postoje za první světové války, a samozřejmě Chatterton-Hill, který se stal současně generálním sekretářem DIG a vydavatelem jejího tiskového orgánu *Irische Blätter*.⁷⁵

„Cílem společnosti je podporování vzájemných vztahů mezi Německem a Irskem. Spolek chce podporovat všechny podniky zaměřené na uskutečnění tohoto cíle a sám učinit taková opatření, kterými se zvýší vzájemné porozumění mezi oběma národy a která budou sloužit dalšímu rozvoji vzájemných zájmů,“ definovala DIG ve stanovách své zaměření.⁷⁶

I kvůli tomuto úzce vymezenému profilu se nestala žádnou masovou organizací. Do konce roku 1917 získala okolo 300 členů⁷⁷ a v září následujícího roku jich podle tisku měla 500.⁷⁸ Po válce jejich počet znovu klesl na dřívější úroveň.⁷⁹ Kromě Berlína fungovaly její odbočky v Hamburku,⁸⁰ kde ji založil Ferdinand Hansen a vstoupilo do ní několik místních předních obchodníků,⁸¹ a v Porýní-Vestfálsku, kde ji řídil člen správní rady a později i předsednictva DIG, essenský komerční rada Karl Goldschmidt.⁸² K aktivitám této buňky však není nic podrobnějšího známo.

Berlínská centrála se zaměřovala především na propagandistickou činnost. V *Irische Blätter* a posléze v druhém časopise *Irische Korrespondenz*, který Chatterton-Hill vydával od května 1918, seznamovala německou veřejnost s děním v Irsku,

⁷⁵ *Irische Blätter*, 1. Jahrgang, Nr. 1, Aril 1917, s. 4-5.

⁷⁶ Tamtéž, s. 5.

⁷⁷ *Norddeutsche Allgemeine Zeitung*, 4. prosince 1917; *Hamburgischer Correspondent*, 4. prosince 1917.

⁷⁸ *Hamburger Fremdenblatt*, 25. září 1918.

⁷⁹ V únoru 1920 jich bylo 348. (GStA PK, VI. HA, Nr. 10, Flügge Schiemannovi, 2. března 1920.)

⁸⁰ StH, Politische Polizei, SA 2607, Deutsch-Irische Gesellschaft 1917-1918.

⁸¹ Gaffney, c. d., s. 199-200.

⁸² GStA PK, VI. HA, Nr. 10, Flügge Schiemannovi, 2. března 1920.

historií ostrova a jeho význačnými osobnostmi; řada příspěvků byla věnována osudům Casementa, jeho článkům a jeho „mučednické smrti“.⁸³ Pořádala přednášky, na kterých vedle generálního sekretáře vystupoval často Kuno Meyer – starší bratr historika Eduarda Meyera, který se v roce 1917 vrátil ze Spojených států – nebo prezident senátu Říšského pojišťovacího úřadu Georg Flügge,⁸⁴ i kulturní a politická setkání. Do kulturní oblasti se řadilo také uvedení původní německé opery Erin, pojednávající o irském republikánském povstání Roberta Emmeta z roku 1803, v berlínském *Theater des Westens* krátce před koncem války, nad níž převzala DIG patronát.⁸⁵

O činnosti její hamburské pobočky se dochovalo výrazně méně dokladů. Z iniciativy jejího člena Paula Günthera se 5. srpna 1918 v severoněmeckém přístavním městě konalo vzpomínkové shromáždění ke druhému výročí Casementovy popravy a na podzim dvě veřejné akce s přednáškami Chattertona-Hilla a papežského preláta Paula Marii Baumgartena,⁸⁶ který patřil spolu s prvním jmenovaným k nejplodnějším přispěvatelům do tiskových orgánů DIG.

Výsledkem aktivních kontaktů s vysoce postavenými vládními a parlamentními představiteli byla dohoda se Zahraničním úřadem o podpoře irské propagandy v německém tisku.⁸⁷ Listy spřízněné s *Wilhelmstraße* tak referovaly o první společenském večeru DIG v berlínském hotelu Adlon 2. prosince 1917, kterého se vedle zástupců Zahraničního úřadu a Říšského sněmu zúčastnili i reprezentanti indického a egyptského národního hnutí, a *Norddeutsche Allgemeine Zeitung* ho

⁸³ Srv. *Irische Blätter*, 1. Jahrgang, Nr. 2, s. 91-96; Nr. 5, s. 318-332; Nr. 6, s. 432-438; Nr. 7, s. 488-502; 2. Jahrgang, Nr. 6, s. 534-536. K obsahové analýze příspěvků v obou periodikách blíže Dohmen, Doris, *Das deutsche Irlandsbild. Imamologische Untersuchungen zur Darstellung Irlands und der Iren in der deutschsprachigen Literatur*. Amsterdam, Atlanta 1994, s. 125-128.

⁸⁴ Srv. *Irische Korrespondenz*, květen 1918.

⁸⁵ Tamtéž, září 1918.

⁸⁶ StH, Politische Polizei, SA 2607.

⁸⁷ PA AA, England 80., Bd. 15, A 38885, Roedigerova poznámka, 18. listopadu 1917.

označil za „*znamení o všeobecném zájmu, který se irské otázky projevuje*“.⁸⁸ Na stejném místě se konaly v následujícím roce velké oslavy svátku svatého Patrika, organizované DIG, a podtajemník Zahraničního úřadu Stumm při nich veřejně deklaroval, že „*si irský národ může být ve svém boji za sebeurčení jist sympatiemi celého německého národa*“.⁸⁹

Tyto kontakty a náklonnost říšské diplomacie, které se společnost po svém vzniku těšila, byly zásluhou především Erzbergera, jenž už před jejím založením zprostředkoval spojení se Zahraničním úřadem a informoval ho o plánech Chattertona-Hilla.⁹⁰ Erzberger patřil původně k obhájcům německé ponorkové války, její stále méně reálný úspěch a klesající naděje na porážku Británie jej však změnily v hlasitého kritika ponorkové kampaně a stoupence uzavření míru. Z jeho podnětu odhlasoval Říšský sněm 19. července 1917 i takzvanou mírovou rezoluci.

Názorový obrat vlivného člena předsednictva DIG sledoval se znepokojením duchovní otec společnosti Chatterton-Hill, který v něm spatřoval nebezpečí pro zdar jejích snah. Předpokládal totiž, že v případě potenciálního německo-britského sblížení se irským národním aspiracím nedostane ze strany Berlína už žádné podpory. Tu však anglofobní Ir považoval za klíčovou pro internacionalizaci irské otázky, od níž si sliboval mezinárodní uznání nezávislého Irska. Už v létě 1917 začal proto usilovat o odstranění Erzbergera, kterému dříve dělal soukromého tajemníka,⁹¹ z řad Německo-irské společnosti. Podařilo se mu přesvědčit ostatní členy vedení, že poslancovy sklony k dohodě „*se společným nesmiřitelným nepřítelem Německa a Irska jsou v nejostřejším myslitelném rozporu s deklarovanými cíli DIG*“, a „*další spolupráce (s*

⁸⁸ Norddeutsche Allgemeine Zeitung, 4. prosince 1917; podobně Hamburgischer Correspondent, 4. prosince 1917.

⁸⁹ Irische Blätter, 2. Jahrgang, Nr. 3, duben 1918, s. 176; Berliner Allgemeine Zeitung, 18. března 1918.

⁹⁰ PA AA, England 80, Bd. 14, A 15898, Erzberger Stummovi, 28. prosince 1916; tamtéž, A 3904, Erzberger Zimmermannovi, 3. února 1917.

⁹¹ Casement, Meine Mission, s. 255.

ním – pozn. F. N.) *je nemožná*“, jak znělo zdůvodnění návrhu na Erzbergerovo vyloučení, které 22. ledna 1918 jednomyslně schválilo generální shromáždění společnosti.⁹² Erzbergerův nedobrovolný odchod měl však za následek, že začaly také slábnout úzké vazby na Zahraniční úřad, na čemž se podepsal i následný odchod dalších vlivných politiků z vedení společnosti jako Richthofena nebo Haußmanna.

Dalším důvodem růstu antagonismu mezi DIG a *Wilhelmstraße* byla sama osoba Chattertona-Hilla a jeho postoje. Po rozchodu s Erzbergerem se společnost pod Irovým vlivem stala ještě více nepřátelskou vůči Británii, což se projevilo i výzvami k nové vojenské pomoci irským separatistům.⁹³ To však kolidovalo se zájmy nového vedení Zahraničního úřadu, v jehož čele v srpnu 1917 namísto Zimmermanna stanul zkušený diplomat Kühlmann, který byl i díky dlouholetému pobytu v Londýně stoupencem dohody s hlavním velmocenským rivalem Německého císařství.⁹⁴ Chatterton-Hill ve stejné době zahájil kampaň za právo Irů na sebeurčení, které propagoval i na socialistické mezinárodní mírové konferenci ve Stockholmu v červnu 1917.⁹⁵ Kancléři Michaelisovi, který v červenci 1917 vystřídal Bethmanna Hollwega, Zahraničnímu úřadu i Hlavnímu stanu opakovaně adresoval výzvy k zařazení bodu o „*osvobození Irska z britského jha*“ mezi válečné cíle říše a požadoval ujištění, „*že je Německo připraveno se u příležitosti mírových vyjednávání zasadit za nezávislost irského státu a za účinné zastoupení Irska na mezinárodním mírovém kongresu*“.⁹⁶

Ludendorff nechal v této záležitosti Zahraničnímu úřadu volnou ruku, diplomacie se však k požadavkům publicisty postavila zdrženlivě a podmínila je vlastní iniciativou Irů. „*Irové nejlépe poslouží své věci sami, pokud nám pomohou*

⁹² Kluge, c. d., s. 299; Wolf, c. d., s. 56; Frankfurter Zeitung, 25. ledna 1918; Berliner Allgemeine Zeitung, 26. ledna 1918.

⁹³ BA-MA, RM 5/4757, Thomas Moore admirálnímu štábu, 27. května 1918.

⁹⁴ Fischer, Griff, s. 530 an.

⁹⁵ Blíže Gaffney, c. d., s. 202-241.

⁹⁶ PA AA, England 80, Bd. 14, A 25188, Chatterton-Hill Michaelisovi a Zimmermannovi, 30. července 1917; tamtéž, Bd. 15, A 35355, Chatterton-Hill a Gaffney Michaelisovi, 23. října 1917.

porazit Anglii. Tak získají také svou svobodu. Sympatie Německa byly opakovaně (v projevech říšského kancléře a nótách) zaručeny. Dělat víc nemá teď smysl,“ poznamenal legační rada politického oddělení Rhomberg.⁹⁷

K Chattertonu-Hillovi se vyjma Rhombergova ujištění o zájmu kancléře o tuto záležitost⁹⁸ toto v zásadě odmítavé stanovisko oficiálních míst nedostalo. S velkým rozčarováním proto generální sekretář DIG následně reagoval na zprávy o separátních mírových jednáních Centrálních mocností s bolševickou vládou v Brestu-Litevském na principu ponechání řešení národnostních otázek v gesci samotných států. Ir v tom shledával ohrožení pro jím vedenou kampaň za právo Irska na sebeurčení. *„Může tím být (u Irů – pozn. F. N.) vyvolán jen pocit hořkého zklamání. Vzhledem ke značnému významu, který Irsko a Irové pro německé zájmy představují, můžeme této skutečnosti dlouho litovat,*“ varoval Chatterton-Hill Zahraniční úřad⁹⁹ a neúnavně pokračoval ve svých proirských apelech až do konce první světové války i po uzavření příměří na podzim 1918.¹⁰⁰

V očích německé diplomacie se však stále více stával personou non grata,¹⁰¹ což byl možná i důvod Irova odstavení z nejužšího vedení DIG v létě 1919.¹⁰² Na mírových jednáních ve Versailles nechala německá delegace irskou otázku s ohledem na Brity zcela bez povšimnutí a její řešení zůstalo dál v rukou londýnské vlády. Nacionálním Irům, toužícím po nezávislosti, tak v intencích Rhombergovy citované poznámky nezbylo nic jiného, než si pomoci sami.

⁹⁷ Tamtéž, A 35556, Rhombergova poznámka, 30. října 1917.

⁹⁸ Tamtéž, A 35355, Rhomberg Chattertonu-Hillovi, 30. října 1917.

⁹⁹ Tamtéž, A 44105, Chatterton-Hill Kühlmannovi, 31. prosince 1917.

¹⁰⁰ Tamtéž, A 9341, předsednictvo DIG Hertlingovi, 1. března 1918; tamtéž, Bd. 16, A 30830, Chatterton-Hill Hintzemu, 20. července 1918.

¹⁰¹ Srv. tamtéž, A 45 286, Chatterton-Hill Rhombergovi, 24. října 1918.

¹⁰² Irische Korrespondenz, červen-červenec 1919. Chatterton-Hill žil v Německu až do roku 1947, kdy se přestěhoval do Velké Británie. (Kluge, c. d., s. 307.)

7. Epilog: Poválečné irsko-německé vazby do vzniku Irského svobodného státu

Parlamentní volby ve Spojeném království, konané měsíc po skončení první světové války, potvrdily dominanci Sinn Féin na irské politické scéně. Ze 105 křesel v Dolní sněmovně určených pro zástupce Irska jich kandidáti irských republikánů obsadili 73, zatímco stoupenci *Home Rule* získali pouhých šest mandátů.¹ Symbolem konce více než čtyřicetileté éry autonomistů se stala porážka jejich nového vůdce Johna Dillona, který v čele IPP nahradil Redmonda zesnulého v březnu 1918, v přímém souboji o poslanecký post za východní Mayo s de Valérou. Lídr Sinn Féin se přitom volební kampaně nemohl zúčastnit, protože stále seděl spolu s dalšími předáky strany v britském vězení za účast na vykonstruovaném německém spiknutí. I tak získal téměř dvojnásobek hlasů než šéf konstitučních nacionalistů.²

Jako již za války odmítli zvolení zástupci Sinn Féin zasednout ve Westminsteru, 21. ledna 1919 v Dublinu ustavili Irský sněm (*Dáil Éireann*), který vyhlásil Irskou republiku³ a začal vůči Londýnu praktikovat politiku pasivní rezistence. Britská vláda samozvaný parlament zpočátku tolerovala a jako organizaci nepřátelskou státu jej zakázala až v září téhož roku, kdy se naplno rozhořel konflikt mezi polovojenskými oddíly irských separatistů a královskými jednotkami. Provázely ho gerilové útoky a atentáty příslušníků Irské republikánské armády (*Irish Republican Army*, IRA) na britské cíle,⁴ na které druhá strana odpovídala stejně nemilosrdnými

¹ Zbývajících 26 mandátů připadlo irským unionistům.

² De Valéra dostal 8975 hlasů, zatímco Dillon 4514.

³ Irish Political Documents 1916-1949, s. 55-58.

⁴ IRA se konstituovala během roku 1919 ze sborů Irských dobrovolníků. Zásadní podíl na jejím vzniku měl Michael Collins jako ředitel organizace Irských dobrovolníků a nový prezident Vrchní rady IRB. Podrobně ke zrodu IRA Hart, Peter, *The I.R.A. at War 1916-1923*. Oxford 2003; English, Richard, *Armed Struggle. History of the IRA*. London 2003, s. 13 an.

trestnými výpravami, vraždami Irů a taktikou spálené země, jejichž zosobněním se staly nechvalně proslulé sbory *Black and Tans*.⁵ Takzvané nepokoje trvaly do července 1921 a definitivní tečku za krvavým britsko-irským střetem udělal až podpis dohody 6. prosince 1921 v Londýně, v níž irští vyjednávači souhlasili se statusem dominia pro 26 hrabství na jihu Irska, zatímco šest ulsterských hrabství zůstalo jako autonomní část Spojeného království v užším svazku s Velkou Británií.⁶ Předchůdce dnešní Irské republiky se stal v následujícím roce Irským svobodným státem, jehož počátky poznamenala bratrovražedná občanská válka mezi stoupenci a odpůrci mírového urovnání s Brity.

Po skončení první světové války upínala Sinn Féin naděje na zisk nezávislosti pro Irsko k mírové konferenci v Paříži, kam *Dáil Éireann* krátce po svém ustavení vyslal své zástupce Seána T. O'Kellyho a George Gavana Duffyho.⁷ Kvůli válečné spolupráci irských republikánů s poraženým Německem, závislosti Francouzů na podpoře britské vlády při mírových rozhovorech a nedostavení se očekávané záštitě ze strany americké administrativy prezidenta Wilsona však ostrovní delegáti nebyli k jednáním vůbec připuštěni,⁸ a po britském zákazu *Dáil Éireannu* francouzská vláda Gavana Duffyho i O'Kellyho ze země dokonce vypověděla.⁹ Zklamání postojem vítězných mocností tak irští separatisté záhy oživilí kontakty s Němci.

Jako první se pokusil diplomatické styky s Výmarskou republikou navázat Casementův osobní přítel Gerald Hamilton, jehož působení v Berlíně však naráželo na

⁵ K charakteristice konfliktu a jeho jednotlivým fázím blíže Costello, Francis, *The Irish Revolution and its Aftermath 1916-1923. Years of Revolt*. Dublin, Portland 2003; Coogan, Tim Pat, *Ireland since the Rising*. London 1968, s. 26-37; Geraghty, Tony, *The Irish War*. London 1998, s. 330-348. V češtině Kovář, Martin, „Nepokoje“, s. 65-83.

⁶ V prosinci 1920 prosadil premiér Lloyd George v britském parlamentu zákon o správě Irska (*Government of Ireland Act*), který v Dublinu a Belfastu vytvářel částečně autonomní zastupitelské sbory a vlády pro převážně katolický jih a protestantský severovýchod ostrova. Kvůli anglo-irskému konfliktu se však realizovaly pouze ty části zákona, které se týkaly Ulsteru.

⁷ Původně vybraní irští zástupci de Valéra, Griffith a hrabě Plunkett byli stále ve vězení.

⁸ Keogh, Dermot, *Ireland and Europe 1919-1989*. Cork, Dublin 1989, s. 9.

⁹ Elsasser, c. d., s. 37.

skutečnost, že vystupoval jménem mezinárodně neuznaného státu; německá vláda ve snaze o zmírnění tvrdých podmínek Versailleského míru navíc v této době usilovala o podporu Británie proti Francii, proto nebylo v jejím vlastním zájmu „*pěstovat s ním příliš intenzivní kontakty, aby nám Angličany nemohla být utahována oprátka*“.¹⁰ Irové se tak zaměřili na rozvíjení polooficiálních a obchodních vztahů.

Do první kategorie se řadila schůzka de Valérova důvěrníka Johna T. Ryana s tajným legačním radou Zahraničního úřadu Schubertem 22. prosince 1920 v Berlíně¹¹ nebo příjezd Gavana Duffyho jako zvláštního vyslance *Dáil Éireannu* pro Evropu v únoru 1921 do německé metropole, kde se sešel mimo jiné s Gustavem Stresemannem. DIG na Irovu počest uspořádala banket, na němž vystoupil s proslovem v irštině keltolog Julius Pokorný. Nezákonný irský parlament pak v květnu téhož roku zaslal zdravici Říšskému sněmu, v níž německé poslance vyzval k uznání Irské republiky a označil je za „*bratry ve společném snažení co nejrychleji přiblížit den, kdy národy budou spolu moct žít ve spravedlnosti a shodě*“.¹²

Během roku 1921 vyslal *Dáil Éireann* do Berlína také své stálé reprezentanty Johna Chartrese, Nancy Wyseovou-Powerovou a Charlese Bewleyho, kteří v hlavním městě vytvořili neoficiální irské zastupitelství a snažili se působit ve prospěch irských zájmů, což však limitovala jejich vzájemná rivalita.¹³ I přesto byla německá diplomacie jejich aktivitami znepokojena a v listopadu 1921 požádala ministerstvo vnitra o sledování činnosti „*slečny Nanzy Poviardové (Nancy Wyseové-Powerové – pozn. F. N.), která vede německou informační kancelář o Irsku v hotelu Hardenberg a*

¹⁰ PA AA, Abteilung III, Politische Beziehungen zwischen Irland und Deutschland, E 1892, zápis důvěrný, 30. srpna 1920.

¹¹ ADAP. Serie A: 1918-1925, Bd. 4, Nr. 94, s. 182, Schubert Montgalasovi, 23. prosince 1920. Iroameričan Ryan vystupoval v Německu pod jménem Jetter. (Brennan, c. d., s. 327.)

¹² Fischer, J., c. d., s. 223.

¹³ Srv. např. Bewley, Charles, *Memoirs of a Wild Goose*. Dublin 1989, s. 78 an. Korespondence irské kanceláře v Berlíně ve sledovaném období viz DIFP, Vol. 1.

vydává *irský bulletin*“.¹⁴ Podpory irským ambicím se v poválečném Německu dostávalo hlavně od pravicově orientovaného tisku, který byl nepřátelsky naladěn vůči Británii a věnoval prostor jak působení ostrovních emisarů, tak akcím DIG, která se v tomto období názorově sblížila především se Stresemannovou Německou lidovou stranou.¹⁵

Už před pokusy o diplomatické sblížení mezi irskými republikány a Němci se na kontinentě objevili agenti IRA, kteří stejně jako jejich předchůdci před první světovou válkou obstarávali v Německu pro své spolubojovníky na ostrově zbraně a munici.¹⁶ Obchod s nimi měla Výmarská republika Versailleskou mírovou smlouvou sice striktně zakázaný, poválečný chaos a ekonomický úpadek země však představovaly ideální podmínky pro ilegální aktivity Irů. „*Když porážka převrátí společnost, nahoru vystoupá lůza a národní zoufalství se stává příležitostí pro ty, kteří nedbají zákona. Bylo také příležitostí pro mne, neboť jsem měl k ruce, která držela šekovou knížku, mnoho ochotných pomocníků,*“ vzpomínal později na své působení v Německu jeden z nejproslulejších pašeráků zbraní pro IRA Robert Briscoe.¹⁷

Tyto zbraně pocházely z tajných skladišť organizací bývalých armádních důstojníků. „*Němečtí vojáci se nikdy nevzdali naděje – v tomhle jsou jako my Irové,*“ poznamenal Briscoe k ukrývání zbraní v částečně demilitarizovaném Německu,¹⁸ kde operoval od roku 1920. Berlín znal dobře už z doby svého předválečného dvouletého

¹⁴ Elsasser, c. d., s. 39.

¹⁵ Po odchodu Chattertona-Hilla z čela společnosti jeho místo zaujala Casementova blízká přítelkyně Agatha Grabischová. Kromě banketu na počest Gavana Duffyho uspořádala DIG v roce 1921 v Berlíně také zádušní mši za Casementa nebo smuteční akci na památku starosty Corku Terence MacSwineyho, který zemřel v britském vězení na následky hladovky. Nechyběly ani pravidelné oslavy svátku irského patrona svatého Patrika. Poslední dochovaná zmínka o existenci DIG je z počátku roku 1922. (Kluge, c. d., s. 287; Holfter, Rasche (Hrsg.), c. d., s. 555.)

¹⁶ Nákup zbraní a munice pro IRA řídil Liam Mellows, který se po válce vrátil z USA do Irska. Blíže k jeho činnosti Greaves, Liam Mellows. Další zemí, odkud IRA pašovala zbraně, byly Spojené státy. K této kapitole blíže Hart, c. d., s. 178-189; Bell, John Bowyer, *The Gun in Politics. An Analysis of Irish Political Conflict 1916-1986*. New Brunswick 1987, s. 35-49.

¹⁷ Briscoe, Robert, *For the Live of Me*. London 1959, s. 81.

¹⁸ Tamtéž.

pobytu, díky němuž ovládal i němčinu. Získaný arzenál vypravoval se spolupracovníky buď po malých kontingentech prostřednictvím námořníků na britských lodích, které ho dovezly do britských přístavů, kde zásilky pak přebírali příslušníci IRA, nebo ho pašoval přímo do Irska pod falešnými dokumenty například jako válce do mandlů.¹⁹

Oficiálně německé úřady nákup a transport výzbroje pro boj irských separatistů s *Black and Tans* nepodporovaly, jak je obviňovali někteří tehdejší britští politici,²⁰ podle Briscoea jim však ani nijak aktivně nebránily. Některé peněžní transakce s nimi spojené prý domlouval přímo s německým ministrem financí (*German Minister of Finance*), který byl podle něj vysoce postaveným členem rozsáhlé podzemní polovojenské Organizace Escherich.²¹ Výjimkou byly ojedinělé demonstrace odhodlanosti Německa bránit dovozu zbraní do Irska, jejichž cílem bylo zapůsobit na londýnskou vládu, jako když v létě 1921 Němci v Hamburku zadrželi loď Anita s dodávkou vojenského materiálu pro IRA. Od britského premiéra Lloyda George se za to Berlínu dostalo vřelého poděkování.²² Jeho kabinet sledoval vyzbrojování irských separatistů v Německu s velkou nelibostí a v průběhu londýnských jednání se zástupci Sinn Féin proti němu britští představitelé ostře protestovali.²³ De Valéra poté po poradě s Collinsem rozhodl dovoz zbraní po dobu mírových rozhovorů zastavit.²⁴

S Orgesch, jak se zkráceně nazývalo krajně pravicové uskupení Georga Eschericha, na pašování munice spolupracoval i další z Mellowsových agentů v Německu Charles McGuinness. Jeho mise nezačala nejšťastněji, neboť po

¹⁹ Macardle, c. d., s. 401. Kromě přepravy zbraní loděmi zvažovala IRA jejich transport do Irska také ponorkou nebo vzducholodí. (Greaves, Liam Mellow, s. 253; Brennan, c. d., s. 311.)

²⁰ PA AA, Abteilung III, Politische Beziehungen zwischen Irland und Deutschland, Bd. 1, E 2155, Sthamer Zahraničnímu úřadu, 26. srpna 1921.

²¹ Briscoe, c. d., s. 82.

²² Macardle, c. d., s. 539. Irská historička nesprávně uvádí, že zadržená loď se jmenovala Frieda.

²³ DIFP, Vol. 1, No. 173, s. 287, Childers de Valérovi, 21. října 1921.

²⁴ Tamtéž, No. 177, s. 291-292, de Valéra Griffithovi, 25. října 1921.

shromáždění první dodávky, kterou měla odvézt Anita, jej zatkli němečtí celníci a kvůli porušení celních zákonů a falšování úředních dokumentů stanul před soudem. Z mediálně sledovaného procesu v září 1921, na který britská vláda dokonce vyslala svého pozorovatele, odešel McGuinness pouze s pokutou 2000 říšských marek, jež v přepočtu odpovídaly zhruba deseti britským librám. „*Obával jsem se, že publicita této aféry může vytvořit nepřekonatelnou překážku pro mé další snahy; ale opak byl pravdou. Ve skutečnosti jsem si udělal mnoho přátel mezi celní a přístavní policií, důstojníky armády a majiteli drahocenných muničních skladů...I loď mi vrátili,*“ popsal Ir ve svých pamětech tuto epizodu.²⁵

O dva měsíce později přepravil nepozorovaně z Hamburku do Irska na remorkéru Frieda 1500 pušek, 2000 pistolí a 1,7 milionu kusů patron. V těchto kontrabandech pokračoval spolu s dalšími krajany²⁶ i v následujícím roce. Tyto zbraně však už byly určeny pro boj odpůrců britsko-irské dohody proti silám Irského svobodného státu.²⁷

Vedle ilegálních transportů vojenského materiálu obstarávali tito agenti také dovoz legálního německého zboží do Irska, a stali se tak současně i průkopníky vzájemného námořního obchodu.²⁸ McGuinnessova loď, nesoucí symbolické jméno City of Dortmund, byla dokonce vůbec prvním plavidlem, které v evropských vodách plulo pod oranžovo-bílo-zelenou irskou trikolorou.²⁹ Mezi oběma, válkami poznamenanými zeměmi docházelo na počátku 20. let rovněž k prvním hospodářským a kulturním kontaktům, které v následujícím období dále zintenzivňovaly stejně jako

²⁵ McGuinness, Charles John, Nomad. Memoirs of an Irish Sailor, Soldier, Pearl-Fischer, Pirate, Gun-runner, Rum-runner, Rebel and Arctic Explorer. London 1934, s. 171.

²⁶ Třetím nejznámějším pašerákem zbraní z Německa pro irské republikány byl Seán MacBride, syn Maud Gonneové a majora Johna MacBridea, popraveného za účast na Velikonočním povstání. Seán MacBride ve 30. letech stanul v čele IRA, po druhé světové válce se zapojil do politického života již nezávislého Irska, zastával úřad ministra zahraničí a angažoval se v boji za lidská práva, za který obdržel v roce 1974 Nobelovu cenu za mír.

²⁷ McGuinness, c. d., s. 197-209.

²⁸ Fischer, J., c. d., s. 234; Elsasser, c. d., s. 40-41.

²⁹ Greaves, Liam Mellows, s. 265.

ty politické a diplomatické. Jejich analýza je však už mimo vymezený časový rámec této dizertační práce.

Závěr

Část německých historiků, kteří se v minulosti zabývali spoluprací mezi vilémovským Německem a irskými separatisty, se shoduje v názoru, že Berlín nedokázal využít její potenciál a ostrovnímu hnutí ve svém důsledku nic nepřinesla.¹ První polovina tohoto tvrzení je bezpochyby správná. Představitelé císařství k dění v Irsku a vyostřujícímu se konfliktu mezi tamní katolicko-nacionální většinou, která se dožadovala změny politického statu quo (ať již v podobě autonomie, zrovnoprávnění Irska s Velkou Británií v rámci duální monarchie nebo nezávislosti), a protestantskou menšinou bojující za zachování unie zaujali před první světovou válkou neintervenční, pasivně-observační přístup,² který se omezoval převážně jen na hlášení německých diplomatických zástupců v Londýně. Vilém II., kancléř Bethmann Hollweg i vedení Zahraničního úřadu si sice byli vědomi rušivého prvku irské otázky pro britskou vnitřní i zahraniční politiku, ani jednou se toho však v tomto období nepokusili využít. A to ani v momentě, kdy se tato možnost sama nabízela jako v případě návrhů na navázání spolupráce ze strany protibritsky orientovaných Irů nebo hrozeb ulsterských unionistů spojením se s kontinentálním sokem Londýna kvůli snahám Asquithovy liberální vlády prosadit třetí návrh *Home Rule*. Důvodem mohla být i skutečnost, že Irsko v této fázi nehrálo žádnou podstatnější roli ani ve vojenských úvahách Berlína, jak dokládají německé předválečné plány a v roce 1913 názorně demonstrovala Bernhardiho aféra.

Nezměnila to ani červencová krize 1914, kdy minimálně některá říšská oficiální místa dlouho kalkulovala v hrozícím evropském konfliktu s neutralitou Británie kvůli eskalaci irského problému, který podle dobových hodnocení spěl

¹ Kluge, c. d., s. 310-311; Hünseler, c. d., s. 272. Srv. též Roth, c. d., s. 330.

² Hünseler, c. d., s. 268.

k občanské válce na ostrově. I v této situaci však Berlín pasivně vyčkával na vývoj událostí, který se nakonec obrátil v neprospěch Centrálních mocností a ještě před německým útokem na Belgii a Francii Londýn zřetelně deklaroval, že řešení irské otázky nezabrání Británii, aby nechala bez odpovědi napadení jejích spojenců. Tehdejší zvěsti, že se Němci v ulsterské krizi angažovali prostřednictvím působení velvyslaneckého tajemníka Kühlmanna v Belfastu, jsou spíše dílem britské válečné propagandy. Žádné důvěryhodné doklady pro tato tvrzení neexistují.

Karta se tak obrátila až s vypuknutím první světové války. Impulz k tomu však přišel znovu od irské strany, přesněji řečeno od irského radikálního exilu v USA, který již od dob britsko-búrské války na přelomu 19. a 20. století ve Spojených státech aktivně kooperoval se skupinami německých imigrantů a později navázal kontakty i s říšskými diplomatickými zástupci. Zatímco protibritské aktivity obou přistěhovaleckých etnik měly jen omezený efekt a příklonění Washingtonu na stranu Londýna, respektive dohodových mocností nakonec nezabránilo, vazby Clan na Gael na německé představitele za oceánem (v případě George Freemana na císařova důvěrníka Theodora Schiemanna) měly zásadní význam pro změnu přístupu Berlína k irským separatistům. Irové se stali jedním z nástrojů německé propagandy a říšská vláda i armáda přistoupily na podporu irských secesionistických snah. Historik Hünseler se dokonce domnívá, že to nejspíš byla právě irsko-německá spolupráce v USA, pod jejímž vlivem se na stranu Německa přiklonili také radikálové v nacionálním hnutí na mateřském ostrově.³ Minimálně část republikánských kruhů v Irsku v čele s Casementem k tomu však tíhla nezávisle na činnosti Devoye a spol.

Naděje, které do spolupráce s Němci tito Irové vkládali, se nicméně nenaplnily a jen stěží mohly, neboť každá ze stran si od tohoto nerovného spojení slibovala

³ Tamtéž, s. 269.

něco jiného. Irští separatisté zašticení Clan na Gael doufali v regulérní vojenskou pomoc svým povstaleckým plánům včetně armádního výsadku a v následnou podporu osamostatněného Irska na mezinárodní scéně. Casementův argument, který později převzala a šířila irská válečná propaganda DIG v Německu, že císařství za to na oplátku získá v Irech důležité spojence a skončí nadvláda Británie nad světovými oceány, byl spíše ukázkou naivity a neznalosti velmocenské politiky. Pro německou vládu i armádní velení byla irská iredenta pouze jedním z řady protibritských nástrojů, které oportunisticky využívaly proti ostrovnímu nepříteli, aby ochromily jeho válečnou akceschopnost. V případě Irska se i vzhledem k převažující podpoře tamního obyvatelstva dohodovým státním Berlín omezil jen na materiální pomoc pro chystané republikánské povstání, od něhož si sliboval hlavně vázání britských jednotek mimo kontinentální bojiště. Větší ambice s Iry dle všeho Němci neměli, neboť i Casementem iniciovanou dobrovolnickou brigádu složenou z irských válečných zajatců plánovali využít především propagandisticky k nahlodávání ochoty Irů rukovat do britské armády. Zanedbatelný počet mužů, kteří se do Irské brigády přihlásili, to znemožnil a do bojové akce je Němci nikdy nenasadili, ačkoli se k tomu zavázali.

Zda by Velikonoční povstání v dubnu 1916 dopadlo jinak, kdyby se jeho účastníkům dostaly do rukou zbraně vyslané z Německa, jak o tom byl alespoň přesvědčen Devoy,⁴ je otázkou pro kontrafaktuální historiografii. Jeho neúspěch na jednu stranu nijak neoslabil odhodlání irských separatistů odstranit během pokračující války ozbrojeným vystoupením britskou nadvládu nad jejich domovinou ani německou ochotu jim přitom asistovat, ani jedna ze stran však nebyla připravená přistoupit na pozici té druhé. Pro Iry byla pomoc v podobě zbraní a munice málo, Německo zase nebylo ochotné akceptovat požadavek na vyslání svých vojáků. Tento „Rubikon“ se

⁴ Devoy, c. d., s. 481.

ukázal být jako nepřekonatelný a znamenal faktický konec snah o vzájemnou spolupráci během první světové války. Následné pokusy generálního a admirálního štábu vyslat do Irska své spojky s tamními republikány nedošly naplnění a ze strany Sinn Féin, nové vůdčí síly radikálního nacionalismu na ostrově směřující irské separatistické ambice k poválečné mírové konferenci, o to ani nebyl zájem. Po skončení války dalo naopak poražené a ekonomicky zdecimované Německo přednost naklonění si Británie před podporou irských republikánů usilujících o mezinárodní uznání jejich samozvaného státu. Ti si tak vlastní stát museli vybojovat v krvavém konfliktu s britskými ozbrojenými silami.

Přesto nelze zcela souhlasit s názorem výše zmíněných historiků, že kontakty s Německem nacionálním Irům nic nepřinesly. I pokud bychom tuto tezi omezili jen na spolupráci s oficiálními místy za první světové války, staly se tyto styky jedním z motorů pro irské revoluční snahy. Dokládají to opakující se zprávy od irských a iroamerických představitelů zdůrazňující zásadní význam německé vojenské pomoci pro úspěch irských plánů. Spiklenci v Dublinu je dovedli až do tragického konce, neboť do posledních dnů před Velikonočním povstáním věřili, že slíbené zbraně a munice z Německa dorazí. V jejich proklamaci Irské republiky také nechybí zmínka o podpoře ze strany „*statečných spojenců v Evropě*“.⁵ To, že arzenál vypravený z kontinentu nakonec skončil na dně moře, byl především důsledek neuváženého kroku organizátorů puče, kteří na poslední chvíli změnili termín, kdy měla výzbroj přistát u irských břehů. Tato fatální chyba, na které Němci nenesli žádnou vinu, jen dokreslila mezery ve strategickém uvažování konspirátorů, jež spolu s nedostatkem lidských a materiálních zdrojů odsoudily jejich podnik k nezdaru.

⁵ Irish Historical Documents 1172-1922, s. 317-318; Irish Political Documents 1916-1949, s. 17.

Navzdory tomu jsou dublinský puč z konce dubna 1916 a dění, které po něm následovalo (zejména represálie Britů na ostrově a zkrachování nového pokusu o kompromis v otázce autonomie na principu faktického rozdělení Irska), považovány za klíčový moment moderních irských dějin, po němž běh událostí začal neodvratně směřovat k prosazení státoprávních požadavků nacionálních Irů, nebo k tomu přinejmenším vytvořily podmínky.⁶ Nic na tom nemění ani skutečnost, že cesta k jejich alespoň částečnému naplnění trvala ještě další roky a vydlážděna byla velkými ztrátami na životech a nesmírným lidským utrpením na irské i britské straně. I do této fáze promluvalo Německo, i když nepřímo. Londýnská vláda a lord French jako nový šéf irské administrativy využili pokusu německé armády vyslat na ostrov člena Irské brigády Dowlinga s úkolem navázat kontakt s irskými republikány k nekompromisnímu zákroku proti sílící Sinn Féin a nechali kvůli údajnému spiknutí s nepřátelským Německem v květnu 1918 zatknout celé politické vedení strany v čele s de Valérou a Griffithem. Nová hybná síla na ostrově tak načas skončila v rukou militantních separatistů pohybujících se doposud v pozadí, kteří hnutí provázali mnohem více s podzemními skupinami a vtiskli mu radikálnější charakter.⁷ Důsledek tohoto kvalitativního posunu se poté projevil při britsko-irském konfliktu 1919-1921.

Během něj se irští rebelové znovu uchýlili k nákupu zbraní a munice v Německu, který tvoří samostatnou kapitolu vzájemných styků mezi Iry a Němci. Kontinentální velmoc se už před první světovou válkou stala doslova zbrojnicí pro irská hnutí ať již v nacionalistickém, nebo unionistickém táboře. Tyto kontakty se však odehrávaly čistě na obchodní bázi a říšské úřady se v nich v předválečném

⁶ Srv. Hartmann, c. d., s. 69, 121; Fischer, J., c. d., s. 3; Gundelach, c. d., Bd. 1, s. 182. V opozici k této tradiční tezi je irská revizionistická historiografie, jejíž představitelé zastávají názor, že by Irové dosáhli svých cílů i bez dublinských nepokojů. K tomuto diskurzu blíže Ní Dhonnchanda, Dorgan (eds.), c. d.; Ó Snodaigh, Pádraig, Two Godfathers of Revisionism. 1916 in the Revisionist Canon. Dublin 1991; Shaw, Francis, The Canon of Irish History – a Challenge. Studies 61, 1972, s. 115-153.

⁷ Feeney, c. d., s. 100; Kee, c. d., s. 621-622; Coogan, Ireland in the Twentieth Century, s. 71.

období nijak neangažovaly; minimálně pro to nejsou žádné důkazy. Na druhou stranu jim ani nebránily a pragmaticky je tolerovaly, neboť skýtaly potenciál v případě konfliktu v Irsku vnitropoliticky i navenek oslabit hlavního mezinárodního rivala. Tento scénář se, jak už bylo zmíněno, nenaplnil a za války převzalo úlohu zbrojáře Irů samo Německé císařství. Po jeho válečné porážce a nahrazení Výmarskou republikou se nové vedení země oficiálně od podpory irských republikánů odvrátilo, nákupům arzenálu agenty IRA, kteří od roku 1920 oprášili praxi svých předchůdců z období před první světovou válkou, podle jejich svědectví ale většinou žádné překážky nekladlo. Do Irska se tak na počátku 20. let dostaly tisíce zbraní z Německa, ukrytých před poválečnou konfiskací, které sehrály důležitou úlohu jak během „nepokojů“, tak i následné irské občanské války.

Na závěr je třeba zmínit roli sira Rogera Casementa, který se stal hlavním obhájcem a propagátorem irsko-německé spolupráce a současně její nejrozporupnější a nejtragičtější postavou. Jeho zásluhou získala irská otázka – do té doby vnímaná téměř výlučně jako vnitřní záležitost Spojeného království s přesahem maximálně do USA, kde rezonovala díky tamní vlivné irské přistěhovalecké komunitě – širší mezinárodní rozměr, od něhož si bývalý britský diplomat podobně jako později de Valérova Sinn Féin sliboval uznání irských národních práv ostatními státy. Zmýlil se však, když za mocnost, která k tomu měla podle Casementových představ Irsku nejlépe dopomoci, zvolil právě Německo. Vládní prohlášení o sympatiích k boji irského lidu, publikované z Casementovy iniciativy v listopadu 1914, bylo i s ohledem na pozdější rozčarování z Irova působení v Německu asi maximem toho, kam byl Berlín v diplomatické podpoře irských separaristů ochoten zajít. Limity německé podpory jeho plánům odhalil projekt Irské brigády, jejíž formování kvůli chybám na straně Němců i Casementa skončilo fiaskem. Berlínská vláda i vojenské velení poté

ztratily o Irovy plány zájem a zahořklý a zklamáný Casement byl následně nucen v Německu téměř jako „státní vězeň“ strávit další více než rok, než se mohl vypravit zpět do vlasti, kde se kvůli nesouhlasu s rozsahem a podobou německé vojenské pomoci irským povstalcům chtěl pokusit zabránit rozpoutání podle něj předem ztraceného puče. Neuspěl. Vývoj pozdějších událostí mu sice dal zapravdu, on sám však skončil jako britský zrádce na šibenici.

Ačkoli se jeho cíl ani prostředek, který k jeho dosažení zvolil, tedy získání nezávislosti pro svůj národ ve spolupráci s nepřítelem nenáviděného uzurpátora, nelišily od jiných válečných vůdců takzvaných malých národů, nestal se Casement irským Masarykem, Pilsudským ani Mannerheimem.⁸ Důvodů, proč tomu tak bylo, je víc, nepochybně mezi nimi bylo přecenění vlastních schopností a možností. Asi nejtrefněji příčinu Irova neúspěchu charakterizoval německý historik Jürgen Elvert: „*Nepochopil, že se stal malou figurkou ve velké hře, ve které nebyl žádný prostor pro gentlemanské chování. Tato chyba v úsudku tvoří podstatu Casementovy tragédie.*“⁹ K čemuž Reinhard R. Doerries dodává: „*Scházela mu odolnost nutná ke konfrontaci s válečným Berlínem a s ponižováním ze strany netolerantních štábních důstojníků a nezkušených diplomatů. I když byla Casementova osobní porážka lidskou tragédií, události se ubíraly svým směrem bez ohledu na jeho oběť.*“¹⁰

⁸ Pokus o komparativní analýzu činnosti těchto osobností s Casementem viz Wolf, c. d., s. 60-62. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že její přirovnávání Irské brigády k Pilsudského polským legiím nebo československým legiím není úplně na místě, neboť primárním účelem vzniku irského sboru nebyl boj v jednom z táborů první světové války, ale podpoření povstání za nezávislost Irska.

⁹ Elvert, Jürgen, Sir Roger Casement and Germany. In: Fischer, Holfter, Bourke (Hrsg.), c. d., s. 81.

¹⁰ Doerries, Prelude, s. xi.

Seznam pramenů a literatury

Nevydané prameny

Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes, Berlin

Abteilung III, Politische Beziehungen zwischen Irland und Deutschland

Akten des Auswärtigen Amtes im Großen Hauptquartier, 1914-1916

Der Weltkrieg 11k secr., Unternehmungen und Aufwiegelungen gegen unsere
Feinden unter den Iren

England I. A. B. b. 66

England 69, Allgemeine Angelegenheiten

England 71, Militär- und Marineangelegenheiten

England 78, Die politische Beziehungen Englands zu Deutschland

England 80, Die Verhältnisse in Irland

England 88, Parlamentarische Angelegenheiten Englands

Deutschland 121 Nr. 6, Angelegenheiten der Armeen

Deutschland 121 Nr. 31 secr., Mitteilungen des Generalstabes der Armee über
die militärische Leistungsfähigkeiten anderer Staaten

Deutschland 141 Nr. 7, secr., Agenten

Nachlass Rudolf Nadolny

Staats- und Völkerrecht

Vereinigte Staaten von Nordamerika 1, Allgemeine Angelegenheiten der
Vereinigten Staaten von Amerika

Vereinigten Staaten von Nordamerika 2 secr.

Vereinigte Staaten von Nordamerika 10, Die Irländer in den Vereinigten
Staaten

Vereinigte Staaten von Nordamerika 16, Beziehungen der Vereinigten Staaten
zu Deutschland

Vereinigte Staaten von Nordamerika 17, Beziehungen der Vereinigten Staaten
zu England

Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg

RM 3/27, Militärische Einzelprobleme vom November 1914-Oktober 1918 –
Blockade Englands und Friedensschluß

RM 3/49, Reichsmarineamt

RM 3/2803, Schriftwechsel mit Marineattaché London

RM 3/2804, Schriftwechsel mit Marineattaché London

RM 5/1610, Operationspläne gegen England

RM 5/4685, Admiralstab der Marine

RM 5/4751, Operationen unserer Flotte: „Libau“ Unternehmen, April 1916

RM 5/4757

RM 97/551, Log-Buch, U-Boot U-19

RM 97/555, Kriegstagebuch U-19

RM 97/579, Kriegstagebuch U-20

Staatsarchiv, Hamburg

Politische Polizei 331-3

Sk 158-19 Waffen- und Munitionsschmuggel nach Irland für die
Ulsterfreiwilligen 1911, 1913-15, 1918

SA 2607, Deutsch-Irische Gesellschaft 1917-1918

Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Berlin

VI. HA, Familienarchive und Nachlässe, Nachlass Theodor Schiemann

Nr. 10, Protokoll Mitgliederversammlung der Deutsch-Irischen Gesellschaft

1920

Nr. 42, Korrespondenz Schiemann-von Bernhardi 1894-1921

Nr. 51, Korrespondenz Schiemann-Casement 1914-1915

Nr. 62, Korrespondenz Schiemann-Freeman 1906-1920

Nr. 85a, Korrespondenz Schiemann-Wilhelm II.

Nr. 98, Korrespondenz Schiemann-Kuno Meyer 1915-1920

Nr. 137, Hinterlassene Manuskripte: politisch, historisch

Nr. 171, Streiflichter zur Weltlage 1915-1917

National Library of Ireland, Dublin, Manuscript Collections

Alice Stopford Green Papers, Ms 10,464

Bulmer Hobson Papers, Ms 13,158-13,175

George Gavan Duffy Papers, Ms 5581-5583, 10,763-10,766

J. J. Horgan Mss., P. 4645

John Redmond Papers, Ms 15,175-15,204

Joseph Mary Plunkett Papers, Ms 10,999

MacNeill Papers, P. 1396

Patrick Pearse Papers, Ms 10,605

Roger Casement Papers, Ms 13,073-13,092

Roger Casement Additional Papers, Ms 36,199-36,212

Roger McHugh Papers, Ms 31,728

National Archives of Ireland, Dublin

Records of the Chief Secretary's Office

National Archives, London

CAB 37, Cabinet Papers

CO 903-904, Ireland

FO 371, General Correspondence: Political

KV 2/6-8, Roger Casement

WO 35, Ireland

106, Directorate of Military Operations and Intelligence Papers

Vydané prameny

Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik 1918-1945. Serie A: 1918-1925, 14 Bde.,
Göttingen 1986.

Correspondence relating to the Recent Events in the Irish Command. Printed and
Published by His Majesty's Stationary Office. London 1914.

Die Deutschen Dokumente zum Kriegsausbruch 1914. Hrsg. K. Kautsky, M. Graf von
Montgelas, W. Schücking, 4 Bde., Berlin 1927.

Die Große Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914. Sammlung der
diplomatischen Akten des Auswärtigen Amtes. Hrsg. J. Lepsius, A. Mendelssohn-
Bartholdy, F. Thimme, 40 Bde., Berlin 1922-1927.

Documents on Irish Foreign Policy, Vol. 1: 1919-1922. Ed. Ronan Fanning et al,
Dublin 1998.

Documents Relative to the Sinn Fein Movement. Presented to Parliament by Command of His Majesty. Printed and Published by His Majesty's Stationary Office. London 1921

Intelligence Notes 1913-1916 preserved in the State Paper Office. Ed. Breandán MacGiolla Choille, Dublin 1966.

Irish Historical Documents 1172-1922. Eds. Edmund Curtis, R. B. McDowell, London 1943, 1968.

Irish Political Documents 1916-1949. Eds. Angus Mitchell, Pádraig Ó Snodaigh, Dublin 1985.

Irische Blätter. 1./ 2. Jahrgang 1917-18. Hrsg. Georges Chatterton-Hill, Berlin 1918.

Royal Commission into the Circumstances Connected with the Landing of Arms at Howth on July 26th 1914. Printed and Published by His Majesty's Stationary Office. London 1914.

Stenographische Berichte über die Verhandlungen des Deutschen Reichstages.

The Irish Uprising, 1914-1921: Papers from the British Parliamentary Archive. Stationary Office, London 2000.

Paměti, deníky a dobová literatura

Asquith, Herbert Henry, The Genesis of the War. London 1923.

Bernhardi, Friedrich von, Denkwürdigkeiten aus meinem Leben. Berlin 1927.

týž, Deutschland und der nächste Krieg. Stuttgart, Berlin 1912.

týž, Unsere Zukunft. Ein Mahnwort an das deutsche Volk. Stuttgart, Berlin 1912.

Bernstorff, Johann Heinrich Graf von, Deutschland und Amerika. Erinnerungen aus dem fünfjährigen Krieg. Berlin 1920.

týž, Erinnerungen und Briefe. Zürich 1936.

- Bethmann Hollweg, Theobald von, Betrachtungen zum Weltkrieg. Hrsg. Jost Dülffer, Essen 1989.
- Bewley, Charles, Memoirs of a Wild Goose. Dublin 1989.
- Birrell, Augustine, Things Past Redress. London 1937.
- Bonn, Moritz Julius, So macht man Geschichte. München 1953.
- Boy-Ed, Karl, Verschwörer? Die ersten 17 Kriegsmonate in den Vereinigten Staaten von Nordamerika. Berlin 1920.
- Brennan, Robert, Allegiance. Dublin 1950.
- Briscoe, Robert, For the Live of Me. London 1959.
- [Carbery, Mary] The Germans in Cork. Being the Letters of His Excellency the Baron von Kartoffel (Military Governor of Cork in the Year 1918) and others. Dublin [1917].
- Casement, Roger, Britisches gegen Deutsches Imperium. Berlin 1915.
- týž, Die Achillesferse Englands. Berlin 1914.
- týž, Gesammelte Schriften. Irland, Deutschland und die Freiheit der Meere und andere Aufsätze. Diessen vor München 1916.
- týž, Ireland, Germany and Freedom of the Seas. A Possible Outcome of the War of 1914. New York, Philadelphia 1914.
- týž, John Bull's Empire. Dublin 1914
- týž, Meine Mission nach Deutschland und die Findlay-Affaire. Ed. Charles E. Curry, München 1922.
- týž, The Crime against Europe. Philadelphia 1915. (Das Verbrechen an Europa. Berlin 1916)
- týž, The Crime against Ireland and How the War May Right It. New York 1914.
- týž, The Elsewhere Empire. Dublin 1914.

Connolly, James, Collected Works. 2 vols., Dublin 1987 a 1988.

týž, Labour and Easter Week. Ed. Desmond Ryan, Dublin 1949.

týž, Socialism and Nationalism. Dublin 1948.

Conrad von Hötzendorf, Franz, Aus meiner Dienstzeit 1906-1918. 4 Bde., Wien, Leipzig 1922.

Crawford, Frederick Hugh, Guns for Ulster. Belfast 1947.

Cronin, Sean (ed.), McGarrity Papers. Revelation of the Revolutionary Movement in Ireland and America 1900-1914. Tralee 1972.

Dernburg, Bernhard, Germany and England. The Real Issue. Chicago 1914.

týž, Germany and the War. New York 1914.

týž, German Resources and the War. Chicago 1914.

Devoy, John, Recollection of an Irish Rebel. Shannon 1969.

Falcke, Horst P., Vor dem Eintritt Amerikas in den Weltkrieg. Deutsche Propaganda in den Vereinigten Staaten von Amerika 1914/1915. Dresden 1928.

Figgis, Darrell, Recollections of the Irish War. London 1927.

Fitzgerald, Desmond, Memoirs of Desmond Fitzgerald 1913-1916. London 1968.

Gaffney, Thomas St. John, Breaking the Silence. England, Ireland, Wilson and the War. New York 1930.

Gerard, James Watson, My Four Years in Germany. New York 1917.

Griffith, Arthur, The Resurrection of Hungary. Parallel to Ireland. Dublin 1904, 2003.

Chatterton-Hill, Georges, Irland und seine Bedeutung für Europa. Berlin 1916.

Childers, Erskin, The Framework of Home Rule. London 1911.

týž, German Influence on British Cavalry. London 1911.

Churchill, Winston L. S., The World Crisis 1911-1918. 6 vols., London 1923-1931.

Jagow, Gottlieb von, Ursachen und Ausbruch des Weltkrieges. Berlin 1919.

- Jones, Thomas, Whitehall Diary, Vol. 1: 1916-1925. Ed. Keith Middlemas, London, New York, Toronto 1969.
- Kettle, Thomas M., The Ways of War. London 1917.
- Kühlmann, Richard von, Erinnerungen. Heidelberg 1948.
- Leslie, Shane, The Celt and the World. A Study of the Relation of Celt and Teuton in History. New York 1917.
- Lichnowsky, Karl Max Graf von, Meine Londoner Mission 1912-1914. Zürich 1918.
- Lloyd George, David, War Memoirs, 1914-1918. 6 vols., London 1933-1936.
- McGuinness, Charles John, Nomad. Memoirs of an Irish Sailor, Soldier, Pearl-Fischer, Pirate, Gun-runner, Rum-runner, Rebel and Arctic Explorer. London 1934.
- McGuire, James, The King, the Kaiser and Irish Freedom. New York 1915.
- týž, What Could Germany Do for Ireland? New York 1916.
- Mitchel, John, Ireland, France, and Prussia. A Selection from the Speeches and Writings. London, Dublin 1918.
- Monteith, Robert, Casement's Last Adventure. Dublin 1953.
- Nadolny, Rudolf, Mein Beitrag. Wiesbaden 1955.
- O'Brien, William, Ryan, Desmond (eds.), Devoy's Post Bag, 1871-1928. 2 vols., Dublin 1948 a 1953.
- Papen, Franz von, Memoirs. New York 1953.
- Pearse, Patrick H., Collected Works: Political Writings and Speeches. Dublin, London 1922.
- Riddell, Lord George, War Diary 1914-1918. London 1933.
- Rogalla von Bieberstein, Alexander, Das Phantom einer deutschen Landung in Irland. Neue Militärische Blätter 76, 1910, s. 33-34.

Schiemann, Theodor, Die grüne Insel und ihre Bedeutung im jetzigen Kriege.

Velhagen und Klasings Monatshefte 29, 1915, s. 186-192.

Spindler, Karl, The Mystery of the Casement Ship. Berlin 1931.

Vigilant, Sinn Féin and Germany. The Quarterly Review 229, 1918, s. 239-256.

Wilhelm II., Ereignisse und Gestalten aus den Jahren 1878-1918. Leipzig 1922.

Dobový tisk

Berliner Allgemeine Zeitung

Berliner Tageblatt

Die Neue Zeit

Die Post

Die Zukunft

Dresdner Anzeiger

Éire-Ireland

Frankfurter Zeitung

Germania

Hamburger Fremdenblatt

Hamburger Nachrichten

Hamburgischer Correspondent

Hannoverscher Courier

Irish Freedom

Irish Independent

Irische Korrespondenz

Kölnische Volkszeitung

Kölnische Zeitung

Leipziger Neueste Nachrichten

Leipziger Volkszeitung

Neue Preußische Zeitung

Norddeutsche Allgemeine Zeitung

Sinn Féin

United Irishman

Vorwärts

Vossische Zeitung

Odborná literatura a články

Alter, Peter, Die irische Nationalbewegung zwischen Parlament und Revolution. Der konstitutionelle Nationalismus in Irland 1880-1918. München, Wien 1971.

A New History of Ireland. 9 vols., Oxford 2005.

Bell, John Bowyer, The Gun in Politics. An Analysis of Irish Political Conflict 1916-1986. New Brunswick 1987.

Bew, Paul, Ideology and the Irish Question. Ulster Unionism and Irish Nationalism 1912-1916. Oxford 1994.

týž, Ireland. The Politics of Enmity 1798-2006. Oxford 2007.

Boyce, David George, British Opinion, Ireland and the War 1916-1918. HJ 17, 1974, s. 575-593.

týž, Nationalism in Ireland. London, New York 1995.

týž, The Irish Question and British Politics 1868-1996. Basingstoke 1996.

týž, The Revolution in Ireland, 1879-1923. London, Dublin 1988.

Boyce, David George, O'Day Alan (eds.), Ireland in Transition, 1867-1921. London 2004.

- titíž (eds.) *The Ulster Crisis 1885-1921*. London, New York 2006.
- Caulfield, Max, *The Easter Rebellion*. Dublin 1995.
- Coogan, Tim Pat, *1916: The Easter Rising*. London 2001.
- týž, De Valera. *Long Fellow, Long Shadow*. London 1993.
- týž, *Ireland in the Twentieth Century*. London 2003.
- týž, *Ireland since the Rising*. London 1968.
- týž, *Wherever Green Is Worn. The Story of the Irish Diaspora*. London 2002.
- Corkery, Máire, Ireland and the Franco-Prussian War. *Études Irlandaises* 7, 1982, s. 127-144.
- Costello, Francis, *The Irish Revolution and its Aftermath 1916-1923. Years of Revolt*. Dublin, Portland 2003.
- Costigan, Giovanni, The Treason of Sir Roger Casement. *AHR* 60, 1955, s. 283-302.
- Davis, Richard, *Arthur Griffith and Non-Violent Sinn Féin*. Dublin 1974.
- týž, *The Young Ireland Movement*. Dublin 1987.
- Denman, Terence, Ireland's Unknown Soldiers. The 16th (Irish) Division in the Great War, 1914-1918. Dublin 1992.
- Doerries, Reihard R., Die Mission Sir Roger Casements im Deutschen Reich 1914-1916. *HZ* 222, 1976, s. 578-625.
- týž, Iren und Deutsche in der neuen Welt. *Akkulturationsprozesse in der amerikanischen Gesellschaft im späten 19. Jahrhundert*. Stuttgart 1986.
- týž, *Prelude to the Easter Rising. Sir Roger Casement in Imperial Germany*. London 2000.
- týž, *Washington-Berlin 1908/1917. Die Tätigkeit des Botschafters Johann Heinrich Graf von Bernstorff in Washington vor dem Eintritt der Vereinigten Staaten von Amerika in den Ersten Weltkrieg*. Düsseldorf 1975.

- Dohmen, Doris, Das deutsche Irlandsbild. Imamologische Untersuchungen zur Darstellung Irlands und der Iren in der deutschsprachigen Literatur. Amsterdam, Atlanta 1994.
- Dudgeon, Jeffrey, Roger Casement. The Black Diaries, with a Study of his Background, Sexuality and Irish Political Life. Belfast 2002.
- Duggan, John P., A History of the Irish Army. Dublin 1991.
- Edwards, Owen Dudley, Pyle, Fergus (eds.), 1916: The Easter Rising. London 1968.
- Edwards, Ruth Dudley, James Connolly. Dublin 1981.
- týž, Patrick Pearse. The Triumph of Failure. Dublin 1979.
- Elsasser, Martin, Germany and Ireland. 1000 Years of Shared History/ Deutschland und Ireland. 1000 Jahre gemeinsamer Geschichte. Dublin 1997.
- English, Richard, Armed Struggle. History of the IRA. London 2003.
- týž, Irish Freedom. The History of Nationalism in Ireland. London 2006.
- Farrell, Brian (ed.), Communications and Community in Ireland. Dublin, Cork 1984.
- Feeney, Brian, Sinn Féin. A Hundred Turbulent Years. Dublin 2002.
- Fischer, Fritz, Griff nach der Weltmacht. Die Kriegszielpolitik des kaiserlichen Deutschland 1914-1918. Düsseldorf 1971.
- týž, Krieg der Illusionen. Die deutsche Politik von 1911-1914. Düsseldorf 1969.
- Fischer, Joachim, Das Deutschlandbild der Iren 1890-1939. Geschichte, Form, Funktion. Heidelberg 2000.
- Fischer, Joachim, Holfter, Gisela, Bourke Eoin (Hrsg.), Deutsch-irische Verbindungen. Geschichte – Literatur – Übersetzung. Trier 1998.
- Fitzpatrick, David (ed.), Ireland and the First World War. Dublin 1986.
- týž, The Two Irelands 1912-1939. Oxford 1998.
- Foster, Roy F., Modern Ireland 1600-1972. London 1988.

- Foy, Michael, Barton, Brian, *The Easter Rising*. Stroud 2004.
- Frank, Jan, *Konflikt v severním Irsku*. Praha 2006.
- Geraghty, Tony, *The Irish War*. London 1998.
- Githens-Mazer, Jonathan, *Myths and Memoirs of the Easter Rising. Cultural and Political Nationalism in Ireland*. Dublin, Portland 2006.
- Glandon, Virginia E., *Arthur Griffith and the Advanced Nationalist Press: Ireland, 1900-1922*. New York, Bern 1985.
- Gordon, Michael R., *Domestic Conflict and the Origins of the First World War. The British and German Cases*. JMH, 1974, s. 191-226.
- Grant, Robert M., *U-Boat Intelligence 1914-1918*. London 1969.
- Greaves, Charles Desmond, *Liam Mellows and the Irish Revolution*. London 1971.
- tyž, *The Life and Times of James Connolly*. London 1976.
- Gundelach, Thomas, *Die irische Unabhängigkeitsbewegung 1916-1922. 2 Bde.*, Frankfurt am Main, Bern, Las Vegas 1977.
- Gwynn, Denis, *De Valera*. London 1933.
- tyž, *The Life and Death of Roger Casement*. London 1930.
- Harbinson, John F., *The Ulster Unionist Party 1882-1973. Its Development and Organisation*. Belfast 1973.
- Hart, Peter, *The I.R.A. at War 1916-1923*. Oxford 2003.
- Hartmann, Antje, *Osteraufstand und Bürgerkrieg. Die irische Revolution in Geschichte und Literatur*. Köln, Weimar, Wien 2003.
- Hennessey, Thomas, *Dividing Ireland. World War I and Partition*. London 1998.
- Henning, John, *Irish-German Literary Relations – a Survey*. *German Life and Letters. A Quarterly Review* 3, 1949-50, s. 102-110.

- týž, Irland und das Friderizianische Preußen. Archiv für Kulturgeschichte 48, 1966, s. 278-286.
- Henry, Robert Mitchell, The Evolution of Sinn Féin. Dublin, New York 1920.
- Holfter, Gisela, Rasche, Hermann (Hrsg.), Exil in Irland: John Hannings Schriften zu deutsch-irischen Beziehungen. Trier 2002.
- Hoppen, K. T., Ireland, Britain and Europe. HJ 14, 1991, s. 505-518.
- Hostettler, John, Sir Edward Carson. A Dream Too Far. Chichester 1997.
- Hünseler, Wolfgang, Das Deutsche Kaiserreich und die irische Frage 1900-1914. Frankfurt a. M. 1978.
- Hyde, Harford Montgomery, Carson. London 1974.
- týž (ed.), Trial of Sir Roger Casement. London, Edinburgh, Glasgow 1960.
- Chickering, Roger, Das deutsche Reich und der Erste Weltkrieg. München 2002.
- Inglis, Brian, Roger Casement. London 1973, 2002.
- Ireland, John de Courcy, The See and the Easter Rising. Dublin 1996.
- Jackson, Alvin, Home Rule. An Irish History 1800-2000. London 2003.
- týž, Ireland 1798-1998. Politics and War. Oxford 1999.
- týž, Unionist Myths 1912-1985. Past and Present 1992, s. 164-185.
- Jackson, Thomas Alfred, Ireland Her Own. An Outline History of the Irish Struggle for National Freedom and Independence. London 1947, Berlin 1973.
- Jalland, Patricia, A Liberal Chief Secretary and the Irish Question: Augustine Birrell 1907-1914. HJ 19, 1976, s. 421-451.
- táž, The Liberals and Ireland. The Ulster Question in British Politics to 1914. Brighton 1980.
- Janáček, Josef, Valdštejn a jeho doba. Praha 2003.

- Jeffery, Keith (ed.), "An Irish Empire?" Aspects of Ireland and British Empire. Manchester 1996.
- týž, Ireland and the Great War. Cambridge 2000.
- Jenkins, Roy, Asquith. London 1978.
- Judd, Denis, Surridge, Keith, The Boer War. London 2002.
- Keatinge, Patrick, A Place among the Nations. Issues of Irish Foreign Policy. Dublin 1978.
- Kee, Robert, The Green Flag. A History of Irish Nationalism. London 2000.
- Kennedy, Paul. M., The Development of German Naval Operation Plans against England, 1896-1914. EHR 89, 1974, s. 48-76.
- týž, The Rise of the Anglo-German Antagonism 1860-1914. London 1980.
- Keogh, Dermot, Ireland and Europe 1919-1989. Cork, Dublin 1989.
- Kielmansegg, Peter Graf von, Deutschland und der Erste Weltkrieg. Frankfurt a. M. 1968.
- Kluge, Hans-Dieter, Irland in der deutschen Geschichtswissenschaft, Politik und Propaganda vor 1914 und im Ersten Weltkrieg. Frankfurt a. M. 1985.
- Koss, Stephen (ed.), The Anatomy of an Antiwar Movement. The Pro-Boers. Chicago, London 1973.
- Koszyk, Kurt, Deutsche Pressepolitik im Ersten Weltkrieg. Düsseldorf 1968.
- Kovář, Martin, „Nepokoje“. Příspěvek k analýze rozhodující fáze boje Irů za nezávislost na Velké Británii v letech 1916/19-22. Dvacáté století, 2004, s. 65-83.
- týž, The „Small Nation's“ Way to Freedom and Independance: the Case of Ireland (1919-1922). Prague Papers on the History of International Relations, 2003, s. 111-122.

- Kratz, Andreas, Die Mission Joseph Mary Plunketts im Deutschen Reich und ihre Bedeutung für die Osteraufstand 1916. Historische Mitteilungen der Ranke-Gesellschaft 8, 1995, s. 202-220.
- Kröll, Ulrich, Die internationale Buren-Agitation 1899-1902. Münster 1973.
- Laffan, Michael, The Unification of Sinn Féin in 1917. IHS 17, 1970-71, s. 353-379.
- Larkin, Emmet, James Larkin. London 1968.
- Leary, William M. Jr., Woodrow Wilson, Irish Americans, and the Election of 1916. JAH 54, 1967, s. 57-72.
- Lee, Joseph J., Ireland 1912-1985. Politics and Society. Cambridge 1989.
- týž, The Modernisation of Irish Society 1848-1921. Dublin 1973.
- Lewis, Geoffrey, Carson. The Man Who Divided Ireland. London, New York 2005.
- Loh, Gerhard, Irland in der Berichterstattung deutscher Tageszeitungen (1914-1918), 2 Bde., Frankfurt a. M. 1987.
- Lúing, Seán, Kuno Meyer 1858-1919. A Biography. Dublin 1991.
- Lyons, Francis S. L., Charles Stewart Parnell. Dublin 1977.
- týž, Ireland since Famine. London 1987.
- týž, The Fall of Parnell 1890-91. Dublin 1960.
- Macardle, Dorothy, The Irish Republic. A Documented Chronicle of the Anglo-Irish Conflict and Partitioning of Ireland, with a detailed Account of the Period 1916-1923. New York, Toronto 1965.
- MacDonncha, Mícheál (ed.), Sinn Féin. A Century of Struggle. Dublin 2005.
- Mackey, Herbert O., The Life and Times of Roger Casement. Dublin 1954.
- Mansergh, Nicholas, The Irish Question 1840-1921. Toronto 1975.
- Marine Archiv (Hrsg.), Der Krieg zur See 1914-1918. 14 Bde., Berlin 1920-1924.

- Martin, Francis Xavier (ed.), 1916 – Myth, Fact and Mystery. *Studia Hibernica* 7, 1967, s. 7-126.
- týž, Eoin MacNeill on the 1916 Rising. *IHS* 12, 1961, s. 226-271.
- týž (ed.), *Leaders and Men of the Easter Rising: Dublin 1916*. London 1967.
- týž (ed.), *The Howth Gun-running and the Kilcoole Gun-running, 1914. Recollections and Documents*. Dublin 1964.
- týž (ed.), *The Irish Volunteers, 1913-1915. Recollections and Documents*. Dublin 1963.
- Massie, Robert. K., *Dreadnought. Britain, Germany, and the Coming of the Great War*. New York 1991.
- McCaffrey, Lawrence John, *The Irish Question. Two Centuries of Conflict*. Kentucky 1995.
- McCartney, Donald, *The Political Use of History in the Works of Arthur Griffith*. *JCH* 8, 1973, s. 3-19.
- McCormack, W. J., *Roger Casement in Death or Haunting the Free State*. Dublin 2002.
- McDowell, Robert Brendan, *The Irish Administration 1801-1914*. London, Toronto 1964.
- McGarry, Fearghal, *The Rising. Ireland: Easter 1916*. Oxford 2010.
- McHugh, Roger, *Dublin 1916*. London 1966.
- Meyer, Klaus, *Theodor Shiemann als politischer Publizist*. Frankfurt a. M., Hamburg 1956.
- Miller, David William, *Church, State and Nation in Ireland 1898-1921*. Dublin 1973.
- Mitchell, Angus, *Casement*. London 2003.
- Moody, Theodor W., Martin, Francis X. a kol., *Dějiny Irska*. Praha 2003.

- Müller, Sven Oliver, *Die Nation als Waffe und Vorstellung. Nationalismus in Deutschland und Großbritannien im Ersten Weltkrieg*. Göttingen 2002.
- Nerad, Filip, *Búrská válka*. Praha 2004.
- týž, *Das Krügertelegramm. Der Höhepunkt der Politik des Deutschen Kaiserreiches in Südafrika*. *Prague Papers on the History of International Relations*, 2005, s. 43-70.
- týž, *Sir Roger Casement – muž mnoha tváří*. *HO 18*, 2007, s. 2-19.
- týž, *The Gallant Allies? German-Irish Military Cooperation Before and During the World War I*. *Prague Papers on the History of International Relations*, 2008, s. 209-237.
- týž, *The Irish Brigade in Germany, 1914-1918*. *Prague Papers on the History of International Relations*, 2006, s. 181-200.
- Ní Dhonnchanda, Mairin, Dorgan, Theo (eds.), *Revising the Rising*. Derry 1992.
- Norman, Edward, *A History of Modern Ireland*. Miami 1971.
- Novick, Ben, *Conceiving Revolution. Irish Nationalist Propaganda during the First World War*. Dublin 2001.
- Nowlan, Kevin Barry (ed.), *The Making of 1916. Studies in History of the Rising*. Dublin 1969.
- Noyes, Alfred, *The Accusing Ghost or Justice for Casement*. London 1957.
- Ó Broin, Leon, *Dublin Castle and the 1916 Rising. The Story of Sir Matthew Nathan*. Dublin 1966.
- O'Connor, Emmet, *James Larkin in the United States, 1914-1923*. *JCH 37*, 2002, s. 183-196.
- O'Connor, Richard, *The German-Americans. An Informal History*. Boston, Toronto 1968.

- O'Connor, Ulick, *A Terrible Beauty Is Born. The Irish Trouble 1912-1922*. London 1975.
- O'Day Alan, *Irish Home Rule 1867-1921*. Manchester 1998.
- O'Donnell, Frank Hugh, *A History of the Irish Parliamentary Party 1870-1890*. 2 vols., London 1910.
- O'Donnell, Charles James, Clifford, Brendan, *Ireland in the Great War. The Irish Insurrection of 1916 Set in its Context of the World War*. Belfast 1992.
- O'Farrell, Patrick, *England and Ireland since 1800*. London, Oxford, New York 1975.
- týž, *Ireland's English Question. Anglo-Irish Relations 1534-1970*. London 1971.
- Ó Snodaigh, Pádraig, *Two Godfathers of Revisionism. 1916 in the Revisionist Canon*. Dublin 1991.
- Pakenham, Thomas, *The Boer War*. London 1979.
- Parmiter, Geoffrey de C., *Roger Casement*. London 1936.
- Pařez, Jan, Kuchařová Hedvika, *Hyberni v Praze. Dějiny františkánské koleje Neposkvrněného početí Panny Marie v Praze (1627-1786)*. Praha 2001.
- Paseta, Senia, Gregory, Adrian (eds.), *Ireland and the Great War. „A War to Unite Us All“?* Manchester 2002.
- Peatling, Gary K., *British Opinion and Irish Self-government, 1825-1925. From Unionism to Liberal Commonwealth*. Dublin 2001.
- Pelling, N., *Anglo-Irish Relations, 1798-1922*. London 2003.
- Peterson, Horace Cornelius, *Propaganda for War. The Campaign against American Neutrality, 1914-1917*. Norman 1939.
- Polišenský, Josef, Kollmann, Josef, Valdštejn. *Ani císař, ani král*. Praha 2001.
- Prill, Felician, *Ireland, Britain and Germany, 1871-1914. Problems of Nationalism and Religion in the Nineteenth-Century Europe*. Dublin, London, New York 1975.

- Reeve, Carl, Reeve Ann Barton, James Connolly and the United States. The Road to the 1916 Irish Rebellion. New Jersey 1978.
- Reid, Benjamin Lawrence, The Lives of Roger Casement. London 1976.
- Renzig, Rüdiger, Pfälzer in Irland. Studien zur Geschichte deutscher Auswanderkolonien des frühen 18. Jahrhunderts. Kaiserslautern 1989.
- Rhodes, Thomas, Kühlmann – wie er wirklich ist. Berlin 1926.
- Ritter, Gerhard, Staatskunst und Kriegshandwerk. Das Problem des Militarismus in Deutschland. 4 Bde., München 1964-1965.
- Robinson, Douglas H., The Zeppelin in Combat. A History of the German Naval Airship Division, 1912-1918. London 1962.
- Roth, Andreas, The German Soldier Is Not Tactful: Sir Roger Casement and the Irish Brigade in Germany during the First World War. The Irish Sword 19, 1993-5, s. 313-332.
- Ryan, Desmond, James Connolly. His Life and Writings. Dublin, London 1924.
- týž, The Rising. The Complete Story of Easter Week. Dublin 1949.
- Sagarra, Eda, Frederick II and his Image in Eighteenth-Century Dublin. Hermathena 142, 1987, s. 50-58.
- Sasse, Heinz Günther, 100 Jahre Botschaft in London. Aus der Geschichte der deutschen Botschaft. Bonn 1963.
- Sawyer, Roger, Casement. The Flawed Hero. London 1984.
- Shaw, Francis, The Canon of Irish History – a Challenge. Studies 61, 1972, s. 115-153.
- Schiefel, Werner, Bernhard Dernburg 1865-1937. Kolonialpolitiker und Bankier im Wilhelminischen Deutschland. Zürich, Freiburg 1974.

- Schmidt, Ludvík, Irská emigrace do střední Evropy v 17. a 18. století (1. část). Sborník historický 32, 1985, s. 189-254.
- týž, Vrah frýdlantského vévody. *Acta Genealogica et Heraldica* 7, 1980, s. 14-15.
- Singelton-Gates, Peter, Girodias, Maurice, *The Black Diaries. An Account of Roger Casement's Life and Times with Collection of his Diaries and Public Writings.* Paris 1959.
- Skřivan, Aleš, *Císařská politika. Rakousko-Uhersko a Německo v evropské politice v letech 1906-1914.* Praha 1995.
- Spender, John Alfred, *Life of Herbert Henry Asquith, Lord Oxford and Asquith.* 2 vols., London 1932.
- Stewart, A. T. Q., *Ulster Crisis.* London 1969.
- Stubbs, John O., *Unionist and Ireland, 1914-1918.* *HJ* 33, 1990, s. 867-893.
- Tarrant, V. E., *Ponorky útočí. Ofenziva německých ponorek 1914-1945.* Praha 1998.
- Thompson, William Irwin, *The Imagination of an Insurrection: Dublin, Easter 1916.* New York 1967.
- Townshend, Charles, *Easter 1916: The Irish Rebellion.* London 2005.
- Walker, Graham, *A History of the Ulster Unionist Party. Protest, Pragmatism and Pessimism.* Manchester, New York 2004.
- týž, *Old History: Protestant Ulster in Lee's 'Ireland'.* *IR* 12, 1992, s. 65-71.
- Ward, Alan J., *Ireland and Anglo-American Relations, 1899-1921.* London 1969.
- týž, *Lloyd George and the 1918 Irish Conscription Crisis.* *HJ* 17, 1974, s. 107-129.
- týž, *The Easter Rising. Revolution and Irish Nationalism.* Wheeling 2003.
- Westermann, Sabine, *Lloyd George und die irische Frage, 1880-1922. Liberaler Politiker im Übergang von 19. bis zum 20. Jahrhundert.* Hamburg 2000.

Williams, Martin, Ancient Mythology and Revolutionary Ideology in Ireland, 1878-1916. HJ 26, 1983, s. 307-328.

Williams, Thomas Desmond (ed.), The Irish Struggle, 1916-1926. London 1966.

Wolf, Karin, Sir Roger Casement und die deutsch-irische Beziehungen. Berlin 1972.

Younger, Calton, A State of Disunion. Arthur Griffith, Michael Collins, James Craig, Eamon de Valera. London 1972.